T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ESSENİLER VE ÖLÜ DENİZ YAZMALARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
İsmail KAZEZ

Danışman
Doç. Dr. Şinasi GÜNDÜZ

Samsun-2001

ÖNSÖZ

Devamlı gelişen ve değişen dünyamızda insanlığın ihtiyaç duyduğu değerlerin başında dinler gelmektedir. Bu dinlerin doğru bilinip doğru olarak anlaşılmaları, üzerlerinde sürekli çalışmak ve en ince ayrıntılarına kadar bütün konularını araştırmakla mümkündür. Bu çalışma ve araştırmalar da, temelde bu dinlerle ilgili kaynaklarla, bu kaynakların otantikliği ile, bu dinlerin ilk olarak ortaya çıktıkları zamanla, gelişim seyirleri ile ilgili edinilen bilgilere dayanmaktadır. İşte 1947 ve takip eden yıllarda Ölü Deniz civarında, dünyamızın iki büyük dinini doğrudan ilgilendiren, diğerlerine de dolaylı olarak katkıda bulunduğu/acağı anlaşılan Ölü Deniz Yazmaları bulunmuşlardır. Bu yazmalar MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl civarında tarihlendirilmeleri, ve bölgenin yerel dillerine dair Eski Ahit fragmanları ve Yeni Ahit'in arka planını anlayacağımızı sağlayacak bilgiler vermeleri nedeniyle son derece önemlidirler. Bu yazmaların sağladığı bir diğer katkı, daha önceden hakkında bilgi sahibi olmadığımız bir mezhep hakkında bize bilgi vermesidir.

Tezimiz Giriş ve takip eden beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Ölü Deniz Yazmalarının bulunduğu yerler ve özellikleri ile ilgili; ikinci bölümde Ölü Deniz Yazmalarının içeriğinin konularına göre tertibi ile ilgili; üçüncü bölümde Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesinde başı çeken Essenilerle olan bağlantısı temelinde, genel olarak kimliklendirme teorilerini; dördüncü bölümde Ölü Deniz Yazmaları ve Yahudilik ilişkisini; beşinci bölümde ise Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık ilişkisi işlenerek, Sonuç, Bibliyografya ve Eklerle tezimiz tamamlanmaktadır.

Çalışma ile ilgili olarak, konu seçiminde ve çalışma süresince bana yaptığı katkılarından dolayı danışmanım Sayın Şinasi GÜNDÜZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca kaynak temininde bana son derece yardımcı olan üniversitemiz kütüphanesi ve ülkemizde bulunan diğer üniversite, kurumlar ve özel kütüphanelere de teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmamız bir başlangıç niteliğindedir. İleride yapılacak çalışmalara katkıda bulunacağını umuyorum.

Bu çalışmayı, bana her zaman destek olan anneme ithaf ediyorum.

Samsun-2001

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser.
agm.	Adı geçen makale.
bkz	Bakınız.
c.	Cilt.
DJD	Discoveries in the Judaean Desert.
d.	Doğumu.
dy.	Yaklaşık olarak doğumu.
ER	Encyclopædia of Religion.
ERE	Encyclopadia of Religion and Ethics.
h.	Hükümdarlığı, hakimiyeti elinde bulundurduğu zaman dilimi.
JNES	Journal of Near Eastern Studies.
ö.	Ölümü.
öy.	Yaklaşık olarak ölümü.
s.	Sahife.
ss.	Sahifeler.
SBLSP	Society of Biblical Literature Seminar Papers.
süt.	Sütun veya sütunlar.
... /... ...	Alıntılarda kullanılan bu noktalar, alıntı yapılan yerde boşluk bulunduğunu ifade ederler.
[ ]	Bir boşluğun veya noksan harflerin yerini doldurmak için yapılan ilaveleri ifade ederler.

1Qısa(a-b)	İşaya Yazması.
1QS	Toplum Kuralları.
1QpHab	Habakuk Yorumu.
1QH	Şükran İlahileri.
1QM	Savaş Yazması.
1QCD	Şam Dokümanı.
3Q15	Bakır Yazma.
4QpNah	Nahum Yorumu.
4QMMT	Bazı Torah Emirleri.
11QT	Tapınak Yazması.
4Qflor	4 numaralı mağaradan bulunan Florilegium.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **III**
KISALTMALAR ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
I. BÖLÜM: GİRİŞ **1**
A. Kaynaklar 3
B. Yöntem 5
C. El Yazmalarının Keşfi ve Üzerlerinde Yapılan Çalışmalar 7
II. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARI **16**
1. Ölü Deniz Civarında El Yazması Bulunan Yerler 16
2. Daliyeh Vadisinde Bulunan Vesikalar 17
3. Masada Yazmaları 17
4. Murabbaat Vadisi Yazmaları 18
5. Hever Vadisi Yazmaları 20
6. Seiyal Vadisi Yazmaları 20
7. Mishmar Vadisi Yazmaları 21
8. Mird Harabesi Yazmaları 21
B. Qumran Harabesi, Civardaki Mağaralar ve El Yazmaları 22
1. Qumran Harabesi 23
2. Mağaralar 34
3. El Yazmaları 39
C. Doğruluk Öğretmeni 66
D. Kötü Din Görevlisi 68
E. Yazmaları Tarihlendirme Çalışmaları 70
III. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARININ İÇERİĞİ **73**
A. Tanrı Anlayışları 74
B. Eskatoloji 78
C. Mesih Beklentileri 79
D. Kader İnançları 84
E. İnsan Anlayışları 86
F. Peygamberlik 88
G. Vahiy Anlayışları 91
H. Tarih Anlayışları 94
I. Toplumsal Yapı 96

I. Komünal Yaşam ... 98

J. Tapınak Binası ve İşlevleri ... 109

1. Evliliğe Yaklaşımları ... 110
2. Temizlik Anlayışları ... 112
3. Takvimleri ... 116
4. Sunuları ... 117
5. Bazı Hukuki Yaptırımlar ... 124

IV. BÖLÜM: ESSENİLER ... 128

A. Tarihi Kaynaklarda Esseniler ... 128

1. Yahudi Kaynaklar ... 128
2. Pagan Kaynaklar ... 130
3. Kilise Babaları ve Diğer Kaynaklar ... 132
4. Esseniler ve Therapeutæ ... 135

B. Esseni Kavramı ... 136

1. Esseni İsminin Kökeni ... 136
2. Yerleşim Yerleri ... 139
3. Disiplin ... 142
4. Toplumsal Yaşantıları ... 144
5. İbadet Anlayışları ... 156

C. Ölü Deniz Yazmaları – Esseniler İlişkisi ... 162

D. Qumran'da Yaşamış Olanların Esseniler olduğunu İleri Süren Görüş ... 165

1. Yerleşim Yerleri ... 168
2. Tarihi Bilgilerle Uyumu ... 171
3. İnanç ve İbadetleri Arasındaki Benzerlik ... 176
4. Essenilerle Ölü Deniz Yazmalarını İlişkilendirmeye Yapılan İtirazlar ... 182

E. Babil Kaynaklı Olduğunu İleri Süren Teori ... 185

F. Kudüs Kaynaklı Olduğunu İleri Süren Teori ... 186

G. Saduki Olduklarına Dair Tez ... 190

H. Groningen Tezi ... 193

I. Diğer Teoriler ... 195

V. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARI VE ESKİ AHİT ... 199

A. MÖ İlk Yüzyıl'da Filistin ve Çevresi ... 199

B. Eski Ahit'in Oluşum Sürecine Katkısı ... 200

C. Vaftizci Yahya ... 211

VI. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARI VE HIRİSTİYANLIK ... 216

1. İsa ve Esseniler ... 217

2. Yeni Ahit ve Ölü Deniz Yazmaları 219
VII. BÖLÜM: SONUÇ **228**
BİBLİYOGRAFYA **231**
EKLER **238**
A. KRONOLOJİ 238

I. BÖLÜM: GİRİŞ

Dünyanın iki büyük evrensel dini olan Yahudilik ve Hıristiyanlığın ortaya çıktığı topraklar olan Filistin bölgesi, taşıdığı bu büyük önemin aksine bu dinlerle ilgili yeterli otantik kaynak ortaya koyamama sıkıntısı da çekmektedir. Yahudiliğe dair elimizde bulunan en eski örnekler Eski Yunanca ile yazılmıştır ve İbranice örnekleri ise yaklaşık MS 9-10. yüzyıllar civarında tarihlendirilmektedir. Dolayısıyla Yahudiliğin ortaya çıkışı, Kitabı Mukaddesin bilinen şeklini alışı, bu süreç zarfında mevcut sosyo- politik ve kültürel olaylar hakkında doğrudan bilgimiz yoktu. Bu bilgilerin eksikliği hem bizim bu dönem hakkındaki bilgimizi kısıtlamakta hem de bu dönemle ilgili yapılacak çalışmalara yeterli temeli temin edememekteydi. İşte bu noktada 1947 yılından itibaren Ölü Deniz civarında bulunan ve Ölü Deniz Yazmaları olarak isimlendirilen bu yazmalar devreye girer ve belirli noktalarda, bazı önemli soruları cevaplandırıp yeni sorular ortaya koymuşlardır. Bu yazmaların tarihlendirmelerinin MÖ 3. yüzyıl ile MS I. yüzyıl civarında yapılmaları nedeniyle hem Kitabı Mukaddes'e ait elimize geçen en otantik metinleri temin etmektedirler hem de o dönemin sosyo-politik ve kültürel yapısına ışık tutmaktadırlar.

Yazmaların bize sağladığı bir diğer önemli katkı Hıristiyanlıkla olan ilişkisidir. Bu ilişki, yazmaların tarihlendirildikleri sınırlar içerisinde Hıristiyanlığın doğması ve Hıristiyanların, yazmalar ve onları oluşturanlarla/kullananlarla aynı coğrafyayı paylaşmaları nedeniyle de yazmalar ve Hıristiyanlık arasında etkileşim olup olmadığı konusuna ışık tutabilecek mahiyettedir. Bilindiği gibi Hıristiyanlık, Yahudiliğin hakim olduğu, İbranice ve Aramice konuşan insanların bulunduğu bir ortamda doğmuş olmasına rağmen, Kutsal Kitabı olan Yeni Ahit'in en eski nüshaları I. yüzyılın ikinci yarısında Yunanca olarak kaleme alınmıştır. Bu durum, bölgede kullanılan pek çok ifadenin ve kelimenin Yunanca olarak bizlere ulaşmasına neden olmuştur. Bu durum, bizim Hıristiyanlığın kurucusu olan İsa ve onun havarilerinin kullanmış olduğu dildeki ifadelere değil, onların Yunanca karşılıkları ile muhatap olmamıza sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu durum, Hıristiyanlık içerisindeki pek çok kelime ve kavramın etimolojisi açısından yetersiz alt yapı sağlamaktadır. Ölü Deniz Yazmalarının bulunuşu ile ilk defa olarak İsa, havarileri ve ilk Hıristiyanların çağdaşı olan ve muhtemelen aynı kelime ve kavramları kullanıp uygulayan milletlere ve kültürlere ait bir literatüre sahip olduk. Bu durum, bizim Hıristiyanlık ve orijini ile ilgili daha sağlıklı çalışmalar yapabilmemize olanak verebilecek mahiyettedir.

Bu yazmaların sağladığı üçüncü ve belki de yazmalar açısından en önemli özellik, daha önceden bilinmeyen bir mezhebe ait eserleri de içermeleridir. Bu yazmalar, bizim Ölü Deniz Yazmaları cemaati veya Qumran cemaati olarak adlandırabileceğimiz bir cemaatin varlığından haberdar olmamızı sağlamışlardır. Özellikle bu mezhebin kendi yazmalarına ulaşmamız, hem doğrudan bu mezheple ve hem de dolaylı olarak çağdaşları ile ilgili çalışmalar yapabilmemize olanak verebilecek mahiyettedir. Yine daha önceleri genellikle üç adet olarak bilinen zamana ait mezheplerin

ve toplumun mezhepsel bölünmesinin üç adetle sınırlı kalmadığı, bilinenden veya tahmin edilenden daha fazla mezhep olduğu düşüncesinin doğmasına sebep olmuştur.

Bu yazmaların bilgi dağarcığımıza sağladığı bir diğer katkı da bölge dışında bulunan dinlerle bölgenin etkileşimi ile ilişkilidir. Bu bağlamda gnostisizmin bölgeye etkisi, bölgedeki durumu yazmalar içerisinde geçen ifadelerle denetlenebilir. Yine yazmaların İslamiyet'in ilgi alanına giren bir coğrafyada bulunması, Yahudilik ve Hıristiyanlıkla ilgili önemli bilgiler verebilecek olması, bu dönem ve kavramsal yapısının açıklığı ile İslami ifade, kavram ve terimlerin daha iyi anlaşılabilmesine olanak verebilecek bir durum arz etmektedir.

Bütün bunların yanı sıra yazmalar çok çeşitli sorunlar da içermektedirler. Özellikle dünyanın iki büyük dini ile ilgili otantik bilgiler verebilecek özellikte olmaları, bu dinler ve bu dinlerin mezhepleri açısından çeşitli yorumlara sebep olabilmektedir. Bu da yazmalar üzerinde incelemelerde bulunurken yapılan çalışmanın kimliğinin iyice bilinmesini ve bilim adamlarının konumlarının iyi değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Bu yazmaların Türkçe olarak isimlendirilmesinde farklı terminolojinin kullanıldığı görülmektedir. Bazı eserlerde "Ölü Deniz Tomarları" ifadesiyle, bizim yazma olarak kullandığımız kelime yerine tomar kelimesi kullanılmaktadır.[1] Bir diğer çeviri şekli Lut Gölü Ruloları şeklindedir. Bazı eserlerde ise "Qumran Yazmaları" kullanımı tercih edilmektedir.[2] Bu kullanım, bulunan yazmaları sadece Qumran'a ait olarak kabul eden ve Ölü Deniz civarında yazma bulunan diğer yerlerle Qumran yazmalarını ayırmak suretiyle ifadelendiren bir kullanımdır. Diğer taraftan, Ölü Deniz civarındaki Qumran yerleşim yeri yakınlarında bulunan mağaralarda yazmaların ele geçirilmesinden sonra, bölgede bulunan diğer yerleşim yerleri ve mağaralar da araştırılmış ve oralardan da çeşitli yazma parçacıkları ve arkeolojik buluntular ele geçirilmişlerdir. Dolayısıyla Ölü Deniz Yazmaları ifadesi, Ölü Deniz civarında yaklaşık sekiz farklı mekanda bulunan yazmaları kapsarken Qumran Yazmaları ifadesi bu farklı mekanlardan Qumran civarındaki mağaralardan ele geçirilen yazmaları kapsamaktadır. Bu yazmaların tamamı Ölü Deniz Yazmaları olarak isimlendirilmişlerdir.[3] Daha sonraki yıllarda değişik yerlerde de çeşitli buluntuların tespit edilmeleri sonucu, Bu isimlendirme onları da kapsayacak şekilde geniş bir anlam içermeye başlamıştır. İster arkeologlar tarafından bulunmuş, ister yazmaların bulunmasını müteakip gelişen antika pazarından elde edilmiş olsunlar, ele geçirilen yazmaların isimlendirilmeleri, bulundukları yerlere göre yapılmıştır. Bununla birlikte yazmalardan Qumran civarındaki 11 mağarada bulunan yazmalar, Ölü Deniz Yazmaları ismi zikredildiğinde ilk akla gelen yazmalardır.

Burada belirtilmesi gereken en önemli nokta, Qumran yazmalarının Ölü Deniz Yazmaları içerisinde en önemli yeri işgal ettiği gerçeğidir. Bununla birlikte, diğer mekanlardan ele geçirilen

---

[1] Bkz. Ergun Candan, **Son Üç Peygamber,** Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul, 1999.

[2] Bkz. Muazzez İlmiye Çığ, **Sümer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre İbrahim Peygamber,** Kaynak Yayınları, İstanbul 1997.

[3] Lawrence H. Schiffman, "Dead Sea Scrolls", Mircea Eliade, (ed.), **ER,** Macmillan Publishing Company, New York 1987, c.4, s.248.

yazmalar, her ne kadar Qumran civarından ele geçirilenlerden farklılıklar arz etseler de, bu yazmaların belirli bir bağlama oturtulmasına yardımcı olmakta, onları belirli açılardan desteklemekte veya çeşitli açıklayıcı özellikle taşımaktadırlar.

Yazmaların kullanımında geçen "scroll" terimi, Yahudi yazmalarından ve genel olarak eski eserlerin çoğundan aşina olunduğu gibi, metreler uzunluğunda olabilecek bir yazma eserin sahifelerinin yan yana eklenmek suretiyle, rulo olarak bir bütün haline getirilmiş şeklini ifade etmektedir. Bu haliyle "tomar" olarak Türkçe'ye çevrilmesi uygun olabilir. Bu yazmaların diğer dillere çevirilerinde scroll terimi yerine "manuscript" veya "mahtutat" ifadelerinin kullanımı da dikkati çekmektedir. Yazmaların Fransızca olarak "Manuscrits de la Mer Morte", Romence olarak "Manuscrisele de la Marea Moarta";[4] Arapça olarak ise "Mahtutat-ı Bahr'ı-l-Meyyit" şeklinde çevrildiği görülmektedir. Bu nedenle, konu ile ilgili bilgi veren bazı Türkçe kitaplarda da kullanıldığı üzere, yazma ifadesini daha ağırlıklı olarak vurgulamak nedeniyle, özelde "scroll veya manuscrit" ifadesi için "yazma", genel olarak "The Dead Sea Scrolls" ifadesi için, ise "Ölü Deniz Yazmaları" terimini kullanmayı uygun bulduk.

A. Kaynaklar

Araştırma konumuzun ilk elden kaynaklarını Ölü Deniz Yazmalarına ilişkin metinler oluşturmaktadır. Bu kaynaklar milat dolaylarında yazılmış ve küpler içerisinde günümüze kadar ulaşmışlardır.

Konumuzla ilgili ikinci el kaynaklar ise, hem bu yazmalar, hem de bu yazmaları oluşturan mezheple ilgili bilgi veren kaynaklardır. Bu ikinci el kaynaklar arasında Josephus, Philo ve Pliny gibi tarihi kaynaklar başta gelmektedir. Bu yazarlardan Josephus'un yaşamının belirli bir bölümünü Essenilerin bir müntesibi olarak geçirmesi ve günümüzde bulunan yazmaların bir kısmının da büyük oranda bu mezhebe atfedilmesi, onun *Yahudi Savaşı* ve *Yahudilerin Kalıntıları* isimli eserlerinin konu ile ilgili otantikliğini artırmaktadır. Bunun ötesinde Philo'nun *Quod Omnis Probus Liber Sit* ve *Apologia Pro Judaeis* isimli kitabı da bu dönem Yahudilerinin dini, kültürel ve felsefi yaşamları ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Pliny'nin eserinin en önemli yönü ise, yazmaların kimliklendirilmesinde başı çeken Esseniler mezhebi ile ilgili çok kısa bilgiler vermesine rağmen, onları, asrımızda keşfedilen Ölü Deniz Yazmalarının bulunduğu yere nispeten çok yakın bir yerle konuşlandırmasıdır. Pliny'nin verdiği bu bilgi, yazmaların kimliklendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Coğrafi olarak belirtilen tarihi bilgilerle yazmaların bulunduğu yerin uyumu, ileride ele alacağımız gibi, bu yazmaların Essenilere ait olduğuna dair tezin ortaya atılmasına sebep olmuştur. Yine bu ikinci el kaynaklar, Essenilerle ilgili olarak verdikleri bilgilerin yanı sıra bölgede bulunan diğer dinsel/mezhepsel oluşumlarla ilgili bilgiler de sunmaktadırlar. Bu nedenle onların verdikleri bilgiler, bölgenin bu zamandaki durumu ile ilgili yapılacak bütün çalışmalarda temel alınacak bir nitelik oluşturmaktadır.

[4] I. D. Amusin, **Manuscrisele de la Marea Moarta,** Moskova, 1961.

Araştırmamızla ilgili önemli kaynaklar arasında Kitabı Mukaddes'in Kanonik metni ile Kitabı Mukaddese ilişkin çeşitli apokrif ve pseudepigraph metinler de bulunmaktadır. Bu eserlerden Jübileler, Hanok, On İki Patriarkın Vasiyetleri ve benzeri eserler Ölü Deniz Yazmaları keşfedilmeden önce de biliniyor olduklarından dolayı, bu yazmaların ait olduğu tarihsel, kültürel ve dinsel ortamla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Özellikle bu eserlere ilişkin fragmanların Ölü Deniz Yazmaları içerisinde bulunmaları, bu eserlerin Ölü Deniz Yazmaları cemaati tarafından da kullanıldığı ve parçasal olarak bulunmalarına rağmen, bu eserlerin cemaat tarafından tamamının kullanıldığı / bilindiği sonucunun çıkarılmasına sebep olmuştur. Konu ile ilgili önemli bilgiler veren bir diğer kaynak ise Makkabilerin kitaplarıdır. Bu kitaplar, özellikle mezhebin oluşumu ile ilgili kaynaklık vazifesi gören Makkabiler zamanıyla ilgili bilgiler arz etmesi nedeniyle oldukça önemlidirler.

Konumuzla ilgili diğer ikinci el kaynaklar ise Ölü Deniz Yazmalarının keşfi sonrası yapılan bilimsel çalışmalardan oluşmaktadır. Bu çalışmalar, yazmaların üzerinde, dil, yazım şekilleri, çeşitli bilgilerin değerlendirilmesi gibi noktalarda olduğu gibi, yazmaların bulunduğu mağaralar, Qumran Harabesi olarak bilinen kalıntılar, bu kalıntılarda yapılan arkeolojik çalışmalar, yörede bulunan diğer yazmalar ve arkeolojik materyal üzerinde yapılan çalışmaları kapsamaktadır.

Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili bilgi veren bilimsel eserlere genel olarak şunlar örnek verilebilir: Millar Burrows, *The Dead Sea Scrolls*, (New York 1956), aynı yazar tarafından *More Light on the Dead Sea Scrolls*, (London 1958), A. Dupont-Sommer, *The Essene Writings From Qumran*, (New York 1962), A. Powell Davies, *The Meaning of the Dead Sea Scrolls*, (New York 1960), J. M. Allegro, *The Dead Sea Scrolls a Reappraisal*, 1964 ve Geza Vermes'in *The Complete Dead Sea Scrolls in English*, 1997 isimli eserler sıralanabilir.

Günümüzde Ölü Deniz Yazmalarının hemen hemen büyük bir miktarına ulaşılmasından sonra, bu yazmaları çevirileri ile içeren çalışmalar da yapılmışlardır. Bunlardan Florentino Garcia Martinez, *The Dead Sea Scrolls Translated: The Qumran Texts in English*, Leiden 1994, Florentino Garcia Martinez, Eibert J. C. Tigchelaar, *The Dead Sea Scrolls Study Edition*, 2 cilt, Leiden 1997, Geza Vermes, *The Complete Dead Sea Scrolls in English*; New York 1997, James H. Charlesworth, ed., *The Dead Sea Scrolls: Hebrew, Aramaic and Greek Texts with English Translations*, Tübingen 1995 gibi eserler sıralanabilir. Bunlardan 1990'lı yıllarda yayınlanan Ölü Deniz Yazmalarının henüz bilim dünyasına açılmayan bazı parçalarını bilim dünyasına açan Robert Eisenman ve James M. Robinson'un editörlüğünde hazırlanan *A Facsimile Edition of the Dead Sea Scrolls, I-II*, (Washington 1991) ve daha önceden hazırlanmış bir konkordanstan hareketle bilgisayar yardımıyla Ölü Deniz Yazmalarının oluşturulmasına çalışan ve bu çalışmalarını yayınlayan B. Z. Wacholder ve M. G. Abegg, *A Preliminary Edition of the Unpublished Dead Sea Scrolls*, I-III , (Washington, 1991-1995) başlıklı çalışmaları da zikredilebilirler.

Günümüzde, Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili çalışmalar, başlı başına ayrı bir disiplin haline gelmiş ve pek çok üniversitede Qumranoloji kürsüleri kurulmuştur. Bu kürsüler tamamen Qumran ve civarından ele geçirilen materyalle ilgili çalışmalar yapmaktadırlar. Bu kürsülerin kurulmasıyla,

Qumran ve civarından ele geçirilen yazmalar merkezinde çalışmalar Yahudilik, Hıristiyanlık ve yazmaların ait olduğu zamanda varlığı bilinen çeşitli hareketlerle ilişkili şekilde daha da genişleyip derinleşerek yapılmaya başlanmıştır.

Bundan başka Qumran ile ilgili yapılan çalışmalar bağlamında çeşitli periyodik eserler de yayınlanmaya başlamıştır. Yazmaların bulunuşundan itibaren üzerinde çalışma yapmak için belirlenen otoriter bir takım tarafından yapılan çalışmaları kapsayan *Discoveries in the Judaean Desert (DJD)* isimli çalışmalardır. Bunun yanı sıra 1958 yılından itibaren *Revue de Qumran*, 1990 yılından itibaren *The Qumran Chronicle*, ve yine 1994 yılından itibaren *Dead Sea Discoveries* isimli bir diğer periyodik yayınlanmaktadır.

Ölü Deniz Yazmalarıyla ilgili ilk elden kaynaklara ilişkin çeşitli problemler de yaşanmaktadır. Örneğin, Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili bir problem de, genellikle 4 numaralı mağaradan ele geçirilen yazmaların metinlerini incelemek üzere oluşturulan uluslar arası takım tarafından uzun bir müddet el altında tutulması sonucu bu yazmalardan diğer bilim adamlarının yararlanamamasıdır. Söz konusu uluslararası takım bulunuşundan itibaren, yaklaşık olarak 40 yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen elinde tuttuğu yazmaları halka açmamış, hatta bulunan yazmaların içeriklerini dahi bildirmemiştir. Bu mağaradan ele geçirilen yazmalar, ancak 1991 yılında bazı bilim adamlarının çabası sonucu başka bir kaynak kullanılmak suretiyle ele geçirilmiş ve uluslar arası takım da mevcut yazmaları halka açmak mecburiyetinde kalmıştır.[5] Bu nedenle yazmalar üzerinde yapılacak olan çalışmalar yaklaşık 40 yıllık bir süre beklemek zorunda kalmıştır.

Mevcut yazmaların değerlendirilmesi için zaman zaman uluslar arası sempozyumlar da düzenlenmiştir. Bu sempozyumların konusu, genellikle Kitabı Mukaddes ve Ölü Deniz Yazmaları arasındaki ilişkinin ortaya konulması veya bu ilişkinin ne derece olduğunun belirlenmesi olmuştur. Bu çerçevede, 1991 yılında Madrid Qumran Congress, 1992 yılında ise Paris *Qumran Congress* düzenlenmiş ve 1995'li yılardan itibaren ise Ölü Deniz Yazmaları üzerinde çalışmak üzere Hebrew Üniversitesi tarafından kurulmuş olan *Orion Center for the Study of the Dead Sea Scrolls* tarafından kongreler düzenlenmektedir. Bunların dışında diğer üniversite ve kurumlar tarafından da konu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

B. Yöntem

Araştırmamız, genel olarak Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili bilgi vermeyi ve bu bilgileri Essenilerle ilgili sahip olduğumuz tarihi bilgilerle karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle önce Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili daha sonra da Essenilerle ilgili bilgi vermeyi ve bu bilgiler arasındaki etkileşimi ortaya koymayı amaçladık. Bu yönüyle araştırmamız, özellikle Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili bilgi vermesi açısından, ülkemiz için yeni bir çalışma oldu ve önemli bir eksikliği kapatacağı kanaatindeyiz. Çünkü yukarıda da değindiğimiz gibi bu yazmalar hem Yahudilik hem de

---

[5] James H. Charlesworth, "Sense or Sensationalism? The Dead Sea Scrolls Controversy", **The Christian Century**, January 29, 1992, s.93.

Hıristiyanlıkla ilişkilidir. Bu nedenle hem bizim bu dinlere ilişkin bilgilerimizi daha sağlıklı olarak denetlememize imkan verecek hem de İslamiyet açısından bazı noktalara açıklık getirebilecektir.

Çalışmamızı yapabilmek için gerekli materyali kaynak tarama yöntemi ile konu ile ilgili mevcut eserleri taramak suretiyle elde ettik. Bu konuda özellikle yurt içi ve yurt dışında mevcut ve genel kapsamlı eserleri temin edip üzerinde çalıştık. Bu çalışmamız esnasında tanımlayıcı-deskriptif bir metot izledik. Mevcut bilgileri uygun bir düzen içerisinde sıralayıp ayrıntılı bilgiler vermeye çalıştık.

Giriş bölümünden sonra, tezimizin ikinci bölümünü Ölü Deniz Yazmalarının genel olarak tanıtılması oluşturmaktadır. Ölü Deniz civarında el yazması bulunan mekanlar ve buralarda bulunan materyali kısaca değerlendirdik. Daha sonra yazma bulunan mekanlardan en önemlisi olan Qumran civarındaki mağaraları ve bu mağaralardan ele geçirilen materyali kısaca sıraladık. Bundan sonra mezhep için önemli olan ve Ölü Deniz Yazmalarının belkemiğini oluşturan önemli yazmalarla ilgili tanımlayıcı kısa bilgiler verdik. Bu bilgiler yazmaların fiziki özelliklerini, tarihlendirmelerini ve kısa bir şekilde bahsettiği konuları içermektedir. Bundan sonra yazmalar içerisinde geçen şahsiyetlerden ve Ölü Deniz Yazmalarında bahsedilen en önemli şahsiyetler diyebileceğimiz Doğruluk Öğretmeni ve Kötü Din Görevlisinden bahsettik. Böylelikle yazmalarla ilgili genel bilgiler vererek ileriki bölümler için alt yapı oluşturmaya çalıştık.

Üçüncü bölüm Ölü Deniz Yazmalarının içeriği ile ilgilidir. Daha önceki bölümlerde verilen Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili bilgiler bu bölümde sistematik olarak bir bütün halinde sunulacak ve belirli başlıklar altında sıralanacaktır.

Tezimizin dördüncü bölümünü Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları ilişkisi oluşturmaktadır. Bu bölümde tarihi kaynaklardan haberdar olduğumuz Essenilerle ilgili bilgileri, Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle ilgili çalışmalarımıza yapmış olduğu etkiyi hariç tutarak, ondan bağımsız bir şekilde tarihi kaynakları değerlendirmek suretiyle vermeye çalıştık. Çalışmamızın diğer kısmını Essenilerle ilgili bölüm oluşturmaktadır. Ülkemizde bu konu ile ilgili yapılmış müstakil bir çalışma yoktur. Ayrıca gerek ülkemizde gerek yurt dışında Essenilerle ilgili kaynaklara yaklaşılırken taraflı bir yaklaşımın hakim olduğu kanaati hasıl olmuştur. Bu taraflılığın aşılabilmesi veya belirli bir noktada yönünün belirlenebilmesi, bu konuda yapılacak araştırmalarda, kullanılacak kaynak olarak son derece önemlidir. Essenilerle ilgili bu tarihi bilgileri verdikten sonra Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasındaki bağıntıyı ortaya koymaya çalıştık. Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesinde her ne kadar Esseniler baş rolde bulunan kimliklendirme olsa da bu kimliklendirme kesinlik arz etmemektedir. Dolayısıyla, Essenilerle ilgili tez temel alınarak Ölü Deniz Yazmaları ile Esseniler arasındaki bağıntı temelinde, Ölü Deniz Yazmalarının hem Essenilerle ve hem de diğer gruplarla özdeşleştirilmesine değinilmektedir.

Beşinci bölüm, Ölü Deniz Yazmaları ile Yahudilik arasındaki etkileşim üzerinde durmaktadır. Altıncı bölümde ise Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık arasındaki etkileşim değerlendirilmektedir.

Bu bölümden sonra sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılmakta ve eklerle tezimiz bitirilmektedir.

C. El Yazmalarının Keşfi ve Üzerlerinde Yapılan Çalışmalar

1947 ve takip eden yıllarda Ölü Deniz civarında toplam sekiz değişik mekanda ve bunlardan Qumran civarındaki 11 mağarada keşfedilen Ölü Deniz Yazmaları Yahudilik ve Hıristiyanlık kadar yazmaların ait olduğu zaman diliminde bölgenin içinde bulunduğu dinsel, siyasal ve kültürel yapı hakkında önemli ayrıntılar içermektedir.

Bu yazmaların bulunması, tamamen şans eseri olduğunu söyleyebiliriz. Muhammed ed-Deeb (Kurt Muhammet) isimli bir kişinin 1945 yılında, çölde kaybolan koyununu ararken, koyunun düştüğünü sandığı bir mağaraya koyunun orada olup olmadığını öğrenmek için taş atmasıyla yazmaların bulunuş öyküsü başlamıştır. Attığı taşların yazmaların içlerine yerleştirildiği çömleklere çarpması üzerine çıkan sesler onu bir hazine bulduğu zannına sevk etmiştir. Mağarada bulduğu çömlekleri kırarak içlerinde ne olduğunu öğrenmeye çalışmış ve kırdığı çömleklerin birinden deri parçalarının çıktığını görmüştür. Bu parçaları çarıkları için kullanmayı düşünerek, üç ayrı yazma rulosunu yanına almıştır. Bunlardan iki tanesini, beraber çobanlık yaptığı arkadaşlarına vermiş ve birisini de yanına almıştır. Eve döndükten sonra, kendi yanındaki yazmayı bir torbaya koyarak evin bir yerine asmıştır. Bu torba yaklaşık iki yıl burada asılı kaldıktan sonra, 1947 yılında amcasının bu yazmayı bir antikacıya göstermek istemesi sonucu bu yazma nihayet bilim çevrelerine ulaşacağı yolculuğa başlamıştır.[6]

Elyazmalarının bulunuşu ile ilgili yukarıda anlattığımız olayın dışında, başka keşif haberleri de yayılmıştır. Bunlardan birisi, Ürdün ve Filistin arasında kaçakçılık yapan Tamire kabilesine mensup bazı bedevilere ait olan hikayedir. Bu bedeviler kaçakçılık yaptıkları için normal yollardan değil de ıssız yollardan yaptıkları bir yolculukta, Ölü Deniz'in kuzeyindeki harap bir şehirden geçen ve Ain Feskha'daki su kaynaklarına giden tâli bir yolu kullanmışlardır. Bu esnada su ihtiyaçlarını gidermek için beklerken içlerinden biri veya bir kaçı kıyının pek uzağında bulunmayan yarlara tırmanırlar ve kazara (veya araştırma neticesi) bir mağara keşfederler. Mağaralarla dolu olan bu bölgede, buldukları şeylerin değerli olabilecekleri düşüncesiyle hemen ele geçirdikleri şeyleri açmak isterler. Buldukları şeyleri açtıklarında karşılaştıkları sonuç pek istedikleri gibi değildir; çünkü karşılarına çıkan şeyler kısmen çürümüş ve hoş olmayan kokular saçan silindirik nesnelerdir.[7] Daha sonra değerli olabilecekleri düşüncesiyle bunlardan bir kısmını yanlarına alırlar ve bölgelerinde bulunan ve konuyla ilgili bilgi verebileceğini umdukları bir kişiye gösterirler. Bu kişi, yazmaların Süryanice olduğunu zannederek bir tüccara gitmelerini tavsiye eder ve böylelikle yazmalar Eski Kudüs'teki St. Mark Manastırı Metropoliti Athanasius Yeshua Samuel'e ulaşır.

---

[6] William H. Brownlee, "Muhammad ed-Deeb's Own Story of His Scroll Discovery", **JNES XVI** 1957, (s.237).
[7] A. Powell Davies, **The Meaning of the Dead Sea Scrolls**, Mentor Books, New York 1960, s.10.

Bölgede ziyaretçi olarak bulunan Hollandalı Yeni Ahit bilgini J.P.M. van der Ploeg bu elyazmalarını kimliklendiren ilk kişi olmuştur; ama yine de elyazmalarını anlamak, tarihini ve gerçek değerini ortaya koymak, uzman bir kişi için bile zor olmuştur.[8]

Yazmaların bulunuşları ile ilgili önemli bir nokta da yazmaların bulundukları tarihin bölge halkı için çok büyük önem arz eden olayların yaşandığı bir tarih olmasıdır. Bu sıralarda bölgede savaş olmasına rağmen yazmalara savaş nedeniyle zarar gelmemiştir.

Elyazmalarının bir kısmı W. H. Brownlee ve J. Trever tarafından Amerikan Doğu Araştırmaları Okulu'na götürülmüş ve burada fotoğrafları çekilen el yazmalarının, hiç umulmadık önemli bir keşif oldukları anlaşılmıştır. Trever, daha sonra yazmalar üzerinde yapılan bazı çalışmaları Profesör W. F. Albright'a gösterir ve o da bu yazmaların MÖ 1. yüzyılda veya daha önce yazıldığını teyit ederek bu keşfin "modern zamanların en büyük el yazması keşfi" olduğunu beyan eder.[9] Yazmaların hiç umulmadık bir şekilde, bir sürpriz gibi bilim adamlarının karşısına çıkması, bölgede başka yazma bulunup bulunamayacağı sorusunun zihinlerinde doğmasına sebep olmuştur. Nitekim, yazmaların gerçekten değerli ve otantik olduğunun anlaşılması ve bedevilerin mütemadiyen yeni yazmalar ve kırık küp parçaları getirmeye devam etmeleri, sistemli olarak kazı yapılarak mağaraların tetkik edilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Böylelikle, G. Lankester ve Pierre de Vaux yöreye geziler düzenlemiş ve Bedevilerin yazma buldukları mağaralarda arta kalan kalıntılarla karşılaşmışlardır. Bu seferden elde edilen parçalar Eski Ahit ve Eski Ahit Apokrifleri, ve bazıları da bilinmeyen kitaplara ait oldukları için tanınamadılar. 1949'dan itibaren sadece İbranice değil Yunanca yazmalar da bedeviler tarafından getirilmeye başlandı. Bu farklı örnekler, yazmaların Qumran'dan değil de başka bir yerden geldikleri anlamına geliyordu. Yazma akımının devamı yeni bir keşif ihtiyacı ortaya çıkardı ve böylelikle 1952'de Qumran mağaralarının 11 km güneyinde olan Murabbaat Vadisi mağaralarına yönelik bir arkeolojik çalışma ihtiyacı doğdu. Burada yapılan kazılar sonucu önemli ölçüde yazma parçaları içeren bir koleksiyon ve pek çok madeni para keşfedildi.[10] Büyük bir ilgi uyandıran bu keşif iki bakır yazmayı da içeriyordu; ama bu yazmalar tamamen oksitlenmiş olduklarından rulolar açılamamış ve içeriklerinin ne oldukları birkaç yıl daha öğrenilememiştir. Bu sırada yazmaların değerli olduklarını anlayan St. Mark Manastırı Metropoliti elinde bulunan dokümanları, yasal olmamasına rağmen Amerika'ya kaçırmış; bir bakır yazmayı da içeren bu dokümanlar daha sonra Y. Yadin tarafından satın alınmıştır. 1956 yılında bu bakır elyazması bir Alman Profesör James Biberkraut tarafından yarılarak açılmıştır. Diğer iki bakır yazma da daha sonra özel bir yöntemle açılmış ve elde edilen dokümanlar fotoğraflanmıştır.[11]

Yörede kazı ve çalışmalara katılan kişiler ellerinden gelen gayreti göstermelerine rağmen bedevilerin onlardan daha fazla çalıştıkları görülmektedir. Durmak bilmez bir şekilde araştırmalar yapmaya, yeni mağaralar ve yeni yazmalar keşfetmeye devam emişlerdir. Bedeviler vasıtasıyla

---

[8] Davies, age., s.12.
[9] Davies, age., s.12.
[10] Davies, age., s.13.

ellerine geçen bu yazmaların tam olarak otantikliğini anlamak için uzmanlar, daha sonradan bedeviler tarafından bulunmuş olan bu mağaralara keşifler düzenliyorlardı. Bu keşifler pek çok ayrıntının ele geçirilmesine ve daha iyi bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmuştur. İşte bu şekilde kazılardan ve elde edilen sonuçlardan çokça faydalanan bilim adamları, Roma dönemine ait olan bir kalenin kalıntıları olarak bilinen Qumran harabesiyle, 1 numaralı mağarada bulunan yazmalar arasında herhangi bir bağlantı olup olmadığını saptamak için harabenin sistemli bir şekilde kazımına karar vermişlerdir. Bu kazılardan harabeler ve elyazmalarının bulunduğu mağaralar arasında yakın bir bağlantı olduğu sonucu elde edilmiştir. 1953 ve 1956 arasında devam eden seferler tedrici olarak harabenin geçirdiği muhtelif aşamaları da ortaya çıkardı. Burada yapılan arkeolojik kazılardan, kazısı yapılan binaların, MÖ 7. veya 8. yüzyıllarda inşa edilmiş ve birkaç yüzyıl kullanıldıktan sonra terkedilmiş olan bir kalede oluşturulan bir saray kalıntısı olduğunu ve daha sonra buranın 200 yıllık bir süre Qumran Cemaati olarak isimlendirilen grup tarafından kullanılmış olduğu sonucu çıkarılmıştır.[12]

1952'de Tamire bedevilerinin Qumran bölgesinde, yazma içeren başka bir mağara bulduğu söylentileri üzerine, bölgedeki bütün kaya duvarlarını incelemek üzere sistemli bir keşif düzenlenmiştir. Bu keşfin amacı, yeni mağaranın yerini belirlemek ve bölgede yazma içeren başka yerlerin de olup olmadığını tespit etmekti. 10-29 Mart tarihleri arasında, oluşturulan yedi takım sekiz kilometrelik bir alanda bulunan her bir mağarayı araştıracaktı. Bu kazılar esnasında 2 numaralı mağara belirlenmiş ve arkeologlar, bedevilerin gizli kazılarının kalıntıları arasında birkaç parça yazma kırıntısı bulmuşlardır. Aynı yıl eylül ayında bedeviler kaya duvarında yazma ihtiva eden 6 numaralı mağarayı buldular. Bu mağara ilk olarak arkeologlar tarafından kazılmıştı ve diğer mağaralarda örnekleri bulunan papirüs ve deri birkaç kopya tekrar ele geçirilmiştir.[13] Aynı yıl arkeologlar Qumran metinlerine ait en önemli mekan olan 4 numaralı mağarayı keşfetmişlerdir. Bu mağaradan elde edilen yaklaşık 550 değişik el yazmasına ait 15000 parça muazzam bir miktardır. Bu mağarada bulunan yazmalar üzerinde çalışılması ve yazmaların yayınlanması hakkı, yazmaları bulan bedevilerden yazmaların alımına maddi destek sağlayan kurum ve kuruluşlar tarafından belirlenen uluslararası bir takıma verilmişti. Bu takımın çalışmalarıyla bulunan yazmalar gruplandırıldı ve bu yazmaların içeriklerine dair bütün parçaların transkripsiyonu ile içlerinde okunabilen kelimeleri içeren bir konkordans hazırlandı.[14] 1956 yılında bedeviler 11 numaralı mağarayı buldular. Mağaranın girişi 3 numaralı mağaranın hemen yanında olmasına rağmen yıkılmış olduğundan fark edilememişti. Bu mağarada da 1 numaralı mağarada olduğu gibi önemli bir miktar yazma ve çeşitli kopyalar iyi korunmuş bir şekilde ele geçirilmişlerdir.

---

11 Davies, age., s.18.

12 Florentino Garcia Martinez, **The Dead Sea Scrollls Translated: The Qumran Texts in English**, E. J. Brill, Leiden 1994, s.xxxviii.

13 Martinez, **The Dead Sea Scrollls Translated: The Qumran Texts in English**, s.xli.

14 J. A. Fitzmyer, "The Concordance, the Computer and the Battle for the Dead Sea Scrolls", **America**, Oct. 19, 1991, s.271.

1947 ile 1956 yılları arasında Qumran harabesi civarında, toplam olarak 11 mağara Bedeviler ve arkeolojik kazımlar sayesinde keşfedilmiştir. Bu mağaralardan ele geçirilen yazmaların bir kısmı daha önce örneklerine rastlanmayan metinler oldukları için Qumran Cemaati olarak adlandırdığımız gruba ait yazmaların en önemli kısmını teşkil ederler. Dört numaralı mağara, yukarıda belirttiğimiz gibi, en fazla materyalin bulunduğu mağaradır ve el yazmalarının noksan kalan kısımlarının tamamlanmasına katkıda bulunmuştur. On bir numaralı mağara ise en uzun yazmanın ele geçirildiği mağaradır ve bu mağaradan ele geçirilen yazmalardan birisi de mezhebin kendine has yazmalardan biri olan Tapınak Yazmasıdır. Diğer mağaralardan da kopya veya orijinal nitelikte materyaller bulunmuştur; ancak bu materyaller kırıntı mahiyetinde oldukları için sadece birkaç satırdan ibarettirler. Bu 11 mağarada bulunan yazmalar Ölü Deniz Yazmaları olarak bilinen materyalin çekirdeğini teşkil ederler.

Buraya kadar yazmaların bulunuşlarıyla ilgili olayları zikrettikten sonra, yazmaların bulunuşlarının geri planını da mümkün olduğu kadar anlatmaya çalışalım. Bu nokta, özellikle 4 numaralı mağara ile ilgili olduğunda önem kazanmaktadır. Çünkü bu mağaradan ele geçirilen yazmalar uluslar arası araştırma takımının denetimine bırakılmıştır ve bu takım, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bu yazmalar üzerinde çalışma yapılabilmesi hakkını ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu nedenle bu noktada pek çok soru işareti ortaya çıkmıştır. Bu noktaların ele alınması, konunun daha iyi anlaşılması için büyük önem arz etmektedir.

El yazmaları üzerinde yapılan bu çalışmalar izlenirken hatırda bulunması gereken bir nokta daha vardır. Bu esnada İsrail devleti kurulma aşamasındadır ve bölgede yoğun çatışmalar olmaktadır. Nitekim askeri nedenlerle bölgede bulunan bir Belçikalı Birleşmiş Milletler Mütareke Gözetleyicisi olan ordu subayı P. Lippens ve ona destek olan bir Ürdün Arap Birliği tarafından ilk mağaranın tespitini yapmışlardır. Onlara katılan Ürdün Antika Bölümü Direktörü G. L. Harding ve Fransız Dominikan arkeolog ve Kitabı Mukaddes bilgini R. de Vaux tarafından bu mağaranın incelenmesi yapılmış ve bedevilerce ele geçirilen yedi yazmadan başka yüzlerce deri parçası ele geçirilmiştir.

Bedevilerce bulunan ve değişik yollarla bilim adamlarına ulaşan eksik bir İşaya yazması, Şükran İlahilerine ilişkin bir yazma ve Savaş Kuralları diye adlandırdığımız yazma Hebrew Üniversitesi Yahudi Arkeolojisi Profesörü E. L. Sukenik tarafından satın alınmış ve bu bilim adamı, bu yazmaları son hızla yayıma hazırlama çalışmalarına başlamıştır.[15]

Filistin'in İsrail ve Ürdün olarak ikiye ayrılmasından sonra Ecole Biblique et Archeolgie Française'de bulunan Fransız Dominikan Barthelemy ve Polonyalı J. T. Milik birinci mağaradan ele geçirilen bu yazmaları yazıya geçirmeleri için de Vaux ve Harding tarafından 1951 yılının sonlarında görevlendirildiler.[16]

Ölü Deniz Yazmalarına ilişkin dördüncü mağaradan çıkan metinlerle uğraşmak, değerlendirip yayına hazırlamak için uluslar arası kişilerden oluşmuş yedi kişilik bir takım seçilmiştir. Bu seçim,

---

[15] Geza Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, Sheffield Academic Press, Sheffield 1995, s.xiv.
[16] Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, , s.xiv.

zamanın Ürdün Antika Bölümü yöneticisi olan G. Lankester Harding'in, Kudüs'te bulunan çeşitli arkeoloji enstitüleri (Amerikan, İngiliz, Fransiz ve Alman) ve araştırma kurumlarına çağrıda bulunması ve bu enstitülerin adayları önermeleri şeklinde olmuştur. Önerilen adayların seçimini Ecole Biblique et Archaeologie yöneticisi olan de Vaux yapmıştır.[17] Bu takımın varlığı, imtiyazı ve bu takım haricinde olan kişilerin yazmalara ulaşım imkanının kısıtlanması bu tarihten itibaren gündeme gelmiştir. Bu takım papaz Joseph Milik, Fransız papaz Jean Starcky, Amerikalı Patrick Skehan ve Frank Moore Cross, İngiltere'den John Marco Allegro ve John Strugnell ve daha sonra yerini Fransız papaz Maruice Baillet'e bırakacak olan Alman Claus-Hunno Hunzinger'in de içinde bulunduğu yedi kişiden oluşmaktaydı.[18] Bu takımın içerdiği kişilere dikkat edildiği zaman aralarında Yahudi bir bilim adamının bulunmadığı görülecektir. Bu durumu yazmaların bulunduğu yıllarda, korunmak üzere kondukları müzenin Doğu Kudüs'te bulunuyor oluşu ve yine bu yazmaların bulunduğu yerin de Ürdün Haşimi krallığının elinde bulunan Batı Yakasında oluşudur.[19]

1960'lı yıllarda bu takım o ana kadar bulunan yazmaların içerisinde geçen bütün kelimelerin konkordansını hazırlamıştır. Buradan anlaşıldığı kadarıyla yazmaların incelenmesi bu ana kadar tamamlanmış olmalıdırlar.[20] Bu tarihten itibaren bu takım çalışmalarını *DJD* isimli dergide yayınlamışlardır. Bu derginin yayım süresi belirli periyotlarla ifade edilmemekte idi. Çalışmalar bitip yayına hazır olduğu zaman yayınlanmaktaydılar.

Bu takımla ilgili dikkat çekici nokta, genel olarak bu takımın dışında bırakılan kişiler tarafından çeşitli nedenlerle eleştirmeleridir. Bu araştırma takımının varlığı nedeniyle getirilen bu kısıtlama, mevcut yazmaların neredeyse kırk yıllık bir süre gecikmeyle yayınlanmasına ve bu gecikme de, Vermes'in ifadesiyle, bir skandala yol açmıştır.[21] Bu gecikmenin önem kazanması, önceki mağaralardan ele geçirilen materyalin kısa zamanda yayına hazırlanmış olmasına rağğmen, bu mağaradan çıkan materyalin uzun bir süre yayımının gecikmesidir.

Ölü Deniz Yazmaları 1967 yılına kadar Ürdün'ün ev sahipliği yaptığı Filistin Arkeoloji Müzesinde bulunuyordu. Ürdün hükümeti, yazmaların bedevilerden alımına yardım eden yabancı kuruluşların bu yazmalarda çeşitli haklara sahip olmalarına rağmen bu yazmaların tamamını millileştirmişti.[22] 1967 yılında yapılan savaşla bu müzenin bulunduğu bölgenin İsrail'in eline geçmesiyle birlikte, yazmalar da el değiştirmiştir. Böylece Amman'da bulunan bakır yazma ve bazı yazmalar dışında, diğer yazmalar, İsraillilerin eline geçmişlerdir.

---

17 Joseph A. Fitzmyer, "The Dead Sea Scrolls: The Latest Form of Catholic-Bashing", **America,** Feb. 15, 1992, s.119.

18 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.xvii; J. M. Allegro, **The Dead Sea Scrolls, A Reappraisal,** Pelican Books, 1964, s.54; Fitzmyer, "The Concordance, the Computer and the Battle for the Dead Sea Scrolls", s.270.

19 Fitzmyer, "The Concordance, the Computer and the Battle for the Dead Sea Scrolls", s.270.

20 Vermes, introduction, age., s.xvii.

21 Vermes, Introduction, age., s.xvii. Bu skandalın dile getirilmesinde belki de en etkili olan ve gelişimini yazmaların bulunduğu yıllardan yayınlandığı zamana kadar izleyen Michael Baigent, ve Richard Leigh, **The Dead Sea Scrolls Deception**, Summit Books, New York, 1991 isimli kitaba bakınız.

22 Fitzmyer, "The Concordance, the Computer and the Battle for the Dead Sea Scrolls", s.272.

Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili takımı kuran ve çalışmalara öncülük eden de Vaux 1971 yılında vefat etmiş ve yerine 1972 yılında bir diğer Fransız Dominikan Pierre Benoit geçmiştir. De Vaux'a yazmalar üzerinde yapılan çalışmaları hızlandırması ve yayınlanmalarını çabuklaştırmaları yönündeki telkinler, bir sonuç vermemiştir. Aynı telkin onun yerine geçen Pierre Benoit'e de yapılmış ve yine olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bütün bunlar bazılarınca bir skandal olarak yorumlanmıştır.[23]

De Vaux tarafından seçilen uluslararası takımın üyelerinin vefatları nedeniyle eksiliyorlardı. 1980 yılında Patrick Skehan ve 1986 yılında ise Jean Starcky ölmüş ama henüz üstlendikleri görevleri bitirmemişlerdi. Bunların yerine Eugene Ulrich ve Emile Puech atandılar. 1986 yılında ise takımın başı görevi bıraktı ve yerine John Strugnell seçildi. Takım, yapılan bütün çağrılara rağmen elinde bulundurduğu yazmaları takım dışından olan bilim adamlarına açmıyordu. Takımın başkanı olan Strugnell 1990 yılında bir İsrail gazetesi ile yapılan söyleşide İsrailliler ve Yahudi dini hakkında hiç hoş olmayan sözler söyledi ve bu sözler üzerine görevinden çekilmek zorunda kaldı. Yerine Hebrew Üniversitesinde Kitab-ı Mukaddes araştırmaları profesörü olan Emanuel Tov atandı. Bu kişi Qumran yayınlama projesini yöneten ilk Yahudi ve ilk İsraillidir.[24]

Yazmaların yayınlanması konusunda, yazmalar üzerinde çalışmak üzere belirlenen takım çok etkili bir rol üstlenmiştir. Ancak bu rolün ulaşamadığı bazı noktalar da olmuştur. Belirli bir dönem İsrail Başbakan vekilliği yapmış olan Yigael Yadin, bugün Tapınak Yazması olarak bildiğimiz yazmayı 1967 yılında bölgedeki bedevileri sorgulayarak, deyim yerindeyse zorla temin etmiştir. Bu yazma üzerinde bizzat kendisi çalışmalar yapmış ve 1977 yılında Tapınak Yazması ismi altında neşretmiştir. Bu arada yazmanın mevcut uluslar arası takıma verilmesi yönündeki istekleri reddetmiş ve bu yazmayı yayınlamıştır. Tapınak yazmasının da içlerinde bulunduğu 11 mağaradan çıkan diğer yazmalar üzerinde ise Amerikalı ve Alman bilim adamları çalışmışlardır.[25]

Emanuel Tov 1990'da yazmaları yayınlama ile ilgili üç görevliden birisi olarak yönetime geçtiği andan itibaren mevcut metinler üzerinde yapılan çalışmaları hızlandırmaya çalışmıştır; ancak yine de de Vaux tarafından konan mevcut gizlilik kuralları devam etmiştir. Bu gizlilik, yaklaşık kırk yıllık bir süredir sürmekteydi ve belirli bir grup bilim adamının dışında diğerlerinin yazmalara ulaşımını katı şekilde sınırlandırmaktaydı.

Bu arada mevcut yazmaların yayınlanması ile ilgili bazı bilim adamları, takım üyelerini ellerinde bulunan yazmaları diğer bilim adamlarına da açmaya çağırmışlardır. Bu çabalar sonuç vermemiş olsa da Robert Eisenman 1985 yılında takım üyesi olan bazı arkadaşlarından, yazmaların içerisinde hangi metinlerin olduğunu bildiren bir içindekiler tablosunu ve *Bazı Torah Parçaları* (4QMMT) olarak isimlendirilen metni ele geçirmeyi sağlamıştır.

Ölü Deniz Yazmalarının yayınlanmasında meydana gelen bu aksamalar bazı çevrelerce kasıtlı olarak yapıldıkları şeklinde yorumlanmışlardır. Bu yorumlamaların en fazla dile getirildiği eserlerden

---

[23] Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.xix.
[24] Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.xx.
[25] Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.xviii.

birisi Michael Baigent ve Richard Leigh tarafından yazılmış olan *The Dead Sea Scrolls Deception* isimli eserdir. Bu eserin temel özelliği yazmaların yayınlanmasında bir kastın bulunduğu ve bunun da nedeninin Katolik Kilisesi olduğunu savunmasıdır.

Bu arada yazmalar üzerinde çalışmalar yapmış olan ve mevcut yazmaların iki takım negatifini elinde bulunduran Elizabeth Betchel sahip olduğu bu takımlardan birisini, kendisi tarafından Cleremontta kurulan Kitab-ı Mukaddes Yazmaları Enstitüsüne vermiş diğerini ise kendisine ayırmıştır. Kendisine ayırdığı bu negatifler daha sonra Huntington Kütüphanesinde ortaya çıkmıştır. California, San Marino'daki Huntington Kütüphanesi, William A. Moffet kanalıyla, elinde bulunan negatifleri, isteyen her kişiye sağlayabileceğini söyleyerek bu yazmalar üzerinde kırk yıldır mevcut olan kısıtlamanın ortadan kalkmasına imkan vermiştir.[26]

Yazmaların yayınlanması için en fazla çalışanlardan biri Biblical Archaeology Review (BAR)'da yaptığı yayınlarla Hershel Shanks'tır. Kendisinin yönettiği bu dergide yazmalar üzerine konan bu kısıtlamanın kalkmasını vurgulamış ve olayı halka aksettirmiştir.[27]

Yine yazmalarla ilgili olarak yapılan bir diğer önemli çalışma, John Strugnell tarafından 1988 yılında, özelde teorik olarak resmi kullanıcılar için hazırlanmış olan 25 adet konkordanstan hareketle Ben Zion Wacholder ve Martin Abegg tarafından bilgisayarda bu bilgileri yeniden yapılandırarak hazırlanan on yedi adet dördüncü mağara yazmasıdır.[28] Bu çalışmayı yapanlara göre tamamlandığı zaman yaklaşık 220 adet yayınlanmamış ve Kitabı Mukaddese ait olmayan dördüncü mağara dokümanı ortaya çıkacaktır.[29] Bu çalışmanın yapılabilmesini sağlayan, yukarıda belirttiğimiz gibi, Strugnell tarafından temin edilen konkordansın varlığıdır. Bu konkordansta her kelime öncesinde ve sonrasında geçen kelime veya ibarelerle hatta bazen içinde geçtiği tüm cümle ile birlikte yazılmıştır. Bu çalışmayı yapanlar, 3x5 ölçülerinde hazırlanmış kartlar ve bu karta yazılan kelimenin bulunduğu fragman ismi, satır numarası, pek çok sütunda geçiyorsa sütun numarasının tamamı bu kartlara yazılmış ve onlardan yararlanmışlardır. Yüz kelimelik bir metin için bu kartlardan yüz adet düzenlenmiştir. Bu nedenle, bu çalışmayı yapan Abegg'e göre bu çalışmayı yapmak fazla maharet isteyen bir özellik arz etmemektedir.[30] Onun yaptığı şey bilgisayardaki kelime işlemcinin yardımıyla bütün verileri girmek ve basit bir program yazılımı yardımıyla metinleri oluşturmaktır.[31]

---

26 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.xxı.

27 Ellen K. Coughlin, "Dead Sea Scrolls Editors Criticized for Delays in Releasing the Documents", **The Chronicle of Higher Education,** July 5, 1989, c. Xxxv, s.A7.

28 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.Xx; Kevin D. Miller, "The War of the Scrolls", **Christianity Today,** October 6, 1997, ss.41-42; Robert Alter, "How Important Are the Dead Sea Scrolls?", **Commentary,** February 1992, s.36.

29 Ellen K. Coughlin, "Biblical Scholars Construct Bootleg Version of Some Unpublished Dead Sea Scrolls", **The Cronicle of Higher Education,** Sept. 11, 1991, s.A10.

30 Bu konkordansın hazırlanmasına katkıda bulunan bilim adamlarından biri olan Fitzmyer'e göre bu iş için bir bilgisayara gerek yoktur. Çünkü bütün kartlar sıralanmış numaralanmışlardır. Bu nedenle bilgisayar yardımı olmaksızın doğrudan da oluşturulabilirler. (Fitzmyer, "The Concordance, the Computer and the Battle for the Dead Sea Scrolls", s.271).

31 David L. Wilson, "Unauthorized Version of Dead Sea Scrolls Required Only Off-the-Shelf Technology", **The Chronicle of Higher Education,** Sept. 18, 1991, s.A29.

Yazmalar üzerinde çalışan takımın üç genel editöründen birisi olan Ulrich'e göre yapılan bu çalışma yüzde seksen oranında doğrudur. ancak ona göre bu çalışmanın içerdiği fragmanlar başka bilim adamları tarafından ya çalışılmış veya yayınlanmışlardır.[32] Bu nedenle daha önceden biliniyor durumdadırlar.

Bu ve benzeri çalışmalar yazmaların yayınlanması için uluslararası takım üzerinde baskı yapmıştır. Ancak E. Ulrich'e göre, yazmalar üzerinde otorite sahibi olan takım üyeleri bu gecikmeleri, bulunan parçaların kırıntı halinde olmaları ve bu nedenle üzerlerinde çalışma yapmanın son derece zor olmasına ve diğer bazı nedenlere bağlamaktadırlar.[33] Fitzmyer'e göre yazmaların yayınlanmasının gecikmesinin nedeni, pek çok fragmanın tanımlanamamış olmasıdır. Ona göre tanımlanabilen yazmalar 1952 ile 1960 yılları arasında yayınlanmışlardır.[34] Bunun ötesinde, Kitabı Mukaddesle ilgili yazmaların aksine yayınlanmayan Kitabı Mukaddes dışı fragmanların tanımlanmasının zorluğudur. Bu noktada yaşanan zorluk çeşitli fragmanların tanımlanabilmiş olmasına rağmen, pek çoğunun daha önceden bilinmiyor oluşları ve okuma ve tanımlama noktasında problemler çıkarmalarıdır.[35] Yine Fitzmyer'e göre çeşitli takım üyeleri geçen zamanda hastalanmış ve ölmüşlerdir. Bu durum da yazmaların yayınlanmasını etkileyen önemli problemlerdendir.[36] Fitzmyer'e göre yazmaların yayınlanmasının gecikmesinin, bazı yayın kurumlarınca iddia edildiği gibi Hıristiyanlık ve Yahudilikle ilgili herhangi bir olumsuz durum nedeniyle olması söz konusu değildir.

1991 yılında yazmalar üzerinde nihai yargısal hakkı elinde bulunduran İsrail Antiquities Authority kendi elinde bulunan parçaların konu ile ilgilenen bilim adamlarının sınırlı kullanımına sunulacağını belirtmiştir; ancak bu durum da, yine sınırlı kullanım nedeniyle bilim adamlarını memnun etmemiştir.[37] Bu arada, yukarıda zikrettiğimiz Kaliforniya'da bulunan Huntington Kütüphanesi tarafından yapılan, farklı bir yoldan sahip olduğu yazma fotoğraflarını bilim adamlarının kullanımına sunacağı açıklaması,[38] yazmalara ulaşım hakkını elinde bulunduran takım tarafından hoş karşılanmamış, bu kütüphaneden negatifler istenmiş ancak bir sonuç alınamamıştır. Huntington kütüphanesinin bu davranışıyla yaklaşık kırk yıldır yalnızca takım üyelerinin elinde bulunan yazmalara isteyen herkesin ulaşabilmesi sağlanmıştır.[39]

Bu tarihten sonra, yazmalar üzerinde yapılan çalışmaların hız kazandığını ve birkaç yıl içerisinde değişik yazarlar tarafından aynı konu ile ilgili ciltli çalışmaların yapıldığını görüyoruz. Bu çalışmalar, hem önceki yazmaları hem de uluslar arası takımın elinde bulunan yazmaları

---

32 Coughlin, "Biblical Scholars Construct Bootleg Version of Some Unpublished Dead Sea Scrolls", s.A12.
33 Coughlin, "Dead Sea Scrolls Editors Criticized for Delays in Releasing the Documents", s.A7; Tim McCarthy, "Computer's Dead Sea Scrolls Give New Byte to Old Debate", **National Catholic Reporter,** Sept. 13, 1991, s.9
34 Fitzmyer, "The Concordance, the Computer and the Battle for the Dead Sea Scrolls", s.271.
35 Fitzmyer, agm., s.272.
36 Fitzmyer, agm., s.272.
37 Ellen K. Coughlin, "New Access to Scrolls Is Unlikely to Settle Scholarly Dispute", **The Chronicle of Higher Education,** Nov. 6, 1991, ss.A9-A10.
38 Ellen K. Coughlin, "Opening of Dead Sea Scrolls Archive Undrlines Problems That Can Complicate Acces to Research Materials", **The Chronicle of Higher Education,** Oct. 2, 1991, A6; Ellen K. Coughlin, "New Access to Scrolls Is Unlikely to Settle Scholarly Dispute", s.A10.
39 Alter, agm., s.36.

kapsamaktadır. Bu yazmaların yayınlanması ile birlikte artık Qumran cemaati ve Ölü Deniz Yazmaları hakkında önemli çalışmalar yapmak mümkün hale gelmiştir.

II. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARI

D. Ölü Deniz Civarında El Yazması Bulunan Yerler

Ölü Deniz Yazmaları ifadesi, genelde Ölü Deniz civarında birkaç değişik mekanda bulunan yazmaları, özelde ise sadece Qumran yerleşim yeri civarındaki 11 adet mağaradan gelen yazmaları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu mağaralardan gelen yazmalar Ölü Deniz Yazmaları içerisinde hem hacim olarak en fazla ve hem de içerik olarak en önemli yazmaları içermektedir. Bu nedenle bölgede bulunan bu yazmalar ilk olarak isimlendirilecekleri zaman Qumran Yazmaları olarak isimlendirilmek istenmiş fakat bu ismin bölgede bulunan diğer yerlerden ele geçirilen materyali kapsamaması nedeniyle bu yazmaları da kapsayacak şekilde Ölü Deniz Yazmaları ismi verilmiştir.[40] Dolayısıyla bu başlık altında Qumran yanı sıra bölgedeki diğer yerleşim yerlerinden ele geçirilen yazmaları da değerlendirmemiz gerekmektedir. Ölü Deniz civarında farklı mekanlarda yazmalara rastlanması, bu yazmaların sadece Qumran merkezli olmadıklarını, Qumran'dan başka yerlerde de Yahudilere ait yazmaların bulunduğunu ve MS 70 yıllarında son bulan I. Yahudi İsyanı dönemine ait yazmaların sadece Qumran'dan gelmediğini göstermektedir. Bu durum yazmalarla ilgili olarak yapılan bir sınırlandırmayı belirli noktalarda ortadan kaldıracaktır.[41] Ancak bulunan yazmalar içerisinde en önemli ve çok sayıda yazma Qumran'dan ele geçirilmiştir. Ancak diğer yerlerden ele geçirilen yazmalar sayıca az olsalar da hem kendi içerdikleri bilgiler ve hem de Qumran'dan ele geçirilen yazmaların tarihlendirilmeleri ve tarihi ve sosyolojik bağlamlarının tespit edilebilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle bu yerler hakkında da kısa bilgiler vermek, Qumran'dan ele geçirilen yazmaları anlayabilmek ve yazmaların oluşturulduğu zamanda bölgenin içinde bulunduğu tarihsel ve kültürel ortamın tespit edilebilmesi açısından önemlidir.

Ölü Deniz Yazmalarının bulunduğu yıllardan önce bölgede çeşitli tarih dilimlerinde elyazması bulunduğuna dair bilgimiz de vardır. Bu buluntulardan ilki yaklaşık MS 211-217 yıllarında gerçekleşmiş olmalıdır. Buna dair bilgilerimiz Salamis'li Epiphanius'un *On Measures and Weights* isimli eserinde geçmektedir. Buna göre Severus'un oğlu olan Antoninus'un yedinci yılında, Septuagint'e dair el yazmaları, diğer İbranice ve Yunanca yazmalarla birlikte Jericho yakınlarında çömleklerde bulunmuştur.[42] Stegemann'a göre Antoninus'un yedinci yılı yukarıda belirttiğimiz tarih diliminin sonuncu rakamı olmalıdır. Buna göre bu tarih Origen'in *Hexapla*'sını tamamlamasından yaklaşık on yıl önceye tekabül etmektedir.[43] Yine bir diğer yazma buluntusu yaklaşık sekizinci yüzyıllarda kurulan Karailer tarafından yapılmıştır. Buna göre Karailer "mağara halkı" olarak

---

[40] Burrows, **The Dead Sea Scrolls,** The Viking Press, New York, 1956), s.4; Joseph A. Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls,** Paulist Press, New York, 1992), s.2.

[41] Norman Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", **The American Scholar,** Spring 1989, s.187.

[42] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.77, (Migne, *Patrologia Graeca*, c. 43 [1864], süt. 265-68'den naklen). Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", ss.191-192.

[43] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.77.

isimlendirilen insanların el yazmalarından kendi hareketleri için önemli bir muharrik kuvvet sağlamışlardır.[44]

1. Daliyeh Vadisinde Bulunan Vesikalar

Bu vesikalar Jericho'nun yaklaşık 15 km kuzeyinde bulunan bazı mağaralarda 1962 yılında keşfedilmişlerdir. Bu yazmalar incelendiğinde MÖ 4. yüzyıldan kalma oldukları görülür. 1963 ve 1964'te burada yapılan mağaraların arkeolojik keşfi Bronz çağı ve Bar Kohba isyanı dönemine ait kalıntıların yanı sıra Persler zamanından kalan pek çok materyali de içermektedir. Bulunan bu materyal içerisinde yaklaşık 200 adet insan iskeleti, bol miktarda çanak çömlek, sikkeler, takılar ve pek çok papirüs bulunmaktadır. Bu materyal içerisinde bulunan hukuki karaktere sahip olan ve Aramice dokümanlar MÖ 375 ve 335 yılları arasında bir zamana aittirler ve Büyük İskender'in askerleri tarafından MÖ 331'de Samarya'nın yok edilmesinden önce kaçan insanlardan bir gruba ait parçalardan oluştukları zannedilmektedir.[45]

Vadinin bulunduğu yerin Ürdün nehrinin ötesinde olması ve Ölü Deniz'in kuzeydoğusuna rast gelmesi nedeniyle bazı bilim adamları bu vadiden ele geçirilen yazmaların, tamamen değişik ve diğer yazmalarla ilgili olmayan bir bölgeden geldiklerini; diğer yazmalara oranla daha erken bir tarihe ait olduklarından dolayı, Ölü Deniz Yazmalarına dahil edilmemelerini savunmalarına[46] rağmen bilim adamları bu noktada değişik görüşler ileri sürmektedirler.[47]

2. Masada Yazmaları

Masada[48] kalesinin kazımı sırasında keşfedilen metinlerdir. İbranice, Aramice yazılı çanakları ve birkaç Eski Ahit metnini içeren Lâtince vesika parçalarını kapsar. Ecclesiasticus adıyla da bilinen Ben Sira'nın Hikmeti isimli eserin İbranice orijinal el yazması örneği, Sebt Sunusunun Şarkılarına dair bir kopya, Qumran yazmaları içinde de birkaç kopyasının olduğu bir kompozisyon, Mezmurlar Kitabı, Levililer Kitabı, yine apokrif Jübileler kitabı ve İbranice, Aramice, Yunanca ve Latince pek çok parça

---

[44] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.77.
[45] Martinez, **The Dead Sea Scrolls Translated: The Qumran Texts in English,** s.xxxıı.
[46] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls,** s.1.
[47] Martinez, **The Dead Sea Scrolls Translated: The Qumran Texts in English,** s.xxxıı.
[48] Masada'nın bir kale olarak ne zaman ve kim tarafından oluşturulduğu noktasında tam bir kesinlik olmamakla birlikte, ona bir kale olarak esas hüviyetini kazandıran kişi Büyük Herod'dur. Herod muhtemelen düşmanları tarafından sıkıştırıldığında sığınabileceği en güvenilir yer olarak burayı uygun bulmuş ve buranın doğal olarak bir kaleyi andıran özelliklerine onu hakikaten kale yapacak gerekli ilaveleri yaparak ve dahası orayı bir kralın kalacağı şekilde saray gibi yerleşim yerleriyle de donatarak,mükemmel bir kale oluşturmuştur. Herod'dan sonra burası Romalılar ve I. Yahudi İsyanı sırasında da Zealotlar tarafından kullanılmıştır. 66 yılında başlayan I. Yahudi İsyanı MS 70 yıllarında Romalılar tarafından bastırılmıştır. Ancak Masada'da Romalılara karşı çıkan 960 kişilik bir grup MS 73 yılına kadar İsyanı devam ettirmişlerdir. Masada'nın sahip olduğu tabii özellikler onun fethedilmesini zorlaştırmıştır. Bu nedenle MS 73 yılına kadar, diğer yerlerde isyan bastırılmış olmasına rağmen burada isyankarlar yaşamıştır. Romalıların burayı fethetmek için yaptıkları çalışmalar en sonunda neticesini vermiş ve Masada'dakiler Romalılara karşı yapacak her hangi bir savunmanın kalmadığını görünce 960 kişilik bu grup toptan intihar etmişlerdir. Masada deyince akla gelen bu olaydır. Burada yapılan arkeolojik çalışmalar için Bkz., Yigael Yadin, **Masada Herod's Fortress and Zealot's Last Stand,** Random House, New York 1966.

bulunmaktadır.[49] Buradan ele geçirilen yazmalardan Kitabı Mukaddes ile ilgili olanları, genellikle Masoretik Metin ile uyum içerisinde olmalarına rağmen, bu yazmalardan bazıları Masoretik Metin ile çeşitli farklılıkları barındıran Qumran yazmalarına benzemektedir. Mesela bunlardan Sebt Sunusunun Şarkıları isimli yazma ile Qumran yazmaları tamamen uyuşmaktadır.[50] Bu nokta Masada'da yaşayan kişilerin kimliklerini ortaya koyma açısından önemlidir. Çünkü bu durum, münzevi bir yaşam sürdüren Essenilerin sadece Qumran'da yaşadığını savunanlarla ilgili önemli problemler ortaya çıkarmaktadır. Masada'dan ele geçirilen bu yazmalar Qumran'da yaşayan kişilerden bazılarının da Yahudi İsyanına katıldığını ve sonrasında buraya çekildiklerini göstermektedir.[51] Bu durum barışçı özellikleri ön plana çıkarılan ve savaştan kaçındıkları belirtilen Essenilerle ilgili değişik bakış açılarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Böylelikle de Qumran'da yaşayanların kimliği ve Essenilerin genel özellikleri açısından çok büyük önem arzetmektedir.[52] Golb'e göre burada bulunan Qumran yazmaları benzeri fragmanlar, Qumran'da yaşayanların Esseniler olduğuna dair hipotezi bir bütün olarak zedeleyebilir.[53]

Masada'dan ele geçirilen yazmaların bir diğer önemli özelliği Ölü Deniz civarında bulunan yazmalar içerisinde, mağaralardan değil de bir yerleşim yerinden gelen yazmalara ev sahipliği yapmasıdır. Dolayısıyla bu yazmaların tarihlendirilmelerinin Masada'daki yerleşim müddeti ile doğrudan ilişkisi vardır. Bu nedenle Masada'dan ele geçirilen yazmaların, yukarıda değindiğimiz Masada'nın Romalıların eline geçiş tarihinden sonra buraya bırakılmaları mümkün değildir. Buna göre buradan bulunan yazmaları MS 74 yılından önce burada yaşayanlardan kalmış olan yazmalar olarak tarihlendirebiliriz.[54]

3. Murabbaat Vadisi Yazmaları

Qumran harabesinin yaklaşık olarak 11 mil güneyinde bulunan Murabbaat Vadisindeki çeşitli mağaralarda bulunan el yazmalarını kapsamaktadır. Bu mağaralar 1952 yılında de Vaux ve ekibi tarafından kazılmış ve burada çok zengin bir el yazması ve tarihi para kalıntısı ile karşılaşılmıştır. Mağaralardan ele geçirilen materyali inceleyen J.T. Milik bu konuda, mağaralarda bulunan nesnelerden yola çıkarak, dört değişik katmana ait buluntulara rastlanıldığını söyler. Bunlar: Kalkolitik (MÖ 4000-3000), Orta Bronz (MÖ 2000-16000), İkinci Demir (MÖ 8. ve 7. yüzyıllar) ve Grek-Roma dönemine ait kalıntılardır.[55] Bu yerleşim yeri MS 10. yüzyıla kadar çeşitli dönemlerde farklı şekillerde

---

49 Yadin, **Masada Herod's Fortress and Zealot's Last Stand,** ss.168-179.

50 Yadin, **Masada Herod's Fortress and Zealot's Last Stand,** s.173.

51 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls,** s.26.

52 Yadin, **Masada Herod's Fortress and Zealot's Last Stand,** s.174.

53 Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", s.186. Golb'e göre Masada'da yapılan keşifler bu şekilde isyan sırasında yazmaların Kudüs'ten çıkarıldığını güçlü bir şekilde ima etmektedir (Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", s.187).

54 Yadin, **Masada Herod's Fortress and Zealot's Last Stand,** s.172

55 J. T. Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** London: SCM Press, 1959, ss.14-15; Yigael Yadin, **The Message of the Scrolls,** Weidenfeld and Nicolson, London, 1957, s.70

kullanılmıştır.[56] Murabbaat Vadisinde bulunan mağaralarla ilgili olarak verilen bu genel tarihlerin ötesinde, ele geçirilen yazmalardan anlaşıldığına göre mağaralar MS 70'li yıllardan sonra da kullanılmışlardır. Bu durum göre Ölü Deniz cemaatinin I. Yahudi İsyanından sonra dağıtılmasından ve MS 70 yıllarında bölgeye yapılan Roma askeri seferlerinden sonra, bölgenin çeşitli çilekeş veya isyankar özellikli hareketler veya kişiler tarafından kullanılmış olduğunu göstermektedir.[57]

Buradan ele geçirilen yazmaları, genel olarak sınıflandırdığımızda Tekvin, Çıkış, Tesniye ve İşaya'dan parçalar içerdikleri görülmektedir. Yine burada, muska olarak isimlendirebileceğimiz, Tekvin 13:1-16, Tesniye 11:13-21 ve Tesniye 6:6-9'u içeren küçük yazma parçalar (phylactery) da bulunmuştur. Yine buradan, Hadrian dönemlerinde yani MS 124 yılı ile tarihlendirilen bir evlilik akdi ve bununla ilgili çeşitli dokümanlar da bulunmuştur.[58] Dördüncü olarak bizzat Bar Kohba tarafından gönderilen iki adet mektup ve Bar Kohba'ya gönderilen bir mektup, kontratlar ve mektupların da bulunduğu Bar Kohba isyanı ile ilgili dokümanları da içermektedir.[59] Bu yönüyle dokümanlar, Bar Kohba İsyanı ile ilgili daha önceden sahip olmadığımız bilgiler ve ilk elden materyal temin etmektedirler.[60] Bunların yanı sıra, üzerine yeniden yazı yazılmış MÖ 7. yüzyıldan kalma bir parşömen de bu mağaralardan ele geçirilmiştir. Buradan ele geçirilen materyal sahip olduğu hukuki içerik nedeniyle, dönemin kanun anlayış ve uygulamaları ile ilgili verilere doğrudan ulaşmamızı sağlamaktadırlar.[61] Burada bulunan materyalle ilgili tüm koleksiyon "*Yudea Çölünde Keşifler II (Discoveries in the Judaean Desert)*" de yayınlanmıştır.

Buradan ele geçirilen Kitabı Mukaddes yazmalarının Qumran civarındaki mağaralardan ele geçirilenlerden çok önemli bir farkı vardır. Buradan ele geçirilen yazmalar Qumran'dan ele geçirilenlerin aksine Masoretik Metin'le uyum içerisindedirler. Bu durum Masoretik Metinle ilgili olarak bu metnin standartlaştırılma süreci ile ilgili önemli deliller ve İbranice Kitabı Mukaddes'in MS II. yüzyılda ulaşmış olduğu son noktayı ve bu son noktanın kullanımda olan kabul edilmiş metin olduğuna dair bilgiler vermektedir. Buradan ele geçirilen Kitabı Mukaddese ait parçalar Qumran'dan ele geçirilenlerden birkaç asır sonrasına ait örnekler sunmaktadırlar, ama buna rağmen bu örnekler şu ana kadar bilinen diğer Kitabı Mukaddes metinlerinden birkaç yüzyıl öncesine ait örneklerdir.[62]

---

[56] Menahem Mansoor, **The Dead Sea Scrolls**, E. J. Brill, Leiden, 1964, s.28.

[57] Yadin, **The Message of the Scrolls**, s.68

[58] Yigael Yadin, **Bar-Kokhba the Rediscovery of the Legendary Hero of the Second Jewish Revolt against Rome**, Ramdom House, New York, 1971, ss.220-253. Bu bölgeden yazmalar ele geçirilince bilim adamları bölgenin ayrıntılı bir şekilde arkeolojik olarak incelenmesine karar vermişlerdir. Burada belirtilen bu eser, bu bölgede bulunan mağaraların ve buralarda yapılan kazıların ayrıntılı bir şekilde anlatımını da içermektedir.

[59] Baigent, Michael ve Leigh, Richard, **The Dead Sea Scrolls Deception**, Summit Books, New York 1991, s.19; Burrows, **The Dead Sea Scrolls**, ss.57-58; Mansoor, **age.**, s.28.

[60] Bar Kohba MS 132-135 yılları arasında Roma'ya karşı Yahudilerin düzenlemiş olduğu II Yahudi İsyanının liderliğini yapmış olan kişidir. Bu kişi ile ilgili bilgiler, bu keşiflerden önce Talmud dışında, isyanın yapıldığı II yüzyıla ait her hangi bir tarihi kaynak tarafından zikredilmemekteydi. Bu nedenle bar Kohba'nın varlığı efsanevi bir karakter arz etmekteydi (Mansoor, **age.**, s.163). Murabbaat vadisinden ele geçirilen materyalin Bar Kohba'dan bahsetmesi, hatta bazılarının bizzat onun tarafından yazılmış olması, efsanevi bir kişiliğe sahip olan bu tarihi şahsiyetin varlığının nesnel olarak temellendirilmesini sağlamıştır.

[61] Mansoor, **age.**, s.29.

[62] Millar Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, Secker & Warburg, London, 1958, s.6.

Buradan ele geçirilen yazmalar Qumran'dan ele geçirilen Kitabı Mukaddes yazmaları gibi Masoretik Metin ile uyuşmayan değişik örnekler sunmazlar.[63] Yine buradan ele geçirilen yazmalar Qumran civarındaki mağaralarda rastlanan yer ismi belirtmeyen yazmaların aksine, içlerinde bölgede bulunan çeşitli yerlere atıflar yapmaları nedeniyle farklılık arz etmektedirler.[64]

Mağaralarda bulunan diğer bir kalıntı da Romalılara ait olan paralardır. Bu paralar, İkinci Yahudi İsyanı zamanında mağaraları işgal eden Romalı askerler tarafından bırakılmış olabilecekleri gibi burada yaşayan kişilerin bu tarihe kadar bölgede geçerli para olan Roma parası kullanmış olmaları sebebiyle bıraktıkları kalıntılar da olabilir. Mağaralar değişik zamanlarda değişik şahıslar tarafından işgal edilmiş ve onlara ait kalıntılar mağaralarda kalmıştır.

4. Hever Vadisi Yazmaları

Bu yazmalar, Yigael Yadin ve ekibi tarafından 1960 ve 1961 yıllarında Nahal Hever'deki iki mağarada keşfedilen el yazmalarını kapsar. Bu yazmaların yanı sıra bölgede çeşitli miktarlarda kap kacak ve muhtelif eşya bulunmuştur. Bu buluntuların, bölgeye saklanmak için kaçan olan kişiler tarafından bırakıldıkları veya sonradan geri dönüp alma düşüncesiyle sakladıkları anlaşılmaktadır. Bu iki mağara "Mektuplar Mağarası ve Dehşet Mağarası" olarak isimlendirilmektedirler. Mektuplar mağarasında Kitabı Mukaddes parçalarından bir çift ve iki geniş İbranice, Aramice, Nebatice ve Yunanca vesikalar, Babata'nın[65] aile arşivi ve Bar Kohba ile ilgili dokümanlar bulunmuştur. Dehşet mağarasında ise daha az miktarda materyal ele geçirilmiştir. Bunlar çeşitli İbranice ve Yunanca dokümanlardır. Bunlardan birisi "On İki Peygamber'in" Yunanca örneğinin kalıntılarını içermektedir. Bulunan bu Yunanca örnekler Seiyal Vadisinde Bedeviler tarafından bulunan bazı yazmaların, aslında bu mağaradan ele geçirildiklerini ortaya koymaktadır.[66]

5. Seiyal Vadisi Yazmaları

Ölü Deniz civarında yazma bulunan bir diğer yer ise Seiyal Vadisidir. Buradan ele geçirilen yazmalar ilk olarak Bedeviler tarafından temin edilmiş ve arkasından yaklaşık sekiz yıl sonra bölgeye arkeolojik bir sefer düzenlenmiştir. Yazmaların temin edilişleri farklı olduğu için Seiyal Vadisi'nden gelen el yazmalarından oluşan koleksiyon iki gruba bölünmüştür. Rockefeller müzesinde bulunanlar ve Shrine of the Book'ta[67] bulunanlar. Birinci grup, Bedeviler tarafından 1952 ve 1954 arasında

---

63 Mansoor, **age.**, s.28.
64 Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", s.194.
65 Babata'nın tarihi olarak bir önemi yoktur. Onun ismi ve zikri yapılan arkeolojik seferler esnasında kendisine ait çeşitli hukuki dokümanların ele geçirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu dokümanlar zengin bir aileye mensup olan Babata'nın evlilikleri ve bu evlilikleri sonucu kendisine ve evlilik neticesi sahip olduğu akrabalarına düşen mirasla ilgilidir. Bu mirasın paylaşımı ve miras paylaşımında kullanılacak çeşitli hukuki dokümanlar ortaya çıkarılan materyal arasındadır. Bu dokümanlar önemli bir kişiye ait olmasalar da, zamanın hukuki uygulamaları ile ilgili otantik bilgiler vermektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yadin, **Bar-Kokhba the Rediscovery of the Legendary Hero of the Second Jewish Revolt against Rome**, ss.222-255.
66 Martinez, **The Dead Sea Scrolls Translated: The Qumran Texts in English**, s.xxxiii.
67 Shrine of the Book, İsrail Müzesinde Ölü Deniz Yazmalarını korumak ve teşhir etmek için kurulmuş olan mekandır. Yaklaşık olarak anlamı "Kitap Sarayı" olarak verilebilir.

getirilen el yazmalarını içerir. Ancak bu yazmaların hangi mağaradan geldikleri tam olarak belirli değildir. Geldikleri yer Bedevilerin verdikleri bilgilere dayalıdır. Bedevilerin Seiyal Vadisinden geldiğini söylemelerine rağmen Hever Vadisinden gelmiş olma ihtimalleri de vardır. Dolayısıyla yazmaları tarihlendirme ve diğer yazmalarla kıyaslama noktasında çeşitli soru işaretleri ortaya çıkmaktadır. Hever Vadisinde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucu ele geçirilen çeşitli dokümanlar Seiyal Vadisi'nden ele geçirildiği söylenen küçük parçacıklardırlar. Dolayısıyla önceden ele geçirilmiş olan yazmaların Bedeviler tarafından Seiyal Vadisinden değil de Hever Vadisinden temin edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.[68] İkinci gruptakiler ise 1960'da İsrail'li arkeolojik kazıları sırasında keşfedilenleri kapsar ve öncekilerden ayrı olarak neşredilmişlerdir.

Burada bulunan yazmalar, Sayılar, Tesniye ve Mezmurlardan çeşitli parçalar içermektedir. Kitabı Mukaddesle ilgili bu yazmaların yanı sıra, çeşitli belgesel ve edebi metinler de bulunmuştur. Bunlar genelde Aramice olan çeşitli satış akitleri, dualar, Bar Kohba dönemine ait çeşitli metinler, Nebatice çeşitli metinler ve Yunanca çeşitli fragmanlardır.[69]

6. Mishmar Vadisi Yazmaları

Mishmar Vadisindeki mağaralarda bulunan materyalden oluşmaktadır. Bu parçalar, MÖ 4500-3000 yıllarından kalma sanat ürünleri konusunda hatırı sayılır bir şekilde zengindir ama hiç doküman ihtiva etmez. Koleksiyon 1961'de mağaraların keşfi sırasında bulunan bir çift papirüsten oluşmaktadır.

7. Mird Harabesi Yazmaları

Nar Vadisindeki Mar Saba manastırının iki buçuk mil kuzey doğusunda, Qumran'ın yaklaşık üç mil kuzey batısında olan Eski Kastella manastırı harabesinden Yunanca, Hıristiyan Filistin Aramice'si ve Arapça elyazmalarını kapsayan koleksiyondur. Bu elyazmaları hem Bedevilerden sağlanan hem de 1953 yılında Belçikalıların bölgede yaptıkları arkeolojik çalışmalar esnasında keşfedilen materyali kapsar. Yunanca ve Hıristiyan Filistin Aramice'sinde çeşitli dokümanlar bulunmasının yanı sıra, bu yazmalar Eski ve Yeni Ahit kitaplarından ve Hıristiyan ritüel metinlerinden hem Yunanca'da hem de Hıristiyan Filistin Aramicesinde Yeni Ahit parçalarını da havidir. Bu yazmaların tarihleri MS 5 ile 8 asırlar arasında,[70] Bizans ve Arap dönemlerine aittir.[71] Bu nedenle buradan ele geçirilen yazmaların Qumran civarından ele geçirilen yazmalarla bir ilişkisi yoktur. Ancak bu mekan Qumran civarında yazmaların bulunduğu sıralarda keşfedildiği için Qumran yazmaları ile ilgili gibi addedilmiştir.

---

[68] Jonas C. Greenfield, "The Texts from Naḥal Şe'elim (Wadi Seiyal)", Julio Trebolle Barrera ve Luis Vegas Montaner, (eds.), **The Madrid Qumran Congress Proceeding of the International Congress on the Dead Sea Scrolls Madrid 18-21 March, 1991,** E. J. Brill, Leiden 1992, c.2, s.662.

[69] Greenfield, agm., ss.663-665.

[70] Burrows, **The Dead Sea Scrolls,** s.64.

[71] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** ss.15-16; Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls,** s.27.

Bu yazmaların yanı sıra daha önceki yıl bedevilerce bilim adamlarına ulaştırılan ve Nar Vadisinden geldiği düşünülen yazmaların, Mird Harabesinde yukarıda belirttiğimiz yazmaların bulunması üzerine asıl yerlerinin burası olduğunu düşünmüşlerdir.[72] Bir önceki yıl bilim adamlarına ulaşan yazmalar Murabbaat Vadisinden ele geçirilen yazmalara içerik ve tarih olarak benzemektedirler. Bu yazmalar arasında Tekvin, Sayılar ve Mezmurlardan parçalar, değişik bir phylactery, İkinci Yahudi İsyanı sırasında Simon Ben Koseba'ya yazılmış bir mektup, İki Aramice kontrat ve Kitab-ı Mukaddesle ilgili olarak Habakuk'a ait Yunanca bir parça sütun bulunmuştur.[73]

Bu mekanlardan ele geçirilen yazmalar ve diğer arkeolojik buluntular, biraz sonra ayrıntılı olarak bahsedeceğimiz Qumran yerleşim yeri civarından ele geçirilen yazmalarla kıyaslandığında küçük bir miktar ortaya koysa da bunlar hem Qumrandan ele geçirilen yazmaların değerlendirilmeleri ve hem de genel olarak Kitabı Mukaddes, onunla ilgili ve onun dışındaki literatür için oldukça büyük önem arzetmektedirler. Çünkü buralarda bulunan yazmalar, Qumran'dan bulunan yazmalardan farklı özellikler içermekte ve bu nedenle de zamanın literatürü ve bu literatürün kıyaslanabilmesi için gerekli alt yapıyı sağlamaktadırlar. Özellikle Qumran'dan ele geçirilen yazmaların Masoretik Metin ile çeşitli farklılıklar içermesine rağmen diğer yerleşim yerlerinden ele geçirilen yazmaların Masoretik Metin ile uyuşmaları, aynı tarihlerde olan veya birbirine çok yakın zaman birimlerinde oluşturulmuş olan bu metinlerin kaynaklığı için son derece önemli mikyaslar ortaya koymaktadırlar. Yukarıda Ölü Deniz civarında yazma bulunan yerleri genel olarak sıraladıktan sonra şimdi de Ölü Deniz civarında bulunan en önemli yazmalarla ilgili bilgiler vermeye başlayabiliriz.

E. Qumran Harabesi, Civardaki Mağaralar ve El Yazmaları

Qumran bölgesindeki Qumran yerleşim yerinin yakınlarından gelen el yazmalarıdır. Tarihlendirilmeleri MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arasında değişmektedir.[74] Qumran'da yaşayan insanların oluşturmuş olduğunu düşündüğümüz mezhebin kendine has olan esas yazmalar buradan bulunmuşlardır. Bu yazmalarla ilgili bilgiler daha sonra mezhebin kendine has yazmalarla ilgili bilgiler verilirken verilecektir. Biz burada Qumran harabesini tanıtırken, burasının Ölü Deniz Yazmaları içerisinde rastlanan yazmalar için tek merci, merkez olmadığını da belirtmemiz gerekmektedir. Biraz sonra da değineceğimiz gibi, Qumran'ın önemi, mağaralara olan yakınlığından kaynaklanmış ve bu yakınlık bilim adamlarına yazmaların burada yazılmış olabileceği izlenimini vermiştir. Bu izlenime istinaden Qumran'da ve çevresinde kazı çalışmaları yapılmıştır. Yazmalardan edindiğimiz bilgiler bize Qumran'ın bu yazmaları kullanan insanların yaşadığı tek yerleşim birimi olmadığını, bunun haricinde Filistin'de çeşitli harabelerde (yerleşim yerlerinde) de bu mezhep mensuplarının veya aynı görüşü paylaşan kişilerin yaşadıklarını görmekteyiz. Bu duruma hem 1896 yılında Kahire'deki bir sinagogda bulunan Şam Dokümanı örneği, hem de bu dokümanın içerisinde

---

[72] Burrows, **The Dead Sea Scrolls**, s.64
[73] Burrows, **The Dead Sea Scrolls**, ss.61-62.
[74] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.19

geçen Kamplar ifadesi delalet etmektedir. Vanderkam'a göre Şam Dokümanında zikredilen üyeler kamplara aittirler ve kamplar da açıkça İsrail'in muhtelif kasabalarına yayılmış durumdadır.[75]

1. Qumran Harabesi

Qumran Harabesi olarak adlandırılan bu yerleşim yeri bugün genellikle pek çok bilim adamı tarafından Ölü Deniz Yazmalarını kompoze eden ve/veya kullanan kişilerin yaşadığı yer olarak kabul edilmekte ve bu kişilerin bu yazmaları bu mekanın yakınlarında bulunan mağaralara gizledikleri ileri sürülmektedir. Bu görüşler harabenin, yazmaların bulunduğu mağaralara yakın olmasından dolayı burada yaşamış olanların, yazmaları düşmanla karşılaşınca mağaralara gizledikleri ve böylece yazmaların bizlere kadar ulaştığı düşüncesinden hareket etmektedirler. Harabenin mağaralarla ilgisi burada üretilen veya bulunan çanak çömlek parçaları ile kullanılan çeşitli malzemenin ilk mağaradan ele geçirilen materyalle benzerlik arzetmesidir. Bu benzerlik nedeniyle bilim adamları bu yazmaları bu harabede yaşayan kişilerin oluşturmuş olabileceğini düşünmüşlerdir. Harabe ve mağaralarla ilgili görüşler, harabenin genel yerleşim yeri olmadığı, küçük bir topluluğun burada kaldığı, ancak civarda bulunan mağaralarda ve çadırlarda diğer insanların kalmış olabileceği yönündedir.[76]

Bir diğer görüş ise, harabelerle yazmaların hiç alakasının olmadığı yönündedir. Harabeler bu yazmaları oluşturan kişiler tarafından değil, zorluk anında Kudüs'te bulunan tapınağın kütüphanesini veya kendi özel kütüphanelerini saklayan kişiler tarafından saklanmışlardır. Bu kişiler, kaçışları esnasında yazmaları buralara saklamışlar ve daha sonra yollarına devam etmişlerdir. Harabeler ise Kudüs'te bulunan Tapınak veya Roma otoritesine karşı çıkan isyankarlar tarafından belirli bir dönem işgal edilmiş ve MS 68 yılında Romalıların bu mekanı fetihleri ile bu kişilerin bu yerdeki varlıkları son bulmuştur.

Burada Vanderkam, bu mekanın mezhep üyeleri tarafından seçilişinin sebebini sormakta ve buna Toplum Kurallarında geçen şu ifadelerle cevap vermektedir: "Ve bunlar İsrail'de bu kurallara göre Toplum'un yesi haline geldikleri zaman, dindar olmayan insanların yerleşim yerinden ayrılacaklar ve çle O'nun yolunu hazırlamak için gidecekler; tıpkı yazıldığı gibi, çölde ... yolunu hazırla, Tanrımız için çölde düz bir yol yap."[77] Buradaki ifadelerden hareketle Vanderkam, bugün Qumran olarak bildiğimiz yerleşim yerinin Ölü Deniz Yazmalarını kullanan mezhep tarafından oluşturulduğunu düşünmektedir.[78]

Harabenin ismi olan Qumran kelimesinin kökeni tam olarak belirli değildir. Burası sakinleri tarafından terk edildikten sonra, Roma ve Bizans ve son olarak da uzun bir müddet Müslümanların hakimiyetinde kaldığı için bu ismin verilmesinde, bizzat burada sakin olanlardan ziyade buraya ve bu bölgeye hakim olanların etkili olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle bu ismin kökeninin, bölgeye uzun yıllar hakim olmuş olan Bizanslıların verdikleri isim olan *kalamos* (κάλαμος) tan gelmiş olduğu

---

[75] Şam Dokümanı 9:10-14; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.83.
[76] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.49.
[77] İşaya 40:3; 1QS 8:12-14.

düşünülmüştür, ancak bu kelimeden hareketle Qumran isminin türetilmesi çok uzun bir türev silsilesi gerektirdiği için bu düşünce fazla destek bulmamıştır.[79] Bu kelimenin kökeni ile ilgili bir diğer türev ise bölgeye uzun süre hakim olmuş olan İslam kültürünün dili olan Arapça'dan hareketle ortaya atılan bir teoridir. Buna göre Qumran kelimesi muhtemelen *qamara*, kumar oynadı kökünün lazım fiil hali olan *qamira*, beyaz oldu, ay ışığı oldu, kökünden gelmektedir.[80] Bu kelimenin kökeni ile ilgili bir diğer teori ise H. Michaud tarafından ortaya atılmıştır. Buna göre bu kelime *qâmir* kökünden çoğulu *qumran* olmak üzere çıkmaktadır ve "ay ışığındaki gece bekçileri [veilleurs (au clair de lune)]" anlamına gelmektedir.[81] Yine Arapça'dan hareketle bizim bu gün Qumran olarak bildiğimiz bu kelimenin eski Suriye Arapçasında karşılığı, *qamran* veya *qimran* gibi daha eski morfolojik özellikler taşıyor olabilir.[82] Bütün bu varsayımlara rağmen kelimenin tam olarak kökenini bulmak ve gelişim çizgisini ortaya koymak mümkün değildir.

Qumran ismiyle ilgili olarak bir diğer özdeşleştirme çabası, bu kelimenin Kitabı Mukaddesten bildiğimiz Sodom ve Gomorra'nın ikinci ismine yakın bir telaffuza sahip olmasından hareketle yapılmıştır. Bazı bilim adamları bu isimden hareketle bu harabenin Sodom ve Gomorra'nın kalıntıları olabileceğini de düşünmüş ve yapılan çalışmalar neticesi harabelerle Sodom ve Gomorra'nın bir ilintisinin olmadığı anlaşılmıştır. İsmi nedeniyle ilk başlarda Gomorra olarak da çağrışım yapmış olan bu harabenin yapılan çalışmalar neticesi Sodom ve Gomorra ile bir ilintisinin olmadığı anlaşılmıştır.[83] Bu harabenin ismi bulunan yazmalarda da doğrudan geçmemektedir.

Qumran Harabelerinin isimlendirilmesi ile ilgili olarak Ölü Deniz Yazmaları arasında bulunan dokümanlardan hareketle ulaşılan bir diğer yaklaşıma göre, Yahudiler bu mekanı, Murabbaat Vadisinden ele geçirilen bazı yazmalardaki Bar Kohba taraftarlarının kullanımının delalet ettiği gibi, "Muttaki İnsanların Kalesi" yani "Essenilerin Kalesi" anlamına gelen *meŚad ḥaŚidîm* olarak isimlendirmekteydiler.[84] Stegemann'a göre bu insanların varlıklarına olan aşinalık Bar Kohba isyanı döneminde de hala canlıydı.

Qumran harabesi ile ilgili olarak harabenin bugünkü isminden hareketle ortaya çıkan manzaranın ötesinde, bu harabe ve bölgedeki diğer yerleşim yerleri Kitabı Mukaddes'in Joshua kitabında sıralandıklarının düşünülmesidir. Burada Yahudi krallarının çöl eyaletlerindeki kale

---

78 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.104.

79 Frank Moore Cross Jr, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, Anchor Books, New York 1961, s.53.

80 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.53.

81 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.53.

82 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.53.

83 Burrows, **The Dead Sea Scrolls**, s.4; Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.45, Milik bu harabenin 19. asır kaşifi F. De Saulcy tarafından kısa bir şekilde tanımlandığını ve harebelerin Kitab-ı Mukaddeste geçen Gomorra olarak düşünüldüğünü belirtir. Norman Golb, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness: Observations on the Logic of Their Investigation", **JNES** 49 no. 2, 1990, s.105.

84 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.34; Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls? The Search For the Secret of Qumran,** Scribner, New York 1995, s.36; Golb, agm., s.105.

şehirlerinin bir serisine ait olan şehirlerden birisi de Tuz Şehri, (*'ir ham-mélaḥ*) olarak isimlendirilmiştir.[85] Bu yerin özellikleri ile Qumran bölgesinden ele geçirilen bulgular ve MÖ 9. ve 10. yüzyıllardan kalma İsraillilere ait yapılardan elde edilen veriler bu isimlendirmenin Qumran harabeleri ile özdeşliğinin doğruluğuna delalet etmektedir.[86] Bunun yanı sıra Bakır Yazmanın içerdiği bilgilerden hareketle Qumran Vadisinin eskiden Sekaka[87] olarak isimlendirildiği anlaşılmaktadır. Buna göre bu bilgi, Qumran harabesinin 'ir ham-mélaḥ olarak isimlendirilmesini zorlaştırır gibi görünmektedir. Ancak bilim adamları bu konuda bu isimlendirmenin Sekaka ile değiştirilmesine gerek olmadığına, çünkü Qumran vadisinin yukarı kıyılarında bulunan Khirbet es-Samra'nın Demir çağında yaygın bir kullanımı olduğundan ve Tuz Şehri tanımlamasının Tuz Gölüne daha yakın olmasından dolayı Qumran harabesi için daha uyumlu olduğundan hareketle, 'ir ham-mélaḥ isminin Qumran harabesine daha uygun olduğunu savunmuşlardır.[88]

Bu harabenin varlığı daha önceden de biliniyor olmasına karşın, ilk ve ikinci mağaranın bulunuşundan sonra bu mağaraların güney kısmında bulunan bu harabenin, bulunan yazmalarla ilişkili olabileceği düşünülerek hem bu harabelerde, hem de harabenin çevresinde arkeolojik kazılar yapılmış ve yazmalarda belirtilen bilgileri destekleyecek mahiyette önemli kalıntılar bu mekandan ele geçirilmiştir. Ayrıca bu harabenin, yazmaları oluşturan ve / veya kullanan kişilerin yerleşim yeri olarak da kabul edilmesi nedeniyle, yazmalarda bulunan verileri güçlendirici arkeolojik verilerin elde edilmesine ve yazmalarda bulunmayan ayrıntıların da bu harabeler vasıtasıyla ele geçirilmesine sebep olmuştur. Harabenin kazımına Harding ve Roland de Vaux tarafından 1952 başlanmıştır. Harabelerden elde edilen sonuçlara göre, mağaralar, mağaralardan ele geçirilen metinler ve Qumran harabesi arasında bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmış ve bu sonuçla harabelerden elde edilen arkeolojik verilerle yazmaların içerikleri arasında bir bağlantı kurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.[89]

Bilim adamları Qumran harabesinde, yazmaların bulunmasından 1956 yılına kadar beş değişik kazı çalışması yapmışlardır. Bu çalışmaların harabelerin tarihi ile ilgili verdikleri bilgiler son derece önemlidir. Bu çalışmalar harabelerin tarihi gelişimi ve belirli bir tarihte kullanımıyla ilgili çok önemli bilgiler vermişlerdir. Buna göre bu harabenin tarihi MÖ 8-7. yüzyıllardan başlamakta ve MS 132-35 yıllarına denk düşen Simon Bar Kohba isyanı ile son bulmaktadır.[90] Harabenin ilk olarak bir İsrail kalesi olarak inşa edildiği,[91] belirli yıllar kullanıldıktan sonra MÖ 6. yüzyılda terkedildiği ve bu sırada kalenin harabeye dönüştüğü, arkasından MÖ 2. yüzyılın ortalarında, yaklaşık 150-140 yıllarından MS

---

85 Bkz. Yeşu 15:62.
86 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.54.
87 Bkz. Yeşu 15:61.
88 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.54; Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.21 (Burrows'a göre bu zamanda yapılan bu binaların yaklaşık 5 asır sonra burayı işgal eden Qumran cemaatiyle ilgisi yoktur).
89 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.xiv.
90 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.65.
91 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.58.

68 yılına kadar Ölü Deniz Yazmalarını üreten mezhep tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır.[92] MS 68 yılı ile MS 70 yılları arasında burayı önceki sakinlerinden farklı kişilerin kullandığı, MS 70'li yıllarda ise burayı işgal eden Romalı askerlerin birkaç yıl burada ikamet etmelerinden sonra MS 1. yüzyılın başlarında bu mekanı terk ettikleri ve buranın bu tarihten sonra, MS 132-35 yıllarında gerçekleşen Simon Bar Kohba isyanına katılanlar tarafından kullanıldığı ve bu isyanın bastırılmasından sonra harabe haline dönüşen bu mekanın yazmaların bulunuşuna kadar metruk bir halde kaldığı anlaşılmaktadır.[93]

MÖ 2. yüzyıl civarında bu harabe Ölü Deniz Yazmalarını oluşturduğu düşünülen kişiler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu bölgedeki yerleşim yaklaşık MS 68 yılına kadar sürmüştür. Bu iki tarih arasında harabenin kullanımı değişik tarihlerde değişik özellikler arzetmekle birlikte bunların tarihlendirmelerini yapmak güçtür. Harabenin kazımını yapan de Vaux, harbenin işgali ile ilgili iki ana süreç olduğunu belirtmiştir. Buna göre, bu süreçlerden ilki MÖ yaklaşık 8-7. yüzyıllarda olmuş ve burası "Tuz Şehri" olarak Yeşu 5:62'de belirtildiği gibi hizmet vermiştir. Harabede bulunan bazı yapılar bu zamandan kalmadır. Bu süreçten sonra harabe birkaç asır terkedilmiş ve daha sonra yazmaları oluşturan insanlar bu harabeyi kullanmaya başlamışlardır. Bu işgal ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Bu ikinci aşamayı da kendi içinde çeşitli bölümlere ayıran de Vaux, bu aşamanın başlangıç tarihini MÖ 140 yılları civarı ve bitişini de MS 90 ile 132/135 yılları olarak belirtmiştir. Bu harabeyi kullanan ve yazmaları oluşturan esas sakinleri ise burayı MS 68 yılları civarında terketmiş olmalıdırlar.

Qumran harabesini bizim mezhep üyeleri olarak bildiğimiz insanların kullanmaları ise de Vaux'un ikinci sürecini oluşturmaktadır ve bu süreç kendi içerisinde çeşitli bölümlere ayrılmaktadır. Bu nedenle harabenin bu tarihler arasında geçirdiği değişik aşamalara dikkat çekilmiştir. Buna göre I. aşamada, (a) kısa, geçici yerleşimler ve daha sonra (b) bu yerleşimlerin yerini alan ayrıntılı merkezi binalar vardır. I. aşamanın (a) sürecinde (Ia) önceki kalıntıların onarılması ve üzerlerine yeni bazı yapılar inşa edilmesi suretiyle oluşturulmuş, merkezi yerleşim yerine ait çeşitli yapılar vardır: bazı duvar hatları, bir veya iki adet sarnıç (Ib) sürecindeki sarnıçların altında çanak çömlek fırını kalıntıları bu dönemlerle ilgili olarak harabenin durumu ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Bu kalıntıların sundukları bilgiler kesinlik arz etmemektedirler. Buna rağmen bu bilgiler harabede bulunan tarihi bilgileri havi diğer materyalin bilgileri ile karşılaştırılıp mecz edildiği zaman, bu harabede başlayan muhtemel iskan tarihi başlangıç ve son olarak ortaya konabilir.[94]

Bu yerleşim yerinin ikinci aşamasında kullanımı ile ilgili kanıtlar harabede tarihi bilgiler taşıyan bazı bakır sikkelerden elde edilmektedirler. Bu sikkeler ilk olarak John Hyrcanus (MÖ 134-104) dönemine ait olmak üzere 15 adet, Alexander Janneus (MÖ 103-76) dönemine ait olmak üzere 86 adet ve Hasmonlar döneminin son zamanlarına (MÖ 76-37) ait olmak üzere de 6 adet bulunmuştur. Bu

---

92 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, Penguin Books, New York 1997, s.58

93 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.59.

94 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies.**, s.58.

tarihler buradaki yerleşimin ne zaman başladığı ile ilgili kesin bilgiler arzetmemekle birlikte bu harabelerin kullanımı ile ilgili önemli bilgiler vermektedir ve buna göre harabenin aktif yerleşime sahip olduğu ve geliştiği dönemin, Büyük Herod'un hakimiyeti zamanına kadar olan dönem olduğu anlaşılmaktadır.[95] Herod'un hakimiyetinin ilk yıllarında (MÖ 31) meydana gelen bir deprem,[96] harabede yaşayan insanları da etkilemiş ve buranın sakinleri tarafından terk edilmesine sebep olmuştur.[97]

Daha sonra Herod'un takipçisi Archelaus (MÖ 4 – MS 6) zamanında, MÖ 31 yılında meydana gelen deprem ve deprem nedeniyle metruk hale gelen yerleşim yerine zaman tarafından verilen hasar buraya yerleşen kişiler tarafından tamir edilmiş ve burası yeniden mesken edinilmiştir. Bu yeniden yerleşim sırasında yerleşim yerinin planı ve kullanımı herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Bu durum, bu yerleşim yerinin deprem öncesi sakinleri tarafından yeniden kullanıldığı izlenimi vermektedir.[98] Bu yerleşim yerinden elde edilen buluntular, burasının MS 68-70 yıllarında çıkan I. Yahudi İsyanı dönemine kadar, aynı kişiler tarafından kullanıldığını ve bölgede meydana gelen dini ve siyasi olayların burada yerleşenleri etkilemediğini göstermektedir.[99]

MS 68-70 yıllarında çıkan ve Romalıların kanlı bir şekilde bastırdıkları I. Yahudi İsyanı, Qumran yerleşim yerinin de sonu olmuştur. Kudüs'te bulunan Tapınak düşürüldükten sonra buraya Romalı askerler tarafından saldırılmıştır. Bu saldırı esnasında yerleşim yerini çevreleyen duvarların altı kazılmak suretiyle içeri sızılmaya çalışılmış ve sonunda kazanılan savaş neticesi burası tahrip edilmiştir. Qumran'daki bu savaştan geriye, Romalılar tarafından kullanılan demir ok başlıkları kalmıştır.[100] Bu başlıklar, muhtemelen yerleşim yerinin ahşap malzemelerini yakmak için atılan yanan oklardan geriye kalanlardır. Nitekim harabede rastlanan kül tabakası burada bir yangın çıktığına delalet etmektedir. Harabelerden elde edilen bu veriler burada yerleşen insanların I. Yahudi İsyanına karıştıkları ve bu nedenle de Romalılar tarafından savaş yapılmak suretiyle ortadan kaldırıldıkları izlenimini vermektedir. Burada yerleşenlerin Romalılarla karşılaştıklarında direndikleri veya kaçtıkları tam olarak açık değildir. Üstün Romalı kuvvetler karşısında kaçmış kaçarken öldürülmüş veya tutsak edilmiş olabilirler. Ancak mevcut bilgilerden anlaşıldığına göre savaş veya başka bir nedenle bu harabede ölen olmamıştır. Savaş sonrası ise, çevreden ve Jericho tarafından gelebilecek saldırıları önlemek maksadıyla bir Roma garnizonu bir müddet burada konuşlandırılmıştır. Romalı askerler bu

---

95 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.60. Ayrıca bulunan bu sikkeler, cemaat üyelerinin belirli bir miktarda para taşıdığına da delalet etmektedir. Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.102.

96 Josephus, Flavius, **The Great Roman Jewish War: A.D. 66-70**, (Harper Torchbooks, New York 1960, I: 370-72. Bu depremin izleri harabenin bulunduğu yerde hala mevcuttur. Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.56. Burada deprem nedeniyle harabe sakinlerinin burayı terketmeleri savının yeteri kadar ikna edici olmadığı, depremden sonra burası terkedilmiş olsa bile bu terkin farklı bazı sebeplerinin de bulunmuş olabileceği düşüncesi zihinde doğmaktadır.

97 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.60; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.13.

98 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.61.

99 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.61.

harabenin kendi işlerine yarayan kısımlarını kullanmışlar ve diğer kısımları harabe halinde bırakmışlardır. Burada bulunan Roma askerleri I. yüzyılın sonlarına doğru, yaklaşık MS 90 yılında buradan ayrılmıştır.[101] Bu tarihten sonra Qumran harabesinin kim tarafından kullanıldığı tam olarak belirli değildir. Burasını Simon Bar Kohba'nın adamlarının kullanmış olduğu ve MS 132-35 yıllarında vuku bulan II Yahudi İsyanının da bastırılması ile tahrip edilen harabenin, 20. yüzyılda, Ölü Deniz Yazmaları bulununcaya kadar bu halde harabe olarak kaldığı anlaşılmaktadır.[102]

Burada kazım yapmak için gelen bilim adamlarının karşılaştıkları ilk manzara, harabenin kalın bir kül tabakası ile kaplanmış olduğu ve bu küllerin içerisinde bulunan Romalılara ait ok başlıklarıdır. Bu başlıklar ilk bakışta duvarlardan oluşan ve duvarlarının üzeri tavan ve çatı vazifesi gören palmiye yaprakları ve kamışlarla kaplanmış olduğu anlaşılan harabenin, düşmanlar tarafından atılan yanan oklarla tutuşarak yanmış olduğu izlenimini vermektedir.[103] Harabelerde çıkmış olduğu anlaşılan bu yangına rağmen harabelerde hiç iskelet bulunmamıştır. Buradan anlaşıldığına göre bu yangın neticesi harabelerde hiç kimse ölmemiştir.[104] Bu yangın konusunda önemli olan, burada bir savaşın yapılmış olduğunu ortaya koymasıdır. Bu durum bu harabenin sakinlerinin kimliği açısından son derece önemlidir.

Bu harabeyi genel olarak tavsif etmek gerekirse, harabeler yaklaşık olarak 80 X 80 metrelik bir alanı işgal etmektedirler. Harabenin hakim noktasını bir kule oluşturmaktadır. Harabenin içerisinde yedi adet su haznesi bulunmaktadır. Merkezinde daire şeklinde bir hazneye bağlı olan dikdörtgen şeklindeki bu haznelerin içlerine, suyun az olduğu zamanlarda içine rahatlıkla inilebilsin diye, içlerine merdiven yapılmıştır.

Harabenin etrafı duvarlarla çevrilmiştir. Bu duvarların varlığı, onların bir sur olup olmadığı yönünde çeşitli spekülasyonların yapılmasına sebep olmuştur. Bu noktada duvarların kalınlıkları ve incelikleri önem kazanmıştır. Harabelerin bir kale kalıntısı olduğu ve askeri nitelikli kişiler tarafından işgal edildiği tezini savunanların dayanaklarından biri de bu duvarlardır.[105] Harabenin batı tarafı tahıl ambarı veya zanaat için kullanılan değişik odalardan oluşmaktadır. Bu odalar içerisinde bir değirmen, bir fırın, ateş işleri için (belki demirci ocağı olarak) kullanılabilecek diğer mekanlar, meyve saklamak için silolar ve tohum depo etmek için odalar bulunmaktadır. Yerleşim yerinin güney batı köşesinde sekiz hayvanlık bir ahır vardır. Bunların yanı sıra harabelerde bir yazım hane (scriptorium) de bulunmaktadır. Bir mutfak, yıkanma yerleri ve atık su yerleri mevcuttur. Harabenin güney-batı

---

[100] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies,** s.61; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.14.

[101] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies,** s.65; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.14.

[102] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies,** s.65.

[103] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.34.

[104] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.34.

[105] Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?,** ss.37-38. Buna göre bu harabenin pozisyonu ve mimari özelliği onun askeri özelliğini ortaya çıkarmak için yeterlidir. Qumran Harabesini çevreleyen savunma duvarı Romalılar tarafından burayı ele geçirmek için lağım kazmak sistemiyle altı oyulmuştur. Bugün bu duvarın sadece kalıntıları bulunmaktadır.

tarafına doğru uzanan tarafında ise bir çömlekçi dükkanı, çamurun karıldığı bir çukur, korunduğu bir boşluk, çarkın durduğu bir boşluk ve birisi kavanozlar diğeri de küçük parçalar için olan iki fırın mevcuttur.

Qumran'da yerleşen kişilerle ilgili bir diğer önemli nokta, yiyeceklerini nasıl temin ettikleri ile ilgilidir. Bu noktada onların yiyeceklerini kendilerinin ürettikleri veya başka yerlerden temin ettikleri şeklinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden birisine göre Qumran harabesinin hemen yakınında bulunan Rash Feskha arasında ekilebilen bir arazi mevcuttur ve bu arazi antik zamanlardan beri birkaç kaynak tarafından sulanmaktadır. Burada hurma ağaçları ve mısır yetiştirilmektedir. Stegemann'a göre Ain Feskha'daki mevcut ekonomik yapılar zamanla gelişmek yerine belirli bir periyotta birden inşa edilmiş yapılardır. Birkaç yıl içerisinde belirli bir plana mebni olarak inşa edilmiş olan bu yapılar Qumran'daki yerleşim yerinin ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Bu bağlamda, yazmaları için gerekli olan deri de Ain feskha'daki yeleşim yerlerinde bulunan hayvanlardan elde edilen deriler Qumran yerleşim yerinde geleneksel tabaklama usullerinden farklı bir şekilde tabaklanmaktaydı. Bu işlemde üretilen deriler Qumran ve Ain Feskha'daki yerleşim yerlerinde bulunan hayvanlardan elde edilen deriler, Qumran yerleşim yerinde geleneksel tabaklama usullerinden farklı bir şekilde tabaklanmaktaydı. Bu işlemde üretilen derilerle Qumran ve Ain Feskha'da yerleşenlerin temel amacı olan yazmalar kopyalanmaktaydı.[106] Yine Stegemann'a göre, Essenilerin deri üretme ve dolayısıyla yazma üretme işlemlerini neden daha büyük yerleşim merkezlerinde değil de Ölü Deniz civarında yaptıkları da buradan anlaşılmaktadır. Stegemann'a göre bunun nedeni, deri üretiminde kullanılacak olan kimyevi maddeleri bolca içeren Ölü Deniz'dir. Sahip olduğu bu özellik nedeniyle mezhep üyeleri bu noktayı seçmişlerdir.[107] Ancak bu mekanın harabelerde yaşayan insanların ihtiyaçlarını giderme konusunda yeterli olmadığı ve bu yüzden insanların yiyeceklerini Jericho'dan veya diğer yerlerden taşımış olabilecekleri düşünülmektedir. Harabeler tek yerleşim birimi değildi. Harabenin yanı sıra çadırlar ve civarda bulunan yaklaşık otuz üç civarındaki mağara da ikamet etmek için kullanılmış olmalıdır.[108] Burada mevzubahis olan nokta, tarihi kaynaklarda kendi geçimlerini kendilerinin sağladığı belirtilen Essenilerle, bu harabenin özelliklerinin uyuşup uyuşmadığı yönündedir.

Bu harabelerde dikkati çeken diğer noktalardan birisi de bu harabenin savaş maksadı taşıyıp taşımadığıdır. Yukarıda da değindiğimiz gibi harabeler, daha sistemli bir şekilde kazımları yapılmadan önce bir kale kalıntısı olarak tanımlanmaktaydılar.[109] Harabelerle ilgili olarak yapılan bu tespit, harabeler sistemli bir şekilde kazıldıktan sonra, bu harabenin MS 70 yılından itibaren belirli bir süre Romalı askerler tarafından kullanılmış olan Yahudilere ait bir kale olduğu anlaşılmıştır. Harabenin savaş maksadına binaen inşa edilip edilmediği tartışmalarına, içerisinde bulunan kulenin varlığı

---

106 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** ss.52-53.

107 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.53. Stegemann'a göre Esseniler Ain Feskha'da, deri üretimi maksadıyla yetiştirdikleri hayvanların etinden, yününden ve sütünden de faydalanmışlardır.

108 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.49.

109 Burrows, **The Dead Sea Scrolls,** ss.55-56.

önemli ölçüde yön vermiştir. Bu kule askeri maksatlara hizmet edebilecek özel bir şekilde yapılmıştır. Üç katlıdır ve ilk iki katı taştan ve üçüncü katı tuğladan inşa edilmiştir. Kulenin esas kısmına giriş batı köşesindendir. Qumran harabesinin ilk olarak inşa ediliş maksadı ile ilgili olarak verilen arkeolojik bilgilere göre, bu bina esas olarak MÖ 7. veya 8. yüzyılda İsrail'e ait bir kale olarak inşa edilmiştir. Bu tarihten sonra, MÖ 2. yüzyılın başına kadar terkedilmiş ve bu tarihte, bu kompleks sağlam kalan eski temelleri üzerinde yeniden inşa edilmiştir. Bu tarihte onarılan yapılardan ilki de kuledir.[110]

Qumran Harabesinde dikkat çeken bir diğer nokta, bu harabelerde bulunan hakim konumdaki kulenin varlığıdır. Bilindiği üzere bu harabenin varlığı Essenilerle özdeşleştirilmektedir ve Essenilerin barışçıl özellikler taşıdıklarından hareketle bu kulenin askeri amaçlarla kullanılmadığı, önceki sakinleri tarafından kullanılmış olduğu halde sonradan bu yeri işgal eden kişilerin bu mekanı önceki maksadıyla değil de barınma ihtiyaçlarını gidermek için kullanmış oldukları savunulmaktadır. Arkeolojik kazılar sonucu elde edilen verilerden hareketle bu harabelerde MS 70 yılları civarında bir savaş olduğu ve bu savaşın bu harabelerdeki Yahudi yerleşiminin sonu olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre bu harabelerde yaşamış oldukları temel tez olarak kabul edilen Essenilerin, savaşçı bir kimliğe sahip olmadıkları için, bu mekanı savaş yaparak terketmelerinin düşünülemeyeceği kabul edilmektedir. İşte bu nedenle, bu harabelerde yaşayan Essenilerin MS 70 yılındaki savaş henüz buraya ulaşmadan harabeyi terk ettikleri, onların ayrılışlarından sonra ise savaşçı özellikleri ile bilinen diğer grupların bu mekanı yerleşim yeri olarak kullandıkları ve bu nedenle burada bulunan savaş izlerinin ve askeri kalıntıların Essenilere ait olmadığı savunulmaktadır.[111] Bu kule ile ilgili olarak ortaya atılan tahminler, bu kulenin savaş maksadı taşıyıp taşımadığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu kulenin varlığının, harabenin stratejik konumu ile de uygunluk göstermekte olduğundan hareketle, buranın hem MS 70 yılındaki II Tapınağın yıkımı ile sonuçlanan periyot öncesi çeşitli Yahudi mezhepleri tarafından, hem de bu periyot sonrası dönemde Romalılar tarafından kale olarak kullanıldığı savunulmaktadır. Buna göre burada bulunan kale vasıtasıyla, Ölü Deniz'in büyük bir bölümü gözlenebilmekte, ayrıca Ürdün nehri ve civarı gibi karasal alanlardan gelen çeşitli oluşumlara karşı da

---

[110] Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, ss.9-10. Bu bölümde değindiğimiz kulenin varlığı, genel olarak harabelerde yaşamış olan kişiler Essenilerle özdeşleştirildiği ve tarihi kaynaklardan haklarında sahip olduğumuz bilgilere göre savaşçı bir karakter taşımayan Esseniler tarafından inşa edilmemiş olacağından hareketle, Ölü Deniz Yazmaları üzerinde çalışmak üzere atanmış olan takım tarafından, Essenilerin kullandığı dönemde savaş maksadıyla kullanılmadığı, ancak Essenilerden önce bu harabeyi inşa etmiş ve belirli bir süre kullanmış olan kişiler tarafından bu maksatla inşa edilmiş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Bu nedenle Ölü Deniz Yazmalarının Essenilere ait olduğunu savunanlar bu kulenin ve harabenin savaş maksadıyla kullanılmış olabileceği düşünülebilecek diğer özelliklerini, Esseniler hakkında sahip olunan önceki bilgilere dayanarak değerlendirme dışı tutmuşlardır. Bu iddialar Ölü Deniz Yazmalarını kimliklendirmek için, hakim olan genel görüşten ayrılarak değişik alternatifler sunmaya çalışan bilim adamları tarafından ileri sürülmektedir. Konuyla ilgili bilgi için bkz. Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, ss.13-14. Bu eser harabenin askeri amaçlarla kullanımına dikkati çekmek üzere yazılmış olduğu için genellikle ilk arkeolojik bulgularda zikredilmeyen veya az zikredilen ayrıntılardan hareketle bu tezi desteklemek maksadıyla yazılmıştır. Dolayısıyla Qumran Harabesinin askeri amaçlarla kullanılıp kullanılmadığını belirtmek için, arkeolojik raporlarda yazılı satırları değil de satır aralarını da okumakta ve okuyucuya bazı noktaların bilinçli olarak atlandığını anlatmaya çalışmaktadır.

[111] Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?** (De Vaux, in Revue Biblique 61 (1954) p. 234'ten naklen) s.14. Golb De Vaux tarafından yapılan bu açıklamanın, kendileri tarafından savunulan Esseni tezine bir ihanet olduğunu belirtmektedir.

kolayca haberdar olunabilmektedir.[112] Bu nedenle bu mekanı Kudüs'te bulunan Tapınak yönetimi askeri amaçlarla kullanmıştır. Buna göre Qumran Harabesi, başkente ve Yahuda'nın içine yönelik saldırıları savmak üzere tasarlanmış kapsamlı kalelerden oluşan savunma sisteminin bir parçasıdır; hem barış zamanında hem savaş zamanında kale olarak görev yapmış; Ölü Deniz bölgesinden başkente tuz, pelesenk ağacı (balsam), maden zifti (asphalt) ve şeker taşıyan yolu koruma görevi görmüştür.[113]

Harabeyi kazan ve önemli kalıntılar ele geçiren bilim adamları Qumran harabesinin hemen yakınlarında, doğu tarafında yaklaşık 1100 adet mezardan oluşan mezarlığın da kazımını yapmaya karar vermişlerdir. Mezarlık üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu mezarlık mezhebin kendine has bir şekilde taşlarla kaplanmıştır. Mezarlarda bulunan şeylerin merak edilmeleri sonucu 43 adet mezarın açılmasına izin verilmiştir. Rastgele açılan bu mezarlarda 30 adet erkek, 7 adet kadın ve 4 adet çocuk cesedi bulunmuştur.[114] Mezhebin inançları ölülerle dirilerin temas etmemesini gerektirdiği için mezarlıkla harabe arasına belirli bir mesafe konmuştur. Ancak bu mesafenin Yahudiliğin temizlik kurallarına uymadığı anlaşılmaktadır. Çünkü harabe ile ana mezarlık arasında yaklaşık 50 metrelik bir mesafe vardır. Mezarlarda bulunan cesetlerin konumu, üzerlerinin geniş taşlarla kaplanmış olması, bir metreden fazla bir derinliğe gömülmüş olmaları, cesetlerin mezarın doğu duvarının dibine kazılmış bir gözeye yatırılmış olmaları ve yer seviyesine kadar olan mesafenin geniş taşlar ve tuğlalarla kapatılmış olmasıdır. Milik'e göre, zamanın Yahudi uygulamasının aksine mezara vazo, takı veya para bırakılmamıştır, ancak bazı bayan mezarlarında kıymetsiz süs eşyaları bulunmuştur. Mezarlar Yahudi ve Müslümanların ölü gömme uygulamalarına benzemeyen bir şekilde kuzey-güney doğrultusundadır. Baş güneye doğrudur[115] ve eller kalça kemiğinin üzerinde kenetlenmiştir.[116] Bu mezarlarda dikkati çeken erkek ceset kalıntıları kadar kadın ve çocuk ceset kalıntılarına da rastlanmasıdır.[117] Bu nokta Qumran mezhebinin kadınlara bakış açısını tespit etmek ve bekarlığı esas alan bir hayat yaşayıp yaşamadıklarını ortaya koymak açısından çok önemlidir. Bu mezarlarda insan cesetlerinin yanı sıra hayvanlara ait kalıntılara da rastlanmıştır ki bu kalıntıların, kanlı hayvan sunusu yapmadığı düşünülen Essenilerin yaşadığı ileri sürülen Qumran harabesinin mezarlığında bulunması, mezhebin teolojik uygulamalarının tespiti açısından çok önemlidir.

Harabenin mezarlığında yapılan bu kazılar, bu harabelerde yaşayanlar ve Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhep hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu harabelerde yaşayanlarla ilgili, olarak mezarlığın harabelere mesafesi, Yahudilerin temizlik kurallarına uymayacak derecede yakınlık arz etmektedir. Bunun yanı sıra mezarlıkta rastlanan kadın ve çocuk iskeletleri, bu

---

112 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.13.
113 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.40.
114 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.16. (Diğer iki mezarlıkta tanımlanamayacak kadar önemsiz şeyler bulunmuştur).
115 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.47; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.15.
116 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.47.
117 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.15.

harabelerde yaşamış olduğu anlaşılan kadın ve çocuklara delalet etmektedir. Bu durum, klasik kaynaklardan evlenmiyorlar olarak bilinen Essenilerle[118] ilgili bilgilerle çelişiklik arz etmektedir.[119] Mezarlıktan edinilen bir diğer bilgi burada yaşayan kişilerin sayıları ile ilgili bilgi verebilecek özellikler taşıması yönünden de önemlidir. Buna göre, mezarlıklar, harabede bir arada yaşayan kişilerin sayısını bize verebilir. Bilindiği gibi bu harabenin MÖ 160'lı yıllardan MS 70'li yıllara kadar kullanıldığı düşünülmektedir. Yukarıda da geçtiği gibi, bulunan 1100 adet mezarın bu 200-250 yıllık bir sürede burada konuşlandığı anlaşılmaktadır. buradan hareketle bilim adamları bir anda bu harabede 150-200 kişiden daha fazlasının yaşamasının mümkün olmadığını belirtmektedirler.[120] Bu da bir anda burada yaşayanların sayısını bize bildirmektedir.

Harabelerle ilgili bir diğer nokta harabelerin su sarnıçları ile ilgilidir. Burada yedi büyük sarnış ve altı küçük havuza rastlanmıştır. Bu sarnıçlar yaklaşık 750 kişiye sekiz ay boyunca yetebilecek su depolayabilecek kapasitededir,[121] ve bu yönüyle şaşırtıcı derecede güzel bir su sistemi oluşturmaktadırlar. Bu su depolama kapasitesi burada vaftizsel ritüeller düzenleyebilmeye olanak verebilecek miktardadır. Bu nedenle vaftizci bir karakter taşıyan Esseniler'in bu mekanı kullanmış olabilecekleri düşünülmüştür. Ancak sarnıçların yapısı bu ritüelden ziyade normal olarak su toplama maksadıyla kullanıldıklarını göstermektedir ve bölgede bu zamana ait olarak bilinen normal sarnıçlarla benzerlik arz etmektedir.[122] Cross, bunlardan iki veya üç küçük havuzun muhtemelen ritüel yıkanma işlevi için kullanılmış olabileceğini düşünmektedir.[123]

Harabe ile ilgili bir diğer önemli nokta, harabede bulunduğu ileri sürülen yazı hane ile ilgilidir. Bu, mağaralarda keşfedilen yazmaların harabelerde yazılıp yazılmadığı noktasına açıklık getirebilecek bir noktadır. Konu ile ilgili ilk açıklamalarda bulunan bilim adamları yazmaların, harabe içerisinde bulunan bir yazım hanede yazıldığını ileri sürmektedirler.[124] Golb'e göre bu konu ile ilgili olarak

---

118 Pliny, **Natural History**, V.17, 4; Josephus, **Jewish Antiquities**, 21. (Josephus, Essenilerin bir bölümünün evlilik yaptıklarını ve bundan amaçlarının nesillerinin devamı olduğunu ve sadece çocuk husulü nedeniyle cinsel olarak kadınlarla birleştiklerini; münzevi hayat yaşayan Essenilerin yanı sıra şehirlerde yaşayan ve evlilik ve diğer sosyal yaşam gereklerini belirli ölçülerde yerine getiren Esseniler de vardır. Josephus, **The Jewish War**, 160-161; Philo, "Apologia Pro Iudaeis", Colson, F. H. ve Whitaker, G. H., **Philo with an English Translation**, William Heinemann Ltd., London, 1929, c.9, 14.
14. Ayrıca Philo Esseniler arasında hiç çocuğun olmadığını da belirtir (Philo, "Apologia Pro Iudaeis"3).

119 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.16. Mezarlıklarda bulunan kadın ve çocukların varlığı ile ilgili olarak, harabelerde yapılan kazımı yöneten De Vaux şu açıklamaları yapmıştır: Mezarlığın planı kadınların toplumun üyesi olmadıklarını gösterebilir veya ana mezarlığa gömülen erkeklerle aynı anlamda olmasa da belirli bir oranda toplumun üyesi olduklarını gösterebilir. Bu durum toplumun disiplininde bir gelişmenin gerçekleştiğine delalet de edebilir. Bekarlık kuralı gevşemiş ve evlilik kanuni hale gelmiş olabilir. Bu ifadeler, bayanlara ait mezarların niçin ana mezarlığın uzanımı olduğunu açıklayabilir. (Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.16 (De Vaux'dan naklen, agm.).

120 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.27).

121 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.21

122 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.21; Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, ss.67-68.

123 Cross, **The Ancient Library of Qumran**, s.67. Philo, "Apologia Pro Iudaeis", Colson, F. H. ve Whitaker, G. H., **Philo with an English Translation**, William Heinemann Ltd., London, 1929, c.9.

124 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.22. Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.54, Stegemann'a göre harabede deri üretilen bir tabakhane ve onun üst katında da bu derilerin üzerine yazı yazılan bir yazıhane bulunmaktaydı.

yapılan kazılar neticesi, bir yazıhanenin varlığına delalet etmeye yetecek derecede materyal bulunamamıştır.[125] Stegemann'a göre ise, Qumran yerleşim yerinde deri üretmeye mahsus dört farklı yapı bulunmaktaydı ve bu deriler yazma üretmek için kullanılmışlardır. Ana binanın zemin katında yazma için deri üretme makśadıyla kullanılmış bir tabakhane, mezhebin esas yazmalarını içeren bir kütüphane ve ikinci katta da yazma üretmek için kullanılan yazıhane bulunmaktaydı.[126]Yazı hane ile ilgili bu kaynak yetersizliği, yazı hanenin harabenin ikinci katında bulunduğu ve yıkılan bu katın, yazı hane ile ilgili olarak elde edilebilecek verileri ortadan kaldırdığı, nitekim harabede bulunan biri büyük ve biri küçük iki adet yazı yazmak için kullanılan masanın bu yazı haneye delalet ettiği; geri kalan enkaz arasında rastlanan iki adet mürekkep kutusunun varlığının bu duruma delâlet ettiği şeklindedir.[127]

Harabelerden ele geçirilen bütün bu verilerden hareketle, harabelerle ilgili olarak yapılacak tarihlendirme çabaları sonucu şu sonucu elde ederiz:

Kazımlar sonucu ele geçirilen bu veriler harabenin ne amaçla kullanılmış olduklarına dair yapılacak spekülasyonlara yön vermiştir. Bu harabeler yazmalar daha keşfedilmeden önce de biliniyordu ancak yazmalar henüz keşfedilmediğinden ve tarihi olay ve verilerle önemli bir bağlantısının olma ihtimali zayıf addedildiğinden buranın daha önce kazılma ihtiyacı hissedilmemişti. Birinci mağaradan bulunan yazmaların durumunu ve tarihini daha iyi anlamak için, küçük bir Roma kalesi zannedilen bu mekanın mağaralarla ilişkisinin olabileceği düşünüldü.[128] Yazmaların bulunmasıyla birlikte, yazmaları yazan topluluğun burada yaşamış olabileceği ihtimali üzerine burası kazılmıştır.

Harabelerle ilgili olarak yapılan bir diğer tanımlama ise G. Dalman[129] ve M. Avi-Yonah'a aittir.[130] Onlara göre bu harabeler bir Roma kalesinden geriye kalanlardır. Bu görüş günümüz modern bilim adamlarının bazıları tarafından da savunulmaktadır. Bu görüşe göre Qumran harabesinde bulunan kalıntılardan hareketle bu harabenin bir zamanlar çok gelişmiş bir site olması, çok iyi inşa edilmiş taş yapılara, birbirleriyle bağlantılı su sarnıçlarına, zanaathanelere, ahırlara, bir çömlekçi zanaathanesine, harabeyi çevreleyen bir sura ve sağlam bir kuleye sahip olmasından hareketle bu

[125] Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.27. Harabede yazı işlerinde kullanılan parşömen parçaları, yazılan materyali tesviye etmek için kullanılan aletler, iğneler ve parşömenleri bağlamak için kullanılan şeritler, satırı belirten düz çizgi çiziciler kalemler stilolar gibi şeyler bulunamamıştır.
[126] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.54.
[127] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.66. Yazı haneye delalet edecek bu verilerin eksikliği, Golb'e, ortada yazı hane olduğunu ispat etmek için yeterli derecede materyal yoktur ve son derece yetersiz delile dayanarak, Qumran'da bir yazı hane olduğunu iddia etmek, kazıma katılan arkeologların mağaralarda bulunan yazmalar ve Qumran harabesi arasında özdeksel bir bağlantı bulma ihtiyacının bir sonucudur, şeklinde ifade beyanına sebep olmuştur (Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.28).
[128] Burrows, **The Dead Sea Scrolls**, s.54
[129] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.46; Golb, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness: Observations on the Logic of Their Investigation", (s.105).
[130] Golb, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness: Observations on the Logic of Their Investigation", (s.105). M. Avi-Yonah bu tanımlamasını 1940 yılında yapmıştır. Bu tarih, bu harabelerin kim tarafından kullanıldığına dair, yazmalar keşfedilmeden önce yapılan özdeşleştirmeyi göstermesi açısından önemlidir.

harabenin barışçı özelliklerden ziyade askeri amaçlarla yapılmış ve kullanılmış olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.[131] Harabenin yapısal özelliklerinin yanı sıra, bu harabelerde yaşayan kişilerden kalmış olduğu düşünülen savaş amacına binaen bulundurulduğu ve kullanıldığı düşünülen eşyanın ele geçirilmesi de bu görüşü destekler mahiyettedir. Bu görüşün bir diğer özelliği de, bu harabelerde yaşayan kişiler olduğu bilim adamlarının çoğunluğu tarafından savunulan Essenilerin özellikleri ile savaşçı karaktere sahip olduğu savunulan bu mekanın özelliklerinin uyuşmadığı yönündedir. Bilindiği gibi Esseniler, haklarında bilgi veren kaynaklar tarafından barışçı kişiler olarak tanımlanmakta ve bir kaynakta, yolculuk esnasında karşılaşılabilecek zorluklara istinaden taşınan silahtan başka silah kullanmadıkları ve bu ve diğer kaynaklarda bütün insanlar tarafından barışçı özellikleri ile bilinen bu mezhebin özellikleri ile uyuşmadığından hareketle, Harabelerde yaşadığı savunulan kişilerin kimlikleri ile ilgili değişik ve yeni görüşlerin de ortaya atılmasına sebep olacaktır.

Harabelerle ilgili bu bilgileri verdikten sonra belirtmemiz gereken bu harabenin çeşitli amaçlarla kullanıldığının düşünüldüğünü belirtmemiz gerekmektedir. Her ne kadar büyük oranda desteklenen Essenilerle ilgili tez bu harabeyi, bizim tarihi kaynaklardan Esseniler olarak bildiğimiz asketik bir cemaatle ilişkilendirseler de, bu hakim teorinin yanı sıra bu harabenin Kudüs'te bulunan Tapınağa bağlı bir kale olduğu ve askerler tarafından kullanıldığı ve yine lüks bir kışlık villa olduğu yönünde düşünceler de mevcuttur.[132]

2. Mağaralar

a) 1. Mağara:

Bu mağara Bedeviler tarafından 1947 yılında keşfedilmiş ve bulunan materyaller çeşitli yollarla yetkili otoritelere ulaşmıştır. Bu mağarada bulunan yazmalar diğer mağaralarda bulunan yazmalara nazaran daha iyi ve tam bir şekilde ele geçirilmişlerdir. Bedeviler tarafından getirilen yazmalardan yola çıkılarak mağara 1949 yılında arkeoloji uzmanları ve diğer otoriteler tarafından ziyaret edilmiş ve bedevilerin dikkat etmedikleri bazı bilgiler elde edilmişlerdir. Bu mağaradan çıkan yazmalar genellikle mezhebin görüşlerini tam olarak yansıtan yazmalardır ve bu yazmalara diğer mağaralardan ele geçirilen yazmalar destekleyici ve tamamlayıcı mahiyette yardım yapmışlardır. Bu yazmalar şunlardır:

1Qisa(a-b): İşaya yazmasının daha dağınık bir şekilde ele geçirilmiş bir kopyasıdır. Yukarıda bahsettiğimiz İşaya yazması ile büyük benzerlikleri vardır. Masoretik Metinle aralarında çok az farklılık vardır.

1QS: Birinci mağarada bulunan Toplum'un Kuralları (Sefer Ha Yada) isimli yazma. Bu yazma genel olarak Qumranda yaşamış olan topluluğun toplumsal yaşamlarında uyacakları kuralları içermektedir. Bu açıdan Toplumun yaşayışını, hayata bakışını, hayatı anlayışını en iyi yansıtan

131 Norman Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", s.182.
132 Alter, agm., s.38.

yazmadır. Bazı parçaları noksan olmasına rağmen yine de değerli bilgiler içermektedir. On bir iyi korunmuş sütuna sahiptir. 1951 yılında M. Burrows tarafından ilk defa (The Manual of Discipline (*The Dead Sea Scrolls of St Mark's Monastery*, II, New Haven) yayımlanmıştır.[133] Bu yazmanın diğer on kopyası daha sonra 4. mağarada ve Toplum Kurallarından alıntı yapan iki küçük parça da, beşinci mağarada bulunmuştur.[134] İlk editörleri tarafından The Manual of Discipline ismi verilmesine rağmen, Toplum Kuralları (The Community Rule) ismi daha çok rağbet görmüştür. Birinci mağaradan tam olarak ele geçirilen metinlerden biridir.

1QpHab: Birinci mağarada bulunan Habakuk yorumudur. Bu yazma Eski Ahitteki Habakuk bölümüne yapılmış yorumları içerir. Bu yazmayı yazanlar Habakuk'ta bulunan ifadelerin peşine, kendi yorumlarını eklemişler ve bu şekilde onu güncelleştirmişlerdir.

1QapGen: Birinci mağarada bulunan apokrif Tekvin anlatımıdır. Bu yazma Tekvini apokrif olarak detaylı bir şekilde ele alır. Aramice olarak yazılmıştır.

1QH: Şükran ilahilerinden (Hodayot/Tahanksgiving Hymns) oluşan bir yazmadır. Manzum bir şekilde yazılmış olduğu anlaşılmasına rağmen İbranicesi manzum değildir. Bilginler nesir ifadeleri manzum şekilde kendi dillerine çevirerek sunmaktadırlar. Bu yazma, E. L. Sukenik tarafından *The Dead Sea Scrolls of The Hebrew University*, Jerusalem isimli eserde yayınlanmıştır.

Birinci mağarada bulunmuş ve 1954-55 yıllarında E. L. Sukenik tarafından (*The Dead Sea Scrolls of the Hebrew University*, Jerusalem) içerisinde yayınlanmıştır. Bu el yazmasını çevirmek çok zor olmuştur, çünkü bu el yazması hem çok hasar görmüştür hem de şiir şeklinde yazılmış olduğu için hangi satırın nerede başlayıp nerede bittiğini tespit etmek zor olmuştur.

1QM: Birinci mağarada bulunan yazmalardan bir diğeri Savaş Kurallarından bahseden yazmadır. İçerisinde günlerin sonunda olacağına inanılan iyilik ve kötülük arasındaki savaştan bahsettiği için eskatolojik özellikler içeren bir yazmadır. Bu yazma, E. L. Sukenik tarafından *The Dead Sea Scrolls of The Hebrew University*, Jerusalem, 1954 (İbranice) ve 1955 (İngilizce) olarak yayınlanmıştır.

Birinci mağaradan ele geçirilen on dokuz adet kötü şekilde dağılmış el yazmasını içerir ve E. L. Sukenik tarafından çevrilmiş ve onun ölümünden sonra basılmış ardından 1955 yılında İngilizce bir önsözle "The Dead Sea Scrolls of the Hebrew University (Jerusalem) başlığıyla, yeniden basılmıştır. Dördüncü mağarada keşfedilen diğer altı yazmanın çok sayıda parçası içerik bakımından temelde aynı olmaları nedeniyle ilk mağarada bulunan bu yazmayı tamamlamaya yardım etmişlerdir. J. T. Milik bu parçayı *Nihai Savaş için Kurallar* ismiyle çevirmiştir ve Essenilerin Qumran'ı işgal edişlerinin son anlarındaki zihniyeti en iyi ifade eden parçalardan birisi olduğunu vurgulamıştır.[135] Bu parçayı ilk defa çeviren E. L. Sukenik ise bu parçayı "Işık oğullarının Karanlık Oğullarına karşı Savaşı (The War

[133] A. Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran** (Geza Vermes tarafından Fransızcadan İngilizceye çevrilmiştir), Meridian Books, New York 1962, s.68.
[134] Vermes, **Dead Sea Scrolls in English,** s.69.
[135] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.39

Between the Sons of Light and the Sons of Darkness)" ismiyle çevirmiştir. Daha sonraki çevirilerde ise Savaş Kuralları (The War Rule) diye çevrilmektedir.

1QCD: Şam Dokümanı olarak adlandırılan bu yazma da birinci mağarada ele geçirilen yazmalar arasındadır. Bu yazma genel olarak mezhebin maruz kaldığı olaylar sonucu gitmiş olduğu Şam'da Tanrı ile yapılmış olan ahdi ele alır. Bu yazmaya verilen Şam Dokümanı ismi, Şam ülkesinde yapılan vahiyden bahsettiği içindir. Doküman içerisinde mezhep üyelerinin Şam'da bir ahde katıldıklarından bahsedilmektedir. Bu yazmanın bir ilginç yönü, aynı yazmanın 1896 yılında Kahire Genizası olarak isimlendirilen mekanda bulunmuş olmasıdır.[136]

Bu mağaradan ele geçirilen yazmaların genellikle mezhepsel ağırlıklı olmaları, diğer mağaralarla birlikte değerlendirilmesi için, diğer mağaralardan da, bu maarada rastlanan yazmalara rastlanması nedeniyle mümkün olmuştur. Yukarıda görülen yazmalara ilk defa rastlanması, bu yazmalar ve sahipleri ile ilgli değişik spekülasyonların yapılmasına neden olmuştur. Bu speklasyonlar arasında ilk mağaranın diğer mağaralardan özellikle 4 numaralı mağaradan farklı değerlendirilmesi gerektiği şeklindedir. Ancak 4 numaralı mağarada rastlanan 1 numaralı mağaradaki metinlerin örnekleri, bu mağaranın diğer mağaralardan ayrı olarak değerlendirilmelerini engellemişler ve Qumran civarında bulunan bütün mağaralardan ele geçirilen yazmaların bir grup veya mezhep tarafından yazılmış olduğuna dair önemli altyapı sunmuşlardır.

b) **2. Mağara:**

1952 yılında yine Bedeviler tarafından keşfedilmiştir. Bu mağaradan ele geçirilen yazmalar arasında, Fenike yazısına benzeyen ilk dönem İbranice yazı şeklinde Eski Ahit'le ilgili 18 adet fragman, yine daha önceden Yunanca ve Latince çevirilerinden hakkında bilgi sahibi olduğumuz 20. yüzyılın başlarında Kahire genizasında yaklaşık MS 10-12. yüzyıllar arasında tarihlendirilen örneklerini ele geçirdiğimiz Kanonik olmayan (deuterocanonical) Sirach metnine ait çeşitli parçaların bulunuşudur. Burada bulunan örnek, paleografik açıdan, MÖ I. yüzyılın ikinci yarılarında tarihlendirilmektedir. Bu fragmanlar dışında 15 adet daha Kitabı Mukaddes'le ilgili olmayan metin bulunmuştur. Bunlar arasında Jübileler ve Yeni Kudüs'ün Aramice tanımlaması vardır.[137]

---

[136] Bu buluntu 1896-97 yılında Eski Kahirede bir Sinagog'un mahzeninde gerçekleşmiştir. 1910 yılında yayınlanan bu dokümana *Bir Saduki Çalışmanın Parçaları* ismi verilmiştir. Bu yazma MS 10 – 12 asırlara giden iki adet dokümanı içermektedir. Bu yazmalarda mezhebe özgü bir dizi kurallar ve düzenlemeler mevcuttur. Bu yazmanın bulunuşu ilgi odağı olmuş ve üzerinde yoğun çalışmaların yapılmasına sebep olmuştur, ama elde edilen dokümanların tarihleri ve parçalanmış durumda olmaları bu yazmaları kullanan mezhep hakkında çok çeşitli varsayımların ortaya atılmasına sebep olmuştur. Bu yazmaya ait olan bir dizi yeni dokümana Qumran Yazmaları arasında da rastlanılmış ve bu yazmayı kullanan mezhep ile Ölü Deniz Yazmaları mezhebi arasında fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla mezhep üyeleri zulümden kaçmak için sığındıkları yer olan Şam'da bu dokümanı yazmışlardır. (Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran,** ss 39-40). Bu yazmanın Kahire ve Qumran gibi iki değişik yerde ele geçirilmesi ve içerisinde Şam'dan bahsedilmesi, Ölü Deniz kıyısındaki merkezlerinde zühd hayatı yaşadığı bilinen katı görüşlü üyelerin yanı sıra daha açık görüşlü üyelerinin şehirlerde ve diğer yerleşim birimlerinde yaşadığını tarihi kaynaklardan öğrendiğimiz Essenilerle aralarında yakından bir ilişki olduğu tezini destekler mahiyettedir.

[137] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls,** s 22.

c) 3. Mağara:

1952 yılında arkeologlar tarafından keşfedilmiştir. Bu mağarada toplam 24 adet fragman bulunmuştur. Bunlardan 3 tanesi Kitabı Mukaddes ile ilgili ve geri kalanı Kitabı Mukaddes ile ilgili olmayan metinlerdir. Bu mağarada keşfedilenler arasında en önemli olanı iki tane aşırı şekilde oksitlenmiş Bakır rulo (3Q15) nun bulunmasıdır.[138]

Bakır yazma ile ilgili çok çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Bu yazmanın buraya kim tarafından konulduğu ve koyan kişilerle ilgili olarak da mezhebe mensup olup olmadıkları tartışılmış ve bu yazma hem bu mağarada bulunan yazmalardan hem de genel olarak mezhebe ait diğer yazmalardan farklı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.[139]

d) 4. Mağara:

1952 yılında yine Bedeviler tarafından keşfedilmiş ve daha sonra bilim adamlarınca mağaranın yeri tespit edilerek sistemli bir şeklide kazımı yapılmıştır. Bu mağara, Qumran'da ele geçirilen yazmaların tümü dikkate alındığında, sağladığı doküman açısından en verimli mağaradır. Buradan ele geçirilen parçasal materyal 15000 civarındadır ve bilim adamları bu parçasal materyal üzerinde çalışarak bunları yaklaşık olarak 584 adet belge fragman olarak gruplandırmışlardır. Bu belgelerden 127 tanesi Kitabı Mukaddesle ilgili metin geri kalanı onun haricinde olan metinlerdir. Bu mağaradan ele geçirilen metinler arasında en değerli olanı, yaklaşık 56 cm uzunluğunda ve beş sütundan oluşan Nahum Yorumudur (4QpNah). Yine Kitabı Mukaddes metni ile ilgili olmayan muskalar (phylactery ve mezuzot),[140] targumlar[141] ve Eski Ahitle ilgili çeşitli yorumlar ve haşiyeler bulunmaktadır. Yine bunların dışında, Aramice *I Enoch*'la ilgili muhtelif kopyalar, yaklaşık 10 adet Toplum Kuralları yazması, 8 adet Şam Dokümanı yazması; Oniki Patriarkın Vasiyetlerinin Semitik orijinal parçaları ve İbranice orijinal Jubileler metni bulunmaktadır. Yine daha önceden Yunanca ve Latince tercümelerinden bilinen Tobit kitabının çeşitli parçasal kopyaları, 1 Mağaradan ele geçirilen Şükran Dualarına ilişkin parçasal kopyalar ve hikmet konusu ile ilgili (sapiential) pek çok parça ele geçirilmiştir. Bu mağaradan el geçirilenler arasında önemli olan parçalardan bir diğeri 4QMMT olarak isimlendirilen "Bazı Torah Emirleri" isimli yazmadır. Mağaranın sağladığı bu çok sayıdaki dokümanlara ve yerinin Qumran harabesinin yakınlarında olmasına dayanarak bu mağaranın mezhebin ana kütüphanesi veya eserlerini saklamak için seçtiği esas mekan olduğu düşünülmektedir. Bu mağaradan ele geçirilen metinler Eski Ahit'in metin eleştirisi ve Yeni Ahit'in bazı kavramlarının arka planının açıklanması için son derece önemli materyal sunmaktadır.[142]

---

138 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.23.
139 Bu tartışmalarla ilgili olarak Bakır Yazma ile ilgili bölüme bakınız, ss.58-60.
140 Bu konuyla ilgili uluslarası takımın yaptığı çalışma için bkz. J. T. Milik, **Qumran Grotte 4-II**, (DJD VI), Clarendon Press, Oxford, 1977, ss.33-91.
141 Targum, Kitabı Mukaddes'in İbranice'den diğer dillere özellikle Aramice'ye çevirisidir. Eski sinagoglarda Torah okunurken, metnin aynı zamanda çevirisinin de verilmesidir (Jacobs, **The Jewish Religion A Companion**, Oxford University Press, New York 1995, s.535.
142 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, ss.23-24.

Bu mağara ile ilgili önemli bir nokta, içerdiği çok sayıdaki Eski Ahit fragmanı nedeniyle mezhebe ait yazmaların konulduğu mağaralardan kabul edilip edilmeyeceği şeklindeki tartışmalardır. Bu tartışmaların yönlendirilmesinde bu mağaradan ele geçirilen mezhebe ait yazmalar belirleyici rol oynamışlardır. Bu yazmalar mevcut olmasaydı, bu mağaradaki yazmalar başka kişiler tarafından buraya gizlenmiş olarak kabul edilecek ve burada bulunan Kitabı Mukaddes parçaları daha farklı bir şekilde değerlendirilecekti. Hem bu mağaranın hem de diğer mağaraların değerlendirilmesinde, mağaraların kimlere ait olduğu çok önemli bir rol oynamıştır.

e) **5, 6, 7, 8, 9, 10. Mağaralar:**

Bu mağaralarda bulunan yazmalar diğerlerine nazaran hacim ve içerik olarak eşlik edemeyecek kadar az yazmanın bulunduğu mağaralardır. Bunlardan 5 numaralı mağarada kanonlaştırılması öncesine ait sekiz adet Eski Ahit metni, ve on yedi adet Kitabı Mukaddes'le ilgili olmayan, içlerinde mezhepsel metinlerin ve muskaların da bulunduğu çeşitli metinler bulunmuştur.

6 numaralı mağarada ise yine yedi adet Kitabı Mukaddes metni ve 24 adet Kitabı Mukaddes dışı metin bulunmuştur.

7 numaralı mağaradan 19 adet son derece küçük parça ele geçirilmiştir ve bunların tamamı Yunanca yazılıdır. Bunlardan iki tanesi Eski Ahit metnidir. Diğer metinlerle ilgili olarak yapılan çeşitli spekülasyonlar arasında, bu metinlerden bazılarının Yeni Ahit metni olduğu şeklinde iddialar da vardır.[143] Bu iddiayı dile getirenler arasında 1972 yılında ilkini yayınladığı bir makale ile José O'Callaghan başı çekmektedir. Ona göre yedinci mağaradan ele geçirilen 7Q4 numaralı yazma Timoteosa Birinci Mektup 3:16; 4:1; 7Q5, Markos 6:52-53; 7Q6 1, Markos 4:28; 7Q6 2, Resullerin İşleri 28:38; 7Q7, Markos 12:17; 7Q9, Romalılara Mektup 5:11-12; 7Q10 Petrusun İkinci Mektubu 1:15; 7Q15, Markos 6:48'in parçaları olarak kabul etmektedir. Bu iddiaya karşılık diğer bilim adamları bu mağaradan ele geçirilen yazmaların, içeriklerinin belirlenemeyecek derecede küçük olduklarından bahsetmektedirler. Bu nedenle bu yazmaların hangi kitaba veya neye ait olduklarını tespit etmek son derece zordur.[144]

8 numaralı mağaradan dört adet Kitabı Mukaddesle ilgili metin ele geçirilmiştir. 9 numaralı mağaradan üzerinde sadece altı karakter olan bir İbranice parça ele geçirilmiştir. 10 numaralı mağaradan ise sadece üzerinde iki adet İbranice metin olan bir kap ele geçirilmiştir.[145]

f) **11. Mağara:**

Bu mağara 1956 yılında Bedeviler tarafında keşfedilmiştir. Bu mağarada el yazmaları içerisinde uzunluk bakımından en uzun olan yazma bulunmuştur. Bu mağarada bulunan diğer yazmalar içerisinde de önemli ve değerli yazmalar bulunmaktadır. Bunlar:

---

143 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.24.
144 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.16.
145 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, ss.24-25.

11QPs(a): Bu yazma Mezmurlardan bazı parçaları içermektedir. Bu parçalar arasında daha önceden Yunanca ve Süryanca örneklerinden bildiğimiz 151 ve 152 numaralı Mezmurlar da vardır.

11QPs(b): Mezmurlarla ilgili olan yazmalardan bir diğeridir.

11QPsAp(a): Bu yazma Kitab-ı Mukaddeste bulunan bazı Mezmurların yanı sıra Kitab-ı Mukaddeste bulunmayan bazı Mezmurları da içermektedir.

11QPaleoLev: İlk İbranice yazmalarda bulunan Levililer parçasıdır.

11QEz: Hezekiel olarak bildiğimiz Kitab-ı Mukaddes metninin kötü şartlarda korunmuş bir kopyasıdır ve Masoretik metne yakınlık gösterir. Bu dokümanın çok az bir parçası okunabilir haldedir.

11QtgJob: Eyüb'e yazılmış bir açıklamanın MS 1. Asırda oluşturulmuş bir kopyasıdır. İçerik itibariyle MÖ 2. Asırda yazılmış olduğu sanılmaktadır.

11QMelc: Bu doküman eskatolojik bir tefsirin parçalarıdır. MÖ 50-25 yıllarından kalma olduğu tahmin edilmektedir. Burada karşımıza çıkan Melchizedek figürü meleklerin üzerindeki göksel bir figürü temsil etmektedir. İçerik olarak Levililer 25'teki jübile senesinin tanımından çıkarılan bir ortamı ortaya koymaktadır.

11QT veya 11Q19: Kült kuralları ile birlikte mezheple ilgili bilgileri havi uzun bir yazmadır. Bu yazma Ölü Deniz Yazmaları külliyatı içerisinde ele geçirilen en uzun yazmadır. 1956 yılında bulunmasına rağmen bilim dünyasına ulaşması 1967 yılını bulmuştur.[146] Bu yazma ilk olarak Yigael Yadin tarafından 1977 yılında İbranice olarak ve 1983 yılında ise İngilizce'ye çevrilmiş olarak Kudüs'te yayınlanmıştır.

3. El Yazmaları

Qumran mağaralarında bulunan materyal içeriklerine göre değerlendirildiğinde biz onları daha önceden bildiğimiz kitaplarla olan benzerlikleri ölçüsünde üç ana kategoriye ayırabiliriz. Buna göre daha önce hiçbir örneğine rastlanılmamış olan, ancak bu buluntular arasında karşımıza çıkan kitapları mezhebin kendine has kitaplar olarak bir başlık altında inceleyeceğiz.

Yazmaların isimlendirilmeleri bulundukları mağaralara göre yapılmıştır. Bu yüzden Qumran civarında bulunan bütün yazmalarda önce bulunduğu mağarayı temsilen konulmuş olan mağaranın numarası ve daha sonra da bu yazmaların hem Ölü Deniz civarında yazma bulunan diğer yerlerden gelen yazmalarla hem de genel olarak Ölü Deniz Civarında bulunan bütün diğer yazmalarla karıştırılmaması için Qumran'ı temsilen büyük bir "Q" harfi bu rakamı müteakip konmuştur (Örnek olarak 1Q.... 2Q...., gibi). Bu ana temsilden sonra daha ayrıntılı olarak her mağarada bulunan yazmalar kodlanmıştır. Mesela birinci mağaradan bulunan Toplum Kuralları yazması (1QS) isimlendirilirken, 1 – ilk mağarayı, Q – Qumran'ı ve S – Serek ha Yahad (Toplum Kuralları) nı simgelemek için kullanılmıştır. Yine Savaş Kuralları (1QM) ise, M – Milhama (Savaş)'ı temsilen konulmuştur. Yine 1 mağaradan bulunan Apokrif Tekvin (1QapGen) ise, ap – apokrif ve Gen –

---

[146] Bkz. Yadin, Yigael, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", Hershel Shanks (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls**, Vintage Books, New York 1992, ss.88-94.

Tekvin için kısaltma olarak konulmuş harflerdir. Yine yazmaların çoğunda harf yerine rakamın konulduğu görülmektedir (4Q252). Bu durumda sonraki 252 rakamı, bu mağaradan bulunan 252. materyali temsil etmektedir. Bütün mağaralardan gelen yazmalar bu şekilde kodlanmışlardır.[147]

El Yazmaları ile ilgili olan bu bölümümüzde esas değinmemiz gereken Ölü Deniz Yazmaları olarak bilinen bu yazmaların oluşturduğu külliyatın kaynaklarıdır. Yazmalar genel olarak incelendiği zaman görülmektedir ki bu yazmaları oluşturan kişiler belirli bir mezhebin mensubu değillerdir. Çünkü yazmalar kendi içlerinde, kendilerine has çeşitli bilgiler taşımaktadırlar. Mesela bunlardan Qumran mezhebine ait olduğunu söylediğimiz ve başka bir yerde örneğine rastlanmayan çeşitli yazmalar vardır. Bu yazmalar orijinallik arzederken, bu yazmaların içeriklerinin aksine çeşitli bilgiler taşıyan yazmalar da vardır. Yine hem Eski Ahitten etkilenmiş, hem de Mezopotamya kültürünü yansıtan yazmalar mevcuttur. Bu nedenle bu yazmaları tek sınıf olarak belirlemek ve bu şekilde onları dar kalıplar içerisinde kategorize etmek yanlış olmaktadır. Mesela, Qumran civarında bulunan bu yazmalar isimlendirilirlerken Ölü Deniz Yazmaları olarak isimlendirilmişler ve sadece Essenilere hasr edilmişlerdir. Halbuki bu konu incelendiğinde Essenilerle ilgili olarak malumat sahibi olduğumuz bazı bilgilerin bu yazmalarda bulunmadığı, pek çok bilginin de Esseniler hakkında bildiklerimizle uyuşmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu yazmaları Ölü Deniz Yazmaları olarak isimlendirmek onların düşünsel olarak üretildikleri coğrafyaları dışlamak anlamına gelmektedir; bununla birlikte bu yazmaları bulundukları yer itibariyle Ölü Deniz Yazmaları olarak isimlendirmek doğru olabilir. Bu noktada bilim adamlarının tavrı, bu yazmalara verilen ismin daha önceden kendilerine yüklenmiş başka anlamlar taşımaması yönündedir. Mesela bu noktada Ölü Deniz Yazmaları yerine Qumran külliyatı kullanılarak, belki önceki ismin coğrafi imalarından olabildiğince uzaklaşılmaya çalışılmaktadır.

a) Mezhepsel Yazmalar

Bu yazmalar daha önce herhangi bir şekilde bilinmeyen, örneğine başka bir yerde rastlanmamış olan yazmalardır. Bu nedenle onlar mezhepsel yazmalar olarak, Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin görüşlerini yansıtan orijinal yazmalardır. Bu yazmalardan Şam Dokümanı daha önce Kahire'de bulunmuş olmasına rağmen, bu yazmanın esas kimliklendirilmesi Ölü Deniz Yazmaları ve onlardan edinilen bilgilerle daha sağlıklı bir hal almıştır.

(1) Toplum Kuralları (1QS)

Bu yazma, iki parça halinde bulunmuştur. Beş parça deriden oluşmaktadır ve hepsi birden 1.86 m uzunluğunda, 24 cm genişliğindedir. İçerisinde on bir sütun ve her sütunda 26 satır bulunmaktadır.[148] En hacimli yazma 1 numaralı mağaradan bulunmuş olmasına rağmen, 4 ve beş

---

[147] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.xvii-xviii. Patrick W. Skehan, Eugene Ulrich, Judith Anderson, **Qumran Cave 4**, (DJD IX), Clarendon Press, Oxford 1992, s.1.
[148] A. Dupont-Sommer, **The Dead Sea Scrolls**, Basil Blackwell, Oxford 1952, s.45.

numaralı mağaralardan da bu yazmaya ait örnekler bulunmuştur. Bu durum bu yazmanın mezhebin tamamı tarafından kullanıldığını göstermektedir.

Bu yazmanın MÖ 100 yılları civarında ortaya çıktığı sanılmaktadır. Bizim elimize geçen 1 numaralı mağaraya ait yazma ise bu tarihten sonraki 25 yıl içerisinde yazılmış olmalıdır.[149]

Yazmanın içeriği toplumsal kurallarla ilgilidir. Bu özelliği nedeniyle bu yazma çeşitli bilim adamları tarafından cemaatin el kitabı olarak (the manual of discipline) da isimlendirilmiştir. Yazma, genel olarak topluluğun öğretmeni ve / veya gözeticileri için talimatname niteliğindedir. Liturjik törenlerden parçalar, doğruluk ve yanlışlık ruhları ile ilgili genel bir bildiri, mehebe katılmayla (initiation) ilgili durumlar, mezhebin organizasyonu, kuralları, ceza yasası vs. gibi özellikler anlatılmaktadır. Bu nedenle mezhepsel yaşamın temelini oluşturan metindir.[150]

Yukarıda saydığımız özellikleri nedeniyle bu yazma, Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesi noktasında en önemli rolü oynayan metinlerden biridir. Bu metindeki bilgiler, Josephus tarafından Essenilerle ilgili verilen bilgilerle, tamamen olmasa da, büyük oranda uyuşmaktadır.[151] Bu nedenle Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Metin içerisinde sadece erkeklerden bahsedilmesi, mezhepte kadın üyelerin varlığının sorgulanmasına yol açmıştır. Her ne kadar metin içerisinde kadınlardan bahsedilmese de, aynı metne ait olduğu anlaşılan diğer mağaralardan ele geçirilen bir metinde kadınlardan ve çocuklardan da bahsedilmektedir.[152] Bilim adamları bu durumu, mezhebin teolojik anlayışında zamanla bir gelişim olduğu şeklinde yorumaktadırlar.

(2) Şam Dokümanı (1QCD)

Bu yazmanın böyle isimlendirilmesi, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, içerisinde bu şehre yapılan atıflar dolayısıyladır.[153] Yoksa bu yazmanın kendine has ismi olup olmadığı bilinmemektedir. Yazmanın bir örneği 1896 yılında Kahire'deki bir sinagogda bulunmuş ve Solomon Schechter tarafından 1910 yılında *Zadokite Dokümanlar* (Fragments of a Zadokite Work, Cambridge) başlığıyla yayınlanmıştır. Burada bulunan iki adet yazma Qumran civarında bulunan yazmalara daha önceden tanıklık yapmıştı.[154] Kahire'deki sinagogda bulunan yazmalarla Qumran civarında bulunan yazmalar arasında çeşitli metinsel problemler olsa da içerik olarak birbirlerini tamamlar mahiyette oldukları anlaşılmaktdır. Bu nedenle bu yazmaların birinde olup da diğerinde bulunmayan bilgiler ikisi birden aynı olarak kabul edilerek tamamlanma yoluna gidilmiştir.

---

[149] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.97; Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.27.
[150] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.97; Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, ss.27-28.
[151] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.28.
[152] Bkz. Mesihle İlgili Kurallar 1QSa=1Q282 (The Messianic Rule) (Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.28. .
[153] Şam Dokümanı 6:6,20; 8:22.
[154] Bu yazmanın isimlendirilmesi ise Kahire Şam Dokümanı (CD) olarak yapılmış olduğundan dolayı, Ölü Deniz Yazmalarında bulunan Dokümanın isimlendirilmesinde bu önceki yazmadan hareket edilmiş ve bu önceki ismi değiştirilmemiştir.

Kahire'deki sinagogdan ele geçirilen yazmalar tarih olarak Qumran'dan ele geçirilenlere göre daha yenidirler. Bu yazmaların tarihlendirilmeleri, bunlardan a kopyası için MS 10. yüzyıl civarı ve b kopyası için MS 12. yüzyıl civarı olarak tarihlendirilmektedirler.[155] Qumran civarından ele geçirilen yazmalarsa MÖ 100 ile 70 yılları arasında yazılmış oldukları izlenimini vermektedir.[156] Qumran civarında bulunan bu yazmalar 1 numaralı mağaradan olduğu kadar 4, 5 ve 6 numaralı mağaralardan da ele geçirilmişlerdir. Bu durum bu yazmanın mezhep tarafından sıkça kullanıldığını ve mezhebin teolojisinin şekillenmesinde önemli etkisinin olduğunu göstermektedir.[157]

Yazma içerik olarak incelendiğinde, iki ana bölümden oluştuğu görülmektedir. Bunlardan ilki Öğütler (Exhortation) ve ikincisi de Kaideler (Statues) başlıkları altındadır. Bunlardan ilk bölüm mezhebin tarihi seyrini ortaya koymaktadır. İsrail'in tarihi gözden geçirilmekte ve doğru ile yanlış birbirinden ayrılmaya çalışılmaktadır. Bu arada Tanrı'nın iyi ile kötü arasında koyduğu ezeli ayrım da zikredilmektedir. Bu bölüm mezhebin ortaya çıkışının dayanaklarını sunmaktadır. Buna göre mezhep kendini hakiki İsrail olarak isimlendirmekte ve bu yönüyle Tanrı'nın emirlerine layıkıyla uyduğunu belirtmektedir. İkinci bölümde ise, birinci bölümdeki temelleri kabul etmiş olan kişilerin mezhep içerisinde eğitilmesi süreci ortaya konmaktadır. İlk bölümdeki argümanları kabul ederek mezhebe dahil olan kişi bu bölümde mezhebin dini inanç ve anlayışlarına göre eğitilmektedir. Bu yönüyle bu bölüm Toplum Kurallarına benzerlik arz etmektedir. Ahde giriş şartları ve yeminler, toplum içerisindeki düzenlemeler ve ayinler, toplumun düzeni ve bazı yargısal konular işlenmektedir. Bu noktada, yazarın bir kişinin sadece mezhep vasıtasıyla bu kanunları doğru olarak uygulayabileceği belirtilmekte ve "bu toplumun nihai amacının geleneksel Yahudi telakkileri vasıtasıyla mükemmelliğe ulaşmaya ilişkin olduğu ve sadece mezhebin böyle hakiki telakkiye izin veren doğru anlaşmaya ve kurallara sahip olduğu anlaşılmaktadır.[158]

Bu yazmada en önemli nokta Qumran yazmaları için önemli mekansal ve zamansal özellikler sunması durumudur. Yazmanın isminden de anlaşılacağı üzere bu yazmada *Şam* ismi geçmekte ve burada yapılan bir ahitten söz edilmektedir. Burada zikredilen Şam'ın niteliğinin tartışılmasını aşağıda zikredeceğiz, ancak sadece Şam isminin geçmesi bile bu yazmanın ve diğerlerinin kimliklendirilmesinde başı çeken Esseniler tezi için değişik düşünce ufuklarının açılmasına sebebiyet vermiştir. Bilindiği gibi Esseniler deyince akla ilk gelen asketik bir hayat yaşayan münzevi bir cemaattir. Ancak böyle bir cemaatin yazmaları arasında Şam'dan bahseden bir yazmanın bulunması ve dahası bu yazmanın sadece burada bulunmakla kalmayıp Kahire'de bir sinagogda da bulunması hem Esseniler için yeni ufukların açılmasına ve hem de Qumran'da bulunan cemaatin kimliklendirilmesinde bazı yeni ve problemli noktaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Şam olarak

155 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.29.
156 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, ss.125-26.
157 Williams, "The Sadducean Origin of the Dead Sea Scrolls", http://ddi.digital.net/~billw/Scrolls/scrolls.html#B.
158 Williams, agm.

belirtilen bu yerin yanı sıra bu yazmada çeşitli tarih belirten ifadeler de vardır. Bu ifadeler bilim adamları tarafından değişik şekillerde yorumlanmışlardır.

Yazmalarda geçen Şam ifadesini Suriye bölgesi ve buradaki Şam şehri olarak alanlar da vardır.[159] Buna göre Şam ifadesi ile ilgili bilgiler genel olarak değerlendirildiğinde Suriye'deki Şam olarak alınabileceği, ancak bu durumun Mısır'da bulunan bu yazmanın örneğinden hareketle diğer yerleri de ihtimal dışı bırakmaması gerektiği belirtilmelidir. Şam ifadesi ile ilgili görüşlerden birisi de Murphy-O'Connor'a aittir. O, Şam Dokümanında geçen bu ifadeleri, bilinen anlamıyla Şam şehrine veya Suriye'ye atfetmek yerine bu ifadenin Babil'e işaret ettiğini ve genel olarak da Şam Dokümanının ikircikli olmayan bir şekilde Esseni hareketinin zaman ve mekan olarak kaynağının Babil'e işaret ettiğini belirtmektedir.[160] Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen Şam'la ilgili ifadelerin gerçekte Şam olarak bildiğimiz Suriye veya Şam'a işaret etmesinin dışında Babile işaret etmesi durumunun sebebini sormaktadır. Ona göre Şam eski Yunanca ve İbranice literatrde Şam'dan başka bir yere işaret etmemektedir.[161]

(a) Tarih Belirten İfadeler

Ölü Deniz Yazmaları içerisinde yıl olarak tarih belirten bir ifade yoktur. Ancak bazı ifadeler vardır ki bu ifadelerden biri belirli bir tarihi olaya dayanmaktadır ve buradan hareketle bazı sonuçlara ulaşılabileceği izlenimi vermektedir. Bunun dışında birkaç tane de yılı belli olan ama bu yılların dayanağının bulunmadığı birkaç adet sayı belirten ifade vardır. Bu ifadeler 390 yıl,[162] 20 yıl[163] ve 40 yıl[164] şeklinde geçen ifadelerdir. Bu ifadelerden ilkinin bağlamı, 20 yıl ifadesinin bağlamı ile bütünlük arzetmektedir. Buna göre bu ifade şu şekilde geçmektedir:

> Ve öfke çağında, onları Babil Kralı Nabukadnesar'ın eline teslim ettikten üç yüz doksan yıl sonra, O onları ziyaret etti ve onlar kendi ülkesine varis olsunlar ve O'nun arzının iyi şeylerinden refah bulsunlar diye, bir bitki kökünün İsrail ve Harun'dan yeşermesine sebebiyet verdi. Ve onlar kendi günahlarını anladılar ve suçlu olduklarının bilincine vardılar, çünkü onlar henüz yirmi yıldır yolunu bulmak için sağını solunu yoklayan kör insanlar gibi idiler.[165]

Burada geçen Nabukadnesar'ın Filistin'i işgalinden itibaren geçmiş olan 390 yıl ifadesi, belirli bir olaya dayanmaktadır. Ancak bu ifadenin farklı şekillerde yorumları yapılmıştır. Buna göre burada geçen 390 yıl ifadesi literal anlamında anlaşılıp 587 yılından 390 yıl çıkarmak suretiyle elde edilen rakamdır. Bu anlayış sonucu ortaya çıkan rakam MÖ 197 yılıdır.[166] Bu rakamdan 20 yıl daha çıkarıldığı zaman MÖ 177 yılı elde edilir.[167] Bu yıl Doğruluk Öğretmeninin ortaya çıkış yılı olarak

[159] Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", s.190.
[160] Jerome Murphy-O'Connor, "The Damascus Document Revisited", **SBLSP** 1986, s.371.
[161] Golb, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", s.190.
[162] Şam Dokümanı I:7 .
[163] Şam Dokümanı I:10.
[164] Şam Dokümanı MS. B II:15.
[165] Şam Dokümanı I:7-10.
[166] Williams, agm.
[167] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.100.

kabul edilip, mezheple ilgili olayların yorumu için mihrak olarak alınabilir.[168] Ancak bu noktada Sürgün sonrası tarihi hakkında bilgi veren Yahudi kaynakları pek güvenilir değildir. Vermes onların Pers hakimiyeti ile ilgili net olarak düşüncelerinin anlaşılmamakta olduğunu söylemektedir.[169] Bundan dolayı 390 yıllık sürecin başlangıcının kesin olarak belirli bir tarihe dayandırılamayacağı belirtilmektedir. Ancak belirli bir tarihe dayandırılmasa da genel olarak bu zamanın Antiochus Epiphanes'in yönetime geçiş tarihinden bir yıl öncesine ait olduğu söylenebilir.

Yine bu 390 yılla ilgili bir diğer anlayış bu rakamın Nabukadnesar'ın 586 yılında bölgeyi fethetmesinden önce geçen 390 yıllık süreci kapsadığı şeklindeki anlayıştır. Bu görüşü savunan Isaac Rabinowitz'e göre MÖ 586 yılında sona eren süreç bu tarihten 390 yıl önce başlamış ve nihayetinde Tanrı'nın kavmini ziyaret etmesi ile sona ermiştir.[170]

Bu tarihle ilgili bir diğer anlayış, Doğruluk Öğretmeninin aktif olarak yaşadığı sürenin de 40 yıl olduğundan hareketle mevcut 390 yıla 40 yıl, yukarıda sıraladığımız 20 yıl ve Doğruluk Öğretmeninin ölümünden itibaren geçen 40 yılı eklemek suretiyle 490 sayısına ulaşmaktadırlar ki bu sayı Danyel 9:24 ve devamında geçen yetmiş yıllık hafta (yetmiş yıl X yedi hafta, 70x7=490) ile uyuşmaktadır. Buna göre Bruce Şam Dokümanında verilen bu ifadeler Danyel'de geçen yedi haftalık zaman diliminin öncesini ve sonrasını ortaya koymak için önceden teşebbüs edilmiş bir çaba olduğunu belirtmektedir.[171] Vermes'e göre bu zaman Nabukadnezar'ın çağı ile Mesih çağı arasında geçen süre olarak alınabilir.[172]

Yine 390 yıl ifadesi ile ilgili bir diğer anlayış buradaki 390 yıl ifadesinin mecazi bir anlam ifade ettiği şeklindedir. Buna göre burada geçen 390 yıl ifadesi, Hezekiel 4:5'te geçen 390 gün ifadesinin bir benzeri olarak alınmakta ve gerçek bir tarihi olaya işaret etmek yerine mecazen, bağlama uygun olsun diye kullanılmış bir ifade olarak anlaşılmaktadır.[173] Buna göre bu ifadenin tarihi bir gerçekliği yoktur. 390 yıl ifadesini takip eden 20 yıl ifadesini ise, yazmalar içerisinde geçen herhangi bir tarihi bilgi temeline dayanmaksızın, kronolojik olarak ve Esseniler hakkında verilen tarihi bilgilerle uyum içerisinde olacak şekilde bölgede MÖ 2. yüzyıldan itibaren dini ve siyasi bağlama uygun düşen tarih dilimleri arasına yerleştirmektedirler. Buna göre 20 yıl ifadesinin en uygun olduğu zaman dilimi MÖ 160 ile 140 yılları arasıdır ve bu yıllarda olan dini ve siyasi olaylar bu tarihlendirmeyi desteklemektedir.[174]

Yukarıda geçen ilk iki tarih birbirlerini izlememesine rağmen, mezhebin 2. yüzyılda ortaya çıktığı öncülünden hareketle bu yüzyıl içerisinde konuya en uygun olan tarihi dilim budur. Bu tarihlendirme Doğruluk Öğretmeni ve Kötü Din Görevlisi olan kişilerin teşhisi için de son derece önemlidir.

---

[168] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.191.
[169] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.58
[170] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.192.
[171] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.193.
[172] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.58.
[173] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.191.
[174] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.59.

(3) **Savaş Kuralları(1QM)**

Birinci mağaradan bulunan yazmalardandır. 2.90 m boyundadır. Bu yazmanın alt kısmı hasar görmüştür ama hakiki genişliğinin yaklaşık 16 cm olduğu zannedilmektedir. Tamamı 19 sütundan oluşmaktadır ve her sütunda 16 le 18 arasında satır vardır.[175] Bu yazma, E. L. Sukenik tarafından "Işık oğullarının karanlık oğullarına karşı savaşı" olarak isimlendirilmiştir. Bu isimlendirme yazmanın içeriğinden hareketle yapılmıştır. Yazmanın tarihlendirilmesi, paleografik olarak MS ilk yüzyıl içerisinde, içerik olarak MÖ ilk yüzyıl içerisinde yapılmaktadır. Yine bu yazmanın MÖ 2. yüzyıl içerisinde oluşturulmuş olduğunu düşünenler de vardır.[176]

İçerik olarak incelendiğinde bu yazmanın bir savaştan bahsettiği görülmektedir. Bu savaşın eskatolojik mi yoksa gerçek mi olduğu tartışılmıştır. Bu bağlamda eskatolojik bir savaş olduğu noktasının bilim adamları tarafından daha fazla desteklendiği görülmektedir.[177] Bu eskatolojik savaşta dikkati çeken, düşman ordusunun saflarının ordunun güçlülüğü ile değil de din görevlilerinin muazzam ve müşterek trompet sedalarıyla yarılmasıdır. Tanrı, bu savaşta dört büyük meleği ile İsral'in lehine savaşa müdahale eder.[178] Bu savaşta dikkati çeken, maddi güçten ziyade Tanrı'ya yönelik manevi samimiyet, sadakat ve inancın daha önemli oluşudur.

Savaş Kurallarının bu şekilde eskatolojik bir mahiyet arzettiğini düşünenler, burada geçen Mesih'le ilgili ifadelerden birisinde geçen bir ifadenin 'haça gererek öldürmek' veya 'normal bir şekilde öldürmek' anlamlarından hangisini taşıdığı konusunda çeşitli görüşler belirtmektedirler. Bu ifade, "[...] ve Topluluğun Prensini Davudun nesli öldürecek [...] vurarak ve yaralayarak" (4Q285). Buna göre buradaki öldürme ifadesinin haça gererek veya normal bir yolla öldürmek anlamlarından hangisini taşıdığı tartışılmıştır. Bu tartışmada, haça germe manası kabul edldiği taktirde bunun İsa ile ilntilendirilebileceği açıktır. Ancak bilim adamları bu ifadenin normal öldürme (to kill) olduğunu ve haça germe anlamı taşımadığını belirtmektedirler.[179]

Savaş Kurallarının tasvir ettiği bu eskatolojik ordunun Herod'un ordusu gibi sıralanması dikkat çekici bir noktadır.[180]

İçeriği kısaca şu şekilde sıralanabilir: Kittim'e karşı savaş ilanı; Tapınak ibadetinin yeniden düzenlenmesi; Savaşın kırk yılının programı; Trumpetler; Sancaklar; ön safların nizamı ve silahları; hücum eden piyadelerin hareketleri; süvarilerin nizamı ve hareketleri; askerlerin yaşı; kamp; din görevlilerinin ve Levilerin görevleri (teşvik, trumpet işaretleri); savaş ayininin hitapları ve duaları; zafer anında okunacak dua; şükran töreni; Kittim'e karşı savaş şeklinde kısaca özetlenebilir.[181] Bu arada savaşın gerekliliği, Tanrının savaşta yaptığı yardımlar vs ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

---

175 Dupont-Sommer, **The Dead Sea Scrolls**, s.79.
176 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.31.
177 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.102
178 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.103.
179 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.103.
180 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.31.
181 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, ss.161-62; Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.31.

Bu yazmada geçen önemli bir ifade "Kittim" dir. Bu ifade bu yazmada kullanılmasının yanı sıra diğer yazmalarda da kullanılmaktadır. Şimdi bu ifade ile ilgili bütün yazmaları içeren genel bir mülahazaya yer verelim:

Ölü Deniz Yazmalarını incelediğimizde genel olarak bütün Yahudilerin "Kittim" olarak adlandırdıkları bir düşmanların olduğunu görüyoruz. Kittim'den en fazla Savaş Kuralları (1QM I:2,3,7,8,13; 11:13;15:3; 16:3,8,9; 17:12,14,15; 18:3,5; 19:10,13), Habakuk Yorumu (1QpHab 2:12,14; 3:4,10; 4:5,11; 6:1,10; 9:6), Nahum Yorumu (4Q169 1:4) ve yine Savaş Kurallarının bir uzantısı olan 4Q285, fr. 5 numaralı fragmanda bahsedilmektedir. Bunlardan Savaş Kuralları, isminden de anlaşılacağı üzere savaşla ilgilidir ve bu savaşta karşı taraf Kittim olarak adlandırılmaktadır. Bu düşmanın özelliği, üstün savaşçı özellikleri nedeniyle Yahudileri savaş konularında zor durumlarda bırakmaları, yenmeleri, şehirlerini yağma etmeleri ve diğer pek çok kötülüğü yapmalarıdır.

Bu yazmalarda geçen Kittim ifadesinin yanı sıra bu yazmalarda ve diğerlerinde Kittim benzeri Yahudi olmayan insanlardan da bahsedilmektedir. Bu insanlardan goyim olarak bahsedilmekte ve bununla da Gentileler kastedilmektedir.

Kittim'e Savaş Kuralları isimli yazmada önemli atıflar bulunmaktadır. Bu yazmada düşmanlar zikredildikten sonra Kittim ayrıca zikredilmektedir. Bu yazmada ilk olarak kimlere karşı savaşın başlatılacağı sıralanırken, bunlardan birinin de Asurlu Kittim grubu olduğundan bahsedilmektedir (1QM I: 2). Bir diğer pasajda ise Kittim kralının Mısır'a gireceğinden ve kuzey krallarına karşı savaşı kışkırtacağından ve onun öfkesinin İsrailin gururunu yok edeceğinden ve kökünden koparacağından bahsedilir (1QM I:3). Bir diğer pasajda ise Kittim'in hakimiyetinin bir sona ereceğinden ve hiç bir kalıntı bırakmayacağından (1QM I:7) ve Kittim'in düştüğü gün İsrail'in Tanrısının huzurunda korkunç bir katliam olacağından bahsedilir (1QM I:8). Savaş Yazmalarının hemen girişindeki bu ifadeler sanki bir kitap veya makalenin girişini andırır gibidir. Bu şekilde Kittim ve diğer düşmanlardan bahsedildikten ve savaşın sonucu belirtildikten sonra savaşın nasıl yapılacağı ayrıntılarıyla anlatılmaya başlanır. Bu savaşta Kittim ordusu kötülük ve Şeytan'ın ordusu olarak adlandırılır ve savaş sonucunda Kittim'le birlikte Şeytanın meleklerinin de yenileceğinden ve onun bütün dostlarının sonsuz bir şekilde yok edileceğinden bahsedilir (1QM I: 5,12-15). Ayrıca Kittim'in her ne kadar maddi olarak güçlü olduğu ortada olsa, her kes tarafından bilinse bile, esas bilinmesi gereken odur ki Tanrı fakir insanların ellerine güçlüleri, mütevazı insanların ellerine muktedir insanları teslim eder ve Kendi düşmanlarının başlarına kötülüğün karşılığını (the reward of the wicked) getirir (1QM 11:13-15).

Burada sözü edilen savaşta sıkça geçen Tanrı'nın yardımı ve bunun karşılığı olarak Şeytanın düşmana yardım etmesi; Tanrı'nın askerlerinin ışık oğulları ve Şeytanın yardım ettiklerinin de karanlık oğulları olarak adlandırılması bu savaşın eskatolojik bir savaş olduğu izlenimi vermektedir. Bu konu ile ilgili olarak bilginlerin genel görüşü eskatolojik bir savaşın anlatılmış olabileceği, ancak bu eskatolojik savaşın tarihi-gerçek bir savaş olduğu düşüncesini, her ne kadar ondan daha fazla hatıra gelmiş olsa da, unutturmaması gerektiği yönündedir.

Bütün bu anlatılardan sonra savaş sahneleri anlatılır. Tanrı'nın ordusu Kittim ordusunun karşısındadır. Savâşın yapılması ve Kittim ordusuna karşı hücuma geçilmesi emredilir. Burada Şeytan'ın Kittim ordusunun, yani karanlık oğullarının yardımına geldiğinden bahsedilir. Yapılan savaş neticesinde Kittim, geride hiç kimse kalmayacak şekilde Tanrı'nın yardımıyla yenilir (1QM 19:10-).

Savaş Kurallarında geçen Kittimle ilgili bu ifadelerden sonra Habakkuk Yorumundaki konuyla ilgili ifadelere geçebiliriz. Yukarıda değindiğimiz üzere Habakkuk Yorumunun tarihlendirilmesi çalışmalarından elde edilen bilgileri göz önünde bulundurursak Kittim daha farklı bir anlam kazanabilir. Ama ilk olarak Habakkuk Yorumundaki ifadelere değinelim. Burada Kittimin, pek çok kişinin telef olmasına sebep olacak kadar savaşta hızlı ve savaşa istekli kişiler olduğu (1QpHab 2:11), kılıçlarıyla genç, yetişkin, yaşlı, kadın ve çocuk demeden, hatta karındaki çocukları bile öldürdükleri (1QpHab 6:10-12); ve bütün dünyanın Kittim'in hakimiyeti altına gireceği, onların Tanrı'nın kanunlarına uymadıkları belirtiliyor (1QpHab 2:12-15). Bir diğer bölümde Kittim'in bütün milletlere korku saldığı, yaptıkları bütün kötülükleri bilerek yaptıkları ve bütün milletlere kurnazca ve hile ile yaklaştıkları belirtiliyor (1QpHab 3:4-5). Yine bir başka pasajda Kittim'den, atlarının ve büyük savaş hayvanlarının ayakları altında dünyayı ezdiklerinden; uzaklardan, denizdeki adalardan, tatmin olmak nedir bilmez bir kaplan gibi insanları yutmaya geldiğinden ve bütün insanlara öfke, kızgınlık ve gazapla hitap ettiklerinden; ve Tanrı'nın onların bu durumu için, Habakkuk'ta geçtiği şekilde onların yüzüne bakmayı doğu rüzgarına bakmaya benzettiğinden bahsedilir (1QpHab 3:10-14). Yine bir diğer pasajda, bu pasajın, insanların kaleleri ile alay eden ve onları aşağılayan insanlar olduklarından; insanları ele geçirmek için kaleleri güçlü bir orduyla çevirdiklerinden ve korku ve dehşet sebebiyle onların kendilerini Kittim'in eline teslim ettiklerinden bahsedilir (1Qphab 4: 5-8). Yine bir başka pasajda Günah E"vinin" tasarısı uyarınca birbirleriyle yarışan, birbiri ardına yeryüzünü tahrip eden Kittim emirberlerinden bahsedilir (1QpHab 4:10-12). Yine bir diğer pasajda Kittim'in zenginliklerini, ganimetleriyle birlikte denizin balıkları kadar çok olarak topladıklarından; ve Kittim'in kendi bayraklarına-sancaklarına kurban kestiklerinden ve savaş silahlarına taptıklarından bahsedilir (1QpHab 6:1-6). Ve Habakkuk Yorumunda geçen son Kittim bahsinde Kittim'in, Halkı talan ederek para ve zenginlik toplayan Kudüs din görevlilerinin ellerinden topladıkları zenginlik ve ganimeti almaları için teslim edildikleri ordu olduklarından bahsedilir (1QpHab 9: 5-7).

Kittimle ilgili diğer ifadeler Nahum Yorumunda geçmektedir. Burada geçen ifadelerden birisi açıkça isim vermesi nedeniyle hem bu yazmanın tarihlendirilmesini sağlamıştır ve hem de genel olarak Ölü Deniz Yazmalarının tarihlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Bu ifadelerden ilki, Tanrı'nın denizi azarladığı ve onu kuruttuğu (Nahum 1:4) yorumlanırken, burada zikredilen denizin, bütün Kittim olduğundan bahsedilir ve Kittim'le ilgili açıklamalarla devam edilir (4Q169 0:3). Bir diğer yerde ise Kittim, Nahum'daki "Aslanların ini ve genç aslanların avlarını yedikleri yer nerede? Ki o yerde onları korkutan yoktur" ifadesi yorumlanırken geçmektedir. Yoruma göre bu pasaj, "Demetrius, yani Orta şeyleri arayanların tavsiyesi ile Kudüs'e girmeye uğraşan Yunan kralı ile ilgilidir. [Ama Tanrı] [Antio]chus'un zamanından, Kittim'in hakimleri gelinceye kadar Yunan krallarının ellerine

[şehrin teslim edilmesine izin vermedi]. Ama o zaman o -şehir- onların ayaklarının altında ezilecektir (4Q169 1:4).

Etimolojik olarak bu sözcüğü tahlil ettiğimizde, bu ismin, günümüzde Larnaka olarak bilinen, Kıbrıs'ın güney doğusundaki bir kasabanın ismi olan Yunanca *Kition* kelimesinden türemiş olduğu anlaşılmaktadır.[182] Bu terimin anlamını daha iyi olarak anlama konusunda bize Kitabı Mukaddeste çeşitli yerlerde geçen Kittim'le ilgili bilgilerin de yardımı olmaktadır.[183]

Yukarıda Ölü Deniz Yazmalarında geçen Kittim'le ilgili pasajları verdikten sonra şimdi de Kittim'in kimliği ile ilgili olarak bilim adamlarının ortaya attıkları mülahazalara geçelim.

Qumran Cemaati, şehirlerde gelişen dini şeylere karşı olumsuz tutumu protesto ederek Qumran harabesine çekilmişti. Bu nedenle Qumran cemaatinin ilk planda karşı çıktığı şey geleneksel Yahudi din anlayışından uzaklaşılarak daha çok Hellenist dünya görüşüne yaklaşılmasıdır. Hellenist dünya görüşünü temsil eden en önemli güç ise, o zamanda, Roma idi ve bu nedenle Qumran Cemaati otomatik olarak Romalılara da karşı çıkmış oluyordu. Kittim terimi ile anlatılan bu kişilere karşı gösterilen bu tepkinin, Yahudi ülkesini işgal etmiş olan Romalılara halkın reaksiyonunu ifade etmekte olduğu anlaşılmaktadır.

(4) Tapınak Yazması(11QT)

Birinci mağaradan değil de on birinci mağaradan ele geçirilmiş olmasına rağmen mezhebin görüşlerini tam olarak yansıtan mezhebe has eserlerden birisi olması nedeniyle bu yazmayı mezhebe has eserler arasında sıralamayı uygun bulduk. Bu yazma 1956 yılında 11. Mağarada keşfedilmiş ve

---

[182] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls,** s.93.

[183] Bu bilgiler için bkz. Tekvin 10:4; Yeremya 2:10; Daniel 11:30; ve apokrif kitaplardan 1 Makkabiler 1:1, 8:5'te de Kittim sözcüğü geçmektedir. Kittim terimi ile bu değişik yerlerde geçen ifadelerin hepsi değişik anlam taşımakta fakat hepsi de Yahudi düşmanı olan değişik milletleri içermektedir. Tekvin'de Yavan'ın dört oğlundan üçüncüsünün ismi Kittimdir; Yeremya'da Kittim adaları olarak geçmektedir ve bu adalarda yaşayanlar Akdeniz'in en batısındaki deniz kıyısı insanlarıdır (Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.93). Vermes'in belirttiğine göre bu isim MÖ 2. Yüzyıldan sonra Yahudi yazarları tarafından zamanın en büyük gücünü temsilen kullanılmıştır. Buna göre 1. Makkabiler 1:1 ve 8:5'te Yunanlılar, yani Büyük İskender ve Perseus bu isimle isimlendirilirken; Danyel'de Kittim olarak Romalılar isimlendirilmektedir. Burada Roma senatosunun bir elçisi Roma donanması ile birlikte Selökid Monark'ı Antiochus Epiphanes'in Mısırdan çekilmesini ihtar için göndermiştir. Yine Vermes'e göre, Septuagint'in Danyel Kitabında Kittim'in Romalılar yerine kullanıldığı da görülmektedir. Burada geçen bu ifadelerin hakim dünya gücüne yönelik kullanıldığı ancak Vermes'e göre bu gücün İsraillilere düşman olmadığı görülmektedir. Danyel'deki ifadeler Yahudilerin ifadelerinden anlaşıldığına göre Kittim'in Yahudilerin düşmanları aşağılamıştır. Yine Vermes, bu ifdenin MS 70'li yıllara kadar herhangi bir baskı ve tiranlığı semolize etmediğini de belirtmektedir. (Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.59). Vermes de Kittim ifadesinin Romalılara matuf olduğunu kabul etmekte ve Hakabuk Yorumunda 1QpHab geçen ifadenin anlamının onlar bayraklarına kurban keserler ve silahlarına ibadet ederler (1QpHab 6:3-5) şeklindeki ifadenin hem imparatorluk hem de cumhuriyet döneminde Roma ordularının inancının bir karakteristiğinin de bu savaş bayraklarına ibadet etme olduğunu belirtmektedir (Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.60). Vermes bu konuda Josephus'un Yahudi savaşı isimli eserinde geçen "Romalılar, şu anda isyankarlar şehirden kaçmış ve tapınak ve çevresi alevler içindeyken, bayraklarını tapınağın avlusuna taşıdılar ve onları doğu kapısının karşısına dikerek onlara kurban kestiler" (Josephus, **The Jewish War,** 6:316) şeklinde geçtiğini belirterek bu ifadelerin yazmalarda geçen ifadelerle uyum içerisinde olduğunu belirtmektedir. Daniel'de Kittim'e ait gemilerin geleceği ve Antiochus IV. Epiphanes'i Mısır'dan geri çekilmeye zorlayacakları belirtilmektedir; ve Makkabilere ait apokrif kitapta ise, Kittim terimi ile Büyük İskender'in de aralarından çıktığı Makedonyalılar kast edilmektedir. (Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.60).

1967 yılındaki Altı Gün Savaşlarına kadar ortaya çıkmamıştır.[184] En uzun Qumran dokümanıdır ve yirmi sekiz adım uzunluğundadır. Yazmanın baş tarafları kötü şekilde parçalanmıştır ve birinci sütun kayıptır. III-XII sütunlar çok parçalanmış olduğundan ancak farazi bir yeniden düzenlemesi, özellikle Eski Ahit metinlerine benzeyen bölümlerinin, yapılabilmiştir.[185]

Tapınak Yazması ilk yayınlandığı zaman onu yayınlayan Y. Yadin, onun, yazmaların bulunduğu mağaraların yakınındaki Qumran'da yerleşmiş olan mezhep üyelerine ait olduğunu ve bu mezhebin de Esseniler olduğunu söylemiştir. Buna göre bu yazma Esseniler tarafından kompoze edilmiş bir yazmadır.[186] Fakat genel olarak Ölü Deniz Yazmalarının büyük bölümünün Essenilerle ilgili görüşleri yansıttığını savunan bilim adamlarına göre bu yazma Qumran civarındaki mağaralardan bulunmuş olmasına rağmen Essenilere ait bir yazma değildir. Çünkü bu yazma şekil ve muhteva açısından incelendiğinde, hem diğer mağaralardan bulunan yazmalarla farklılık arzetmekte ve hem de Ölü Deniz Yazmalarının Essenilere ait olduğunu söyleyenlere göre tarihi olarak Essenilerle ilgili olarak sahip olduğumuz malumatla uyum arzetmemektedir. Bu durum, Ölü Deniz Yazmalarının uyumlu bir bütün mü yoksa farklı kaynaklara sahip yazmaların topluluğu olarak mı anlaşılması gerektiği ile ilgili çeşitli sorular sorulmasına yol açmıştır.[187] Bu sorular Ölü Deniz Yazmalarının farklı farklı gruplar tarafından kompoze edilmiş olabileceğini ve böylece de yazmaların sadece Qumran'dan değil civardaki yerleşim yerlerinden de gelmiş olabileceğini belirtmişlerdir.[188] Bu nedenle bu yazma özelde Essenilerle ilgili görüşten ve genelde de bulunan bütün yazmalardan farklı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tapınak Yazmasının önem arz ettiği nokta içeriğidir. Bu yazmanın içeriği incelendiği taktirde, Eski Ahit'in Torah kısmında bulunan kitaplarla büyük oranda benzerlikler ve bunların dışında, bazı değişik bilgiler içerdiği görülmektedir. Bu içeriğin en önemli noktası onu bir Torah kitabı olarak adlandırabilecek konuları havi olmasıdır. Bu yazmada değinilen konular, değiniliş biçimleri ve üslubu, bu yazmanın bir Torah kitabı olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bu konu ile ilgili noktalar şu şekilde sıralanabilir:

---

184 Tapınak Yazmasının bu 11 yıllık süre içerisinde başına gelenlerle ilgili olarak bkz. Yigael Yadin, "The Temple Scroll - The Longest Dead Sea Scroll", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 199).ss.88-94.

185 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English,** ss.151-152.

186 Bu yazma MS 1 yüzyılın ilk yarısında kopyalanmış ve Yadin'e göre MÖ 2 yüzyılın üçüncü çeyreğinde MÖ 150-125 yılları arasında da kompoze edilmiş olmalıdır. (Yadin, "The Temple Scroll - The Longest Dead Sea Scroll", s.94.) Yadin bu tarihlendirmeyi hem paleografik verilere ve hem de yazma içerisinde geçen tarihi imalara göre yapmıştır. Genelde bilim adamları bu yazmanın Essenilere ait olduğunu kabul ederler. Bilim adamlarının çoğunun yaptığı bu tarihlendirme, bazı bilim adamları tarafından daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar tarafından daha erken bir tarihe çekilmiştir. H. Stegemann'a göre bu yazmanın oluşturuluş tarihi MÖ yaklaşık 5 yüzyılın üçüncü çeyreği dolaylarında olmalıdır. Stegemann, bu sonuca yazmanin içeriğinden hareketle ulaşmıştır (Hartmutt Stegemann, Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah - Lost for 2500 Years, Shanks, Hershel (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992), s.136.

187 A. I. Baumgarten, "Crisis in the Scrollery: A Dying Consensus", **Judaism,** Fall 1995, s.402.

188 Baumgarten, "Crisis in the Scrollery: A Dying Consensus", s.402.

İlk olarak bu eser otorite sahibi dini bir kanun kitabıdır.[189] Bu yönüyle o, basit bir şekilde dini hayatın özel bir alanına ait materyallerin toplamından ibaret bir yazma değil,[190] aksine bu yazma dini hayatın önemli bölümlerini kapsayan kuralları havi olan bir yazmadır. İkinci olarak bu yazmanın kanonik Torah kitapları (Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar, Tesniye) gibi, bizzat Tanrı tarafından Sina dağında verilmiş olduğuna inanılmaktadır.[191] Üçüncü olarak Tapınak Yazması metni Torahla aynı seviyede olan, Pentateuch'a ilave bir Torah kitabıdır. O diğer Torah kitaplarıyla aynı otoriteye sahiptir. Onun otoritesi diğerlerinden ne üstündür ne de aşağıdadır. Bu noktada, bazı bilim adamları onun diğer Torah kitaplarında merkezî önemi haiz olan Dünyanın yaratılışı (Tekvin), Decalogue (Çıkış 20:1-7), Tesniye 5:6-21) ve Şema (Tesniye 6:49) gibi konulara değinmediğini, bunların ötesinde, sadece bu konuları temel edinmiş bir şekilde diğer Torah kitaplarında bulunmayan veya yeterince işlenmemiş olan konulara değindiğini belirtmektedirler. Bunu yaparken, Tapınak Yazması ifadelerinde, mevcut Pentateuch'a herhangi bir şekilde gereksizlik veya kendisinden daha düşük seviyede olduğunu belirten bir ima bulunmamaktadır.[192] Yazma içerisinde Pentateuch'dan bazen uzun pasajların bazen da bütün bir pasajın alındığı görülmektedir.[193] Bu yönüyle Tapınak Yazması Torah'ın altıncı kitabı olarak kabul edilmektedir.[194] Bu yazmanın Torah'ın altıncı kitabı olarak otoritesi ile ilgili bir diğer nokta, yazmadaki hitap şekli ve muhataplardır. Yazma incelendiğinde, Tanrı ile ilgili pasajlarda ve verilen emirlerde birinci şahıs kipinin kullanıldığı görülmektedir. Burada önemli olan nokta, Musa'nın Tanrı'ya atıfta bulunurken kullandığı üçüncü şahıs ifadesinin yerine birinci şahsın sık sık kullanılıyor oluşudur. Buna göre bu değişiklik Pentateuch'da Yahve yerine kullanılan Rab ifadesinin yerini "ben" veya "bana" ifadesinin almış olmasıdır.[195] Pentateuch'la ilgili paralel ifadelerde geçen bu kullanımın yanı sıra, Pentateuch'da bulunmayan ifadelerde de birinci şahsın kullanıldığı görülmektedir. Yazmalarda geçen bu birinci şahıs ifadelerinin yanı sıra Tetragrammatonun da geçtiği görülmektedir.

Bir diğer örnek Tapınak Yazmasının Kitabı Mukaddes'te kendisine atıf yapılan çeşitli kayıp kitaplardan da parçalar ihtiva ediyor olması muhtemeldir.[196] Bu kitaplar / parçalar Kitabı Mukaddeste noksan kalan, açıklanmadan bırakılan parçalardır. Bu konuyla ilgili olarak, Kralla ilgili yasalar,[197] Tapınakla ilgili kurallar,[198] bayramlarla ilgili kurallar gibi çeşitli kurallar sıralanabilir.

Bu yazma ile ilgili bir diğer önemli nokta bu yazmanın tarihlendirilmesi ve kimliklendirilmesi ile ilgilidir. Bu yazmanın yukarıda saydığımız içeriğe sahip olması, onun diğer yazmaların sahibi olan Essenilere ait değil de başka gruplara ait olduğu izleniminin doğmasına sebep olmuştur. Buna göre

---

[189] Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.94.
[190] Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.128.
[191] Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.128.
[192] Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.128.
[193] Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.94.
[194] genel kabul gören nokta onun Torah'ın altıncı kitabı olduğu şeklinde olmasına rağmen değişik görüşler de mevcuttur. Bunlardan Schiffman, Tapınak Yazmasını, yazarının kendi Yahudi Kanununu ekklediği esas olarak yeniden yazılmış bir Torah olarak kabul etmektedir (Williams, agm.).
[195] Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.97.
[196] Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.98.
[197] Bkz. Ölü Deniz Yazmaları ve Yahudilik.
[198] Bkz. Ölü Deniz Yazmalarının İçeriği.

bazı bilim adamları, bu kitabın Torah'ın bir parçası veya ilavesi veya altıncı kitabı olduğuna dair yukarıdaki ifadelere katılmalarına rağmen, onun oluşturuluş tarihini MÖ 5. yüzyılın ortalarına götürmekte ve dolayısıyla Milat dolaylarındaki olaylarla ilişkisinin doğrudan bulunmadığını belirtmektedirler. Buna göre Pentateuch'a ait değişik örnekler mevcuttur.[199] Bu örneklerin din görevlilerinin inisiyatifleri doğrultusunda oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Kitabı Mukaddesin Ezra kitabından anlaşıldığına göre, Ezra, Kitabı Mukaddesi kanonik hale getirmiştir.[200] Ezra'nın sürgünden dönüşü ve Septuagintin prototipini oluşturan eski Eski Ahit metnini oluşturuşu ile ilgili bilgilerimize göre, bu işlemin MÖ 460 yılları civarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Ezra'nın yaptığı bu işleme şekilsel açıdan yaklaşıldığında, bu çalışmayı yapanların, yani editörlerin, eski kaynakları topladıkları, birleştirdikleri, bazı parçaları çıkardıkları ve nihai olarak da bu kaynakları günün ihtiyacına göre güncelleştirdikleri anlaşılmaktadır. Yine bu işlemin yapıldığı yer Babil sürgünü sırasında bulunulan Mezopotamya'dır. Ezra orada hazırladığı bu versiyonu Mezopotamya'dan Kudüs'e getirdi ve bunu gelecek için otorite sahibi tek Torah olarak, onun Torah Kitabı (sefer ha-Torah) olduğunu ilan etmek suretiyle yerleştirmek niyetindeydi ve bu niyetini sahip olduğu Pers hükümetinin Kudüs'te bulunan otoritesine dayanarak yerine getirdi. Bu işlemin sonucu olarak da, Tapınakta o güne kadar kullanılan bütün diğer Torah yazmaları yürürlükten kaldırıldı. Pentateuch olduğunu iddia eden bütün yazmaların Ezra'nın kanonlaştırdığı yeni Pentateuch'a uyması gerekiyordu.[201]

Bu noktada esas önemli konu, Ezra'nın düzenleme yaparken fazlaya çıkardığı bu yazmalara veya yazma parçacıklarına ne olduğudur. Ezra zamanında bu şekilde bir çıkarım yapıldığına Samiri Pentateuch'u da delalet etmektedir.[202] Stegemann'a göre, Kudüs'te bulunan din görevlileri, Tanrı tarafından verilmiş olan bu yazmaların, paganların içerisinden gelmiş bir kişi tarafından yürürlükten kaldırılamayacağını düşünüyorlardı. İşte burada yaşanan sıkıntının çözümü neticesi Tapınak Yazması ortaya çıkmıştır. O zamana kadar yürürlükte olan bir çok Torah parçası veya hükmü, din görevlileri tarafından yeni bir yazmada toplanmıştır ki, bu yazma günümüz Tapınak Yazması olarak isimlendirilmektedir.[203] İşte bu nedenlerden dolayı, Stegemann'a göre bu yazmanın oluşumu, Ezra'dan sonraki döneme, Ezra'nın Septuagintin prototipini oluşturması sonrasına aittir.[204]

Stegemann'a göre bu yazma Essenilere ait değildir. Çünkü yazma ve Esseniler arasında çeşitli uyumsuzluklar vardır ve bu uyumsuzluklar bu yazmanın Essenilere ait olmadığını göstermektedir.

---

[199] Samirilerin ve Septuagint olarak bilinen eski Yunanca Eski Ahit metinlerinin oluşumu için bkz., Baki Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat (Mahiyeti, Tahrifi ve Yahudi Hayatındaki Yeri)**, Seba Yayınları, Ankara 1997.

[200] Ezra 7:15; 25:26

[201] Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.133. Stegemann bu tezini arkadaşlarına ve öğrencilerine açtığını ve onların bu tezden pek memnun olmadıklarını da belirtmektedir.

[202] Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.133.

[203] Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.133. M. Wilson ve Lawrence Wills'e göre Tapınak Yazması içerisinde rastlanan farklı hitap tarzları, (birinci şahıs, üçüncü şahıs olarak Tanrısallığın ve tekil-çoğul olarak halkın kullanılması gibi) bu yazmanın farklı eserlerden toplanma olduğunu ortaya koymaktadır (Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.133).

[204] Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.134.

Mesela Tapınak Yazmasının yukarıda kendisi için sıraladığımız önemli bilgiler temelinde, Qumran cemaati tarafından fazla kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bulunan bütün Ölü Deniz Yazmaları arasında sadece iki tane Tapınak Yazması örneğine rastlanmıştır. Kitabı Mukaddes yazmaları ile ilgili en fazla örneğe sahip olduğumuz 4 numaralı Qumran mağarasında, bu yazmanın hiçbir örneği yoktur. Bu durum onun Ölü Deniz Yazmaları cemaati tarafından aktif olarak kullanılmadığını göstermektedir.[205]

Yine Stegemann'a göre Tapınak Yazması Ölü Deniz Yazmaları mezhebi için bu kadar önemli olmuş olsaydı, onun sadece iki tane örneğine rastlanmazdı. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde bulunan yazmalara baktığımızda, bu yazmaların pek çok örneklerle temsil edildiklerini görürüz. Mesela İşaya ile ilgili 18 tane, Mezmurlarla ilgili 27 tane, Tesniye ile ilgili 25 tane vs. gibi pek çok örneğe rastlamaktayız. Ama Tapınak Yazmasının sadece iki adet örneğine rastlanması, diğer yazmalarda rastladığımız imgeyi uyandırmamaktadır.[206] Yine Tapınak Yazması bu kadar önemli olmasına, Pentateuch'la ilgili çok önemli bir yazma olmasına rağmen ondan diğer yazmalarda alıntı yapılmadığını görüyoruz. Yani diğer yazmalarda Pentaeuch'dan çeşitli alıntılar yapılmış olmasına rağmen, Tapınak Yazmasından herhangi bir alıntı yoktur. Bu durum da bu yazmanın Essenilere ait olmadığını göstermektedir.[207] Bu nokta ayrıca, bu yazmanın Esseni cemaati için kanonik olarak veya extra kanonik olarak herhangi bir hukuki otoriteye sahip olmadığını gösterir.[208]

Yine Stegemann'a göre, Tapınak Yazmasında kralın evliliği ile ilgili olarak, ilk eşin ölümünden sonra ikinci bir eşin alınabileceği belirtilirken, Şam Dokümanında, birden fazla eş alınması yasaklanmaktadır.[209] Yine bir diğer kanuni nokta, Tapınak Yazmasında iki şahidin şehadetiyle bile ölüm cezası verilebilirken; Şam Dokümanında bütün davalarda üç şahidin bulunması gerektiği belirtilmektedir.[210] Bu durum bir grubun kendi içerisinde kanuni uygulamalar açısından değişiklik arz ettiğini ortaya koyması bakımından önemlidir. İşte Stegemann, bütün bu noktalara dayanarak Tapınak Yazmasını Essenilerin Kanunları arasında kabul etmez. Ona göre bu yazma, Ölü Deniz Yazmaları mezhebi tarafından bir veya iki kere bilinmeyen nedenlerle kopyalanmış sadece geleneksel bir metin örneğidir.[211] Bu nedenle bu yazmanın Toralılık özelliği Esseniler için değil başka bir Yahudi grubu için olmalıdır.[212]

Tapınak Yazmasının bu şekilde Essenilerle özdeşleştirilmesine karşı çıkan ve dolayısıyla da MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl içerisinde aktif olarak kullanılmayan bir metin olarak kabul edilmesine taraftar olanlar, Eisenman ve Leigh gibi yazarlarca, Essenileri veya Ölü Deniz Yazmaları mezhebini dönemin olaylarından soyutlamaya matuf bir hareketin taraftarları olarak kabul edilmektedirler.

205 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.128.
206 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.129.
207 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.129.
208 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.129.
209 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.130.
210 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.130.
211 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.131.
212 Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.131.

Onlara göre Tapınak Yazması, içeriği itibariyle, Tapınakla aşırı derecede ilgili olan ve dolayısıyla da zamanın aktif siyasetiyle yakından ilgilenen kişilerin kullandıkları bir yazma olmalıdır.

Bu şekilde bu yazmayı Essenilerle ilgili olarak kabul etmeyenlerin aksine, bu yazmayı yayına hazırlayan Yigael Yadin, bu yazmanın bir Esseni yazması olduğunu vurgulamaktadır. Yadin'e göre bu yazma, diğer yazmalarda olduğu gibi bir Esseni yazmasıdır,[213] ve Essenilerin var oldukları düşünülen MS 70 yıllarına kadar geçen olayları da, içeriği itibariyle etkilemiştir. Bu yazma ile Şam Dokümanı arasında çarpıcı bir ilişki vardır. Bunlardan bazıları çok eşliliğin, amca ile yeğenin evliliğinin ve Tapınak şehrinde evlilik ilişkilerinin yasaklanması noktasında açık benzerlikler vardır. Bu durum bu yazma ile diğer yazmalar arasında bir kopukluğun değil açık bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Yine bu yazmada geçen asarak öldürme cezası ile Nahum Yorumunda geçen asarak öldürme cezası da benzerlik arzetmektedir. Bu durum Vermes'e göre bu yazmaların Tapınak Yazmasını kaynak olarak kullandıklarını göstermektedir.[214] Bu durum Tapınak Yazmasının Qumran'daki yazmalardan bağımsız bir yazma olmadığını, onlarla uyum içerisinde olduğunu, onlara kaynaklık yaptığını göstermesi bakımından önemlidir. Yine Vermes, bu yazmanın bir Esseni yazması olmasının, onun daha öncelere giden bir tarihi olması durumunu engellemediğini belirtmektedir.[215]

Yukarıda sıraladığımız ifadelere dikkat edildiği taktirde, bunların Eski Ahit'te bulunmayan veya noksan olan bazı noktaları doldurduğu görülmektedir. Bu nedenle bu yazmanın esas Torah veya bir Kanun kitabı olduğu savunulmaktadır.[216] Yadin bu yazmanın Ölü Deniz'in Kuzey-batısında, Qumran'da yaşayan Essenilerin Kanun kitabı olduğunu, yine içeriği nedeniyle esas Torah kitaplarından daha aşağı yanının bulunmadığını söylemektedir. Ona göre bu yazma geleneksel Torah ile eşit öneme sahip bir Esseni Torah'ıdır.[217]

Biz bu bilgileri ifade ettikten sonra bu yazmaları da diğer yazmalar gibi Qumran Cemaati hakkında fikir veren yazmalar olarak kabul edeceğiz ve hep birlikte mecz etmeye çalışacağız.

Bu yazmanın içeriğini şu şekilde kısaca özetleyebiliriz:

Merhamet koltuğunun tasviri, cherubim,[218] peçe, masa, altın lamba tutacağı vs; kurbanların ve sunakların genel özellikleri: günlük, haftalık, aylık kurbanlar ve bayramlarda sunulacak kurbanlar; tapınak avlusundaki binalar: mağaza, vaftiz kurnası, kutsal kapların konacağı yerler, kesim hane gibi; tapınağın iç avlusunun din görevlileri, yirmi yaşından büyük erkekler, kadın ve çocuklar için ayrılması; tapınak ve Tapınak şehri ile ilgili temizlik düzenlemeleri; İsrail şehirleri ile ilgili temizlik düzenlemeleri; hakimler ve yetkililer; putperestlik ve hayvan kurbanları ile ilgili kanunlar; yeminler ve

---

213 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.94.
214 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.191.
215 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.191.
216 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.94.
217 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.94.
218 Kanatlı küçük bir çocuk olarak tasvir edilir ve bu şekilde tasvir edilmiş çocukların bedeninden yapılmış tahtında ismidir. Mısır ve Babilde de tamamen benzer olmasa da aynı şekilde yapılmış sfenksler vardır. Bu sfenksin filistinde taşıdığ mana sanat ve dini konularda hakim olmayı ifade etmesidir. Birinci Samuel 4:4 de "He who sitteth on the cherubim" diye de geçer. Ayrıntılı bilgi için bakınız, W. F. Albright, "What were the Cherubim?", **Biblical Archaeologist Reader**, Anchor Books, New York 1961, s.95.

şahitler; din değiştirmeye karşı kanunlar; Yüksek din görevlileri, Leviler ve Yahudi krallarının ayrıntılı statüleri ile ilgili kanunlar; din görevlilerinin görevleri, putlar, şahitler, savaş tutumları, asi çocuk, idam cezası ile ilgili suçlar ve akrabalar arası cinsel ilişki ile ilgili değişik kanunlar.

Diğer yazmalar gibi bu yazma da Hıristiyanlıkla ilgili noktaları aydınlatmada kısmi önemi haizdirler.[219]

Tapınak yazmasında zikredilen muazzam büyüklükteki tapınağın tarihi olarak yeryüzünde hiç mevcut olmadığı kaynaklar tarafından zikredilmekte ve bu nedenle tapınak yazmasının genel Yahudi zihniyetinden uzak bir tapınağın tavsifi olduğu düşünülmektedir.[220] Tapınak yazmasında zikredilen evsafta bir tapınağın olmadığı tarihi olarak doğrudur, ancak bu noktada dikkate alınması gereken, Yahudilerin Süleyman Mabedinin yıkılmasından sonra yeryüzünde istedikleri ve tam olarak benimsedikleri bir mabetlerinin olmamış olmasıdır. Mabede olan bu arzu ilerideki bir zamanda yapılması planlanan bir mabedin planlarını kurmak şeklinde ortaya çıkmış olabilir. Çünkü Yahudiler arasında daha muhteşem bir mabet arzusu Babil sürgününden sonra sürekli güncelliğini korumuş ve birinci mabedin yıkılışından sonra yazıya dökülen eserlerde devamlı zikredilmiştir.[221] Bu nedenle Tapınak Yazması, her ne kadar hiç var olmamış bir tapınağın planlarını barındırsa da mezhep üyelerinin içinde bulunan tapınak özlemini çok güzel ifade eden bir yazma olarak değerlendirilmelidir. Yine burada geçen Tapınağın mesihî bir tapınak olup olmadığı da tartışılmıştır. Bu konuda Schiffman, bu tapınağın Mesihi bir Tapınak değil, yazarın metin yorumuna ve inançlarına dayalı ideal bir Tapınak olduğunu belirtmektedir.[222] Buna göre, Zadok oğulları gibi din görevliliğini esas alan, çöle çekilen ve tapınağı olmayan ve kendilerini hakiki din görevlileri kabul eden Zadok oğulları gibi mezhep üyeleri için Tapınak konusunun büyük önemi olacağı açıktır.[223] Schiffman'a göre, bu yazmada belirtilen Tapınak Kutsal yazmaları yorumlama üzerine kurulmuş ideal bir Tapınaktır. Yazar bu Tapınağın ahir zamanda ilahi olarak yaratılmış bir Tapınakla yerinin değiştirileceğini düşünür. Bu zamana kadar bu yazma Tapınağı inşa etmek ve yönetmek için gerçek yolu ortaya koyar.[224] Williams'a göre bu yazma, bırakıp gitmiş bir Zadok din görevlileri mezhebine dair hipotezle uyuşmakta ve ideal bir tapınaktan içinde bulunulan zamanda bahsetmektedir. Buradan anlaşıldığına göre yazar, mevcut Tapınağın ve Hasmonların ibadet düzenlerinin tamamen revizyonuna çağırıyor gibidir.[225]

Bu yazmanın, yukarıda sıraladığımız içeriği nedeniyle bilim adamları tarafından mezhebe ait olup olmadığı tartışılmaktadır. Yukarıda dediğimiz gibi, bazı bilim adamları tarafından, mezheple tam olarak alakalı olmayan bir yazma olarak kabul edilmekte ve Qumran cemaatinin düşünce ve fikir

---

219 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", ss.103-110; Stegemann, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", s.127. Bu konu Hıristiyanlıkla ilgili bahiste incelenecektir.

220 Magen Broshi, "The Gigantic Dimensions of the Visionary Temple in the Temple Scroll", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls**, Vintage Books, New York 1992, ss.113-116.

221 George W. E. Nickelsburg, **Jewish Literature Between Bible and the Mishnah**, SCM Press, London 1981, s.14

222 Williams, agm.

223 Williams, agm.

224 Williams, agm.

225 Williams, agm.

yaşamı anlatılırken bu yazmanın içeriği istisna edilmektedir. Bu meyanda bu yazmanın tarihlendirilmesi önem kazanmaktadır. Bu yazmanın tarihlendirilmesi yapılırken, yazıldığı materyal her ne kadar sonraki bir döneme ait olsa bile, bu yazmanın, Essenilerin oluşum dönemi olarak kabul edilen MÖ 150 yıllarından yaklaşık iki asır daha önce, MÖ 450-400'lü yıllarda yazılmış olduğu savunulmaktadır.[226] Yine bu konuda bir başka görüşe göre, Tapınak Yazmasının nihai metni Herod zamanında yazılmış olmasına rağmen, onun kaynaklarının açıkça daha öncesine ait olduğu, hatta Qumran mezhebinden önce, bu yazmanın içeriğini savunan Saddukilerin öğretilerinin revaçta olduğu bir dönemde olduğu anlaşılmaktadır.[227] Bu tarihlendirmede esas alınan, yazmanın içerdiği bilgilerdir. Yazmada, genel olarak Torahın içeriği ile ilgili bilgiler taşıdığı, bu içeriğin ancak bu yıllardaki mevcut ortama uygun olduğu ve ancak bu ortamda neşvünema edebileceğinden hareketle bu tarih savunulmaktadır. Ancak bu kadar erken bir tarihle bu yazmayı tarihlendirme, çoğu bilgin tarafından kabul edilmemektedir. Ayrıca bu yazmanın bu kadar erken bir tarihle tarihlendirilmesi, mezhebin orijinal kütüphanesinden onu dışlayacağı için, mezhebin bu yazmada belirtilen görüşlerini de tam olarak anlayabilmemizi zorlaştıracaktır.

Yine bu yazmanın tarihlendirilmesinin bu kadar erken bir zamanla ilişkilendirilmesi, bu yazmayı yazmış olabileceği düşünülen kişilerin/mezheplerin tarihi gelişimi ile ilgili son derece önemli bilgiler de verecektir. Bu şekilde bir kimliklendirme Sadukilerle yapılmakta ve yukarıdaki kadar erken bir tarihte başka bir mezhebin var olmamasından dolayı bu yazmanın sahibi olarak onlar kabul edilmektedir. Buna göre yazma Sadukilerle ilgili önemli bilgiler vermektedir.[228]

Bu yazma için genellikle kabul edilen tarih, bu yazmanın, mezhebin kuruluş yılları olarak kabul ettiğimiz MÖ 150 yılları civarında,[229] veya daha sonraki bir tarihte kompoze edilmiş olduğuna yönelik bir tarihtir. Buna göre, bu yazmanın paleografik metotla tarihlendirilmesi MÖ I. yüzyılın sonları ve MS I. yüzyılın başları olarak; ve Karbon 14 metoduna göre tarihlendirilmesi de MÖ 97 ile MS 1 yılları arasında bir tarih olarak ortaya çıkmaktadır.[230] Vermes'e göre bu yazmanın tarihi MÖ 2. yüzyıl içerisindedir.[231]

Bu yazmanın içeriğinde bulunan bu ifadeler, genelde Esseniler'in yaşam tarzı olarak bildiğimiz onların kanlı kurban veya maddi kurban sunmak yerine dua ve düşünce yoluyla kurbanı tercih ettikleri yolundaki bilgilerimize uygun düşmeyen bilgilerdir. Bu yazma Qumran Cemaati içerisinde kanlı kurbanı, tahıl ve içki kurbanının öneren tek yazmadır. Bu itibarla bu bilgiler cemaatin hem diğer yazmalarında ele geçirilen bilgilerle çelişmekte hem de bu yazmalar keşfedilmeden önce

---

226 Hartmut Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", Julio Trebolle Barrera ve, Luis Vegas Montaner, (eds.), **The Madrid Qumran Congress Proceedings of the International Congress on the Dead Sea Scrolls Madrid 18-21 March, 1991**, E. J. Brill, Leiden 1992), C.I, s.93.

227 Lawrence H. Schiffman, "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls**, Vintage Books, New York 1992, s.44.

228 Schiffman, "The Sadducean Origin of the Dead Sea Scroll Sect", s.45.

229 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.37.

230 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.18.

231 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.191.

Esseniler hakkında bildiğimiz onların kanlı kurban sunmaya karşı oldukları yolundaki bilgilerimize ters düşmektedir. Malum olduğu üzere bu yazmaların ait olduğu cemaat bizim varlığını bildiğimiz cemaatlerden biriyle özdeşleştirilmeye çalışılmış ve bu çabada başı çeken görüşte Esseniler olmuştur. Bu itibarla bu yazmanın içeriğine yaklaşan bilim adamları ihtiyatlı bir tutum takınmışlar ve bu yazmayı Qumran cemaatinin yazmaları arasında saymama gibi bir eğilime kapılmışlardır

(5) Şükran İlahileri (1QH)

İlk mağarada bulunan yazmalardandır. Üç ayrı ana parça ve yaklaşık 70 adet küçük parçadan oluşmaktadır. Bu üç ana parçanın her biri dört sütun içerir ve on iki adet iyi korunmuş ve altı adet kötü bir şekilde ele geçirilmiş sütuna sahiptir. Bu yazmanın hakiki uzunluğunun üç metre civarında olduğu zannedilmektedir. Ele geçirilen yazmanın yazı karakterlerinden hareketle iki değişik kişi tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.[232]

Bu ilahiler Kitabı Mukaddes Mezmurlarına benzerlik arz etmektedirler.[233] Fitzmyer'e göre de böyle bir benzerlik vardır, ancak bu benzerlik, ilahilere genel olarak bakıldığı zaman ortadan kalkan bir görünüm arz etmektedir.[234] Bu yazmanın bir diğer özelliği, zengin bir ruhi ve öğretisel ayrıntı çeşidi sunan toplu ibadetlere has ilahilerin aksine, bireysel olarak sunulan şükran ilahilerinden oluşmaktadır. Yazma genelde iki ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar kurtuluş ve bilgi konularıdır. Mezhep üyesi Tanrıya daimi olarak, kötülük grubundan kendisini koruduğu ve Tanrı tarafından kendisine verilen ilahi sırları anlama hediyesi için şükranlarını sunar. İlahilerin çoğu mezhep üyelerinin şükranlarıyla başlar ve daha sonra kişilerin kendi eksiklik ve yetersizliklerinin sıralanması ve bunların Tanrı tarafından bahşedilen nimetlerle nasıl tamamlandığının anlatılmasına geçilir. Bu ilahilerde, karşımızda topraktan yaratılmış bir varlık vardır ve bu varlık hiç layık olmadığı halde yaratıcısı tarafından bahşedilen ilahi şekli nasıl aldığını ve yaratıcısının güzelliklerine nasıl sahip olduğunu ve kötülüklerden yaratıcısı vasıtasıyla nasıl kurtulduğunu anlatır.

Bu yazmada kullanılan anlatı kipi birinci şahıs olduğundan ve genelde mecazi olarak zorluklar ve problemlerden bahsedilmesinden dolayı bu yazmanın, bizzat, Qumran mezhebinin kuruluşunu ve teolojisinin temellerini hazırlayan ve tesis eden Doğruluk Öğretmeni tarafından yazılmış olduğu ileri sürülmektedir. Böyle bir izlenim yazmalardan edinilmekle birlikte bu izlenimi kesin olarak ifade etmek mümkün değildir.[235]

Bu yazma ile ilgili bir diğer nokta şudur: İlahi şeklinde yazılmış olduğundan dolayı, bu yazma Philo'nun haklarında bilgi verdiği Mısır'daki Therapeutae mezhebi ile ilişkili olabileceği izlenimini vermektedir.[236] Philo'nun bu mezhep hakkında verdiği bilgiye göre, "onlar sadece tefekkür yapmakla

---

232 Yadin, **The Message of the Scrolls**, ss.105-106.
233 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.243.
234 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.32.
235 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.56; Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.244.
236 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.33; Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.244.

kalmazlar, bunun yanı sıra her vezin ve güftede Tanrıya yazılmış şarkılar ve ilahiler de kompoze ederler.[237]

(6) **Bazı Torah Emirleri (4QMMT)**

Bu yazma 4 numaralı mağarada, altı değişik parçada yazılı olarak bulunmuştur. Bu parçalar birleştirildiği zaman yaklaşık 120 satırlık bir metin oluşturmaktadır. Bu parça Tevrat'a ait yaklaşık 25 adet kanun içermektedir. Bu nedenle hukuki açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu yazma 4Q isimli mağarada 1952 yılında bulunmuş olmasına rağmen, 1984 yılında varlığından haberdar olunmuş ve 1994 yılında ilk olarak yayınlanmıştır. Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan cemaatle ilgili olarak son derece önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgiler Ölü Deniz Yazmalarını oluşturanlarla ilgili bazı eski tezleri yeniden gündeme getirmiş ve yeni tezler ortaya atılmasına sebep olmuştur.

Yazma mezhebe ait bir takvimle başlar ve daha sonra özel bazı kurallarla devam eder ve bir öğütle son bulur. Williams bu yazmanın başlangıcının bir kişiye hitaben yazılmış olmasının ilginç olduğunu belirtir. Bu girişten sonra "siz" şeklinde çoğul bir anlatım hakimdir.[238] Bu yazma konusunda önemli olan içinde üç değişik gruptan bahsedilmesidir. Bu gruplar, "biz", "siz" ve "onlar" olarak geçmektedir. Buna göre yazmayı yazanlar "biz" grubudur ve "siz" grubuna hitap etmektedirler. Biz grubu siz grubunun kapılmış olduğu yanlış inanç ve yollardan onları çevirmeye çalışmaktadır. Siz grubunu bu şekilde yanlış yola sürükleyen grup "onlar" grubudur. Bu bağlamda bu yazmanın Doğruluk Öğretmeni tarafından Kötü Din Görevlisine yazıldığı ve ondan, sapmış olduğu yanlış yoldan dönmesini istediği anlaşılmaktadır. Bazı araştırıcılar 'biz' grubunun Sadukiler ve 'onlar' grubunun da Ferisiler olduğunu iddia etmektedirler.[239] Yine Schiffman 'biz' grubu tarafından 'siz' grubuna çoğul ifadelerle yazılmış kısımların Kudüs tapınağının din görevlilerine, tekil olarak 'sen' şeklinde yazılmış olan kısmın ise Hasmon liderine yazılmış olduğuna inanmaktadır.[240] Ancak bunun ispatlanması mümkün gözükmemektedir.

Bu yazmanın sahip olduğu hukuki karakter ve bu hukukî özellikleri ortaya koyma biçimi, bu yazmanın ve diğer yazmaların isimlendirilmesinde Sadukilere ait tezin daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Buna göre bu yazmayı yazan Qumran cemaatini oluşturan, ilk çekirdek grup Sadukilerden oluştuğu, daha sonra bunların çeşitli politik olaylar neticesi mevcut görevlerinden uzaklaştırıldıkları için Kudüs'ten çekilerek Qumran Cemaatini oluşturdukları anlaşılmaktadır.[241] Ancak bu noktada ortaya konulan cevap, yazma içerisinde Zadok oğullarından veya Sadukilerden bahsedilmediği, yazmalarda bahsedilenlerin Harun oğulları olduğu şeklindedir.[242] Yine bu yazmada

---

237 Philo,"De Vita Contemplativa", Colson, F. H. ve Whitaker, G. H., **Philo with an English Translation,** William Heinemann Ltd., London, 1929, c.9. 3:29; 10:80,83,84.

238 Williams, agm.

239 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.220; Williams, "The Sadducean Origin of the Dead Sea Scrolls".

240 Williams, agm.

241 Williams, agm.

242 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.220.

Doğruluk Öğretmeninin herhangi bir atfın olmayışı, bu yazmanın onun ortaya çıkışından önceki dönemde oluştuğu sonucuna götürmektedir.[243]

(7) **Bakır Yazma (3Q15)**

Bu bakır üzerine kakılarak yazılmış olan yazmadır. 1952 yılında üçüncü mağarada bakır üzerine basılmış iki bölümden oluşan bir metin bulundu. Bu metin Qumran'da bulunan eserler arasında deri veya papirüsten başka materyal üzerine yazılmış tek çalışmadır. Bu yazma zaman aşımı ile çok aşırı şekilde oksitlendiğinden, üzerine kakılmış olduğu bakır parçayı ayırmak ancak 1956 yılında H. Wright Baker tarafından yapılabilmiştir. İbranice olan metin J. M. Allegro (*The Treasure of the Copper Scroll*, London, 1960) ve J. T. Milik tarafından (*Discoveries in the Judaean Desert*, III, 1962, ss.199-302) yayınlanmıştır.[244]

Daha önce bir benzerine rastlanmayan bu yazmalar birbirlerine perçinlenmiş ve bir ayak genişliğinde, sekiz ayak uzunluğundaydı. Bu rulonun açılması uzmanlık istiyordu ve metin içeriden itibaren yazılmaya başlanmıştı ve içerisi görülebiliyordu. Ancak yazılar tam olarak seçilemiyordu. Yine de Heidelberg üniversitesinden Prof. K.G. Kuhn, bu bakır yazmanın dış tarafından, harfleri tersten okumak suretiyle, içeriğinin bir hazineden ibaret olduğunu, daha bu yazma açılmadan önce belirtmiştir. Bu çalışmanın içeriği, diğer buluntulardan edinilen izlenime ve bu izlenim sonucu mezhep ve onun inançlarıyla ilgili olan yazmalarla uyum içerisinde olmadığından dolayı, yazılış amacı tam olarak anlaşılamamıştır. Bu yazma, Filistin'de, içerisinde altın, gümüş, tapınak sunuları, elyazmaları vs.nin saklanmış olduğu altmış dört yer ismi vermektedir. Hazine, altın gümüş ve diğer değerli metallerden oluşmaktadır ve içerisinde diğer hazinelerin saklanmış olduğu yerlerin açıklandığı yazmaları da içermektedir. Hazinelerin miktarı dikkate alındığı zaman tonlarca altın ve gümüşten oluştuğu anlaşılmaktadır.[245] Yazmanın içeriği tam olarak bilinmezden önce, bu yazmanın Qumran'daki ana binanın duvarına asılmış bir takım düzenlemelerin ilanı olduğu düşünülüyordu.

Yine bir diğer önemli nokta, bu yazmanın bölgede bulunan diğerlerine nazaran farklı bir materyal üzerine yazılmış olmasıdır. Bakır hem uzun süre dayanıklı kalabilecek bir materyal ve hem de bunun aksine üzerine yazı yazılması, zamanın mevcut yazı materyallerine oranla son derece zor bir malzemedir. Bu nedenle bakır üzerine yazılmayı gerektirecek kadar önemli olan bu içerik nedir? sorusu bilim adamlarını hep meşgul etmiştir. Bu bakır yazmanın diğerlerinden hem içerik ve hem de şekil olarak farklılık arzetmesi, onunla ilgili çok farklı spekülasyonların yapılmasına sebep olmuştur. Bu spekülasyonların temelinde bu yazmanın hazine ile ilgili olması yatmaktadır.

Bu yazmanın nasıl bu şekilde bakır bir levha üzerine yazıldığı ve Qumran'a geldiği sorusu da tartışılmıştır. Buna göre bu yazma MS 66 yılında Romalılar tarafından kuşatılan Tapınağın hazinelerinin yerini belirtmektedir. Tapınağın Romalılar tarafından alınacağını önceden anlayan

---

243 Williams, agm.
244 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.372.
245 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.10.

yetkililer, Tapınağın hazinesini bazı yerlere dağıtmış ve bu yerleri belirten bir belgeyi de MS 68 yılından önce hazırlamış olmalıdırlar. İşte bakır yazma bu belgedir.[246]

Bir diğer görüş Cecil Roth tarafından ortaya atılmıştır. Buna göre MS 66 yılında tapınağın yönetimini Zealotlar ellerine almışlardır. Bu kişilerden bazıları daha sonra belirli bir süre Tapınağın içinde yerleşmişler ve Tapınağa ait kaplara ve sunu odalarına girmeleri mümkün olmuştur. İşte bu kişiler bu hazineyi gizledikleri zaman, doğal olarak bir liste çıkarmışlar ve onu kolay kolay ortadan kaldırılamayacak olan bir materyale kopyalamışlardır. Bu kopyayı da Tapınağın duvarına asmışlardır. Daha sonra Romalıların Tapınağı kuşatmaları esnasında bu kopya duvardan alınmış, rulo haline getirilmiş ve mezhebin diğer yerlerde bulunan merkezlerine götürülmüştür. Mezhebin merkezlerinden biri olan Qumran'a da bu şekilde gelmiş olmalıdır.[247] Burrows'a göre bu teori Qumran'da yaşayanların Zealotlar olduğu tezi üzerine kurulmuştur ve Zealotların burada yaşamadıkları ispatlanırsa bu teori de geçerliliğini kaybedecektir.[248]

Bu yazmanın oluşturuluş zamanı ve yazılış nedeni ile ilgili bir diğer görüş, onun içeriğinin MÖ 587 yılında Nabukadnezar tarafından ortadan kaldırılan I. Tapınağın hazinesi ile ilgili eski bir geleneğin ürünü olduğu şeklindedir. Buna göre, din görevlileri arasında son derece büyük bir ihtimama sahip olan bu anlatım, Qumran Cemaatini oluşturan din görevlileri tarafından tevarüs edildi ve son derece dokunaklı bir anlatı hüviyetine büründüğü için asırlar sonra bakır üzerine kakılmayla sonuçlanan bir geleneğe vücut verdi. Elimize geçen Bakır Yazma da işte bu geleneğin bir ürünüdür.[249]

Bir diğer teori ise Del Medico tarafından ileri sürülmüştür. Buna göre bu yazma Sadukilere aittir. Mezhebe yeni giren kişilere uygulanan dine giriş töreni esnasında Sadukiler Rabbinik gelenek tarafından uygulanan bir Torah yazması üzerine elleri koyarak yemin etmek yerine bunu tapınağın hazinesi üzerine ellerini koyarak yapmaktaydılar. Hazine ile ilgili bilgileri çürüyüp bozulmayacak bir madde üzerine yazdılar ve bunu da güzel bir şekilde parlattılar. Bu nedenle mezhebe yeni giren kişiye hem hazine üzerine yemin ettiriliyor ve hem de onun sahip olduğu mali mülkiyeti mezhebin hazinesine aktarılıyordu. Bu durumu, tarihi kaynakların incelenmesi sonucu Saddukilerin dışında diğer mezheplerin böyle bir hazineye sahip olmadıkları durumu açıklamaktadır. Sadukilerin uyguladığı bu durumun onların bu şekilde yemin ettirmelerine yol açtığı anlaşılmaktadır.[250]

Yazma ile ilgili bir diğer nokta, onun Qumran cemaati ile herhangi bir ilgisinin olup olmadığı şeklindedir. Acaba bu yazmayı Qumran cemaatine mensup birisi mi yazmıştır? Bu yazmayı yazan kimdir? Esseniler olduğu düşünülen Qumran cemaati tarafından yazılıp mağaraya konulması, onların zenginlikleri yadsınmaları nedeniyle garip bir durum arz edecektir. Ancak olaya başka bir açıdan da bakılıp Qumran cemaatine mensup olan kişilerin sayılarının son derece artması nedeniyle sahip oldukları zenginlikleri ancak bu şekilde gömerek saklıyor oldukları da düşünülemez mi? Yine onların

246 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.11.
247 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.11.
248 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.12.
249 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.12.
250 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.13.

eskatolojilerinden hareketle bu zenginlikleri, ahir zamanda yapılacak olan Işık Oğullarının Karanlık Oğulları ile savaşlarında kullanacakları savaş malzemesinin temininde kullanmak üzere de saklamış olabilirler. Yine bu hazinenin Qumran'daki insanlar güvenilir insanlar olduklarından dolayı buraya diğer Yahudiler tarafından itimat edilip saklandığı da düşünülebilir. Ancak bütün bu düşünceler belirli bir noktanın ötesine geçememekte ve sadece spekülasyon olarak kalmaktadırlar.[251] Çünkü bu yazmanın içeriğinin mezhebin mevcut diğer yazmaları ile açık bir ilgisi yoktur. Bu nedenle Milik, bu yazmanın Qumran cemaati tarafından değil de, ancak belki muhtemelen Qumran cemaati mensubu bir keşiş tarafından yazılarak mağaraya konmuş olabileceğinden bahsetmektedir.[252]

Bu yazma bu mağarada bulunmuş olmasına rağmen, bulunuş yeri de tartışma konusu olmuştur. Yazmanın diğer yazma ve materyalden uzak bir köşede bulunmuş olması, bu yazma ile aynı mağarada bulunan diğer yazmalar arasındaki ilişkinin sorgulanmasını gerekli kılmıştır. Buna göre bu yazma, diğer yazmalardan uzak bir köşede bulunmuş olması nedeniyle normal yazmaları oraya saklayan kişilerden farklı kişiler tarafından saklanmıştır. Dolayısıyla bu kişilerle, bakır yazmayı oraya koyan kişilerin aynı gayeye yönelik çalışma yapması mümkün değildir. Bu nedenle bu yazmanın içeriği mevcut diğer yazmaların içeriği ile bir arada değerlendirilmemeli, bu yazma kimliklendirme çalışmalarında hariçte tutulmalıdır. Çünkü içeriğinden de anlaşılacağı üzere, yazmaların özdeşleştirildiği Essenilerin inanç ve öğretileriyle bu yazmanın içeriği uyuşmamaktadır.

Bu nedenle bu hazinelerin ilk Yahudi İsyanı sırasında Romalılardan korumak için saklanmış olduğu savunulduğu gibi Bar Kohba isyanı döneminden kalmış ve onların hazinelerinin haritası olduğu da savunulmuştur. Yazmanın hazine veya diğer herhangi bir şey içerdiğini düşünen J. M. Allegro 1962 yılında zikredilen yerlerde yapılan bir kazı yönetmiştir ancak bahsedilenlerle ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.[253]

b) Eski Ahitle İlgili Yazmalar

Bu gün elimizde bulunan Eski Ahit'in içinde bulunan bazı bölümlerle Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan eserlerin bazı parçaları arasında büyük benzerlikler hatta uyuşan pek çok nokta vardır. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde örneklerine rastladığımız Kitabı Mukaddes metinleri şunlardır: Tekvin (19), Çıkış (17), Levililer (13), Sayılar (8), Tesniye (29), Yeşu (2), Hakimler (3), 1-2 Samuel (4), 1-2 Krallar (3), İşaya (21), Yeremya (6), Ezekiel (6), On iki peygamber (8), Mezmurlar (36), Süleyman'ın Meselleri (4), Eyüp (4), Rut (4), Ağlamalar (4), Vaiz (3), Ester (0), Daniel (8), Ezra (1), Nehemya (0), 1-2 Tarihler (1) adet örneklik eden fragman veya metne rastlanmıştır.[254] Eski Ahit'le ilgili bu elyazmaları değişik mağaralardan farklı sayılarda çıkarılmışlardır. Bu kitaplara dikkat edildiğinde

---

[251] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.10.
[252] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.10.
[253] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.68.
[254] Parantez içerisindeki rakamlar Eski Ahit örneklerinin sayılarını göstermektedir. Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.30. Kitabı Mukaddesle ilgili metinler üzerinde uluslar arası takım üyelerinin yaptıkları çalışma için bkz. Patrick W. Skehan, Eugene Ulrich, Judith Anderson, **Qumran Cave 4 (DJD IX)**, Clarendon Press, Oxford, 1992.

Kitabı Mukaddesten Ester Kitabının olmadığı görülür. Bu Ölü Deniz Yazmaları içerisinde örneğine rastlanmayan tek Eski Ahit kitabıdır. Stegemann'a göre, yukarıda sıraladığımız Eski Ahit kitaplarından sadece Torah'a ait olanlar Essenilerin yasalarının bütün külliyatının temelini oluşturmaktaydı. Yani temizlik, kutsallık öşür, toplumsal ilişkiler ve diğer bütün ahlaki alanlarda temel mihrak idi.[255]

Ayrıca Eski Ahit'le ilgili olmakla beraber yazım dili Aramice olan yazmalar da vardır. Bu el yazmaları, yazıldıkları zamanlarda halkın konuşma dili ile dinsel dili arasında olan farklılıklar nedeniyle halka dini metinleri anlatma çabasının ürünleridirler. Bu ürünler için İbranice tercüme manasına gelen *targum*[256] terimi kullanılmaktadır. Ölü Deniz Yazmaları arasında Levililer'in birkaç cümlesine ilişkin olarak yazılmış kısa bir targum ve Eyüb'e yazılmış iki adet targum da bulunmaktadır. Bu targumların önemi, ilk olarak targumların kullanılış zamanının tespit edilmesi noktasındadır. Bu nokta, İbranicenin halkın konuşma dili olmaktan çıkıp başka dillerin konuşma esnasında kullanılmasını tespit etmek açısından önemlidir. Bulunan targumlardan Levililere ait olanı MÖ 2. yüzyıl ve Eyüb'e ait olanı MÖ I. yüzyılın son yarısında yazılmışlardır. Buna göre targumların kullanılmasına Hıristiyanlık öncesi başlandığı anlaşılmaktadır.[257]

Yine Eski Ahit'le ilgili olarak tefillin ve mezuza[258] olarak adlandırılan, Çıkış ve Tesniye'den parçalar taşıyan ve ayinler esnasında kullanılan küçük muska tipi yazmalara da rastlanmıştır. Bu yazma örneklerine genellikle Murabbaat Vadisinden ele geçirilen yazmalarda rastlanmaktadır.

Bunların yanı sıra Eski Ahit yorumlarıyla ilgili el yazmaları da mevcuttur. Bunlar arasında Habakuk'un yorumu, Nahum'un yorumu ve antoloji, vasiyetname, Melchizedek'le ilgili bir metin, Tekvinle ilgili bir yorum sayılabilir. Bu yorumlar bazen Eski Ahit parçalarının akabinde yorumcunun ilgi ve değerlendirişine göre kelime kelime, cümle cümle yapılırken bazen da önemli görülen konular seçilip dini metinlerden konu ile ilgili alıntı ve yorumlar sıralanarak belli bir konu ayrıntısıyla açıklanmaktadır. Örneğin bunlardan Habakuk ve Nahum'la ilişkili metinler daha önce Yahudi yorum usulü olarak bilinmeyen Pesher metodunu[259] kullanmaktadırlar.

(1) İşaya Yazması (IQIsa(A))

İşaya el yazması Millar Burrows ve diğerleri tarafından çevrilmiş ve The Dead Sea Scrolls of St. Mark's Monastery, I. New Haven, 1950 de yayınlanmıştır. İşaya yazması birinci mağarada ele

---

255 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.163.

256 Targum, anlam olarak Kitabı Mukaddesin İbranice'dan diğer dillere, özellikle de Aramice'ye çevirisi anlamına gelmektedir. bu targumların kullanılışı ise ess Kitabı Mukaddes metni ibadet esnasında sinagoglarda okunduktan sonra hemen peşinden Aramice olarak çevrilmesi şeklinde olmaktaydı. Daha sonra bu çeviriler yazıya geçirilmiş ve korunmuşlardır. Jacobs, **age.,** s.535.

257 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.33.

258 Tefillin ve mezuzot. üzerlerinde Tevrat'tan ifadeler(Çıkış 12:43-13:16, 1-10,11-16 ve Tesniye 5:1-6:9; 10:12-11:21; ve bazan da Tesniye 32'den alıntılar taşırlar. Tefillin eski zamanlarda ve günümüzde de kullanılan başa veya sol kola bağlanan küçük kutulardır, mezuzot ise evin kapı kirişine iliştirilir. Bkz. Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.33.

259 Werner G. Jeanrond, **Theological Hermeneutics Development and Significance,** SCM Press, London 1991, s.17. Bu tarihlerde Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhep dışında bu metodu başka kimsenin kullanmadığını görmekteyiz.

geçirilmiştir. Eski Ahit içerisinde bulunan İşaya bölümüyle büyük oranda benzerlik göstermesi nedeniyle Ölü Deniz Yazmalarını İngilizce'ye veya diğer dillere çeviren kişiler İşaya Yazmasını çevirmeye gerek görmemişler, sadece varlığını belirtmişler ve normal el yazmaları ile aralarındaki farklılıkları belirtmekle yetinmişlerdir.

Bu yazma, diğer Kitabı Mukaddese ait yazmalar gibi, elimizde bulunan metinlerden 300-1000 yıllık bir süre daha eski bir özellik arz etmektedir. Bilindiği gibi Kitabı Mukaddese ait en eski Septuagint örneği olan *Codex Vaticanus* MS 350 yılları civarında, en eski Masoretik Metin örneği ise MS 895 yılları civarında kaleme alınmış olan peygamberlere ait bir kitaptır.[260] Elimizde şu anda bulunan Kitabı Mukaddes ise MS 930 yılında Masoret ben Asher tarafından Tiberias'da tespit edilmiştir ve Masoretik Metin olarak bilinmektedir.[261] Elimizde bulunan en eski Kitabı Mukaddes metinlerine ait bu geç döneme ait tarihlerin aksine İşaya yazması Milat civarında bir dönemde yazılmıştır. Bu durum hem tüm Kitabı Mukaddes için ve hem de İşaya yazması için son derece önemli ve daha muteber bir tarihi sınır ortaya koymaktadır.

Birinci mağarada iki adet İşaya yazması bulunmuştur ve (A) ve (B) olmak üzere iki uzantı ile birbirlerinden farklı olarak isimlendirilmektedirler. Fiziksel boyutu, tamamen açıldığı zaman 7,34 metre uzunluğunda ve ortalama 26 cm genişliğindedir ve birbirine dikilmiş 17 deri parçasından oluşmaktadır. 44 sütun ve her sütunda 29 ile 32 arasında değişen satıra sahiptir. Bu yazma elimizde mevcut olan metindeki 66 babın tamamını içermektedir.[262]

Bu yazmanın tarihi Milat yılları civarında olarak verilmektedir. Luka İncilinde geçen bir anlatımda İsa'nın bir Sebt günü Nasara'da bir sinagoga girdiğinden ve orada peygamber İşaya'nın kitabını eline alıp oradan bir pasaj okuduğundan bahsedilir. (Luka 4:16-20). Buradan anlaşıldığı kadarıyla bu sıralarda mevcut olan İşaya yazması günümüzde elimizde bulunan yazma ile benzerlik arz etmektedir. Yine Masoretik Metnin elimizde bulunan en eski örneklerinin, MS yaklaşık 9. ve 10. yüzyıllarda yazılı metin haline getirildiğini hatırlayacak olursak, Ölü Deniz Yazmaları arasında bulunan bu yazmanın, Masoretik Metinle gösterdiği bu yakınlık, yaklaşık olarak 1000 yıllık bir süre önce yazılmış olmasından dolayı, Masoretik Metnin sıhhatine yönelik olumlu katkıda bulunmaktadır. Dikkatle incelendiğinde, Masoretik Metin içerisinde bulunan İşaya Kitabı ile Ölü Deniz Yazmaları arasında bulunan İşaya yazması arasında büyük önemi haiz ne bir ilave, ne bir çıkarım ne de bir tahrifat olduğu görülür.[263] Bu nedenlerle, bu yazma sadece isim olarak zikredilmekte ve Masoretik metinle aralarında bulunan çok az farklılık ortaya konulmakla yetinilmektedir. Bu yazma Qumran metinleri arasında tam olarak ele geçirilen yazmalardan birisidir.

Bu yazmayı yazan kişi pek çok hatalar yapmış, bu hataların bazısını kendisi bulup düzeltmiş, atlama yapılan bazı pasajlar daha sonra başka birisi tarafından ilave edilmiştir. Metnin kenarlarında

---

260 Yadin, **The Message of the Scrolls**, ss.81-82.
261 Jacobs, **age.**, ss.338-339.
262 Dupont-Sommer, **The Dead Sea Scrolls**, ss.18-19; Yadin, **The Message of the Scrolls**, s.84.
263 Dupont-Sommer, **The Dead Sea Scrolls**, s.21.

sebebi tam olarak anlaşılamayan işaretler vardır ve bazı işaretlerin muhtemelen paragraf başlarını veya önemli noktaları işaret etmek üzere konmuş olduğu zannedilmektedir.[264]

Yazmanın fiziki durumundan, bu yazmanın mezhep üyeleri tarafından sıkça kullanılmakta, okunmakta ve incelenmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum yazmanın bazı yerlerinin fazla kullanımdan hasar görmesine, bazı yerlerinin yırtılmasına ve sonradan onarılmasına sebep olmuştur. Yazmanın mezhep üyeleri tarafından bu derece sık kullanılması, onun mezhebin dini yaşayış ve anlayışında işgal ettiği yeri ortaya koymaktadır.

Yazmanın Masoretik Metin ile ayrıldığı bazı noktalar vardır, ancak bunların çoğunluğu heceleme noktasında meydana gelen sıkıntılardır. Diğer küçük bir miktar ayrılık noktasında ise bazı kelimelerin yerlerinin değişmesi ve metindeki bazı değişikliklerdir. Mesela, İşaya 1:15'te: 'Ve ellerinizi açtığınız zaman gözlerimi sizden gizleyeceğim; bir çok dualar ettiğiniz zaman da dinlemeyeceğim; elleriniz kanla dolu.' İfadesinin yerine 'parmaklarınız suçla' ifadesi vardır. Yine İşaya 2:3'te 'Gelin, Rabbin dağına, Yakub'un Tanrısının evine çıkalım' yerine, 'Gelin Yakub'un Tanrısının evine çıkalım' ifadesi vardır.

(2) **Habakuk Yorumu (The Habakkuk Commentary** 1QpHab)

Habakuk Üzerine Yorumlar **1QpHab** (Commentary on Habakkuk) , Millar Burrows ve diğerleri tarafından yukarıda zikredilen eserde çevrilmiştir. 1.60 cm uzunluğunda ve 13 cm genişliğindedir. Güzel ve açık bir şekilde yazılmış 13 sütundan oluşur ve yazmanın yaklaşık beşte biri kayıptır. Kitabı Mukaddes içerisindeki Habakuk Kitabı üç bölümden oluşmasına karşın Habakuk Yorumu bu bölümlerden sadece iki tanesini içermekte ve bunları yorumlamaktadır. Yazmanın son tarafına dikkatle bakıldığında burada yazı yazılacak boşluğun bulunduğu ancak kullanılmadığı görülmektedir. Bu durum yazarın yorumunu bitirmiş olduğu izlenimi vermektedir.[265] Bu el yazması Habakuk metnini ve Habakuk 1-2 üzerindeki yorumu içerir. Bu yorumun ilgili olduğu zaman hakkında çeşitli spekülasyonlar yapılmıştır. Bilindiği üzere Habakuk, MÖ 7. yüzyıllarda faaliyetlerde bulunmuş ve kendi zamanındaki düşmanlarıyla ilgili çeşitli anlatılarda bulunmuştur. O zamanki düşmanlar Kaldeli'lerdi ve o da Kaldeli'lerle ilgili kehanetlerde bulundu. Ama Habakuk üzerine yorum yapan kişi, Habakuk'un ifadelerini güncelleştirerek kendi zamanına uyarlamak amacıyla bu yorumu yapmış olmalıdır. Bu yorumda kullanılan metot, Habakuk Kitabındaki metin yazıldıktan sonra, "bunun açıklaması ___ şuna matuftur" veya "bunun açıklaması şudur: ___" şeklinde Habakuk metnini yorumlamasıdır.

Bu metnin tarihlendirilmesi paleografik olarak MÖ 30'le MÖ 1 yılları arasında ve radyokarbon metotlarıyla yapılan tarihlendirmesi ise MÖ 120 ile MÖ 5 yılları arasında bir tarih vermektedir.[266]

Habakuk Yorumunda geçen tarihi isimlerden birisi de Absalom'dur. Habakuk Yorumunda, Absalom'la ilgili şu ifadeler yer alır:

---

264 Yadin, **The Message of the Scrolls**, s.85.
265 Dupont-Sommer, **The Dead Sea Scrolls**, s.25.
266 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.478.

> Yorumlandığında, bu Doğruluk Öğretmeninin cezalandırılması zamanında sessiz kalan ve ona, Kanunu bütün [topluluğun] ortasında hor gören Yalancı'ya karşı hiç yardım etmeyen Absalom'un evi ve onun konsilinin üyeleri ile ilgilidir.[267]

şeklinde geçmektedir. Bu ifadede geçen Absalom'un tarihi bir karakter taşıdığı anlaşılmaktadır. Tarihi eserlerde bu isme Makkabiler kitabında ve Josephus'ta rastlanmaktadır. 1. Makkabiler Kitabında da geçtiği kadarıyla Absalom'un Makkabiler iktidarı sırasında önemli bir konumda bulundukları anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, "Yonatan'ın tüm askerleri kaçtı; ordusunun generalleri olan Absolom'un oğlu Matatiyas'la Kalfi'nin oğlu Yahudadan başkası kalmadı."[268] şeklinde geçmektedir. Diğerinde ise "Ardı sıra Simon tüm savaşçıları topladı ve Kudüs duvarlarının yapımının tez elden bitmesini sağladı ve tüm çevreyi böylece güçlendirdi. Absalom'un oğlu Yonatan'ın komutası altında Joppa'ya büyük bir kuvvet gönderdi; Yonatan Joppa'yı işgal etti ve orada oturanları kentten sürdü.[269] Absalom ve ailesi hakkında geçen tarihi bilgiler bunlardır. Bunlara göre Absalom sülalesinin Makkabiler zamanında ne kadar önemli bir makamda bulundukları anlaşılmaktadır. Bu önemin boyutu, Joppa'nın Simon'un hakimiyeti sırasında ele geçirilen en büyük başarı olarak kabul edilmesinden çıkarılabilir.[270] Tarihi kaynaklarda geçen bir diğer Absalom ifadesi John Hyrcanus'un oğullarından birisi olan ve yeğeni ile birlikte İmparator Pompey tarafından Roma'ya götürülen Absalom'dur. Absalom isminin tarihi olarak teşhis edilmesi neticesi, yukarıda Habakuk Yorumunda geçen 'Absalom evi' ifadesinin Makkabilerin ilk dönemlerindeki Absalom ailesi ile ilgili olması daha makul gibi gelmektedir.

(3) **Nahum Yorumu** (4Q169)

4 numaralı mağaradan ele geçirilmiştir. Kitabı Mukaddes içerisindeki Nahum kitabının 1., 2. Babını ve 3. Babın ilk on dört cümlesini içerir. Bu yazmada önemli olan nokta, diğer yazmalarda kullanıldığı şekliyle kişi ve yerlerle ilgili bilgi verilirken yapılan sembolik anlatımların aksine bu yazmada açıkça isim zikredilmektedir. Bu yazma içerisinde iki Yunan kralının (Demetrius ve Antiochus) ismi geçmektedir. Bu nedenle mezhebin düşmanlarını anlama ve genel olarak yazmaları tarihlendirme çalışmaları için çok önemli veriler sunmaktadır.[271]

c) **Apokrif ve Pseudepigraf (Kanonik Olmayan) Metinler**

(1) **Apokrif Metinler**

Bu metinler uydurma olmadıkları gerekçesiyle Katoliklerce kanonik kabul edilerek Eski Ahit'e dahil edilen metinlerdir. Yunanca Eski Ahitte bulunduğu halde İbranice Eski Ahit'te bulunmayan metinlerdir. Bunlar Tobit, Yeremya'nın mektubu ve Mezmur 151'dirler.

---

267 Habakuk Yorumu (1QpHab) 5: 9-12.
268 I Makkabiler 11:70.
269 I Makkabiler 3: 10-11.
270 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.6.
271 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.473.

(a) Apokrif Tekvin (IQapGen)

Apokrif Tekvin, N. Avigad ve Y. Yadin tarafından *A Genesis Apocryphon*, Jerusalem, 1956 da yayınlanmıştır. Tekvin hikayelerini yeniden anlatır ve yeniden uyarlar. Metnin büyük bir kesimi Nuh'un doğumu ile ilgili olarak anlatılan melekûtî evlilik hikayesinin parçalarıdır: Hikayeye göre Nuh öyle harika bir çocuktur ki babası Lamek, karısının ilahi alemden atılmış bir melekle düşüp kalktığından şüphelenir. Lamek'in hanımı onu ikna eder ve o da babası Methuselah'tan Cennete yolculuk etmesini ve orada bulunan babası Hanok'tan teminat almasını ister. Metin Nuh, tufan, yeryüzünün Nuh'un oğulları arasında bölünmesi ve İbrahim'le ilgili hikayelerle, onun Mısır'a olan yolculuğu, Kenan diyarına geri dönüşü, istilacı Mezopotamya krallarına karşı savaş ve ona olan bir erkek evlat vaadinin yenilenişi hikayeleriyle devam eder. Vermes'e göre bu canlı ve hoş hikaye, büyük oranda, mezhepsel bir eğilimden uzaktır ve Eski ve Yeni Ahit arasındaki Kitab-ı Mukaddes yorumuna yeni değerlendirmeler getirmiştir.[272]

(b) Tobit

Bu kitap içerisinde Tobit hakkındaki hikayeyi anlatır. Tobit, Qumran yazmaları keşfedilmeden önce sadece Yunanca olarak vardı. Bu keşiflerle birlikte dört tane Aramice ve bir tane de İbranice yazılmış Tobit bulunmuştur. Bu el yazması MÖ 3. yüzyılda yazılmış olabilir.[273]

(c) Yeremya'nın Mektubu

Tek bölümlük olan çalışma putperestliğe karşı bir saldırıdır. Yunanca olarak yazılmıştır. Yedinci mağarada bulunmuştur.

(2) Kanonik Olmayan Metinler (Pseudepigrapha)

Milattan önce son yüzyıllarda ve MS 1. veya 2. yüzyıllarda yazılmış ama ne İbranice ne de Yunanca Eski Ahit parçası haline gelememiş Yahudilikle ilgili dini kitapları kapsayan bir terimdir. Terimin esas çıkış noktası bu metinleri yazan kişilerin kendi isimlerini daha meşhur kişilerin isimlerinin altına saklamış olmalarıdır. Qumran metinleri içerisinde bu tanıma uyan üç tip el yazması bulunmuştur. Bunlar Hanok veya 1. Hanok, Jübileler ve On iki Patriarkın Vasiyetnameleridirler.

(a) Hanok (Enoch veya .1 Enoch)

Bu metin Ölü Deniz El Yazmaları bulunmadan önce beş risaleden oluşan bir metin olarak biliniyordu. Bu risalelerin her biri Adem'den itibaren yedinci sırada olan Hanok'a verilmiş olduğu farzedilen vahiyleri içerirler.[274] Tekvin'deki bu ifadeler tufan hadisesinden bahseden bölümlerden hemen sonra gelirler ve ona ait olduğuna inanılır. Hanok literatüründe meleklerle ilgili hikaye Adem. Havva ve yılan hikayesinden daha fazladır ve insani günahlardaki patlamanın Tanrı'yı insanlara yok edici bir tufan göndermeye nasıl zorladığı anlatılır. Hanok literatürünün tamamı Aramice olarak yazılmıştır. Hanok literatüründe insan oğlu karakteri önemli bir yer tutar ve bu metnin sonunda

272 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.292.
273 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.35.
274 Tekvin 5:21-24.

Hanok'la özdeşleştirilir. Yine Hanok literatüründe gök bilimiyle ilgili bir kitap vardır. Bu kitapta güneş ve ayın, yılın ve ayın değişik zamanlarında aldığı pozisyonlar ayrıntılarıyla anlatılır. Kitapçık bir güneş takviminden bahsetmekle beraber ay takvimini de içermektedir.

(b) Jübileler (The Jubilees)

Bu metin büyük oranda Tekvinin birinci bölümünden İsraillilerin Sina Dağına ulaşıncaya kadar ve Musa Tanrı'nın sözlerini almak için dağa çıkıncaya kadar anlatılan Eski Ahit hikayelerini anlatır. MÖ 160 civarında yazılmıştır. Jübileler ismi, kendisinin kapladığı tarihi devreyi her biri kırk dokuz yıldan oluşan elli birime bölmesinden gelmektedir. Jübile kelimesi ellinci yılı ifade etmesi için değil ellinci yılla noktalanan her kırk dokuz yılı ifade etmesi için yazar tarafından kullanılmıştır. Hanok'un Gök Bilimi Kitabında olduğu gibi burada da 364 günlük güneş takviminden bahsedilmektedir.

(c) On İki Patriark'ın Vasiyetnameleri (The Testaments of Twelve Patriarch)

On iki patriark Yakup'un on iki çocuğuna verilen addır. Bu metinlerde Yakup'un kendi çocuklarına ettiği nasihatler kadar onun çocuklarının da nasihatleri vardır.

(d) Yeni Pseudepigraphalar

Daha önce bilinmeyen metinlerdir. Bunlar: Nuh'la ilgili metinler, Yakup'la ilgili metinler, Yusuf'la ilgili metinler, Musa'nın büyük babası Qahat ile ilgili metinler, İmran'la ilgili metinler, Musa ile ilgili metinler, Yuşa ile ilgili metinler, Samuel ile ilgili metinler, Davut ile ilgili metinler, Yeremya ile ilgili metinler, Hezekiel ile ilgili metinler, Danyel ile ilgili metinler ve Ester ile ilgili metinlerdir.

F. Doğruluk Öğretmeni

Qumran Cemaatini kuran ve bugün sahip olduğumuz yazmaları bize ulaştıracak mezhebe öncülük eden kişiden. Qumran yazmalarında "doğruluk öğretmeni (teacher of righteousness)" olarak bahsedilmektedir. Bu kişinin kimliğiyle ilgili olarak yazmalarda belirli bir isim zikredilmezken, bu şahıs yazmalarda "doğruluk öğretmeni", "öğretmen", "toplumun öğretmeni" gibi çeşitli sıfatlarla ifade edilmektedir.[275] Doğruluk öğretmeni olarak tavsif edilen bu kişiden, ele geçirilen yazmalarda sık sık bahsedilir ve bunun yanı sıra Şükran İlahileri'nin de yazarı olduğu düşünülmektedir.[276] Yazmalardan edinilen izlenime göre bu kişinin Qumran cemaatini kurduğu açıktır ve yazmalarda bu kişiden pek çok mümeyyiz vasıflarla zikredilmektedir. Bununla birlikte bu kişinin ne zaman yaşadığına dair

[275] İbranice'deki zadok ve zaddikim kelimelerinin İngilizce kullanılışı (righteousness) dikkate alındığı zaman adalet karşılığının doğru bir çeviri olduğu düşünülebilir. Ancak 'teacher' için 'efendi' karşılığı bu ifadenin aslı olan İbranice kullanımı (moreh) göz önüne alındığı zaman, kullanılan esas kelimenin zadok veya zaddikim olduğundan hareketle, bu ifadeyi biz "doğruluk öğretmeni" veya "doğru öğretmen olarak çevirmeyi uygun bulduk. Ayrıca Doğruluk Öğretmeni ifadesinin çok sık geçtiği Habakuk Yorumunda, Kitabı Mukaddesteki Habakkuk kitabı yorumlanırken Righteous ifadesi için Kitabı Mukaddes Şirketi çevirisinde salih karşılığı kullanılmıştır (**Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Tevrat, Zebur (Mezmurlar) ve İncil,** Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1997, s.876). Biz Burada İbranice aslında geçen zadok veya zaddik ifadesinden hareketle arapçadaki sadık Kelimesinin de kullanımı ile paralel olarak, Doğru ve doğruluk ifadesinin daha uygun olacağını düşünerek bu tamlamayı Doğruluk Öğretmeni şeklinde çevirmeyi uygun bulduk.

yazmalarda açık bir bilgi yoktur. Bu kişinin kim olduğuna, ne zaman yaşadığına dair bilgiler, karşılaştığı problemler ve yaşadığı zamanın saptanabilmesi, bu konular hakkındaki müphemlik nedeniyle ancak teolojik bilgiler verilirken rakipleri ve düşmanları ile ilgili olarak anlatılan bilgilerin birleştirilmeleri sonucu tahmini olarak yapılabilmektedir. Yine doğruluk öğretmeninin mezhebi kurup yönettikten sonra nasıl bir akıbete uğradığına dair de yeterince bilgimiz yoktur. Binaenaleyh, Qumran cemaatini kuran ve yöneten bu kişinin özellikleri hakkındaki bu müphemlik, konuyla ilgili çeşitli spekülâsyonların yapılmasına olanak sağlamaktadır. Doğruluk Öğretmeniyle ilgili olarak verilen kişisel bilgilerdeki bu müphemliğin aksine, Doğruluk öğretmeninin özellikleri konusunda değinilen en önemli nokta olan Qumran'a geliş nedeni yazmalarda sık sık zikredilmekte ve bu açık zikirlerin yanı sıra bazı noktalar da zımnen ima edilmektedir. Bu noktalardan hareketle Doğruluk Öğretmeni hakkında yazmalarda geçen bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz:

Diğer yazmalarda da konuyla ilgili bilgi geçmesine rağmen, bütün bunlar içerisinde Doğruluk Öğretmeni ile ilgili en fazla bilgi veren yazma Habakkuk Yorumudur. Doğruluk Öğretmeni yazmalarda *Môreh Hassedek* olarak isimlendirilmektedir ve toplumda yaptığı işle ilgili bilgi verilirken kendisinin bir din görevlisi (priest - hakkohen 1QpHab 2:8) olduğu belirtilmektedir. Habakkuk Yorumunda, Kitabı Mukades'teki Habakkuk Kitabında geçen, "çünkü kötü adam doğrunun etrafını sarıyor" ifadesinde geçen kötü kişinin ve doğru kişinin açıklaması yapılırken, kötü kişinin Kötü Din Görevlisi (the Wicked Priest) ve doğru kişinin de Doğruluk Öğretmeni (the Teacher of Righteousness) olduğu belirtilmektedir.[277] ve bu noktadan itibaren bu iki şahsiyet üzerine kurulu bir anlatım gelişmektedir. Bunların yanı sıra anlatı İkiyüzlü (Liar) bir kişinin daha varlığını haber vermektedir. Burada konunun daha iyi kavranabilmesi için evvela ikincisinden bahsettikten sonra birinci ve daha sonra da üçüncü kişiden bahsedeceğiz.

Doğruluk Öğretmeninin, Tanrı'nın ağzından kelimeleri aldığı[278] ve Tanrı'nın onun kalbine, kendileri vasıtasıyla Kendi halkına ve [Kendi ülkesine] olacakları daha önceden belirttiği Kulları olan Peygamberlerin sözlerini yorumlayabileceği anlayışı yerleştirdiği belirtilmektedir.[279] Doğruluk Öğretmeni otoritesini buradan almaktadır. O Tanrı'nın bir peygamberidir,[280] ve daha önceden diğer peygamberlere açımlanan Tanrı sözlerini yeniden yorumlama kabiliyetine sahiptir. Bu minval üzere

---

276 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.56.
277 1QpHab I.13.
278 1QpHab II:3.
279 1QpHab II:6-9; VII:5.
280 Burada Yahudilerin peygamberlik anlayışlarının Müslümanlarınkinden değişik olduğunun belirtilmesi lazımdır. Onlara göre Tanrı bazı sözleri bizzat vahyetmek suretiyle kullarına ulaştırmakta fakat ilk anda kullar bu sözlerin manalarını tam olarak anlayamamaktadırlar. Aslında her şey belirtilmiştir ancak kulların bilgi ve kapasiteleri bu konuda yeterli olmadığı için, onlar bildirilmiş olan bu bilgileri anlayamamaktadırlar. Zamanın gelişmesiyle birlikte insanların bilgi ve kabiliyetlerinde gelişmelerin vukua gelmesi, daha kabiliyetli insanların doğması neticesi, daha önceden manası tam olarak anlaşılamamış olan bilgiler ancak o zaman anlaşılabilmektedir. İşte burada sözü geçen Doğruluk Öğretmeni de daha önceden peygamberlere bildirilmiş olan bu bilgileri yeniden açınlamak suretiyle zamana uygun bir kutsal kitap anlayışı ortaya koymaktadır. Bu yönüyle bizdeki nübüvvet anlayışını çağrıştırmaktadır.

Tanrı onu, yanlış edimleri neticesi yurtlarından sürdüğü halkını Kendi kalbinin yoluna rehberlik etmesi için ortaya çıkarmıştır (CD I:11). Bu nedenle onun söyledikleri doğrudur ve bu doğruluk üzerine, Doğruluk Öğretmeni günlerin sonunda gelecek olan kurtarıcıya olan inancı yerleştirmeye çalışmış, şehirlerde bozulan yaşamdan uzaklaşarak çekildikleri mekanda günlerin sonunun gelmesini beklemeye başlamıştır.

Yukarıda saydığımız din görevliliği ve peygamberlik gibi özellikleri nedeniyle Doğruluk Öğretmeninin Zadok silsilesinden olduğu iddia edilmektedir.[281] Zadok silsilesinden gelmesinin ötesinde bir iddia olarak. Ben Zion Wacholder'e göre Doğruluk Öğretmeni, Socho'lu Antigonus'un bir talebesi olan Zadok'tur. Bu Zadok MÖ 3. asrın sonlarına doğru yaşamıştır ve daha sonraki Talmud ve Karai kaynaklarda, özellikle *Abot de-Rabbi Natan*'da zikredilen Baytus'un bir arkadaşıdır. Wacholder'e göre bu Zadok MÖ 200 yılları civarında, kendisinin 11QTorah olarak adlandırdığı Tapınak Yazmasını (11QT) kompoze etmiştir.[282]

Yine Habakkuk Yorumunda geçtiğine göre Doğruluk Öğretmeninin Absalom zamanında yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre Absalom Evinin (the House of Absalom) ve onun meclisinin, Doğruluk Öğretmenine yapılan kötülükler karşısında sessiz kaldığı ve ona, Kanuna toplumun huzurunda karşı koyan İkiyüzlü kişiye karşı hiç yardım etmediği belirtilmektedir.[283]

Şam Dokümanında geçen 390 yıl ifadesini literal olarak alırsak ve bundan sonra Doğruluk Öğretmeninin ortaya çıkışına kadar geçecek olan 20 yıl ifadesini de ona eklersek 410 sayısını elde ederiz ki bu sayı da MÖ 586 yılından 410 yıl çıkardığımız zaman, MÖ 176 yılına ulaşmamız demektir. Buna göre Doğruluk Öğretmeninin varlığının bu yıllarda aranması gerekmektedir.

Ayrıca yine Doğruluk Öğretmeninin Kötü Din Görevlisi tarafından sürgün evine kadar takip edildiği ve bu takibin amacının, onu zehirli öfkesine karıştırabilmek olduğu belirtilmektedir.[284]

J. L. Teicher ise, Doğruluk Öğretmeninin[285] İsa ile ve Kötü Din Görevlisini Pavlus'la özdeşleştirmektedir. [286] Thiering'e göre Doğruluk Öğretmeni Vaftizci Yahya ve Kötü Din Görevlisi ise İsa'dır. Robert Eisenman'a göre Doğruluk Öğretmeni Yakup ve buna karşılık Kötü Din Görevlisi ise Pavlus'tur.

G. Kötü Din Görevlisi

Yukarıda Doğruluk Öğretmeni ile ilgili bilgiler verdikten sonra şimdi de Doğruluk Öğretmenine zulüm eden, onu sahip olduğu dini makamdan uzaklaştıran ve çöle çekilip yeni bir mezhep oluşturmaya yönelten kişiden bahsetmemiz gerekmektedir. Bu kişi yazmalarda Kötü Din

281 Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.56.
282 Wacholder, Ben Zion'dan naklen, Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.56.
283 1QpHab V:10-12.

284 1QpHab XI:5.

285

286 Yadin, Yigael, **The Message of the Scrolls**, s.187.

Görevlisi (the Wicked Priest) olarak zikredilmektedir. Bu kişi hakkında verilen bilgiler yazmaları tarihlendirme noktasında çok önemli hareket noktalarını oluşturmaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak Habakuk Yorumu ve Nahum Yorumunda geçen bilgileri sıraladıktan sonra konu ile ilgili özdeşleştirmelere geçebiliriz. Yukarıdaki pasajlarda, Kötü Din Görevlisinin İsrail'in yöneticisi (valisi) *mšl* haline geldiğinden bahsedilmişti. Bu dönemde kullanılan bu tür sıfatlara baktığımızda, Selökid kralları için *malkâ Yawan* ve Roma valileri için ise *mošelâ hakkittiim* kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Buradan *mašal* kelimesinin 'kral olma' anlamı taşımadığı görülmektedir.[287] Buna göre bölgede bulunan din görevlilerinden kral olarak atananları ve atanmayanları tespit edebilirsek, Kötü Din Görevlisinin bu kraldan önce olmuş olduğu düşüncesinden hareketle bir sonuca ulaşabiliriz. Buna göre bölgede kral unvanını ilk alan kişi I. Aristobulus (104-3) dır. Buradan hareketle I Aristoulus'tan önce Yüce Din Görevliliği ve valilik sıfatını taşıyan kişiler, muhtemel Kötü Din Görevlileri olacaklardır. Bu unvanları birlikte taşıyanlar, John Hyrcanus, Simon ve Jonathan'dır. Bunlardan tarih itibariyle ilki Jonathan 8 yıl boyunca (160-152) herhangi bir unvanı almaksızın Yahudilerin liderliğini yapmıştır. 152 yılında İskender Balas'ın ataması ile birlikte Yüce Din Görevlisi olmuştur. 150 yılında ise aynı imparator tarafından Yahuda'nın askeri ve sivil valisi olarak isimlendirilmiştir. 145 yılında da bütün Suriye'nin valisi olarak isimlendirilmiştir. Takipçileri olan Simon ve John Hyrcanus da aynı unvanları taşımışlardır. Bunlardan Simon'un durumu biraz özellik arz etmektedir. Simon ilk olarak Demetrius tarafından Yüce Din Görevlisi olarak atanmış 140 yılında ise milli bir meclis tarafından onun ve çocuklarının daimi Yüce Din görevlileri oldukları ilan edilmiştir. Milli bir meclis tarafından yapılan bu kabul ve ilan, Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin gözünde Selökid kralları tarafından atanan Harun silsilesinden olmayan Yüce Din Görevlilerinden daha kötü bir aşamayı temsil etmektedir.[288]

Yüce Din görevlisinin edimleri arasında dini olarak yapmış olduğu yanlış uygulamalar olduğu kadar, Tapınak idaresinde yapmış olduğu yanlış uygulamalar da vardır. Bunlar arasında Yahudi dininden dönenlerin (Jewish apostate) emlakine ve çevre milletlerden gelen ganimete el koyması da vardır.

Bu teşhisi yaptıktan sonra Kötü din Görevlisinin diğer özellikleri olarak belirtilen korkunç acılar çekeceği ve yaptıklarının karşılığının bedeninden çıkacağı,[289] ifadesinden onun son derece kötü bir şekilde ölmüş / öldürülmüş olduğu çıkmaktadır. Buna göre yukarıdaki üç şahsiyetin ölüm şekillerinin incelenmesi onların kimliklendirilmelerine yardımcı olacaktır.

Ölü Deniz Yazmalarında geçtiğine göre, Kötü Din Görevlisi, korkunç acılar çekerek ve yaptıklarının karşılığını bedeniyle ödeyerek ölmüştür. Buradaki ölüm, işkence ve eziyetler altında gerçekleşen bir ölüm müdür, yoksa normal bir ölüm müdür tartışması yapılmaktadır. Cross'a göre

287 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.65.
288 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.66.
289 1QpHab VIII 16; IX 21.

Kötü Din Görevlisi acı ve eziyet çekmeksizin ölmüştür.[290] Milik'e göre Kötü Din Görevlisinin, vücudu üzerinde uygulanan işkence ve eziyetler nedeniyle ölmeden tahkir edildiği anlaşılmaktadır.[291] Muhtemelen Kötü Din Görevlisi olan Simon ölürken sarhoş olduğu için kendisine yapılan işkencelerin farkında olmamış olabilir ve bu nedenle de, bu şekilde tanımlanan kişi olmayabilir.[292] Ancak Simon'un kardeşi olan Jonathan'ın ölümü bu şekilde işkence altında meydana gelmiş bir ölüm izlenimi uyandırmaktadır. Onun ölümünün işkence altında olduğuna dair Josephus herhangi bir bilgi vermez, ancak Milik onun ölümünün işkence altında gerçekleşmiş olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre yakalanmış olan Jonathan, serbest durumdaki kardeşi Simon'u[293] tuzağa çekebilmek için işkenceye tabi tutulmuş ve sonuçta Simon'un tuzağı anlaması üzerine de öldürülmüştür.[294] Kötü Din Görevlisinin sonu ile ilgili bir diğer varsayım da Dupont-Sommer tarafından yapılmıştır. Ona göre Kötü Din Görevlisi işkence altında ölen Yahudi vali II. Hyrcanustur (h. 63-40). Hyrcanus MÖ 40'ta Persler tarafından yakalanmış, çeşitli azaları kesilmek suretiyle işkence edilmiş ve MÖ 30 yılında boğularak öldürülmüştür.[295]

II. Yazmaları Tarihlendirme Çalışmaları

Yazmalar ilk olarak ele geçirildikleri andan itibaren tarihlendirilmeleri ve kim tarafından kompoze edildikleri bir tartışma konusu olmuştur. Bu metinlerin sahiplerinin Ferisiler, Sadukiler, Esseniler, Zelotlar, Ebionitler ve Karailer olabileceği düşünülmüş ve hatta MÖ 200 ile MS 800 yılları arasında ortaya çıkmış olan mezheplerden her hangi birine ait olabileceği ihtimali bile savunulmuştur.[296]

El yazmalarını tarihlendirmek için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Kullanılan yöntemlerden biri arkeolojik verilerden hareketle yapılan tarihlendirmedir. Bu yöntem hem yazmaların bulundukları mağaralarda hem de yukarıda değindiğimiz Qumran harabelerinde uygulanmıştır. Pek çok bilim adamının görüşlerine göre el yazmalarının çoğunu kopyalayanlar ve harabede yaşayanlar aynı kişilerdir ve metinlerde tanımlanan mezhebin parçasıdırlar. Nümizmatik delil de harabenin MÖ 125 ile MS 68 yılları arasında inkişaf ettiğini, bu inkişafın MS 31'deki depremle kırıldığını göstermiştir.[297] Ayrıca Vanderkam mağaralardan çıkarılan paraları ve hepsinin ait oldukları tarihleri listeleyerek eserinde sunmuştur.[298]

Tarihlendirme konusunda başvurulan yöntemlerden bir diğeri aşamalı metot sistemiyle parşömen liflerinin eskiliklerine göre kısalmalarını tespit etme yoluyla tarih saptama çalışmaktır.

---

[290] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.68.
[291] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.68.
[292] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.68.
[293] Simon'un içki sofrasında öldürülmesi üzerine Cross ve Vermes onun bu durumuyla ilgili olabilecek bir pasajda, "... içki yolunda yürüdüğü" (1QpHab XI. 12-15 şeklinde anlaşılmasına sebep olmuştur. (Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.69). Ancak Milik bu anlamın İbranice cümle yapısına uymadığını belirtmektedir.
[294] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.69.
[295] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.69.
[296] Brown, Raymond E. ve diğerleri(ed.), **The New Jerome Biblical Commentary,** Cassell, 1998, ss.1068-1077
[297] Theodor H. Gaster, **The Dead Sea Scriptures,** Anchor Books Doubleday, New York, 1976, s.3.

Karbon 14 olarak bilinen bu yöntem hem yazılı dökümanlara ve hem de yazılı olmayan materyale uygulanmıştır. El yazmalarını sarmak için kullanılan bezler 1950 yılında bu sistemle analiz edildi. Elde edilen sonuç MS 1. yüzyılın 33 yılına kadar varan bir tarihti ve bu tarihin 200 yıllık bir ranjı vardı. Yani bu metotla elde edilen sonuca 200 yıl ekleyip çıkarmamız gerekiyordu. Bu verileri biz uyguladığımız zaman bu metoda tabi tutulan materyalin tarihini MÖ 168 ile MS 233 yılları arasında değişen bir tarih olarak buluruz.[299]

Bölgede yapılan arkeolojik incelemeler buluntuların gerçekten de oldukça eski dönemlere ait olduklarını kanıtladı. Bu incelemeler esnasında bulunan parçaların ait oldukları tarih MÖ III. ile MS III. yüzyıllar arasında değişiyordu. MÖ ile ilgili tarihlendirmeler el yazmalarının değerlerini artırırken MS I. yüzyıl sonrası deliller bu yazmaların otantikliği ile ilgili çeşitli soruların hasıl olmasına sebep olmuştur. Ama yine de bu sonuçlar kazımı yapanları, mağaraların Roma döneminde mağaraya giren bazı kişiler tarafından kullanılmış olabileceği ihtimaline götürdü. Ulaşılan bu sonuç III. yüzyıl Hıristiyan yazarı Origen'in Eski Ahit'le ilgili bazı elyazmaları parçalarının Jericho yakınlarında bulunduğunu yazması tarafından doğrulanmıştır.[300] Yine mağaralarda bulunan çömlekler ve paralar da mağaralara bu yazmaların konuldukları tarihten sonra uğramış olan kişilerden kalmış olabilirler. Bu ve benzeri endişeler uzmanları yazmaların içlerinde geçen delillerden yararlanma yoluna sevk etmiştir.

Bu çalışmalar esnasında yeterli derecede güvenilir kanıt sağlamayacakları düşüncesiyle bazı araştırmacılar harici arkeolojik kanıtları sonuçsuz olarak bir tarafa bırakarak, sadece yazmaların harf karakterleri, dilbilgisi özellikleri ve ifade üslubu vasıtasıyla el yazmalarının ait oldukları tarihin belirlenebileceğini söylemişlerdir.[301] Bu söylemin temel amacı yazmaların maddi yönünü oluşturan materyalin yazmaların içeriklerinde geçen olayların meydana geliş tarihlerinden sonraya ait olabileceği düşüncesidir. Mezhep üyeleri, yazmalarda geçen bir olayı gerçekte olduğu tarihten bir veya birkaç asır sonra yazıya geçirmiş olabilirler veya bize ulaşan materyal ilk olarak yazılmış metinlerden, daha sonraları kopyalama usulüyle çoğaltılmış metinler olabilirler.

Qumran metinlerinin tarihlerini tespit etmek için uygulanan yöntemlerden bir diğeri metin içerisinde geçen kahramanları tarihi kişilerle özdeşleştirerek bir tarih saptamaya çalışmaktır. Bunun için bir çaba C. Roth ve G.R. Driver tarafından Qumran cemaatinin tarihinde yönlendirici rol oynayan figürlerle Roma'ya karşı Yahudi isyanını yöneten liderler arasında bir eşleme yapmak için sarf edilmiştir. Tarihlendirme konusunda dahili delillerden yararlanma konusunda ortaya çıkan en büyük problem bizzat metinlerin dahilinde herhangi bir tarihi atfın bulunmayışıdır.

Tarihlendirme çalışmalarından bir diğeri metin içerisinde geçen şahısların tarihi karşılıklarını bulmak yoluyla tarihlendirmeye çalışmaktır. Bu konunun zor olan tarafı metin içinde geçen

---

298 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.22.

299 Sellers, O. R., "Date of the Cloth from Qumran, Cave I", Ernest Wright and David Noel Freedman, **Biblical Archaeologist Reader,** Anchor Books, New York 1961 s.338; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.21.

300 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.228.

301 Burrows, **The Dead Sea Scrolls,** s.39.

kahramanların isimlerinin verilmemiş olmasıdır. Bu muğlaklık nedeniyledir ki, araştırmacılar metin içinde geçen şahısların özellikleriyle metnin ait olduğu farz edilen tarihteki şahısların özelliklerini karşılaştırmak suretiyle bir sonuca ulaşmaya; veya bölgede varlığı bilinen şahıslarla, tarihi dikkate almaksızın metin içerisinde geçen şahısları karşılaştırarak uygunluk husulü halinde ait oldukları zamanı söylemeye çalışmışlardır. Bu nokta özellikle Doğruluk Öğretmeni ve Kötü Din Görevlisi söz konusu olduğu zaman önem kazanmaktadır.

El yazmalarını tarihlendirmek için başvurulan yöntemlerden birisi de paleografi idi. Bu metotla bulunan sonuç el yazmalarının MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arasında yazıldığına dair bir tarih veriyordu ama bu yazmaların yazıldığı tarihti ve içeriklerinin ne zaman vukua geldiği hakkında bir tarih vermiyordu.[302] İçeriğini belirlemek için metin içinde geçen şahısların özelikleri bilinen tarihi şahıslarla ve metin içinde geçen olaylar bilinen tarihi olaylarla karşılaştırılmalıydı.

Bu metotla saptadığı bir tarihlendirmede F. Moore Cross üç ana paleografik ayrım yapmıştır: arkaik dönem (MÖ 250-150), Hasmon hanedanı dönemi (MÖ 150-30) ve Herod hanedanı dönemi (MÖ 30-MS 68). Buna göre elyazmalarının yazıldığı dönem bu tarihler arasında olmalıdır.[303] MÖ 300 ile MS 68-70 yılları arasında değişen benzeri bir ayrımı daha genel bir şekilde Millar Burrows da yapmıştır.[304] Ayrıca mağaralar ve bu mağaralardan çıkan yazmaların paleografik yöntem veya metin içerisinde geçen tarihi yer ve şahsiyetlere atıfla çıkarılabilecek dahili delillerle belirlenen tarihlendirmeleri son yıllarda yayımlanan eserlerde sunulmuşlardır.[305]

Bütün bu sonuçlar bir arada değerlendirildiği zaman elde edeceğimiz sonuç yazmaların MÖ II. yüzyıl ile MS I. yüzyılın 68. yılı arasında değişen bir tarihte yazıldıklarını ortaya koymaktadır. olarak ortaya çıkar. Bu tarihin başlangıcını bazı araştırmacılar MÖ 166-164 Makkabi ihtilaliyle başlatırlar.[306] Buna göre bu yazmaları kullanan ve bu yörede yaşayan kişilerin bu tarihten sonra yaşayan veya ortaya çıkan bir mezhep olmaları ihtimali ortadan kalkmaktadır. Yani bu el yazmalarını yazanlar zikredilen zamanda bölgede varlıkları bilinen Yahudi Hıristiyanlar, Zelotlar veya daha sonraki asırlarda ortaya çıkmış bir mezhep olan Karailer değillerdir.[307]

---

302 Gaster, **The Dead Sea Scriptures**, s.2.; Davies, age., ss.27-38.
303 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.17
304 Burrows, **The Dead Sea Scrolls**, s.101.
305 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.18
306 Schiffman, Lawrence H., agm., ss.248-251,. Ayrıca Vanderkam mağaralardan çıkarılan paraları ve hepsinin ait oldukları tarihleri listeleyerek eserinde sunmuştur. bkz. Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.22.
307 Martinez, **The Dead Sea Scrolls Translated: The Qumran Texts in English**, s.xlviii.

III. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARININ İÇERİĞİ

Yukarıda Ölü Deniz Yazmalarını teşkil eden materyalden ve bunlar üzerinde yapılan çalışmalardan bahsettikten sonra şimdi de bu yazmaların içeriğinden bahsetmeye çalışacağız. Burada kullanacağımız yöntem bu yazmalar içerisinde geçen konuları, sistematik bir tasnife tabi tutmak olacaktır. Bu doğrultuda Ölü Deniz Yazmalarında ortaya çıkan dinsel geleneğin inanç esaslarını, ritüelleri, toplumsal kuralları gibi özelliklerini inceleyeceğiz.

Ölü Deniz yazmalarını değerlendirirken biz mezhebin kendi yazmalarına öncelik verdik; ama bunun yetersiz olduğu göz önüne alınmalıdır. Her şeyden önce mezhebin Yahudi geleneğinin bir uzantısı olduğu unutulmamalıdır. Ancak bu uzanım dikkate alındığında mezhebin görüşleri ve yaşantıları anlam kazanabilir. Mezhep bazı noktalarda, hakim Yahudi geleneğine zıt veya çelişen kendine has yeni yorumlarda bulunmuştur; fakat tüm noktalarda ondan ayrılmadığı görülmektedir.

Yahudi geleneğinin ürünü olan dinsel grupları incelerken hatırımızda bulundurmamız gereken nokta, onların dini kategorilerinin bizim dini kategorilerimizle uyum içerisinde olmadığıdır. Bize göre, bir din incelenirken, önce inanç ve sonra da ibadet esasları incelenir. Bunlardan inanç esasları incelenirken de Tanrı, kitap, melek, peygamber gibi bir sıra izlenir. Halbuki Yahudilikte bu sıralama Ahit, sunular vs. gibi bir şekil almaktadır. Mesela yazmalarda Yahova'dan ziyade Ahit üzerinde durulur. Bu Yahova'ya önem verilmediğinden dolayı değil, daha ziyade bu konunun halledilmiş bir konu olması ve yeniden tartışılmasına gerek olmadığı şeklinde anlaşılabilir. Bu nedenle en önemli konu, ahit konusudur. Yahve ile Yahudiler arasında belirli bir zamanda Ahit yapılmış ve Yahudiler ahde uymakla yükümlü hale gelmişlerdir.[308] Artık onlar için Yahve'yi sorgulamak değil, Ahde uymak öncelikli önem arzetmektedir.

Bu yazmalarla ilgili önemli bir nokta da onların içerikleri konusunda ne yöne eğilimlerinin olduğu ile ilgilidir. Yazmalar ilk bulundukları yıllarda, zamanın dinsel ve düşünsel yapılarından bağımsız olarak değerlendirilmek istenmiştir. Ancak Vermes, bu yazmaların Yahudilik temelinde değerlendirilmesi gerektiğini, çünkü bu yazmaları oluşturan mezhebin teolojisinin eski Yahudilik öğretisinin genel evriminin bir parçası olarak anlaşılmasının kolaylığını belirtmektedir.[309] Bazı araştırmacılara göre, yazmalar içerisinde bulunan doktrin farklılıkları genel olarak metinlerin farklı amaçları ve ilgileri ile açıklanabilir. Ancak, genel olarak yazmalara bakıldığında ise bunların aynı temel teolojiyi yansıttıkları aralarında temel bir farklılığın bulunmadığı görülür.[310]

Bu yazmaları değerlendirirken göz önünde bulundurmamız gereken önemli bir nokta da mezhebin kural ve kanunlarının sistemini açıklayan kendine ait sistematik bir eserinin olmayışıdır. Bunun ötesinde mevcut yazmalar da içerik olarak birbirlerinden farklı anlatım tarzları içermektedirler. Bu nedenle bir yazmada belirtilen görüşlere diğer yazmalarda ya değinilmemekte ya da kısaca geçilmektedir. Dolayısıyla biz mezhebin yaşam tarzlarını verirken, onların bu özellikleri bütün

---

[308] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.67.
[309] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.67.

yazmalarda yukarıda yazmaları değerlendirirken de gördüğümüz gibi açık bir şekilde işlenmemektedir. Stegemann'a göre, Essenilerle özdeşleştirilen bu mezhep, Kitabı Mukaddes geleneğinde bilinen diğer bütün Yahudi gruplarından daha istikrarlı, daha bilinçli ve daha toplu bir şekilde Yahudilik geleneğine uymaktaydılar.[311] Yine bu bağlamda Milik'e göre Essenilerin Tanrı, dünya ve insan hakkındaki öğretileri Eski Ahit öğretilerinden esas olarak ayrılmaz; onlar sadece onu geliştirirler.[312] Dolayısıyla, bizim bu cemaatin inanç ve ibadetlerini incelerken Yahudilik, yani Kitabı Mukaddes temelinde incelememiz ve değerlendirmelerimizi bu altyapıya dayanarak yapmamız gerekmektedir. Ancak bu altyapının üzerinde bu cemaatin kendine has eserleri bulunduğundan dolayı, bu cemaatin yapısı incelenirken bu eserlerden yararlanılması ve bu eserlerle cemaatin kendi kendini anlayışının ortaya konulması mümkün olabilir.[313]

A. Tanrı Anlayışları

Qumran cemaati Tanrıyı, metin içerisinde geçen pek çok ifadeden anlaşıldığı kadarıyla, Yahudi geleneğine paralel olarak Yahve diye isimlendirmektedirler. Yahve terimine, mezhebin kendine ait olan yazmalarda olduğu kadar, Eski Ahit kitaplarına yapılan atıflarda da rastlanmaktadır.

Qumran cemaatine göre Tanrı her şeyin yaratıcısıdır. Bütün olmuşları ve olacakları o yaratmış ve her şeyi daha ezelden belirli bir nizam içerisine sokmuştur. Buna göre, her şey belirlendikleri bu nizam uyarınca zamanları geldiğinde meydana gelirler:

> Bilgi Tanrısından gelir bütün olanlar ve olacaklar. Daha onlar varolmadan önce, O, onların bütün tasarımlarını yerleştirdi ve o zaman onlar, O'nun muhteşem tasarımına göre kendilerini düzenlediği gibi varoldular, varlıklar kendi görevlerini değişiklik olmaksızın başardılar. Bütün varlıkların kanunu O'nun elindedir ve O, onların bütün ihtiyaçlarını karşılar.[314]

Her şeyin yaratıcısı olan Tanrı bu bağlamda kaderin de yaratıcısıdır ve bütün olayları kendisi önceden düzenlemiştir.

Tanrının bir diğer özelliği bilgili yani alim olması ve bu bilgiyi kendi yolunu seçen insanların kalbine bahşetmesidir. Buna göre Tanrı hayat verici hikmetin ve sonsuz bilginin sahibidir.[315] Ölü Deniz Yazmaları içerisinde vurgulanan önemli bir nokta da Vermes'e göre, onların Tanrı'nın şeriatine sadık kalabilmeleri için sadece Tanrı'nın yardımının yeterli olmadığı, bunun yanı sıra bu şeriatin gerçek bilgisinin de göksel bir hediye olduğudur. Buna göre onların bütün özel anlayışları ve hikmetleri Tanrı'dan gelmektedir.[316] Buradan anlaşılan insanın yasaya inancı ve itaati ve bunun devamı için gerekli olan anlayış ve bilginin Tanrı sayesinde sağlandığıdır. Bu nokta bizim

---

310 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, ss.277-278.
311 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.163.
312 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.113.
313 Cemaatin kendine has eserlerle ilgili olarak 1 numaralı mağaradan çıkan yazmalar ve 11 numaralı mağaradan çıkan Tapınak Yazması 11QT sıralanabilir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili bölüm, ss.48-55.
314 Toplum Kuralları 3:18-22.
315 Toplum Kuralları, 2:1-5.
316 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.75.

literatürümüzde hidayet olarak açıklanabilir. Bu konuda Toplum Kurallarında şu şekilde ifadeler mevcuttur:

O'nun doğruluğunun kaynağındandır
Benim haklılığım,
Ve O'nun muhteşem gizlerindedir
Benim kalbimin nuru
Benim gözlerim dikildi
Sonsuz olanın üzerine
İnsandan gizlenen hikmetin üzerine
Bilgiye ve hikmetli tasarıma
İnsanlardan gizlenen,
Bir doğruluk menbaına
Ve gücün mecmaına
Bir şeref kaynağına
Bedenin meclisinden (gizlenen).
Tanrı onları kendi seçilmişlerine verdi
Sonsuz bir iyelik olarak
Ve onların miras almalarına sebep oldu
Kutsalların hissesini
onların meclisini kattı
Göğün Oğullarınınkine
Toplumun bir Konsili olması için, Kutsallık Binasının bir temeli
Ve gelecek bütün asırlar boyu sonsuz Ekimi[317]

Bunun karşıtı olarak Tanrı adaletsiz insanlara karşı ise kötülükler verici ve onları işkence için intikamcı intikam alıcıların ellerine teslim eden bir varlık olarak tanımlanır.[318] Bu duruma şu şekilde değinilir: "Tanrı bilgiyi sever. Hikmet ve anlayışı Kendi huzuruna yerleştirdi ve basiret ve bilgi O'na hizmet ederler."[319]

Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhebin inanç ve ibadetlerinin merkezinde Ahit anlayışları vardır. Bu ahit Tanrı'nın bir zamanlar İsrail'le Sina dağında yapmış olduğu ahittir. Yazmalarda sıkça geçmekte olan Ahit'in, Kitabı Mukaddes'ten aşina olduğumuz ahit anlayışı üzerine temellendiği anlaşılmaktadır.[320] Bu ahde temelde Torah'ın beş kitabında zikredilen ahlaki öğretiler de dahildir.[321]

---

317 Toplum Kuralları (1QS) 11:5-8.
318 Toplum Kuralları 2:5-8.
319 Şam Dokümanı 2:5-8.
320 Şam Dokümanı (CD) 8:21'de geçen ifadelere göre, "Bu, Yeremya'nın, Neriah'ın oğlu Baruch'a söylediği ve Elisha'nın kölesi Gehaziye söylediği kelimedir". Bu ifadeden hareketle bilim adamları Yeremya 31:31-34'te geçen ahitten bahsedildiğini düşünmüşlerdir. Burada, "İşte, Rab diyor, İsrail evi ile ve Yahuda evi ile yeni bir

Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta bu ahdin kapsamıdır. Bunu belirttikten sonra, "Ve artık herkes kendi komşusuna ve herkes kendi kardeşine rabbi bilin, diye öğretmiyecekler; çünkü küçüğünden büyüğüne kadar onların hepsi beni bilecekler, Rab diyor; ..."[322] buradan anlaşıldığına göre bunların dışında Tanrı'nın seçilmiş insanları vardır ve bu insanlarla Tanrı ahit yapmıştır.[323] Bu seçilmiş insanların toplumuna bir kişi katıldığında o kişi de Tanrı'nın toplumuna girmiş olur ve bu toplumun Tanrı'nın indinde seçilmiş toplum olması noktasına o da otomatik olarak sahip olur.[324] Burada önem kazanan nokta ahit noktasıdır. Bu ahit atalar tarafından daha önceden yapılmıştır. Ölü Deniz Yazmaları mezhebi, atalar tarafından yapılmış olan bu ahde diğer bütün Yahudi gruplarından daha fazla bağlı ve hemen hemen her türlü harici etkiye kapalı idiler.[325] Yapılan bu ahde karşı gelindiği için Ölü Deniz Yazmaları arasında çıkan yazmalardan Şam Dokümanında bahsedildiğine göre Tanrı onlara bir ceza vermiş ve onları düşmanlarının eline teslim etmiştir. Burada önemli olan nokta Tanrı'nın atalarla bir ahit yapmış olması ve devam eden silsilenin bu ahde uymakla yükümlü olmalarıdır. Tanrı ile evvelden atalarının yapmış oldukları ahde binaen onların başlarına iyilikler ve kötülükler gelmekte ve onlar ceza veya mükafat görmektedirler. Ahde sonradan katılanlar Tanrı'yı kendi iradelerine göre seçmektedirler ancak ahde mensup olanlar için böyle bir seçim söz konusu değildir. Bu noktada önem kazanan ahitle ilgili olarak ahit bölümünde gerekli açıklamaları

---

ahit keseceğim günler geliyor; atalarını Mısır diyarından çıkarmak için onların elini tuttuğum gün kendileriyle kestiği ahit gibi değil; onların efendisi olduğum halde o ahdimi bozdular, Rab diyor. Fakat o günlerden sonra, Rab diyor, İsrail evi ile keseceğim ahit şudur: Şeriatimi onların içlerine koyup yüreklerı üzerine onu yazacağım; ve ben onlara Allah olacağım ve onlar bana kavm olacaklar", şeklinde geçmektedir. Genel olarak burada belirtilen Yeni Ahit, Şam dokümanı içerisinde sıklıkla rastladığımız bir ifadedir. Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.113.

[321] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.163.

[322] Yeremya 31:34.

[323] Burada seçilmiş insanlar Yeni Ahde giren insanlardır. Bu bağlamda bununla ilgili olarak Şam Dokümanının bu ahitle ilgili kısımlarına bakılabilir: Şam Dokümanı (CD) 1:1-8:5.

[324] Bu noktada Hakiki İsrail'den yani Tanrının seçilmiş kavminden söz edilmektedir. Bu konu Yeni Ahitle ilgili bütün açılımlara hakimdir ve bu ahde girenler Tanrı'nın seçilmiş insanları olarak kabul edilmektedir. Bu noktada Barrera burada kullanılan İsrail teriminin Kitabı Mukaddeste kullanımını yapmış; bu terimin ve hakiki İsrail ifadesinin kullanımının sosyolojik boyutlarına değinmiştir. Buna gere hakiki İsrail kurtuluşa ulaşacak gerçek topluluğu temsil etmektedir. İsrail teriminin kullanımının geçirdiği seyir ile ilgili olarak J. T. Barrera 'halk' ifadesinin yerini zamanla İsrail ifadesinin almış olduğunu belirtmektedir. Bu yer değiştirmeyi inceleyen Barrera bunun dört düzeyde gerçekleştiğini belirtir. Buna göre a) Halk (genel olarak ordular -troops-) ifadesinin yerini İsrail ifadesi alır; b) İsrail terimi İsrail halkı terimini oluşturması için halk terimine eklenir; c) "İsrail" terimi halk terimine karşılık olarak kullanılır 'halkım, İsrail'; d) İsrail terimi halk terimi ile herhangi bir bağı olmadan kullanılır (Julio Trebolle Barrera, "Authoritative Functions of Scriptural Works at Qumran", Ulrich, Eugene ve Vanderkam, James, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls**, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994, ss.98-100). Buna göre Barreara metinlerin en eski formlarının "halk" ifadesini içerdiğini, buna karşın daha sonraki formlarda ise İsrail teriminin onun yerine geçtiğini, ona ilave edildiğini veya onunla birlikte kullanıldığını belirtmektedir. Özellikle edebi düzeylerde bilinçli ve diğer düzeylerde bilinçsiz olarak yapılan bu işlemin sosyal bir karakter taşıdığını belirtmektedir. Bu karakter İsraillilerin milli bilincini pekiştirmeyi amaçlayan İsraillileştirme (Israelization) karekteridir. Buna göre metinlerin ileriki aşamaları artık, Yahudi için, İsrail dışında kurtuluş yoktur (*extra Israel nulla salus*) şeklini almaya başlamıştır. İşte bu durum ilerideki ayrılıkçı grupların (Samiriler, Qumranlılar ve Ebiyonitler) kendi iddialarını meşrulaştırmak için tek yol, kendileri için Hakiki İsrail kimliğini iddia etmek olduğunu belirtmektedir. Barrera, "Authoritative Functions of Scriptural Works at Qumran", s.101.

[325] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.164.

yapacağımız için burada sadece Tanrı'nın kendi kavmiyle ahit yapmış olduğuna ve bu ahde binaen onlara ceza veya mükafat verdiği noktasına değinmekle yetiniyoruz.

Tanrı ile ilgili olan bir başka husus iyi insanları mükafatlandırmak, kötüleri ise cezalandırmak için ölüm ötesinde mükafat ve mücazat yerleri hazırlamış olmasıdır.

> Ve Levi'ler Şeytanın indindeki adamların tamamını şöyle söyleyerek lanetleyeceklerdir: Bütün suçlu kötülükleriniz için lanetlenin! Tanrı sizi işkence için intikamcı intikam alıcıların ellerine teslim etsin! Tanrı sizi çok zarar verici intikamcıların elleri tarafından sebep olunan yıkımlarla ziyaret etsin! İşlerinizin karanlığı sebebiyle merhametsiz bir şekilde lanetlenin! Sonsuz ateşin karanlık mekanında ebediyen kalın! Tanrı'yı çağırdığınızda size nazar etmesin, ne de sizin günahlarınızı örterek size merhamet etsin! İntikam için kızgın yüzünü size doğru kaldırsın! Babalara yakın olan kişilerin ağzında sizin için "merhamet" sözü olmasın ve istirham ve istilanlardan sonra Ahde girenlerin tamamı 'Amin, Amin' diyeceklerdir.[326]

Burada görüldüğü gibi Tanrı'nın kötülük yapanlara karşı, onları cezalandırmak için öte dünyada ateşle cezalandırdığından bahsedilmektedir.

İsrailoğulları, Tanrı ile zamanında bir sözleşme yapmışlardır. Bu sözleşme yapılıp bitirilmiş ve İsrail oğulları, seçilmiş kavim statüsüne sahip olarak iyilikler yaptıklarında mükafatlarla kötülükler yaptıklarında ise mücazatlarla karşı karşıya gelmeyi kabul etmişlerdir. Burada bireye düşen nokta Tanrı'yı aramak veya onu sorgulamak değil, aksine ataları tarafından Tanrı ile yapılmış olan ahde ne derece sadık olduklarını ortaya koymaktır. Bu durum sonucunda o kendi kendini yargılayabilecek ve karşılaştığı iyiliklerin ve kötülüklerin nedenini anlayabilecektir.

Yazmalarda geçen Essenilerin ruh anlayışlarında ve evren anlayışlarında düalist eğilimler her ne kadar bulunsa bile bu eğilimler Milik'e göre Kitabı Mukaddes'te gördüğümüz monoteizmin ötesine geçemez ve bu düalist ruh anlayışlarına rağmen iyinin kötü üzerine son muzafferiyeti Tanrı vasıtasıyladır. Ancak Milik'e göre bu eğilimlerde Eski İran etkileri seçilebilse bile, ortodoks Kitabı Mukaddes inancı, yazmalarda hala emin bir şekilde mevcuttur.[327] Burrows, Ölü Deniz Yazmaları içerisinde rastlanan düalizmin madde ve ruhun zıtlığı gibi bir düalizm, yani eşyanın doğasında bulunan mutlak düalizm olmadığını belirtmektedir. Buna göre bu düalizmin parçaları olan iyi, kötü gibi ayrımlar, Tanrı'nın yaratıkları ve ona bağlı şeylerdir.[328]

Tanrı ile ilgili bir diğer özellik, Yahve'nin İsrail oğulları arasında her zaman ve daima yerleşik, yani onlarla birlikte olmasıdır.[329] Bu nedenle İsrail oğulları tapınağa girerken veya dini hayatlarını yaşarlarken daima tanrısallıkla karşı karşıyadırlar. Onlar, her hareketlerini denetleyen, iyi davranışları ödüllendirilen ve kötü davranışları cezalandıran bir Tanrısal varlıkla karşı karşıyadırlar.

---

[326] Toplum Kuralları (1QS) 2:5-11.
[327] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.118.
[328] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls,** ss.281-282.
[329] Tapınak Yazması, 45:25.

B. Eskatoloji

Yahudilerin eskatolojik anlayışlarının sürgün sonrası dönemde, öncesine göre çeşitli farklılıklar gösterdiğini belirtmemiz gerekmektedir. Bu anlayışlar zamanla bazı gruplarda gelişmişler bazılarında ise azalmışlardır. Ölü Deniz Yazmalarında bulunan bu eskatolojik düşüncelerin önemli bir noktası mesih düşünceleri üzerindedir.[330] Bu düşüncelerin sürgünden önceki I. Tapınak sürecinde sonrasına oranla son derece az görüldüğünü belirtmemiz gerekmektedir. Bu nedenle Mesih düşüncesinin önemli bir şekil aldığı sürgün öncesi ve sonrası dönemin iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin eskatoloji anlayışı dendiği zaman akla ilk gelen, birinci mağaradan çıkan yazmalar içinde ele geçirilen yazmalardan birisi olan Savaş Yazması ve içeriğidir. Bu yazma ilk olarak teşhis edildiği zaman, bilim adamları bu yazmaya zamanın sonunda vuku bulacak olan "Işık Oğulları ile Karanlık Oğulları Arasındaki Savaş" olarak isimlendirmişlerdir. Bu yazmada bahsedilen ışık oğullarından mezhep üyeleri, karanlık oğullarından ise kötülük güçleri anlaşılmıştır.

Eskatoloji anlayışları açısından üzerinde durulması gereken önemli bir husus bu kurtuluşun boyutudur. Yani kurtuluş neticesinde kurtulan kişiler sadece mezhep üyeleri mi olacaklar yoksa, bu kurtuluşun kapsamı daha geniş mi olacaktır? Bu konuyla ilgili olarak Doğruluk Öğretmeninin tebliğ alanını ve muhataplarını dikkatle incelememiz gerekmektedir. Özellikle mezhepsel yazmalardan Toplum Kuralları isimli yazma, toplumun uyacağı kuralları belirtmekte ve bu konudaki kapalı ve aşırı tutumundan dolayı, kurtuluşun sadece mezhep üyelerine yönelik olduğu sonucunu çıkarmamıza sebep olmaktadır. Bu nedenle genel olarak araştırıcıların görüşü, Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin, günlerin sonunu beklemek üzere çöle çekilmiş oldukları ve ahir zamanda kurtuluşu sağlayacak çeşitli ritüelleri yerine getirmek suretiyle bu anı bekledikleri şeklindedir. Bu konuyla ilgili olarak mezhebin bekarlığı esas alan bir görünüm arz ettiği ortaya konulmaktadır.[331]

Yine kurtuluşla ilgili olarak Ölü Deniz Yazmalarında geçen bir diğer ifade, toplumun kurtuluş sebebini, ahir zamanda Torah'ın yorumu ve Tanrı'nın zamanlarının bir anlaşılmasına bağlı ilahi vahyin alınması vasıtasıyla oluşturulmuş adaletli bir kalıntı olarak görmesidir.[332] Burada öne çıkan nokta, Tanrı'nın zamanlarına ilişkin bir anlayıştır. Buna göre, çeşitli zamanları geçiren toplum nihai olarak son asırda Tanrı'nın seçilmişleri olarak ortaya çıkacaktır. Bu anlayışın temeli vahiy anlayışına dayanmaktadır.

Bu yazma kadar kuvvetli etki yapmayacak olmasına rağmen, Şükran Duaları isimli yazmada Doğruluk Öğretmeninin muhatapları belirlenirken, bu sınır belirli bir toplumu veya milleti kapsamamakta, aksine umuma teşmil edilmektedir. Yani Doğruluk Öğretmeni O'nun (Tanrı'nın)

---

[330] Shemaryahu Talmon, "The Internal Diversification of Judaism in the Early Second Temple Period", s.21.

[331] Betz "Was John the Baptist an Essene", Hershel Shanks (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, ss.212-213.

[332] Şam Dokümanı (CD) 1:1 ; Toplum Kuralları 1QS 8:1 ; Nickelsburg, G. W. E., "1. Enoch and Qumran Origins: The State of the Question and Some Prospects for Answers", **SBLSP** 1986 s.345.

hakikatini ve O'nun şerefini bütün milletlere, bütün halklara duyurmakla görevlendirilmektedir.[333] Bu nedenle kurtuluş için onun liderlik ettiği toplumun çölde belirli bir yere çekilip ahir zamanı bekleyecek olması, onun misyonu ile uyum içerisinde değildir. Binaenaleyh, burada kapalı bir dini topluluk anlayışından ziyade, evrensel misyon anlayışına sahip bir topluluk ve onun lideri karşımıza çıkmaktadır.[334] Yine onun kurtuluş çağrısını umuma teşmil etmesi Kötü Din Görevlisini kızdırmış ve onu Doğruluk Öğretmenine zulüm yapmaya sevk etmiş olmalıdır. Yoksa siyasi açıdan bakıldığında, pasif bir şekilde içine kapanmış ve ahir zamanı bekleyen bir toplumun siyasi liderler tarafından endişe ile karşılanması normal değildir. Muhtemelen Doğruluk Öğretmeni kendi öğretisini yaymaya çalışmış ve bu nedenle siyasi otorite tarafından toplumdan sürgün edilmiş, sürüldüğü yerde de bu faaliyetine devam etmesi nedeniyle Kötü Din Görevlisi tarafından orada da zulme uğratılmaya çalışılmıştır.

Ölü Deniz Yazmalarındaki eskatoloji anlayışının değerlendirilmesinde esas alınan nokta, onların günlerin sonunu beklemek ve böylece de günlerin sonunda Tanrı tarafından sebep olunacak yeni mutlu ve müreffeh çağın başlaması için gerekli hazırlıkları yapmak için çölün bir köşesinde inzivaya çekildikleri düşüncesi hakimdir. Ancak bu noktada Qumran yerleşim yerinin askeri bir tahrip yok edilmesi, Doğruluk Öğretmeninin takibata uğraması gibi mezhebin bu şekilde bir eskatolojik anlayışı olsa bile, bu zaman diliminde özellikle Savaş Yazmasının içeriğinden hareketle bölgede vuku bulan bazı olaylara karıştığı da düşünülmüştür. Ancak genel kanı bu yazmanın eskatolojik bir içeriğe sahip olduğu şeklindedir. B. Nitzan'a göre Qumran topluluğunun eskatolojisinin temelini uzun süredir devam eden tarihte sonsuz bir değişime sebep olacak eskatolojik bir devrime olan inanç oluşturmaktadır.[335] Yine Nitzan'a göre Qumran cemaatinin eskatolojisine baktığımızda yukarıda belirttiğimiz apokaliptik anlayış temelinde çeşitli yönlere açıldığını görebiliriz. Bunlar zamanın sonunda olacağı düşünülen kötülüğün imhası ve iyiliğin zaferi, İsrail'in elinden alınmış olan liderliğin geri iadesi, Tapınak ve onunla ilgili anlatılar, çeşitli siyası durumlar olarak sınıflandırılabilirler. Bu bahsettiğimiz noktalar hem dünya hem de gökle ilgili anlatıları içermektedirler ve bir şekilde mesihle ilgili anlatılarla ilişkilidirler.[336] Bu şekilde bir devrimi yapacağı düşünülen kişinin mesih ve benzeri kişiler oldukları kabul edilmektedir.

C. Mesih Beklentileri

Ölü Deniz Yazmalarının doğup geliştiği dönemlerde bölgede hakim olan en önemli beklenti eskatolojik bir kurtarıcıydı. İnsanlar dünyevi mutsuzluklarını tatmin edebilmek için içinde bulunulan kötü devrin sonunu ve her açıdan iyilik, mutluluk ve refah getirecek olan yeni devrin başlangıcını temsil eden Mesih'in gelişini bekliyorlardı. Bu beklenti öylesine önemliydi ki, bölgede hakim olan

---

333 Şükran İlahileri 1QH 6:10-13.

334 Bu yönüyle Doğruluk Öğretmeninin misyonu ve onun bu misyonundan hareketle müntesibi olan topluluğun, yazmadaki bu ifadeden hareketle, tarihi kaynaklarda kapalı bir yapı arzettiği belirtilen Essenilerle bağlantısının olmadığı söylenebilir. Bu nokta, Ölü Deniz Yazmalarının Essenilere bağlantısı konusunda da çok önemli bir vaziyet arzetmektedir.

335 Bilhah Nitzan, "Eschatological Motives in Qumran Literature: The Messianic Concept", Henning Graf Reventlow, (ed.), **Eschatology in the Bible and in Jewish and Christian Tradition**, Sheffield Academic Press, Sheffield 1997, s.133.

dinlerde ve dini hareketlerde ateşleyici rolü oynamıştır.[337] ve şu anda günümüz insanlarının tamamı için geçerli olmasa da pek çok insanın da Mesih beklentisine sahip olduğu açıktır. Bu beklenti üzerine Yahova Şahitleri, Moonculuk gibi bazı mezhepler ve organizasyonlar dahi kurulmuştur. Nitekim, hemen hemen bütün dini geleneklerde Mesih veya benzeri kurtarıcı bir tip beklentisi vardır.[338]

Yahudilik içerisindeki mesih düşüncesinin gelişimine baktığımızda, Babil sürgününden önce oluşan ortamla ondan sonra oluşan ortamın mesih düşüncesinin gelişimine önemli bir yön verdiği görülmektedir. MÖ 586 yılında Yahuda Devletine son verilmesi, sürülen veya memleketlerinde esaret altında kalan Yahudilerin bir kurtarıcı beklentilerine yön vermiştir.[339] Bu yönelimde, Yahudilerin içinde bulundukları yeni kültürlerin de etkisi olmuş ve o kültürlerden çeşitli figürleri kendi kültürlerine adapte etmişlerdir. Buna göre Yahudiler için, kendilerine ait, Davut soyundan bir Mesihin gelip içinde bulunulan kötü durumları düzeltmesi beklenmiştir. Bu beklenti çeşitli evreleri içermektedir ve bu evrelerin sırası ile yaşanması gereklidir.[340]

Ölü Deniz Yazmalarının oluştuğu ve kullanıldığı dönemde yaygın olan görüşlerden biri belki de en yaygını Mesihle ilgili olan bu görüş ve inançlardı. Bu inançlara çokça rağbet gösterilmesi, bu nokta üzerine yoğunlaşan pek çok hareketin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen Mesih düşüncesi bizzat Mesih'e olan inançla önem kazandığı gibi, bu yazmalarda iki tip Mesihten bahsedilmesi bu yazmalara daha değişik bir boyut kazandırmaktadır. Olaya bu açıdan bakıldığında, bu güne kadar Mesihle ilgili olarak bilinen inançlar ve düşüncelerde tek tip veya tek bir Mesihten bahsedildiği görülmektedir. Halbuki Ölü Deniz Yazmalarında iki farklı özelliğin bir kişide veya iki farklı özelliğe sahip iki kişide toplandığı şeklinde bir anlayışın var olduğu görülmektedir. Bu özelliklere göre Mesih'ten "Harun'un ve İsrail'in Mesihi" olarak bahsedilmektedir. Bu şekilde bir bahis Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili teolojik görüşlerin içerisinde Mesih anlayışını biricik bir konuma yükseltmekte ve konu ile ilgili pek çok tartışmanın oluşumuna katkı sağlamaktadır.[341]

---

[336] Nitzan, agm., s.132.

[337] Yahudilik içerisinde ortaya çıkan pek çok hareketin kaynağı Mesihlik iddialarına dayanmaktadır; İsa, Mesih olarak kabul edilmiş ve Hıristiyanlık dini Mesihlik özelliği üzerine bina edilmiştir. Bu iki dini gelenek, bu düşüncenin bölgede ne kadar yaygın olduğunu göstermek için yeterlidir.

[338] Çeşitli dinlerdeki Mesih tasavvurları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Ekrem Sarıkçıoğlu, **Dinlerde Mehdi Tasavvurları**, Sidre Yayınları, Samsun, 1997.

[339] Lucetta Mowry, **The Dead Sea Scrolls and the Early Church,** The University of Chicago Press, 1962, s.155.

[340] Bu evreleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz: 1. Mesih'in gelişini haber veren çeşitli tabii olayların vukuu. 2. Onun gelişinden önce Eliyah tarafından öncülük edilerek gelişinin haber verilmesi. 3. Yahova tarafından gönderilen bu şahsiyet çok önemli bir görevi yürüttüğü için, hakkında pek çok anlatım vardır. 4. Mesih'in ortaya çıkışı, kötülük güçlerinin Deccal'in (antichrist) yönetimi altında birleşmelerine sebep olur. 5. Kötülük güçleri yenilecektir fakat bu yenginin sahibi tam olarak belli değildir; hakkında çeşitli görüşler vardır. 6. Kötülüğün yenilişi ve Mesih'in bu hakimiyetinin süresinin bazan sonsuz olduğu düşünülmüş bazı durumlarda ise 1000 yılla sınırlandırılmıştır. 8. Daha sonra ölüler dirileceklerdir. 9. Son yargı vuku bulacaktır. 10. Bu yargılamada insanlar iyi ve kötü olarak iki gruba ayrılacaklardır. Charles Guignebert, **The Jewish World in the Time of Jesus,** Routledge, London, 1996, ss.135-138.

[341] Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls,** s.297.

Ölü Deniz Yazmaları içerisinde Mesihle ilgili ifadeler incelendiğinde bu ifadelerin genelde rastlanan Mesih düşüncesini biraz ayrıntılı olarak ortaya koyduğu görülmektedir. Yazmalarda geçen ifadelere göre,

> Kendi kalplerinin doğrultusunda yürümek için Şeriatın tavsiyelerinden hiç birinden ayrılmayacaklardır, ama onlar Toplumun insanlarının peygamber ve Harun'un ve İsrail'in mesihleri gelinceye kadar, ilk olarak öğretildikleri ibtidai kurallarla yöneteceklerdir.[342]

Burada Harun ve İsrail'in Mesihinin gelmesinden ve bu Mesihlerle birlikte zikredilen bir peygamberden bahsedildiği görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bu Mesihlerin iki adet oluşlarıdır. Ancak bu çoğul ifadelerin bazı dokümanlarda bulunmadığı yani tek olarak zikredildikleri görülmektedir. Buna göre Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen bazı ifadeler yukarıda zikrettiğimiz iki mesih ifadesinin ötesinde iki farklı sıfatlı tek mesihten bahsetmektedir. Şam dokümanında geçen, "Harun ve İsrail'in Mesihinin gelişine kadar kötülük çağında kuralları izleyenler ..."[343] ifadesinde, yukarıdaki ifadenin aksine, Harun ve İsrail'in mesihinden bahsedilerek iki farklı açılımı olan bir mesihten bahsedildiği görülmektedir. Burada görülen iki açılımlı tek mesihe başka yerlerde de rastlanmaktadır.[344] Ancak Vanderkam'a göre niçin Harun ve İsrail'le ilişkilendirilen Mesihin tek bir mesih olarak belirtildiğini tahayyül etmek güçtür. Çünkü sadece bir tane mesih kastedilmiş olsaydı, bunun İsrail'in mesihi olarak söylenmesi gerekliydi ve bu durumdan hareketle o bu ifadenin iki mesihe işaret ediyor olarak kabul edilmesi ve iki veya daha fazla mutlaklıkla anlaşılması gereken tekil bir yapı ismi olarak anlaşılması gereken bir örnek olarak alınması gerektiğini belirtmektedir.[345]

Yazmalarda mesihle ilgili doğrudan olmasa da dolaylı çeşitli ifadelerin de olduğu görülmektedir. Bunlar genel olarak Yahudilikte mesihin soyundan geleceği düşünülen Davut'la ilgili çeşitli ifadeler ve diğer bazı bu şekilde yorumlanabilecek ifadelerdir. Bunun dışında Kitabı Mukaddese ait olan çeşitli kitapların mesihle ilgili bölümlerine de rastlanmaktadır.[346] Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi Ölü Deniz Yazmaları için en önemli nokta, iki mesih düşüncesinin bulunması ve bir şekilde bilinen mesih anlayışına farklı bir bakış getirebilecek özellikleri barındırmasıdır.

Vanderkam'a göre yazmalarda Mesih düşüncesi ile ilgili çeşitli isimler altında zikirler geçmektedir. Bunlar, mesih (משיח),[347] tevratın öğreticisi (דורש התורה),[348] iyi din görevlisi (כוהן הראש), bazı durumlarda ise sadece din görevlisi (הכוהן)[349] olarak kullanıldığı görülmektedir.[350]

Vanderkam'a göre, onların ortaya çıkışları özel kuralların uygulandığı bir sürecin sonuna işaret etmektedir. Yani onların ortaya çıkışları eskatolojik bir dönüm noktasını temsil etmektedir.[351]

---

342 Toplum Kuralları (1QS) 9:11.
343 Şam Dokümanı (CD) 12:23-13:1.
344 Şam Dokümanı (CD) 14:18-19; Şam Dokümanı (CD) 19: 10-11.
345 James Vanderkam, "Messianism in the Scrolls", Eugene Ulrich ve James Vanderkam, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994, s.230.
346 Tesniye 5:28; Sayılar 24:15-17; Tesniye 33:8-11.
347 Toplum Kuralları 1QS 9:11; Şam Dokümanı (CD) 12:23-13:1; 14:18-19; 19:10-11; 19;33-20:1.
348 4QFlor 1:11; Şam Dokümanı (CD) 7:18-19.
349 Toplum Kuralları (1QSa) 2:12.

Yazmalar iyice incelendiğinde, bazı yazmalarda tekil kullanımın diğer bazılarında ise çoğul kullanımın olduğu görülmektedir. Bu durum da yukarıda belirttiğimiz gibi, aynı anda birden fazla Mesih'in varlığı veya iki farklı sıfata sahip olan bir Mesihin varlığı tartışma konusu olmuştur. Buna göre aynı anda iki farklı Mesihî karakterin bulunması zamana ilişkin sahip olduğumuz bilgilerle uyuşmamakta, bu yönüyle çok Mesih anlayışına önemli bir yenilik, yeni bir bakış açısı getirmektedir. Yine iki değişik Mesihin ötesinde, bugüne kadar Mesihe ait iki değişik sıfatın da varlığından haberdar değildik. Ama ortada olan, Ölü Deniz Yazmalarına göre iki farklı sıfatın varlığının sübutunun kesinliğidir. Bu sıfatların iki kişiye mi yoksa bir kişiye mi delalet ettiği noktasında yazmalarda karşılaştığımız problemle ilgili olarak ise bilim adamları, aslında iki farklı Mesih'ten bahsedildiğini, bunun bu ifadelerin çoğul kipinde kullanılmasından anlaşıldığını belirtmektedirler. Tek bir Mesihin iki farklı sıfata sahip olması noktasında ise, bu durumun yazmalarda bulunduğu, fakat bu şekilde tekil bir ifadenin bulunmasının ancak daha sonraki dönemlerde yazmayı çoğaltan kişinin iki Mesih düşüncesine aşina olmaması nedeniyle iki sıfata sahip tek bir Mesih olarak yazmayı tensih ettiği şeklinde yorumlanmaktadır.[352] Burada geçen yorumun doğru olduğunu varsayarsak iki mesih düşüncesinin genel geçer bir anlayış olmadığı, belirli ve dar bir çevreye ait olduğu ve hatta aynı çevrede bulunan ve birkaç nesil sonra yazmayı tensih eden kişinin bile bu konudan haberdar olmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Bu durum bize Ölü Deniz Yazmaları keşfedilinceye kadar neden bu inancın farkında olmadığımızı açıklayıcı bir mahiyet arzeder görünmektedir.

Burada rastladığımız bu iki farklı Mesih anlayışı İsrail soyundan olan Mesih'in, Kralı, Harun soyundan olan Mesih'in ise Din görevlisini temsil ettiği şeklinde yorumlanmakta ve bunlardan Harun soyundan gelen Mesih'in İsrail soyundan gelen Mesih'e üstün olduğu kabul edilmektedir.[353] Ölü Deniz Yazmalarında rastanan bu anlayışın onlardan önce elimizde bulunan diğer bazı metinlerle de desteklendikleri görülmektedir. Puech'in belirttiğine göre bazı Karai yorumcular –Yefeth ben Ali ve Danyel el-Qumusi gibi– On iki peygamber üzerinde yorum yaparken şans eseri de olsa Ölü Deniz Yazmalarında rastladığımız iki Mesih anlayışına benzer bir tanımlama yapmışlardır. Puech, bu iki Mesih anlayışının Qumran öncesi Kitabı Mukaddesle ilgili ve pseudepigraf metinlerden bilindiğini belirtmektedir.[354]

Puech'e göre Ölü Deniz Yazmalarından önce elimizde bulunan metinlerde rastlanan bu anlayışın ortaya çıkmasını hazırlayan koşullar oluşunca bu anlayış yeniden ortaya çıkmıştır. Babil

---

350 Vanderkam, "Messianism in the Scrolls", s.233.
351 Vanderkam, "Messianism in the Scrolls", s.214.
352 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.298.
353 Emile Puech, "Messianism, Resurrection, and Eschatology at Qumran and in the New Testament", Eugene Ulrich ve J. C. Vanderkam, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls**, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994, s.237.
354 Puech, agm., s.239. Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.308. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen bu iki mesih inancı daha önce On iki Peygamberin vasiyetlerinden aşina olunan iki mesihle ilgili tartışmaları yeniden canlandırmıştır. Levi'nin Vasiyeti'nde geçen iki mesihle ilgili bu tartışmalarda, bu ifadelerin iki mesih'e delalet ettiği savunulduğu gibi, hem Levi hem de Judah kabilelerinden gelen bir şahsa delalet ettiği de savunulmuştur. Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.308.

sürgününden sonra ortaya çıktığı görülen bu durum dünyevi dinsel gücün ayrılışını simgelemektedir. Tapınak otoritesi, yabancı milletlerin baskısı altına girdiğinde otoritesi dini ve dünyevi olarak ikiye ayrılmış ve dünyevi otorite hakim güce devredilmiş ve dini otorite ise Tapınakta bulunmaya devam etmiştir. Bu benzer durum Hasidim hareketi dahilinde meydana gelen mücadeledir. Bu mücadele, merkezi gücün, içinde bulunulan zaman için ayrıştırılması isteğini, belki zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.[355] Bilindiği gibi Hasidim içerisinde meydana gelen mücadele sonucu Ferisiler ve Esseniler olarak bilinen hareketler ortaya çıkmışlardır. Dünyevi gücün bu şekilde bölüşülmesinin geleceğe dair doğrudan sonuçlara sahip olduğu düşünülmektedir. MÖ 587 yılında Kudüs'ün Persler tarafından alınması ve krallığın son bulmasından itibaren Yüce Din Görevliliğinin önemli bir etki kazanmış olduğu görülmektedir. Puech'e göre bu durumun Yahudilerin eskatolojik anlayışları üzerinde doğrudan etkileri vardır.[356] Bu ikili güç dengesinde dışlanan taraf olan Yüce Din Görevlisi ve taraftarlarının, Davut soyundan gelen Mesih'in her şeyi kapsayan otoritesine karşı din görevlisi soyundan gelecek olan Mesihe hiyerarşik üstünlük vererek bu ikili güç dengesini oluşturdukları anlaşılmaktadır.[357] Schoeps'e göre, yukarıda belirttiğimiz gibi iki mesih düşüncesinin ortaya çıkmasını sağlayan durumlar ortadan kalkınca, muhtemelen Hasmon hanedanının sona erişi ile birlikte, iki mesihe olan inanç da ortadan kalkmış ve genel olarak bilinen mesih düşüncesinin içerdiği gibi hem krallığı ve hem de din görevliliğini bünyesinde barındıran tek mesih inancına geri dönülmüştür.[358]

Burada rastladığımız iki Mesih düşüncesi farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Bunlardan birincisi, bu düşüncenin ortaya çıktığı topluluğun ikiye bölünmüş olduğu ve bu düşüncenin bu durumu yansıttığı şeklindeki görüştür. Buna göre bu iki Mesihten anlaşılan; birisi din görevlisi olan Mesihe bağlı topluluk, diğeri ise krallık soyundan gelecek olan Mesihe bağlı olan topluluktur. Bu bağlamda buradaki Mesih düşüncesi bazı araştırıcılar tarafından Harun soyundan gelecek bir Mesih ve İsrail soyundan gelecek bir mesih olarak değil, bu mezhebin iki veya daha fazla mesihe sahip olacağı, yani mesihlerin ayrıştırıcı bir özellik değil birleştirici bir özellik taşıdıkları şeklinde görülmek istenmiştir.[359] Ancak bu şekilde yapılan yorumlamalar, bunların Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen kavramlar temelinde şekillenmediği, bu ifadeleri bu şekilde anlamanın Kitabı Mukaddes kavramları ile mümkün olacağı halde Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen kavramlar bağlamında mümkün olmadığı nedeniyle eleştirilmiştir. Bu noktada pek çok bilim adamı burada iki Mesihin kastedildiğini ve Harun ve İsrail terimlerinin din görevliliği ve din görevlisi olmayan sınıfa delalet ettiğini savunmakta ve K. Schubert'e göre bu iki mesih inancının toplumda katı bir bölünmeye delalet ettiği anlaşılmaktadır.[360]

Yukarıda geçen Mesihle ilgili ifadelerden çıkarabileceğimiz bir sonuç, Ölü Deniz Yazmaları cemaatinin bir peygamber ve iki adet mesih anlayışına sahip olduğudur. Peygamber ve din görevlisi

---

355 Puech, agm., s.239.
356 Puech, agm., s.239.
357 Puech, agm., s.240.
358 Bkz., Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, ss.298-299.
359 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.299.
360 Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.299.

olan Mesih Doğruluk Öğretmeninin şahsında temsil edilmektedir; ancak İsrail'in mesihinin de beklendiği anlaşılmaktadır. Bunun, Hasmon din görevlilerinin yerini tutacağını belirtebiliriz.[361] Doğruluk Öğretmeninin ölümünden sonra cemaat, önceden hem bir peygamber hem de bir din görevlisi olan Doğruluk Öğretmeninin yanı sıra bir de İsrail soyundan geleceğini beklediği Mesihe ihtiyaç duymaya başlamıştır.[362] Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bir olarak bilinen Mesihin otoritesinin ikiye bölünmüş ve krallık olarak bildiğimiz yönetim için İsrail soyundan gelen bir Mesihin ve din görevlerinin yerine getirilmesi için de Harun soyundan gelen bir diğer Mesih'e ihtiyaç duyulmuş olmasıdır. Bu ikili Mesih makamı anlayışının Kudüs'ün Persler tarafından işgalinden sonra çıkmış olabileceği ve MÖ II. yüzyılda aynı şartlar ortaya çıktığı zaman yeniden canlandırılmış olabileceği düşünülmektedir.

D. Kader İnançları

Qumran cemaatinin kader anlayışı, hem kendi üyelerinin hem de kendi dışındaki kişilerin, bu dünya ve ötesindeki durumları, konumları açısından çok önemlidir. Yukarıda bahsettiğimiz Tanrı anlayışları ile birlikte değerlendirildiğinde mezhebin akîdevi kimliği daha açık olarak ortaya konacaktır.

İnsanlar temelde iki ana kategoriye ayrılırlar: Birinci kategoriye iyi, doğru, adil, nurani, yani iyi özellikler taşıyan insanlar, ikinci kategoriye ise kötü, yanlış, adaletsiz, karanlık, yani tüm kötü özellikleri bünyesinde barındıran kötülük oğulları girerler. Bunların iyilik ve kötülük durumları tamamen Bilgi Tanrısı olarak adlandırılan varlıktan gelir:

> Bilgi tanrısından gelir bütün olanlar ve olacaklar. Daha var olmadan önce, O, onların bütün tasarımlarını yerleştirdi ve o zaman onlar, O'nun muhteşem tasarımına göre kendilerini düzenlediği gibi varoldular, varlıklar kendi görevlerini değişiklik olmaksızın başardılar. Bütün varlıkların kanunu O'nun elindedir ve O, onların bütün ihtiyaçlarını karşılar.[363]

Yine "Nur ve Karanlık ruhlarını yaratan ve her eylemi onların üzerine kuran ve her ameli onların kendi yollarına yerleştiren O'dur."[364] Görüldüğü üzere bütün varlıkların kaderi daha var olmadan önce Bilgi Tanrısı, yada Alîm Tanrı tarafından belirlenir. Bu belirleme, insanların, iyi olsunlar veya kötü olsunlar, tamamının bütün edimleri Tanrı tarafından belirlenmiştir. Bunun yanı sıra insanların kendi kalplerinin doğrultusunda yürümelerinden de bahsedilir. Bu durum, onların kendi özgür seçimleri olarak mı yoksa daha önceden belirlenmiş olarak mı vuku bulduğu sorusunu çağrıştırmaktadır. Ölü Deniz Yazmalarında bahsedilen, kendi kalbinin doğrultusunda yürüyen kişinin, bunu, kendi özgür iradesiyle yaptığı anlaşılmaktadır.

Kader konusunda, Tanrı, insanlara kendi özgürlüklerini vermiş midir? Bu konuyla ilgili olarak Tanrı'nın, insanlar için kendisinin ziyaret edeceği güne kadar iki ruh yarattığı söylenir: Bunlar doğruluk ruhu ve adaletsizlik ruhudur. Doğruluktan doğan kişilerin doğruluk kaynağından ve

---

361 Puech, agm., s.241.
362 Puech, agm., s.242.
363 Toplum Kuralları, 3:15.

adaletsizlikten doğanların ise karanlık kaynağından kaynaklandığından bahsedilir. Bu ruhların her birinin kendi yolunda yürüdüğünden bahsedilir. Tanrı'nın iyilik ve kötülük ruhlarına yönelik davranışının temelinde bu ruhlardan birini ilelebet sevdiği ve diğerinden ilelebet nefret ettiği düşüncesi yatmaktadır

Kader anlayışının bir ileri aşaması olarak Tanrı insanları yarattıktan sonra, kendisinin onları ziyaret edeceği zamana kadar, onların iyilik ve kötülük yollarında yürümelerini kolaylaştıracak, bu konuda kendilerine yardımcı varlıklar yarattığı anlaşılmaktadır. Bu varlıklar Nur Prensi veya Doğruluk Meleği ve Karanlık Meleği olarak isimlendirilirler. Doğruluk Meleği doğruluk insanlarının doğru yolda yürümelerine yardımcı olurken, bunun aksine Karanlık Meleği ise doğruluk çocuklarını sapıtmaya onları kendi yoluna çekmeye çalışır. Karanlık Meleğinin bu çalışması ile ilgili olarak "Karanlık Meleği bütün doğruluk oğullarını saptırır ve kendi sonuna kadar onların bütün günahları, kötülükleri cürümleri ve bütün kanuni olmayan amelleri onun egemenliği vasıtasıyla, Tanrı'nın sırlarına uygunluk içerisinde, sebep olunur"[365] denilmektedir. Buna göre Karanlık Meleğinin kendi başına buyruk bir şekilde çalışmadığı, tamamen bağımsız olmadığı aksine, onun bütün eylemlerinin, doğruluk oğullarını saptırmasının ve karanlık oğullarının kendi fiillerinde aşırıya kaçmalarının Tanrı'nın iradesi ile uyum içerisinde olduğu belirtilmektedir. Ancak bu iradenin nasıl tecelli edeceği Tanrının gizemlerindendir.

Karanlık oğulları ile ilgili olarak yapılan bir diğer açıklama ise onların karanlık meleğinin ruhlarından oldukları ve ona eylemlerinde yardımcı oldukları ile ilgilidir. Buna göre karanlık oğullarının cezalandırılmaları ve elemli anlarının her biri karanlık meleğinin zulmü tarafından belirlenecektir. Bu zulüm tam olarak açıklanmamakla birlikte, karanlık oğulları ile birlikte doğruluk oğullarına yapılan zulüm olması ihtimali büyüktür.

Ölü Deniz Yazmalarına göre, insan oğullarının tamamında bu iki ruh yani hem iyilik hem de kötülük ruhu mevcuttur ve insanlar kendilerinin bu ruhlardan olan hisselerine göre iyilik veya kötülük yollarında yürürler. Bu yürümenin sonucu olarak verilecek olan ödüle gelince bu her insanın sahip olduğu iyilik veya kötülük hissesinin büyüklüğüne göre belirlenecektir. Yani iyi insanlar arasında da bir derecelendirme yapılacak ve o insanlar kendilerinin iyilikteki derecelerine göre ödüllendirilecekler ve kötü insanlar da aynı şekilde kötülük derecelerindeki sıralamaya göre az veya çok olarak cezalandırılacaklardır.[366]

Tanrı, kader konusunda, adaletsizlik ve hakikat arasına namütenahi bir tezat yerleştirdiğini ve adaletsizliğin ezelden beri hakikatin bütün yollarından, hakikatin ise ezelden beri adaletsizliğin bütün yollarından nefret ettiğini belirtir. Ama en nihayetinde kötülük için bir sınır, bir son tayin etmiştir ki o zamanda o, adaletsizliği ebediyen yok edecektir. Daha sonra Tanrı'nın muayyen vaktinde, doğru dünyada ilelebet hakim olacaktır.

---

364 Toplum Kuralları, 3:25.
365 Toplum Kuralları 3:23.
366 Toplum Kuralları 4:10.

Buna göre Ölü Deniz Yazmalarında bir taraftan insanların kaderlerini kendilerinin belirledikleri, diğer taraftan bu amellerin Tanrı tarafından ezelden beri biliniyor olduğu anlayışının var olduğu görünüyor. Bu durum kelam konusunda rastladığımız eylem ve irade etkileşimi probleminin, Ölü Deniz Yazmalarının kompoze edilmiş olduğu zamanda da tartışıldığını ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz kaderle ilgili ifadelerden, Tanrı'nın, bütün olanlar ve olacaklar meydana gelmeden, ruhlar yaratılmadan, insanlar meydana gelmeden önce her şeyi bildiği, düzenlediği ve tasarımlarında bir değişiklik olmaksızın varlıkların meydana geldikleri, bütün varlıkların kanununun onun elinde olduğu, iyilik ve kötülük ruhlarını kendisinin tayin ettiğini ve günlerin sonunda belirlenen zamanda yine her şeyi kendisine döndüreceğini, kötülüğü ortadan kaldıracağını, yanlışlık yollarında yürüyen doğrunun yine eski haline döneceğini belirtmektedir.

Bunun yanı sıra, insanlara iyilik ve kötülük için müsait bir yapı yerleştirdiğini ve insanların iyilik ve kötülük yollarındaki çabaları neticesi belirli bir sona ulaşacakları söylenmektedir. Burada hem kaderci hem de iradeci bir anlayışın ortaya çıktığı görülmektedir.

E. İnsan Anlayışları

Daha önce de değindiğimiz gibi Tanrı insanları birbirine zıt iki kutup üzerine yaratmış, bu kutuplar arasına mesafe koymuş ve insanları bu iki kutuptan hangisine girecekleri noktasında alacakları tavra göre yargılayacağını belirterek bizim cennet ve cehennem olarak adlandırabileceğimiz yerlerle onları korkutmuş veya özendirmiştir. Bu nokta mezhebin teolojisinin dayandığı temellerden birisidir. Bu noktaya istinaden, mezhebe yeni girecek olan bireylere, karşı karşıya oldukları durumu tam olarak açıklayarak, bir tercih yapabilmelerine imkan verilmektedir. Bu nokta iyice açıklanıp mezhebe yeni girecek kişiler elde edildikten sonra, mezhebin toplumsal yaşam kuralları onlara aktarılıp bu konuda eğitimleri yavaş yavaş en az üç yıllık bir süreç içerisinde tamamlanmaktadır. Bilindiği üzere mezhebin bağlılarının kaynağı hem mezhep içerisinden doğum yoluyla sağlanan insan kaynaklarıyla ve hem de mezhebe dışarıdan katılan insanlar aracılığıyla sağlanmaktaydı.

Ölü Deniz Yazmalarına göre Tanrı, yukarıda belirttiğimiz gibi, insanlar için daha ezelden beri yürüyecekleri iki ruh tayin etmiştir. Bu ruhlardaki paylarına veya insanların bu ruhları seçişlerine göre insanlar iyilik veya kötülük gruplarından birisine dahil olurlar ve daha sonra Tanrı tarafından bulundukları yere göre yargılanırlar. Bu konu şu şekilde geçmektedir:

> O, insanları dünyayı idare etmeleri için yarattı ve insan için kendisinin ziyaret edeceği güne kadar yürüyeceği iki ruh tayin etti: doğruluk ruhu ve adaletsizlik ruhu. Doğruluktan doğan kişiler nur kaynağından kaynaklanır, ama adaletsizlikten doğanlar karanlık kaynağından kaynaklanır. Bütün doğruluk oğulları Nur Prensi tarafından yönetilir ve nur yollarında yürürler ama bütün adaletsizlik çocukları Karanlık meleği tarafından yönetilir ve karanlığın yollarında yürürler.[367]

Kötülük unsurunu bünyesinde taşıyor olarak nitelediğimiz Karanlık Meleği karşısında İsrail'in Tanrısı ve O'nun Doğruluk Meleği bütün ışık oğullarına yardım edecektir. Bu yardım etme işine karar veren Tanrıdır. Zaten bahsettiğimiz Işık ve Karanlık Ruhlarını yaratan, her eylemlerini belirleyen ve

her ameli onların yolarına yerleştiren O'dur. Burada Tanrı iki ruhu da yaratmış, onların eylemlerini belirlemiş ve bu şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu sağlama işinden sonra Tanrı'nın yukarıda geçenlerden birinin işlerini sonsuzca sevdiği ve diğerinin işlerinden ise sonsuzca nefret ettiği açıklaması vardır.[368]

Yukarıda geçen ifadelerden, her şeyin ezelde Tanrı tarafından belirlenmesi ve bu plana göre gerçekleşmesi noktasında katı bir kadercilik anlaşılmasına rağmen, bu anlatımın katı bir kadercilikten ziyade özgür irade anlatımını desteklemesi için anlatılıyor olması gerekmektedir. Yukarıdan itibaren anlatılanlara dikkat edildiğinde, mezhebe, mezhep dışından yeni kişilerin girmesini sağlamak ve onların bu girişlerindeki iradelerine dikkat çekmenin esa amaç olduğu anlaşılmaktadır. Yoksa, ezelden beri kötü bir hisseye sahip olan kişinin, onun bu kötü hisseye sahip olmasını sağladığını söyleyen Tanrı'nın toplumuna alınması ve O'nun temiz insanları ile yan yana bulunması pek anlamlı olmasa gerektir.

Bu teolojik temeller anlatıldıktan sonra insan kalbinin aydınlanması için, Doğuluk ruhunun bu dünyadaki yolları sıralanır. Bunlar:

> mütevazilik, sabır, bol yardım, bitmeyen iyilik, irfan ve zeka ruhu, Tanrı'nın bütün işlerine güvenen ve onun büyük şefkatine dayanan muazzam bir hikmet ruhu, her gayeyi ayırt etme, adil kanunları arzulama, kalbin doğruluğa niyet etme, doğruluk çocuklarına yönelik büyük yardım ruhu, bütün temiz olmayan putlardan nefret eden takdir edilecek saflık, bütün şeylere ilişkin anlayıştan kaynaklanan mütevazı tutum ruhu ve hakikatin sırlarını inançlı bir şekilde gizleme ruhu. Bunlar ruhun, hakikat oğullarına yönelik bu dünyadaki tavsiyeleridir.[369]

Bütün bunlar sıralandıktan sonra, hemen yukarıda sayılan, Nur Meleğinin tavsiye ettiği davranışların insanın maddi yaşamında nasıl gerçekleşeceğinden bahsedilir. Bu tezahür şu şekilde olacaktır: "O iyileştiren, uzun bir yaşamda muazzam bir huzur ve verimlilik ve sonu olmayan hayattaki bütün sonsuz övgü ve sonsuz eğlence ile birlikte, bir şeref tacı ve sonsuz nurdaki bir ululuk elbisesi olacaktır."[370] Burada bahsedilen sonsuz nurdaki bir ululuk elbisesi olacağı konusunun ölümden sonrası ile alakalı olması gerektir. Karanlık ruhuna sahip olanlar hakkında belirtilenlerden anlaşıldığı kadarıyla bu özelliğin ölüm sonrası bir özellik olduğu anlaşılmaktadır.

Bu sıralamalardan sonra Yanlışlık Ruhunun yolları sıralanır. Bunlar:

> insanın karanlığın ve hilekarlığın bütün yollarında yürüyebilmesi için aç gözlülük, doğruluğu aramada tembellik, kötülük ve yalancılık, kibir ve gurur, yanlışlık ve kurnazlık, zalimlik ve kötülüğün çokluğu, kötü mizaç ve çok budalalık ve aşırı küstahlık, şehvetli bir ruhla işlenen kerih ameller ve pislik hizmetinde iffetsiz yollar, küfredici bir dil, gözün körlüğü ve kulağın sağırlığı, boynun kalınlığı ve kalbin katılığıdır.[371]

---

367 Toplum Kuralları 3:17-22.
368 Toplum Kuralları 3:23-4:2.
369 Toplum Kuralları 4:7.
370 Toplum Kuralları 4:9.
371 Toplum Kuralları 4:9-12.

Burada gördüğümüz gibi tüm varlıkların ve insanların yaratıcısı ve yöneticisi Tanrıdır. Ancak insanlara iyi veya kötüyü seçebilme olanağı verilmiştir. Bu olanak temelinde insanlar seçim yapabilirler, ancak en nihayetinde doğru olan tarafın bu mücadeleyi kazanacağından bahsedilmektedir.

F. Peygamberlik

Ölü Deniz Yazmalarında geçen peygamberlik anlayışı çok önemlidir. Bu anlayış Ölü Deniz Yazmalarının ve onu ortaya koyan mezhebin varoluş nedenini sağlayacak otoriteyi ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi yeni bir anlayış getirmek suretiyle ana bünyeden ayrılan (yeni) cemaatlerin, tarihi ve toplumu yeniden, taraftarlarını buna inandıracak şekilde yorumlamaları gereklidir. Dolayısıyla, önceden ifade edilen tarihin yeniden yorumlanması, doğrularının ve yanlışlarının ortaya konması ve doğru olanlara yönelik olarak bağlılarını teşvik etmesi, yanlış olanlara karşı onları uyarması ve bu yanlışın yerine doğru olanı koyması gerekir.[372] Bu, ana bünyeden ayrılan her yeni hareketin yaptığı / yapması gereken bir davranıştır. Bu davranışı yapabilmek için, buna ehliyetli kişilerin, otorite sahibi liderlerin bulunması gerekir. İşte bu noktada karşımıza Doğruluk Öğretmeni ve onun peygamberlik vasfı çıkmaktadır. Yazmalardan anlaşıldığı kadarıyla ondan peygamberlik özelliklerine sahip bir kişi olarak bahsedilir ve o, otoritesini, Tanrıyla, tanrısallıkla ve Tanrının daha önceden tezahür etmiş olan vahiyleriyle olan bu yakın ilişkisinden alır. Şimdi Ölü Deniz Yazmalarında kendisinden peygamber olarak bahsedilen Doğruluk Öğretmeninin bu peygamberliğinin nasıl anlaşıldığına bakalım.

Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen peygamberlikle ilgili ifadeler ve bu ifadelerin büyük ihtimalle MÖ 2. yüzyıl içerisinde yaşadığı düşünülen Doğruluk Öğretmeni ile özdeşleştirilmesi, Kitabı Mukaddes geleneğine göre, MÖ 5. yüzyılda kesildiği bilinen peygamberliğin[373] devam edip etmediği,

---

[372] Tarihin bu şekilde yorumlanması ve kutsal kitaplarda kullanılan zamanların bağlamlarının değiştirilip yorumu yapanların bağlamına veya içinde bulundukları zamana getirilerek yorumlanması ile ilgili olarak Reform döneminde, yani 15. ve 17. yüzyıllarda da benzeri yorumlamalar vardır. Bu noktada bu şekilde yorum yapan yazarlar kendi çalışmalarında zaman kiplerinin beklenen bir şey lehine değiştirilmesi ve Yunanca Eski Ahit ve İbranice Eski Ahit'in gramerindeki zaman kiplerinde eskatolojik bir girdi verebilmek için çeşitli değişiklikleri açıklamaya çalışırlar. Bu şekilde yapılan değişiklikler, zamanın sonunda gelecek olan Mesih'in ikinci gelişi, milenyum, haşr ve son yargı ile ilgili ifadelere matufturlar. Bu şekilde uyarlanabilir gramer çalışmaları ya devrimci bir peygamberlik yorumunu desteklemek veya ona karşı direnmek için ve en sonunda bin yılcı ve eskatolojik beklentilerde meydana gelen hataları açıklamak için de kullanılırlar. Bu çalışmaların temel amacı, çağdaş olarak bildiğimiz "gerçekleşmiş / halihazırda yaşanan eskatolojiye benzerlikler göstermeleridir. Buna göre gelecekteki kurtuluşun özelikleri, çelişik olarak, içinde yaşanılan dünyevi tarihte zaten yaşanmıştır". Jade C. Fleck, "A Grammar of Eschatology in Seventeenth – Century Theological Prose and Poetry", John C. Hawley, (ed.), **Reform and Counterreform Dialectics of Word in Western Christianity since Luther,** Mouton de Gruyter, Berlin – New York, 1994, ss.59-60. Bu şekilde bir yorum çalışmasının Ölü Deniz Yazmaları içerisinde Doğruluk Öğretmeni tarafından da yapıldığını söyleyebiliriz. Tarih ve toplum yeniden yorumlanmış ve kendileri için haklı bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen ifadelerde, kendilerinin hakiki İsrail oldukları ve diğerlerinin hatalı oldukları vurgulanmaktadır. Burada bizimle ilgili olan nokta bu vurgunun yapılabilmesi için gerekli otoritedir ve Doğruluk Öğretmeni bu otoriteyi peygamberlik kimliğiyle taşımaktadır.

[373] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.49. Buna göre, son peygamberlerin de ölmesinden sonra ilahi vahyin İsrail'den alındığı düşüncesi doğmuş ve eğitim ve nakil yoluyla yeri doldurulamayan ilahi vahye olan ihtiyaç önceki vahiyleri devamlı genişleyen objektif kurallar bütünüyle giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bizim icma olarak adlandırabileceğimiz akılcı incelemelerle ulaşılan çoğunluk kararları ve iyi geliştirilmiş yorumlar, peygamberlere bildirilen sorgulanmamış vahyin yerini almıştır. İşte bu durumda Ölü Deniz Yazmaları içerisinde ilahi ruha sahip olan kişilerden yani peygamberlerden söz edildiğini görüyoruz.

ise bile bu durumun teolojik olarak nasıl açıklanacağı sorununu ortaya çıkarmıştır. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde, biraz sonra da göreceğimiz gibi, Tanrı'nın, Doğruluk Öğretmeninin ağzına kelimeleri yerleştirdiği şeklinde ifadeler vardır. Bu durum, peygamberliğin bir şekilde devam ettiği ve böylece de bilgilerimizi yeniden gözden geçirmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır.

Doğruluk Öğretmeni ile ilgili peygamberlik vasıflarından birisi bizim nebilik diyebileceğimiz özelliktir. Buna göre Doğruluk Öğretmeni, "Tanrı'nın, Yahuda evinde, kulları Peygamberlerin bütün kelimelerini açıklasın diye yerleştirdiği" bir din görevlisidir.[374] Yine aynı şekilde, "ona, kulları Peygamberlerin sözlerinin bütün gizemleri bildirilmiştir".[375] Yine aynı bağlamda diğer bir değinimde onun, "muhteşem sırlarla ilgili Bilginin yorumlayıcısı",[376] "hakikat ve anlayışın kaynağı";[377] Tanrının, onun ağzıyla öğretiyi yerleştirdiği ve kalbine, her şeye ilişkin bilginin kaynağını açabilsin diye anlayış yerleştirdiği kişi"[378] olarak isimlendirildiği görülmektedir. Buradan onun tanrısal konularla ilgili olarak, eğitilmiş olduğunu çıkarabiliriz. Bu durumu, Tanrı'nın kendisi vasıtasıyla gizli sırları, ilahi alemle ilgili bilgileri ve evrenle ilgili bilgileri açıkladığı kişi olarak yorumlayabiliriz.[379] Bu durum İslamiyet'teki peygamberlik anlayışından ziyade apokaliptik anlayışa daha ziyade yakınlık arz etmektedir. Buradan Doğruluk Öğretmeni olarak adlandırılan kişinin kendisinden önceki peygamberlere verilmiş olan vahiylerden haberdar olduğunu, hatta onları tamamen bildiğini ve bu bilgisi üzerine onları anlama ve yorumlayabilme yeteneği ve yetkisini Tanrı tarafından kendisine verildiğini söyleyebiliriz. Bu nokta bizim bildiğimiz anlamda nebilik olarak karşılanabilir.

Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen Doğruluk Öğretmeninin peygamberliğine yönelik bu anlayışların temelinde, peygamberlerin vahyin tespit edildiği anda vahyin içeriğini tam olarak bilememeleri ve bu içeriğin bu anda değil de aşamalı olarak ileriki zamanlarda anlaşılabileceği üzerine temellenmektedir. Bu durumda, Doğruluk Öğretmeni kendisinden önceki peygamberlerin kendi zamanlarında anlayamadığı şeylerin de anlaşılmasını sağlamaktadır. Başka deyişle, bizzat peygamberler vahy edilen şeylerin içeriğini bilememektedirler ve bu durum ileriki zamanlarda tedricen anlaşılabilecektir.[380]

Cross, Doğruluk Öğretmeninin bu özelliğinin, mevcut yazmalarda sık sık geçtiğinden, özellikle Daniel, İşaya ve diğer Kitabı Mukaddes kitaplarına Doğruluk Öğretmeni tarafından sık sık atıflar yapıldığından, bu durumda, Doğruluk Öğretmeninin görevinin önceki peygamberlerin sözlerini yorumlamaktan ibaret olduğunu belirtmektedir. Buna göre Doğruluk Öğretmeni önceki

---

Shemaryahu Talmon, "The Community of the Renewed Covenant", Eugene Ulrich ve James Vanderkam, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls**, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994, ss.20-21.

374 Habakuk Yorumu (1QpHab) 2:8-9.

375 Habakuk Yorumu (1QpHab) 7:4-5.

376 Şükran İlahileri (1QH) 2:13.

377 Şükran İlahileri (1QH) 2:10.

378 Şükran İlahileri (1QH) 2:17-18.

379 Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran**, s.361.

380 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.71.

peygamberlerin sözlerini yorumlamak üzere bir metodoloji geliştirmiş ve bunlar vasıtasıyla geleneksel hale gelen bir Kitabı Mukaddes yorum şekli ortaya koymuştur.[381]

Yine onun sahip olduğu önemli bir özellik de, onun peygamberlik özelliğinin, bizim risalet olarak adlandırabileceğimiz, ama bu adlandırılışın Hıristiyanlıktaki Kutsal Ruhla daha büyük bir uyum içerisinde bulunduğu, Doğruluk Öğretmeninin Kutsal ruh tarafından devamlı eşlik edilmesi ve yönlendirilmesi şeklinde anlaşılması olacaktır.[382] Buna göre Doğruluk Öğretmeni ile birlikte bulunan Kutsal Ruh (Holy Spirit) Tanrı tarafından Doğruluk Öğretmenine yerleştirilmiştir ve böylece de o her şeyi onun vasıtasıyla bilebilmektedir.[383] Yine Tanrı'nın "kuluna Bilginin Ruhunu bahşettiğinden[384] ve O'nun kudretiyle Doğruluk Öğretmenini kaldırdığından ve onun içine kendi Ruhunu akıttığından,[385] Kutsal Ruhun onun üzerine döküldüğünden bahsedilmektedir.[386] Bu pasajlarda, yukarıda da değindiğimiz gibi Hıristiyanlıktaki Kutsal Ruhun işlevine benzer bir Tanrısal müdahale söz konusudur. Kutsal Ruh, her an Doğruluk Öğretmeni ile beraberdir; o, ona verilmiştir. Bu nedenle onun yanılması gibi bir durum söz konusu değildir. Yaptığı her eylem Kutsal Ruh vasıtasıyla denetlenmektedir. O hata yapmamaktadır; çünkü bütün eylemleri belirli bir denetimden geçtikten sonra vücut bulmaktadır.

Yine Doğruluk Öğretmeninin misyonu ile ilgili olarak da yazmalarda bazı noktalara temas edilmektedir. Bu bağlamda, Doğruluk Öğretmeni, çevresinde toplanan mezhep üyeleri ile konuşurken, Ahitten bahsetmektedir. Bu minvalde Doğruluk Öğretmeni "benim Ahdime girmiş olanlar" ifadesinde olduğu gibi, "benim Ahdim" ve "Senin Ahdin" ifadelerini sık sık kullanmaktadır. Buradan hareketle onun otoritesini tanrısallıktan alan ve böylelikle de mezhebin veya ilahi Ahdin hakiki lideri olan kişi olduğu anlaşılmaktadır.[387] Onun Ahdinin içeriği ise kendisi tarafından şöyle tanımlanır:

> sen beni Kanuna nail olmak için yarattın ve benim ağzımla Meclisinin insanlarını öğretmem için insan oğullarının arasından yarattın ...... ve bütün milletler senin hakikatini bilecekler ve bütün halklar senin şerefini. Çünkü sen, onların kendi muhteşem Ahdine girmelerine sebep oldun, kendi meclisinin bütün insanları ile beraber ve yüzünün Melekleri ile birlikte ortak bir hisseye girmelerine.[388]

Buradan onun misyonunun boyutları anlaşılmaktadır. Buna göre Doğruluk Öğretmeni hem kendi çevresindeki insanları eğitmek ve onun Ahdine yönlendirmek, hem de çevrede bulunan diğer bütün milletleri ve halkları O'nun Ahdine sokmak veya girmeyi teşvik etmek için geldiği anlaşılmaktadır. Buna göre o diğer yazmalarda rastlamadığımız oranda evrensellik arz etmekte ve Yahudilik içerisinde, kendi sınırları içine kapalı bir cemaat olarak bildiğimiz bu cemaatin, boyutlarının

---

381 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.113.
382 Kutsal Ruhun bu şekildeki varlığı İslami risalet anlayışı ile tam olarak uyuşmuyor ancak, benzerlik nedeniyle daha iyi anlaşılabilmesi ve aradaki farklılığın anlaşılabilmesi için belirtmekte yarar gördük.
383 Şükran İlahileri (1QH) 13:18-19.
384 Şükran İlahileri (1QH) 14:25.
385 Şükran İlahileri (1QH) 7:6-7.
386 Şükran İlahileri (1QH) 17:26.
387 Dupont-Sommer, **The Essene Writings from Qumran**, s.362.
388 (Şükran İlahileri (1QH) 6:10-13).

evrensel bir seviyede olduğuna işaret etmektedir. Dupont-Sommer'e göre Doğruluk Öğretmeni çift taraflı bir misyonla görevlendirilmiştir: hem İsrail oğullarının hakiki vahyini yeniden eski haline getirmekle ve hem de milletlere kurtuluş getirmekle. Buna göre bu, Rabbi kulunun iki taraflı misyonudur.[389] Yine onun misyonu ile ilgili olarak Şam Dokümanında geçen bir diğer pasajda, Tanrı'nın kendini seçenlere, onları kendi yolunda yönlendirmek için bir Doğruluk Öğretmeni çıkardığından bahsedilmektedir.[390] Buradan anlaşılan onun belirli bir topluma gönderilmiş olduğudur. Ancak belirtildiğine göre Tanrı kendini seçenleri eğitmesi için bir Doğruluk Öğretmeni çıkarmıştır, yani burada İsrail'den kendisini seçenleri kastetmektedir. Bu noktada İsrail teriminin kapsamı önem kazanmaktadır.

Yukarıda geçen bu ifadelerden anlaşıldığına göre Doğruluk Öğretmeni Yeni Ahit'in savunucusu ve aracısıdır. Bu yönüyle tıpkı yeni bir Musa'ya benzemektedir. Bu durum tabileri tarafından Musa'ya benzer bir peygamberin Tesniye 18:18'de belirtildiği gibi,[391] kabul edilmesine sebep olmuştur. Buna göre Doğruluk Öğretmeni Musa gibi bir peygamber olduğunu bildiğini belirtebilir.[392] Onun görevi yargı günü adaletli ile suçlu arasını ayırma konusunda, Tanrı tarafından mihenk taşı olarak kabul edilmesidir. Buna göre adaletli olan ona inanmış olanlar ve suçlu olanlar ise ona inanmayanlardır.[393]

G. Vahiy Anlayışları

Ölü Deniz Yazmalarının vahiy anlayışı da oldukça önemlidir. Biraz önceki bölümde peygamberlikle ilgili anlayışlarını incelerken bu konuya belirli ölçüde giriş yapılmış oldu. Vahiy denince hemen yazma ile ilgili dönemde bölgenin içinde bulunduğu apokaliptik anlayış ve beklentiler zihinde uyanmaktadır. Ölü Deniz Yazmalarının içerisinde de apokaliptik eserlerin örneklerine rastlanmıştır.[394] Ancak Ölü Deniz Yazmaları içerisinde, bizzat bu mezhep tarafından yazılmış bir

---

[389] Dupont-Sommer, **The Essene Writings from Qumran**, s.363. Bu durum İşaya kitabında geçen ifadelerle de benzerlik arzetmektedir (İşaya 64:.6; 62:6; 64:8).
[390] Şam Dokümanı 1:12.
[391] *Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım; ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi söyleyecek* (Tesniye 18:18).
[392] Dupont-Sommer, **The Essene Writings from Qumran**, s.363.
[393] Şükran İlahileri (1QH) 7:12. Dupont-Sommer, **The Essene Writings from Qumran**, s.363. Buna benzer bir durum Habakuk Yazmasında da geçmektedir: Tanrı, adil kişiyi, kendilerinin Doğruluk Öğretmenine olan inanç ve tutkuları nedeniyle, Yargı evinden kurtaracaktır (Habakuk Yorumu (1QpHab) 8:1-3).
[394] Apokaliptik literatürden bahsedebilmek için öncelikle bu apokaliptik ifadesinin iyice anlaşılması gerekmektedir. Apocalypse kelimesi Latincede vahiy (revelation) anlamına gelmektedir. Apocalypse, ıstılahi olarak özel bir edebi (literary) türü veya bu tür içerisinde yapılmış olan bir çalışmayı ifade etmektedir. Apocalyptic olarak kullanılması ise bu kelimenin İngilizce'de sıfat olarak kullanılması gayesine matuftur. Bu kelimenin ıstılahî anlamı çok çeşitlilik göstermektedir. Bunlar, özel bir edebi eser, bir edebi tür, bir düşünce, bir motifler takımı, bir ideoloji, sosyolojik bir fenomen gibi anlamları taşımaktadır. Burada sıralandığı gibi apokaliptik terimi çok değişik anlamlara geldiğinden dolayı bu terimin çok iyi bir şekilde açıklanması önem kazanmaktadır. Apokaliptiğin, kendi içeriği ile çok yakınlık arzeden bir diğer terim olan eskatoloji ile birlikte kullanılması, yani apokaliptik eskatoloji, Tanrının eskatolojik planının şu andaki düzenden dönüştürülmüş yeni bir düzene girerek kurtuluş olarak kavrandığı dini perspektife matuftur. Bu kullanılışı ile apokaliptik eskatoloji, vahyin temsilcisi olan peygamberlik eskatolojisiyle zıt bir konuma gelmektedir. Bu terimin bir diğer kullanımı apocalyptisizm şeklinde olan kullanımıdır. Bu terim, apokaliptik eskatolojinin, hareket için bir kimlik ve gerçeklik görüşü sağlayarak bir ideolojiye dönüştüğü apokaliptik bir harekete ilişkin sembolik bir evrenden bahseder (Robert L. Webb, "Apocalyptic: Observations on A Slippery Term", JNES 49 no. 2, 1990, s.115-116).

apokaliptik yazma bulunmamaktadır.[395] Apokaliptik yazmalar, Qumran kaynaklı olmayabilirler, ancak bir şekilde buraya geldikleri ve büyük bir ihtimalle burada kopyalandıkları ve yine burada yaşayan insanların bu eserleri kullandıkları bulunan apokaliptik metin örneklerinden anlaşılmaktadır.

Apokaliptik metinler ve Qumran yazmaları vahiy anlayışı açısından karşılaştırılabilirler. Bu metinler hem daha önceden biliniyor ve bu nedenle de belirli tartışma aşamalarını geçirmiş olduklarından, hem de fermanlar halinde de olsa Qumran'da örnekleri bulunmuş olduklarından dolayı, bazı yazarlar apokaliptik metinlerle Qumran Yazmalarını karşılaştırma yoluna gitmişlerdir. Buna göre Ölü Deniz Yazmaları içerisinde bulunan apokaliptik metinlerin temel özellikleri a) vahyedilmiş göksel hikmeti nakletmeleri; b) vahiy anlayışı tarafından önceden varsayılan kozmik düalizm ve c) vahiy şekilleridir.[396]

a) Bunlardan Şükran İlahilerinde, Doğruluk Öğretmeninin bildiği göksel varlıkların, yeryüzünün ve insanlığın yaratılış hikmetinin, Tanrı'nın onun kalbine, insani özelliklerinden dolayı kendisinde varolan engelleri kaldırarak gönderdiği vahyin sonucu olduğunu belirtir.[397] Tanrının mükemmelliklerine karşın insan utanç ve kötülük kaynağı, su ve çamurun bileşiminden oluşmuş bir varlıktır.[398] Onun bütün bilgisi Tanrı onun kulaklarından engelleri kaldırıp ona kendi muhteşem sırlarını ifşa etmesi vasıtasıyla olmuştur: "bu şeyleri senden gelen hikmet vasıtasıyla biliyorum / Çünkü sen benim kulaklarımı muhteşem sırlara açtın".[399] Buradan anlaşıldığı gibi, Tanrı kendi hikmetini kuluna ifşa etmektedir. Bu durum göksel hikmetin kula vahy edilmesidir.[400]

b) Yine Tanrı tarafından vahy edilmiş olan bir diğer önemli nokta, kozmik dualizm arasındaki uyumdur. Buna göre gerçekte, bizim bildiğimiz/yaşadığımız dünya, gizli bir dünya ile diyalektik bir ilişki içerisinde bulunmaktadır ve bu ilişkinin karmaşık gereklilikleri ancak vahy edildikleri taktirde öğrenilebilir. Buna göre doğru takvim ve buna dayalı uygulamalar (toplum içerisinde uyulması gereken katı kurallar da buna dahil edilebilir), göksel krallığın kanunları ile ilgili vahy edilmiş bilgiye dayanır. Bu konudaki bilgiler dünyevi / insansal çabalarla öğrenilemezler. Bu konuda Tanrısal vahye ihtiyaç vardır.

Önceden bilinmeyen şey hakkında ne diyebilirim.

Ve önceden söylenmeyen şey konusundan ne belirtebilirim

Her şey senin huzurunda yazılı olan bir hatırlatıcı üzerinde asırlardır kazılıdır.

Bir diğer ifade ile apokaliptik, içerisinde bir vahyin, hem eskatolojik kurtuluşu tahayyül ettiği sürece zamansal hem de bir diğer doğa üstü bir dünyayı içerdiği sürece mekansal bir aşkın gerçekliği ifşa ederek başka dünyalaraait bir varlık tarafından insani bir alıcıya aracılık yapılarak ulaştırıldığı anlatısal bir çerçevesi olan vahiy literatürü çeşidi olarak tanımlanır. Michael O. Wise, "The Eschatological Vision of the Temple Scroll", JNES 49 no. 2, 1990, s.155.

395 Webb, "Apocalyptic: Observations on A Slippery Term", s.116,126.

396 Nickelsburg, "1 Enoch and Qumran Origins: The State of the question and Some Prospects for Answers", s.346.

397 Şükran İlahileri (1QH) 1:1-2.

398 Şükran İlahileri (1QH) 1:22-23.

399 Şükran İlahileri (1QH) 1:21.

400 Nickelsburg, "1 Enoch and Qumran Origins: The State of the Question and Some Prospects for Answers", s.347.

Ve çünkü bütün vakitlerine göre sayıları belirsiz ebedi yılların daireleri

Ne senden gizlidir ne de senin huzurunda hazır olmayandır.[401]

Burada görüldüğü gibi, Doğruluk Öğretmeni evvel ve ahir her şeyi Tanrı'nın bildiğinden bahsetmekte ve kendisine bu bilgilerin bazılarının ifşa edildiğine şükretmektedir. Evrenin ve insanlığın gizemleri peygamberlerine veya görenlere bir vizyonla veya göksel bir yolculukla ifşa edilmektedir. Burada Doğruluk Öğretmeni ile ilgili olarak böyle bir anlatı bulunmuyor ancak ona bazı şeylerin vahy edildiği belirtiliyor. Nickelsburg'a göre bu yazmanın yukarıda geçen pasajı Doğruluk Öğretmeninin böyle bir yolculuğu yapmış ve ezelden beri yazılı olan veya işlerin meydana geldiği zaman yazılmış olan göksel kayıtları görmüştür. Yazara göre bilgi Tanrı'sının hakim olarak eylemini belirtmekle, bu ilahiyi yazan kişi 1 Enoch'ta belirtildiği gibi göksel yönetim şeklinin varlığını ima etmektedir ve bunları da kendi eylemleri için dayanak yapmaktadır.[402]

c) Üçüncü nokta olan vahyin alınış şeklini de Nickelsburg melekler vasıtasıyla alınma şekli olarak belirtmektedir. Buna göre yazarın belirttiği noktada melekler açıkça belirtilmemektedirler ancak metinde bulunan boşluğu Nickelsburg meleklere yapılan bir atıf olarak kabul etmekte ve orada meleklerin aracılık yaptığından bahsetmektedir. Burada meleklerin olmaması durumunda ise göksel bir yükseliş belirtiliyor olmalıdır.[403]

Çünkü benim nurum kaynaklandı

O'nun bilgisinin kaynağından

Gözlerim onun muhteşem işlerine dikkat etti

Ve kalbimin nuruna gelecek sırra

O Sonsuz olan

Benim sağ elimin dayanağıdır

Adımlarımın yolu sağlam kayanın üzerindedir

Ki hiçbir şeyin alınmayacağı;

Çünkü adımlarımın kayası Tanrı'nın doğrusudur

Ve O'nun gücü benim sağ elimin dayanağıdır

O'nun doğruluğunun kaynağındandır

Benim haklılığım,

Ve O'nun muhteşem gizlerindedir

Benim kalbimin nuru

Benim gözlerim dikildi

Sonsuz olanın üzerine

---

401 Şükran İlahileri (1QH) 1:23-25.

402 Nickelsburg, "1 Enoch and Qumran Origins: The State of the Question and Some Prospects for Answers", s.347.

403 Nickelsburg, "1 Enoch and Qumran Origins: The State of the Question and Some Prospects for Answers", s.348.

İnsandan gizlenen hikmetin üzerine

Bilgiye ve hikmetli tasarıma

İnsanlardan gizlenen,

Bir doğruluk menbaına

Ve gücün mecmaına

Bir şeref kaynağına

Bedenin meclisinden (gizlenen).[404]

Yine bir diğer yerde, Doğruluk Öğretmeninin peygamberliği ile ilgili olarak geçen Habakuk Yorumu'ndaki peygamberlikle ilgili ifadenin içeriğinin eskatolojik bir vahiy olduğunu savunmaktadır. Bu vahyin içeriği yazmalarda geçmemekle birlikte, Doğruluk Öğretmeninin kendi zamanının ahir zaman olduğu ile ilgili vardığı sonuç, aldığı ilahi vahyin sonucudur[405]

II. Tarih Anlayışları

Ölü Deniz Yazmaları içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla mezhebin kendi kendini anlaması, herhangi bir ayrılıkçı grup oldukları şeklinde değil de esas ana bünyenin azınlık olmasına rağmen kendileri oldukları, buna karşın çoğunluk olan diğer grubun ise sapkın olduğu şeklindeydi. Buna göre Mezhep kendisini gerçek "İsrail" olarak kendilerinin geldikleri dini bünyenin otantik geleneğinin artakalanı olarak görmekteydi.[406] Buna göre mezhebin dışında kalan insanlar, gerçek İsrail'i temsil etmemekteydiler. Gerçek İsrail'i temsil etmemelerine rağmen mezhep dışında olan insanlar çoğunluktaydılar ve otoriteyi de ellerinde tutuyorlardı. Ellerinde bulundurdukları bu otorite nedeniyle, "Gerçek İsrail"in yapması gereken hareketlerini de engellemekteydiler. İşte bu nedenle mezhep "Gerçek İsrail"in uygulaması gereken görevleri tam anlamıyla yerine getirebilmek maksadıyla ana bünyeden ayrılmış ve çöle çekilmiştir. Bu noktada mezhep din görevlileri ve normal insanlar şeklinde iki gruba ayrılır ve normal insanlar da kendi içlerinde. Kitabı Mukaddesten aşina olduğumuz, on iki ana bölüme ayrılırlar.

Ölü Deniz Yazmaları mezhebi apokaliptik bir anlayışa sahip miydi? Bu konuya Cross'un verdiği cevap apokaliptik bir cemaat oldukları şeklindedir. Buna göre onlar, hakiki birer asketik olmak yerine, apokaliptik din görevlileri idiler. Onlar bu şekilde Musa zamanında yaşanmış olduğu gibi eski çöl dolaşmalarını taklit etmek suretiyle Tanrı'nın krallığını beklemekteydiler.[407] Bu inanışları diğer apokaliptik toplumlarla uyuşmaktadır. Apokaliptik anlayışın genel özellikleri içerisinde, ilk olarak, apokaliptik toplumlarda yapılan bütün kehanetler veya peygamberliklerin eskatolojik bir anlayışla yüklü olmasıdır. Peygamberler veya kahinler, devamlı açık veya imalı bir şekilde ahir zamandan

---

404 Toplum Kuralları 1QS 11:3-9.

405 Nickelsburg, "1 Enoch and Qumran Origins: The State of the Question and Some Prospects for Answers", s.350.

406 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.26. Essenilerin anlayışlarına göre onlar Tanrı'nın halkı İsrail içerisinde özel bir grup değil, bilakis İsrail'in tamamı, hakiki İsrail idi. (Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.165). Bu nedenle onlar kendilerini "hakiki İsrail" olarak isimlendirmişlerdir.

bahsederler. Onların sözlerindeki bu ahir zaman ifadesini yakın veya uzak bir gelecek olarak değerlendirmek hatalı olacaktır. Burada bahsedilen ahir zaman ifadesiyle anlatılmak istenen, içinde bulunulan çağla diğer çağlar arasında bir mücadelenin vücut bulduğu, ancak tarih içerisinde vuku bulan bir şey değil, tarihler arası, yani çağlar arası bir mücadeleyi dile getiren bir ifade olduğu şeklindedir.[408] Buna göre ahir zaman demek çağların sonundaki zaman diliminin sonunda, artık Tanrı'nın yeryüzüne ineceği ve iyi ile kötü arasında olan mücadeleye son noktayı koyarak iyileri mükafatlandırıp kötüleri cezalandıracağı bir zamandır.

Apokaliptik anlayışın bir diğer özelliği, böyle toplumlarda, birinci şıkta anlattığımız zaman dilimi içerisinde yaşanıldığına inanılmasıdır. Buna göre apokaliptik bir toplumun üyeleri, ahir zamanda, nihai bir karışıklığın içerisinde ve içinde bulunulan çağın sona erip yeni bir çağın başlayacağı bir noktada yaşayacağına inanırlar. Onların bu inancının beslendiği kaynak genellikle önceki peygamberlerin sözlerinin yorumlanmasının kendi zamanlarına uygunluğu kabul edildiği noktasıdır.[409] Bu şekildeki bir toplumun başına gelen olaylar ve sahip olduğu şerefli kaderin tamamının, öncekilerin ortaya koymuş olduğu şartlara uygun olması gereklidir. Bu noktada, önceki peygamberlerin ifadelerinin, içinde bulunulan zamana uygunluğunu belirleyebilecek yetkinlikte kişilerin olması gerekir. Bu kişilerin yorumları mezhebin yaşantısına yön verecektir.

Tarihin apokaliptik olarak yorumlanmasının doğasında, olaylar seçilmiş toplum bağlamında, yani onların bakış açılarından değerlendirilir. Kurtuluş tarihindeki önemli olaylar, mezhebi de içine alan, ilgilendiren olaylardır. Mesela belirli bir zaman diliminde gelişen olaylara baktığımızda, bunların mezhep için yorumlanması kendine özgü bir durum arzeder. Mezhep için önemli olan olaylarla, aynı dönemdeki olayları inceleyen bir tarihçi için önemli olan olaylar farklıdır. Bir tarihçi için, siyasi olaylar, bir ülkenin bir bölgeyi fethi, bir kralın ölümü gibi olaylar mezheple olan ilişkisi bağlamında önemli kabul edilirken, mezhep için önemli olan, bir Esseni liderinin zorlanması, ölümü, bir bayram kutlamasının dağıtılması gibi olaylar olabilir ve tarihçi için önemli olmayan bu olaylar mezhep için son derece önemlidir. Apokaliptik yorumun bir diğer özelliği, belirli bazı tipolojiler içermesidir. Mesela, Musa gibi bir peygamber, Davut gibi bir Mesih, Harun veya Zadok gibi bir din görevlisi beklerler; yine yeni bir çölde dolaşma, yeni bir Çıkış (Exodus), yeni bir ahit, İsrail'in yüceliklerine ait yeni bir hediye ve yeni bir Kutsal Savaş'ın meydana gelmesini bekler (veya bunların meydana gelmesi için gerekli zemini hazırlamaya çalışırlar).[410] Yine Doğruluk Öğretmeni, Yanlış Kehanet, Öfkeli Aslan gibi sembolik ünvanları taşıyan pek çok figür karşımıza çıkar. Burada dikkati çeken nokta, bu sembolik ünvanların bir devamlılık arzetmediği, belirli bir dönemdeki belirli tarihi kişilerle ilgili oldukları şeklindedir. Buna göre "İsrail'in Mesihi", apokaliptik yorumlarda gelecekte ortaya çıkacak olan bir dizi Davud soyundan gelen krallara uygulanamaz. Yine "Musa gibi bir peygamber de devam eden peygamberlik makamını ifade etmek için kullanılmaz. Yine "Yeni Çağ", ileride başka bir "Yeni

---

[407] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies,** s.78.
[408] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies,** s.112.
[409] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies,** s.112.

Çağ" tarafından yerinin alınması anlamında hiç yaşlanmaz. Yine bu minvalde "Doğruluk Öğretmeni"; "Yanlış Kehanet", "Öfkeli Aslan" vs gibi ifadeler, tarihte uygun kişiler tarafından doldurulmaları beklenen "makam"lar değillerdir. Bunların belirli bir tarih diliminde belirli şahıslarla doğrudan bağlantıları vardır. Ancak bazı ifadelerin ve figürlerin Kitabı Mukaddes veya diğer yazın içerisinde öncelleri, prototipleri vardır. Ancak apokaliptik yazmalarda bahsedilenler, büründükleri eskatolojik rol bağlamında, son çağda, nihai olarak karşımıza çıkacak olan figürlerdir.

I. Toplumsal Yapı

Ölü Deniz Yazmaları içerisinde dikkati çeken önemli noktalardan birisi, toplumsal yapının temel dayanağı olan hiyerarşik sıralanmalarıdır. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla buradaki hiyerarşi sıkı ve teşkilatlı idi. Herbir mezhep üyesinin belirli bir yeri vardı ve bu yere bütün toplum toplantılarında ve yemek masasında uymak zorundaydı.[411] Halk, din görevlileri ve normal insanlar olarak ikiye ayrılmışlardı (Harun ve İsrail). Bunlardan normal insanlar da kendi içlerinde on iki kabileye ayrılmışlardı.[412] Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen bir diğer ayrım ise onları sayısal olarak sınıflara ayırmaktadır. Buna göre toplum, binlik, yüzlük, ellilik ve onluk sınıflara ayrılmışlardır.[413]

Burada bulunan bir başka grup, on iki normal ve üç din görevlisinden oluşan 15 kişilik Toplumun Konsilidir.[414] Milik'e göre bu bölümlenme 12 kişilik İsrail kabilesini ve Levi'den devam eden silsile olan Gershon, Kohath ve Merari'den itibaren devam eden yapılanmaya delalet etmektedir.[415] Merkezde bu şekilde oluştuğu düşünülen bir yapılanma olmasına rağmen merkezden uzakta bulunan kamplardaki yönetim ise 10 kişilik bölümlenme ile olmaktadır. Buna göre 6 kişi normal insanlardan, 4 kişi ise din görevlilerinde oluşmakta idi.[416] Milik bu 10 kişilik yapılanmayı Helenistik şehirlerin yönetimine benzetmektedir. Yine ona göre, buradaki 10'ar kişilik bölümlenmeler, Hıristiyan toplumlarındaki 120 kişilik havarileri temsil eden meclise delalet etmektedir.[417]

Din görevlilerini, insanlarla Tanrı arasında iletişimi sağlama görevini üstlenen ve bu görevi yürüten seçilmiş kişilerden oluşmuş insan sınıfı olarak tanımlayabiliriz. Bu iletişimi sağlama durumu, bu insanların bizzat Tanrı tarafından seçilmeleri sonucu olabileceği, yani bir peygamber soyundan gelebileceği gibi, karizmatik özelliklere sahip olan, ama bu arada her hangi bir silsileye de mensup olmayan insanlardan da olabilir.

---

410 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.116.
411 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.28.
412 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.26.
413 Vermes'e göre burada geçen binlik ifadesi mecazi bir ifadeden daha fazlasını ima etmemektedir. Çünkü ona göre buradaki bu ifade ve Qumran harabesinden edindiğimiz bilgiler uyuşmamaktadır. Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.27.
414 Toplum Kuralları (1QS) 8:1.
415 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.100.
416 Şam Dokümanı 10:4.
417 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.101.

Din görevlisi olarak en üst mertebeyi kralın tuttuğunu söyleyebiliriz.[418] Kral en üst mertebeyi işgal etmekte ve savaş dahil her önemli görevi yürütmektedir.

Bunun yanı sıra kralı gözeten ve onun eylemlerini denetleyen bir baş rahip vardır ve kral ona danışıp görüşünü almadan savaş ilan edemez. Bu konu ile ilgili olarak şöyle denilir:

O, kendini, Kendi yararına olarak kararını Urim ve Tummim vasıtasıyla tahkik edecek olan Baş Rahip'in huzurunda sununcaya kadar gitmeyecektir. Onun ve onun yanında olan bütün İsrail oğullarının gitmesi ve gelmesi onun sözüyledir. Kral, Baş Rahip, Urim ve Tummim[419] vasıtasıyla bir kararı soruşturuncaya kadar, kendi kalbinin öğüdünü izleyerek gitmeyecektir."[420]

Burada Baş Rahip'in kralın yanındaki otoritesi ortaya çıkmaktadır.

Kralın çevresinde onu her zaman gözetecek olan on iki prens, on iki tane rahip ve on iki Levili olacaktır. Bunlar her zaman kralla birlikte olacaklar ve "kralın kalbi onların üzerinden kaldırılmasın diye karar ve kanun ilan etmek için onunla birlikte oturacaklar ve kral onlar olmaksızın herhangi bir işle ilgili hiçbir şey yapmayacaktır".[421] Burada krala yönelik bir koruma mekanizmasının yerleştirilmiş olduğunu görüyoruz. Onu her an gözeten ve her kararına müdahalede bulunabilen Baş Rahiple birlikte yaklaşık otuz altı kişi bulunmaktadır. Burada alınan karar daha önce yaşanmış tecrübeler neticesi ulaşılan bir karara benzemektedir. Kralın evliliği ile ilgili bahiste de geçeceği üzere, kralın fazla kadınla evlenmemesi ve bir kadınla yetinmesi zorunluluğunun Davud'un uygunsuz davranışından kaynaklandığı söylenmektedir.[422] Bu hataları en aza indirgemek isteyen Ölü Deniz Yazmaları cemaati, hali hazırda bir krala ve bu derecede büyük bir devlete sahip olmasalar da yine de krala yönelik kurallar koymuşlardır.

Yukarıda saydığımız din görevlileri sınıflarının yanında, binlik, yüzlük, ellilik ve onluk gruplara bölünen her grup için de birer din görevlisi mevcuttur. Bu görevliler her zaman sorumlulukları altında olan insanlarla irtibat halinde olacaklardır.

Ölü Deniz Yazmalarında din görevlisi seçimi ile ilgili olarak, "eğer Yüce Rahip Yahve'nin bir papazı ise, babasının yerine cüppeyi giymeye her kim emredilmişse, o kişinin" biri din görevlileri için ve diğeri normal insanlar için olmak üzere kurban yapması gerektiği ifade edilmektedir.[423] Bunu müteakiben rahiplerin büyüklerinin yeni seçilen bu kişiyi kutsamak için yapacakları işlemler

[418] Tapınak Yazması 56:12-14.
[419] Urim ve Tummim ok atma şeklinde kehanet yöntemidir. Diğer pek çok kehanet usulü açıkça yasaklanmış olmasına rağmen bu usul yasak değildi. Bu ok atma yani kura çekme usulü Urim ve Tummim şeklinde yapılan kura çekme usulü idi. Bunlardan Tummim "tamam" kelimesinden türemiş ve mükemmel, kusursuz, yani masum ve doğru anlamlarını tanımlamaktaydı. Buna göre Rim'in anlamı açık olmayan, muğlak şeklinde olsa da, olumsuz tarafı ve suçluyu temsil ettiği anlaşılmaktadır (Arthur Green, "Levites", ER, c.8, s.529). Bir başka ifadeyle Urim ve Tummim evet ve hayırı temsil etmekteydi. Bu sonuca ulaştıracak işaretler din görevlisinin giysisinde bulunmaktaydı ve ilahi iradenin anlamlarını seçebilmek için vasıta olarak kullanılmaktaydı (Alf Hiltebertel, "Gambling", ER, c.5, s.472).
[420] Tapınak Yazması, 58:16-21.
[421] Tapınak Yazması, 56:11-17.
[422] Dwight D. Swanson The Temple Scroll and the Bible, E. J. Brill, Leiden, 1995, s.138.
[423] Tapınak Yazması, 15:20.

sıralanmaktadır. O kişinin bütün günlerinde kutsal olacağı, kendini, ebeveyni için dahi olsa kirletmemesi gerektiği ifade edilmektedir.[424]

Din görevlilerinin işlevleri, yukarıda söylediğimiz gibi Yahve ile onun halkı arasındaki iletişimi sağlamak, onun halkına göz kulak olmak, ibadetlerini yerine getirmelerini sağlamaktır. Buna göre, din görevlilerinin en önemli görevlerinden biri kurbanları ve diğer sunuları sunmaktır.[425] Onlar bu sunuları sunarlarken, sunulara muvafık olarak yapılması gereken işlemleri yaparlar ve her grubun statüsüne göre bu sunuları yerine getirirler.

Halkın herhangi bir problemi olduğu zaman Levi din görevlilerine veya o zaman görev başında olan hakimlere gitmeleri, onların kılavuzluğunu aramaları ve onların, danışılan konu hakkında konuşup kararlarını bildirmeleri ve halkın da bildirilen kanuna uygunluk içerisinde davranmaları söylenmektedir. Bu konularda dikkatli olunması, öğretilen bütün şeylerin yapılması söylenmektedir. Onların öğrettiği herhangi bir konudan sağa veya sola sapılmayacaktır; hakimlerin kararlarını dinlemeyen ve her hangi bir hüküm verildiği zaman, o hükme karşı küstahça davranan insanın öldürülmesi söylenmektedir.[426]

Ölü Deniz Yazmaları cemaatine ilişkin diğer kaynaklar bu mezhebi dünyevi arzulardan uzaklaşmış ve günlerin sonunda gelecek olan bir kurtarıcıyı beklemek üzere Ölü Deniz kıyısında Qumran olarak isimlendirilen mekana çekilmiş bir mezhep olduğu üzerinde durmaktadır. Ancak yazmalardan elde edilen veriler onların tamamen hayattan kopmadıklarını ve kendileri dışındaki diğer insanların da uyguladıkları bazı şeyleri uygulamaya devam ettikleri şeklinde bilgiler içermektedir. Bu bilgiler, mezhep üyelerinin kendi aralarında ve kendilerinin dışında bulunan insanlarla olan ticari münasebetlerini düzenleme noktasında elde edilen bilgilerdir.

1. Komünal Yaşam

Ölü Deniz Yazmalarının önemli bir özelliği de kendi içerisinde bütünleşmiş ve toplumsal olarak birimlere ayrılmış hiyerarşik bir sisteminin olmasıdır. Toplum aynen bir ordunun dizilişi gibi en üstteki bireyden en alttaki kişiye kadar sıralanmıştır. Bu sıralanmada yaş önemli olduğu kadar toplumun kurallarına riayet konusunda gösterilen titizlik, onları yaşama kabiliyeti ve bunları yaşarken de diğer toplum üyeleri ile olan ilişkilerin düzeyi de önemli addedilmiştir. Toplum öğreti, mülkiyet ve adaletle ilgili her türlü kararın kendileri tarafından verildiği, Ahde sıkı sıkıya sarılan insanların otoritesi altında birleşmektedir. Bu insanlar, toplumu, bizim basitçe "adabı muaşeret" olarak adlandırabileceğimiz konulardan,[427] yönetimle ilgili bütün konulara kadar yönetmektedirler. Bunlar otoritelerini, kendilerini Musa'nın şeriatine ve bu şeriatten Zadok oğullarına vahy edilenlere, yani

---

424 Tapınak Yazması 16:5.
425 Tapınak Yazması 23:5.
426 Tapınak Yazması 56:15.
427 Bunlar arasında herkesin kendi yerine oturması, hiç kimsenin arkadaşının konuşması bitmeden onun sözünü kesmemesi, kendisinden daha üst düzeyde olan kişinin huzurunda konuşmaması, ancak sırası gelince konuşması, toplum meclisinde hiç kimsenin Gözeticinin rızası olmaksızın konuşmaması ve eğer konuşmak zorunda kalırsa ayağa kalkıp izin istemesi ve izin verilirse konuşması, gibi hususlar sayılabilir. (Toplum Kuralları 36-37).

kendileriyle Tanrı arasında yapılmış olan Ahde uyma konusunda göstermiş oldukları riayet ve titizlik neticesi ulaşmış oldukları makamdan alırlar ve her türlü konuda bu noktalara riayet ederler.

Ölü Deniz Yazmalarında toplumsal sıralanışa verilen bu önem, bu yazmaların Essenilere ait olması ihtimaline en büyük dolaylı desteği sağlamaktadır. Yazmalarla Esseniler arasındaki ilişkiler karşılaştırıldığında, genel olarak, diğer uygulamalarda bazı çelişik tutumlar olmasına rağmen, toplumsal uygulamalarda uyuştukları görülmektedir. Ölü Deniz yazmalarında Toplum Kuralları diye bir bölüm vardır ve aynı şekilde Essenilerden bahseden tarihsel kaynaklar da onların toplumsal yaşamı üzerine büyük vurgu yapmışlardır. Toplumsal uygulamalarının bilinmesi, onlar ve Esseniler arasında var olduğu düşünülen ortak noktaları daha iyi ortaya koyabilecek ve diğer mezheplerle olabilecek muhtemel bağlantıları en az seviyeye indirecektir. Bu nedenle bu bölümün, Ölü Deniz Yazmalarını yazan kişilerin Esseniler olduğunu savunanlar tarafından titizlikle işlendiği görülmektedir.

Toplumsal özelliklerle ilgili bilgileri, diğer yazmalardan daha yoğun bir şekilde, Toplum Kuralları isimli yazma bize vermektedir. Normal dini geleneklerde görülmeyen, aksine sır dinlerinin özeliklerinden olan gizlilik, katı bir sıralanış ve aşamalı bir yükseliş mezhebin tüm yaşamına hakimdir. Hiç kimse bulunduğu düzeyin üzerindeki kişilere has olan bir davranışta bulunamaz, ama kendisinden alt düzeyde bulunan kişilere karşı daima denetleme hakkına sahiptir.

Toplu halde yaşamak ve toplu halde yaşamanın nimetlerinden faydalanmak ancak tertipli ve düzenli bir yaşayışla ve sistemli bir toplum anlayışıyla mümkün olabilir. Ancak böyle bir asayiş ve düzenin hakim olduğu bir toplumda kişiler mutlu ve huzurlu yaşayabilirler ve Tanrıyla olan ahitlerini muhafaza edebilirler. Ahde ve ahdin korunmasına son derece önem veren ve hayatları bu ahdi koruma gayesine matuf olan Qumran mezhebi mensupları,

> Bütün kalpleriyle ve ruhlarıyla Tanrıyı arayabilmek, Musa ve diğer peygamberler vasıtasıyla kendilerine ulaştırılan şeyleri doğru ve iyi bir şekilde yapabilmek; Tanrı'nın seçmiş olduklarının tamamını sevebilmek ve dışladıklarının tamamından nefret edebilmek; doğruyu ve haklıyı ve adaleti uygulayabilmek ve kendi kalpleri doğrultusunda gitmeyip Tanrı'nın istek ve arzusuna göre yaşayabilmek için, Efendileri tarafından kendilerine öğretilen Toplum Kurallarına uygun bir şekilde yaşamak zorundadırlar.[428]

Bu kuralları yerine getirme noktasında karşılaşılacak her hangi bir eksiklik, üyeyi çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya bırakabileceği gibi, tamamen mezhepten dışlanmasına da sebep olabilir.

Topluma katılmak için "lütuf ahdi" diye isimlendirilen bir ahit yapılmaktadır ve topluma giren herkes bu ahde uymak zorundadır. Bu ahdin amacı, mezhep üyelerinin "Tanrı'nın konsiline katılabilmeleri, belirli zamanlarla ilgili olarak kendilerine vahy edilenlerle uygunluk içerisinde Tanrı'nın huzurunda amel edebilmeleri ve ahde katılmamış olan bütün karanlık çocuklarından, her birinin Tanrı'nın gazabındaki yerine göre nefret edebilmeleri" içindir.[429] Bu ahit onların, dış dünya ile ilgilerini tamamen kesmeleri, her şeyleriyle topluma bağlanmaları ve tamamen Tanrı'nın emirlerine

---

428 Toplum Kuralları 1:5.
429 Toplum Kuralları 1:10.

uygunluk içerisinde yaşamaları demektir. Ahde girmeyen kişiler ise "karanlık çocukları" olarak isimlendirilirler. Bu isimlendirmede söz konusu olan, gnostik anlamda iyiliğin karşıtı olan karanlık tarafından esir edilmiş kişiler değil, sadece doğruluk kurallarını uygulama konusunda göstermiş oldukları noksanlıktır. Yani burada karanlık ve ışık derken bu insanların katı bir düalizm anlayışına sahip oldukları değil, sadece ahlaki düalizme sahip oldukları anlaşılmalıdır.

Ölü Deniz yazmaları cemaati, eğer bunlar katı bir asketik hayat yaşayan Essenilerse, nesillerinin devamı için yeni bireylerin topluma dışarıdan katılmasına mecburdular, çünkü kendileri evlenmedikleri[430] için yeni bireylerin doğması mümkün değildi. Bu nedenle dışarıdan kendilerin katılmaya gelen kişileri iyice sorgulamak ve eğer onlar topluma girebilmeye elverişli şartlara sahiplerse onları topluma kabul etmek zorunda idiler. Topluma yeni girecek bireylere, onların hata yaparak yanlış karar vermelerini engellemek maksadıyla toplumun teolojisini iyice anlatmaları gerekmekteydi. Bu anlatıları Tanrı'nın insanlığı yaratması ve insanlara yüklediği özellikler, iyilik ve kötülük ruhu gibi anlatılardı. Bu anlatımlara verdiği tepki sonunda o kişi topluma alınır ve ibadet diyebileceğimiz uygulamaları yapması kendisinden istenirdi. Bu uygulamalarda başarılı olan kişiler bir diğer aşamaya terfi ederler ve böylece toplumun en üst makamlarına çıkma imkanına sahip olurlardı.

a) Toplumsal Denetim ve Eğitim

Qumran cemaatinin ibadet zamanları, güneş doğarken ve güneş batarkendir. Bu zamanlar "ışığın hakimiyetinin başlangıcı ve karanlığın hakimiyetinin başlangıcı", "güneş doğmadan önce karanlık kendi dinlenme mekanına çekilirken; ışık şuleleriyle her tarafta hüküm sürmeye başladığı ve akşam olduğu zamanda ise kendi Şeref mekanına istirahate çekildikleri zaman" diye tarif edilmektedir. Yapılan ibadet ise dudakların sunusu ile Yahve'yi övmektir.

Yine ibadetlerin, aybaşlarında belirlenen kutsal günlerde, yılların başlangıcında, mevsimlerin sonunda, Yahve tarafından emredilen günlerde; bunun yanı sıra, her işten, her hareketten ve her düşünceden önce onun isminin zikredilmesi söz konusudur. Bu konu ile ilgili olarak mezhep üyesinin şu şekilde manzum bir yakarışı vardır:

Ellerimi, ayaklarımı oynatmadan önce
O'nun ismini öveceğim,
Dışarıya çıkmadan veya içeriye girmeden önce O'nu öveceğim
Veya oturmadan veya kalkmadan,
Ve yatağımın kanepesi üzerinde uzanırken.
O'nu sunusuyla öveceğim
Dudaklarımdan dökülenlerin

[430] Ölü Deniz Yazmaları cemaatinin evlenmediğine dair kesin delil yoktur. Onların evlenmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Bu düşünceleri Qumran Harabeleri olarak bilinen yerin yakınlarındaki mezarlıkta keşfedilen erkek cesetlerinin ötesinde çocuk ve kadın cesetlerine de rastlanmış olması desteklemektedir.

İnsanların sıralarının ortasından

Ve yemek için ellerimi kaldırmadan önce

Yeryüzünün hoş meyvelerini"[431]

Burada görüldüğü gibi Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin her zaman ve her koşulda Tanrılarını anmaktan geri kalmamaları emredilmektedir.

Toplumsal denetimin amacı üyelerin, birbirlerinin eksik ve hatalı taraflarını gözeterek toplum kurallarına uygun olmayan davranışlarda bulunan insanların vukuu durumunda, onların bu kötü davranışlarından en kısa zamanda kurtulabilmelerini ve toplumun onadığı, uygun gördüğü, benimsediği davranışları uygulamalarını sağlamaktır. Buna göre diyebiliriz ki üyelerin sergiledikleri hareketler, iç temizliğinin bir göstergesi durumundadırlar ve içi temiz olan kişinin bu temizliğinin onun hareketlerine yansıyacağı düşüncesindedirler. Hareketleri doğru olmayan kişiler bu hareketlerini düzeltmeleri konusunda uyarılırlar ve toplumsal müeyyidelerle cezalandırılırlar. Yine bazı hareketler vardır ki bunlar, o kişinin toplumdan dışlanmasıyla sonuçlanacak yaptırımlara sebep olabilir. İşte bütün bu durumlarda, toplum kurallarına uygun olmayan bir harekete şahit olan kişi, bu durumu toplumun gözeticisine bildirir ve yaptırımlara götürecek uygulamaların başlamasını sağlar.

Malum olduğu üzere bütün toplumlarda toplumun kolluk güçleri yapılan her hareketi ayrıntısıyla gözetleyemezler ve bu durum toplumun belirli noktalarda yozlaşmasına sebebiyet verir. Ancak bu hareketler kolluk güçlerinin gözetiminden kaçsa bile, bu hareketi gören bilen ve bu hareketten rahatsız olan bazı kişiler her toplumda mutlaka olacaktır. Bu kişilerin, toplum kurallarına uygun olmayan durum karşısında tavır almaları ve böyle bir durumda uygunsuz hareket yapanların cezalandırılmaları sonucu toplum kötülüklerinden temizlenebilir. İşte Qumran mezhebinin iç dinamiği de böyle bir dayanışma üzerine bina edilmiştir.[432]

---

[431] Toplum Kuralları 6:24-7:9.

[432] Toplum içerisinde karşılaşılabilecek olan ve bu davranışlara karşı uygulanacak yaptırımlar şu şekilde sıralanmıştır:

"Bunlar olaylara Göre Toplumun Soruşturma (Mahkemesinde) Yargılama Konusunda Uygulanacak Kurallardır Eğer onlardan birisi mülkiyet konusunda kasten yalan söylerse bir yıl toplumun Saf Yemeğinden ihraç edilecek ve kendi yemeğinin dörtte birine göre cezalandırılacaktır. Kim arkadaşına dik kafalılıkla cevap verirse veya ona sabırsız bir şekilde hitap ederse, o kendisinden önce kazınan bir kardeşinin emrine itaatsizlik ederek arkadaşının makamını hesaba katmaksızın giderse o Şeriatı kendi eline alır; buna göre o bir yıl cezalandırılacaktır [ve ihraç edilecektir]. Eğer herhangi bir kişi [En] Muhterem ismi telaffuz ederse hafifmeşreplik yaparak dahi olsa veya bir şok sonucu veya ne sebeple olursa olsun, Kitabı okurken veya överken, o ihraç edilecek ve artık Toplumun Konsiline hiç dönmeyecek. Eğer Kitapta kazınan Din görevlilerinden birine karşı kızgınlıkla konuşursa bir yıl cezalandırılacak ve nefsinin hatırına Kongrenin Saf Yemeğinden ihraç edilecek. Ama Eğer o basiretsizce konuşmuşsa altı ay cezalandırılacaktır. Her kim ki kasten yalan söylerse altı ay cezalandırılacaktır. Her kim ki arkadaşına haksız bir şekilde hakaret ederse bir yıl cezalandırılacak ve ihraç edilecektir. Her kim ki arkadaşını sözle veya işle kandırdıysa altı ay cezalandırılacaktır. Eğer o arkadaşına ihtimam göstermede başarısız olursa üç ay cezalandırılacaktır. Ama eğer toplumun mülküne ihtimam göstermede başarısız olursa ve böylece onun kaybolmasına sebep olursa o onu tamamen yenileyecektir. Ve eğer o bunu yenileme(yecek)zse, altmış gün cezalandırılacaktır. Her kim ki arkadaşına karşı adaletsiz bir şekilde kin taşır, altı ay/bir yıl cezalandırılacaktır; benzer şekilde, her kim ki hangi konuda olursa olsun öç alırsa. Her kim ki aptalca konuşursa: üç ay Her kim ki arkadaşı konuşurken araya girerse: on gün Her kim ki bir Kongre Meclisi sırasında uyumak için uzanırsa: Otuz gün: Ve benzeri şekilde, her kim ki sebepsiz yere bir Kongre Meclisini terk ederse on gün cezalandırılacaktır. Ama eğer o diğerleri dikilirken (toplantı yaparken) ayrılırsa otuz gün cezalandırılacaktır. Her kim ki arkadaşının önüne, bunu yapmaya zorlanmaksızın, çıplak olarak çıkarsa, altı ay cezalandırılacaktır. Her kim ki bir Kongre

Qumran cemaati din eğitimi konusunda çok dikkatli ve çok titiz bir sistem uygulamaktadır. Bu sistem hem öğrenme hem de öğrendiklerini uygulayarak gösterme şeklindedir. Bu eğitimin küçük çocuklara da verilip verilmediği açık değildir, ancak bu eğitimin hangi yaşta olursa olsun mezhebe girecek olan yeni kişilere veriliyor oluşu kesindir. Bu eğitimi almayan, bu eğitimden başarı ile geçemeyen kimseler, toplumun konsiline alınmamakta, hata yaptıkları seviyede eğitimleri kesilmekte, ya ceza çekerek veya toplumdan dışlanarak bu hatalarının karşılığını ödemektedirler.

Yazmalar incelendiğinde, din eğitimi ile ilgili bahsi Tanrı'nın insanları yaratışı ve onları iyiler ve kötüler olarak ayırması ve bu ayrışın sebepleri izlemektedir. Ancak mezhebe yeni katılacak insanlara inanç esasları ve bu esasların ayrıntıları anlatıldıktan sonra, o kişilere uygulamalı çeşitli eğitimler veriliyor diyebiliriz. Teolojik temel yerleştirilerek ve bu temelde Tanrı'nın rolü belirginleştirilerek ve insanın bu düzen içerisindeki rolü iyice anlatılarak dini bir eğitim verilmeye çalışılmaktadır.

b) Topluma Katılma Şartları

Yukarıda açıklandığı üzere toplumun üyesi haline gelen kişiler kendilerini toplumun yöneticilerinin emrine teslim etmektedirler. Bu kişiler kendi iradeleriyle bütün kötülüklerden dönmeye ve O'nun iradesine göre O'nun emirlerine yapışmaya biat eden kimseler topluluğudurlar.

Bu topluluk içerisinde bulunan bir kişinin topluma katılabilmesi için maddi ve manevi bütün varlık ve düşüncelerinden sıyrılarak, toplumun bütün kurallarına uyacağına dair bir ahit yapması gereklidir. Bu ahit şöyledir:

> O kişi bağlayıcı bir yeminle bütün kalbi ve nefsiyle Musa'nın şeriatının her emrine, o emirlerden Zadok oğullarına vahy edilenlere uygunluk içerisinde döneceğine ve kendi iradeleriyle Onun doğrusuna ve onun arzusunun yolunda yürümeye biat eden onların Ahitlerinin insanlarının çoğunluğuna dönmeyi taahhüt etmelidir. Ve o bu ahitle kötülük yolunda yürüyen bütün adaletsiz insanlardan ayrılmayı taahhüt etmelidir.[433]

Bu taahhüdü yerine getirip kötülük insanlarından ayrıldıktan sonra,

---

meclisinde tükürdüyse otuz gün cezalandırılacaktır. Her kim ki elini elbisesinin altından çekerken avret yerleri görünecek derecede az elbise giymişse otuz günle cezalandırılacaktır. Her kim ki aptalca kahkaha ile gülerse otuz gün cezalandırılacaktır. Her kim ki sol elini karşısındakini tahkir edici hareket yapmak için oynatırsa, on gün cezalandırılacaktır. Her kim ki arkadaşı hakkında Kongrenin saf yemeğinden ihraç edilecek ve cezalandırılacak. Ama her kim ki Kongreye iftira ederse onların arasından sürülecek ve artık geri dönmeyecek. Her kim ki toplumun otoritesine karşı şayia çıkarırsa sürülecek ve artık geri dönmeyecek. Ama eğer o arkadaşı arasında adaletsizce şayia çıkarırsa altı ay cezalandırılacak. Eğer bir kimse Toplumun otoritesi önünde bu kadar tökezlemiş ruhuna ki o kişi doğruya ihanet etmiş ve kalbinin doğrultusunda yürümüştür geri dönerse, iki yıl cezalandırılacaktır. Birinci yıl süresince Kongrenin saf yemeğine dokunmayacaktır ve ikinci yıl boyunca Kongrenin İçeceğine dokunmayacaktır. Daha sonra ne zaman ki onun iki yılı tamamlanır Kongre onun durumunu görüşecek ve eğer kabul edilirse o kendi sırasına yazılacak ve şeriat hususunda soru sorabilecektir. Eğer Toplumun Konsilinde on yıl bulunduktan sonra Topluma ihanet ettiği için başarısız olursa ve kendi kalbi doğrultusunda yürümek için Kongreden ayrılırsa o artık Toplumun Konsiline geri dönmeyecektir. Dahası eğer toplumun herhangi bir üyesi onunla kendi yiyeceğini veya mülkiyetini paylaşırsa ki o mülkiyet . . . toplumun, onun hakkındaki hükmü aynı olacaktır; o sürülecektir". (Toplum Kuralları 6:24-7:27).

433 Toplum Kuralları 5:7-9.

o kişinin ruhunu Kanunu toplumda anlayış ve uygulayışına göre, o kişinin Ahdini yenilemek için özgürce kendileri topluma biat edenler ve O'nun tarafından emredilen bütün buyrukları izlemek ve O'nun Ahdini yenilemek için kendileri özgürce topluma biat eden Harun oğullarının ve kendileri özgürce topluma biat eden İsrail'in çoğunluğunun otoritesi altında teftiş edeceklerdir. Onlar yenileri anlayışlarına ve amellerine göre her kes arkadaşına biat etsin ve daha düşük seviyedeki insan yükseğine itaat etsin diye bir bir nizama kazıyacaklardır. Ve onların ruhlarını ve amellerini her bir kişi kendi anlayışı ve yolda ki mükemmelliğine göre ilerleyebilsin veya kendi çarpıklığına göre geri döndürülebilsin diye yıllık olarak denetleyeceklerdir.[434]

Bunlardan sonra herkes arkadaşına mukayyet olacak ve onu kötülük konusunda uyaracaktır. Yeni giren kişi bu aşamaları geçirdikten sonra şu aşamaları izleyerek topluma ve toplumun sunduğu tüm imkanlara katılma hakkına sahip olacaktır:

Toplumun Konsiline katılmak için bizzat özgürce biat etmiş olan İsrail doğumlu her insan, kendisinin anlayışı ve amelleri ile ilgili, Kongre'nin başında, Gözetici tarafından denetlenecektir. Eğer o disipline uygun olursa onu doğruya dönebilsin ve bütün adaletsizliklerden ayrılabilsin diye Ahde kabul edecektir ve ona toplumun bütün kurallarını öğretecektir. Ve daha sonra, o kişi Kongre'nin önünde durmak için geldiği zaman, onlar onun durumunu istişare edecekler ve toplumun Konsilinin kararına göre o kişi ya dahil olacak veya ayrılacaktır. Toplumun Konsiline girdikten sonra tam bir yıl doluncaya kadar ve kendi ruhu ve amelleri ile ilgili olarak denetlenene kadar, Kongrenin saf yemeğine dokunmayacaktır; ne de Toplumun herhangi bir payına sahip olacaklardır. Daha sonra ne zaman o toplumda bir yıl tamamlara, Kongre onu durumunu, onun şeriatı anlayışı ve gözetişine göre istişare edecektir. Ve Rahipleri ve onların Ahitlerinin insanlarının çoğunluğuna göre eğer Toplumun arkadaşlığına girmek onun kaderi ise, onun mülkiyeti ve kazançları, onları giren kişinin hesabına kaydedecek ve Kongre için harcamayacak olan Kongrenin Veznedarına devredilecektir. O kişi Toplumun insanları arasında ikinci yılı tamamlayıncaya kadar Kongrenin içeceğine dokunmayacaktır. Ama ikinci yıl geçtiği zaman, o kişi denetlenecek ve eğer Kongrenin yargısına göre Topluma girmek onun kaderi ise o zaman Şeriata, adalete ve saf Yemeğe göre sıralamasına göre kardeşleri arasına kazınacaktır; onun mülkiyeti diğerlerininkine katılacak ve o kendi tavsiyelerini ve yargılarını topluma sunacaktır.[435]

Bu bağlamda manevi olarak topluma girerken bütün eski inanç ve ibadet sistemini bir tarafa bırakarak yeni mezhebin inanç ve ibadetlerine adapte olurken, mal ve mülk olarak sahip olduğu bilgileri, güçleri, mülkiyetlerini ise belirli bir takvime bağlı olarak toplumun hazinesine aktarmak zorundadır. Bu takvim, kişinin toplumun kurallarına uyma konusundaki başarısına göre belirlenecektir.

Topluma girerken yanlarında getirecekleri mülkiyet arasında zihinsel mülkiyet de vardır. Bu mülkiyetin toplum kurallarına uymayan kısmının temizlenmesi gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak "kalbindeki putlar arasında yürürken, bu ahde giren kişiye lanet olsun! O kişi kendi önüne

[434] Toplum Kuralları 5:22-25.

tökezletici günah yığınını koyar ki vaadinden geri dönebilsin! Bu ahdin kelimelerini işiterek kalbinden kendini över ve şöyle söyler kendi kalbimin doğrultusunda yürüsem bile huzur benimle olsun" denilmektedir[436] Topluma yeni giren bir kişinin böylesi düşüncelerden uzak olması lazımdır. Bunun aksi bir durumun vukuunda ise o kişi Tanrı tarafından sebep olunacak başına gelecek çeşitli felaketlerle korkutulur. Bu şekilde olan kişi, bu hareketlerinden dolayı ebediyen lanetlenmişlerin arasında olacaktır.

Toplumun kurallarına uymayan kişi ise ne bilgisini, ne güçlerini, ne de mülklerini Toplumun konsiline getirecektir. O kişi nur yollarını ararken karanlığa baktığı için şifahi ifadesi dikkate alınmaz, mükemmeller arasında sayılmaz ve toplumun hiçbir aktivitesine katılma hakkına sahip olmaz. O kişi toplumdan dışlanır ve yaptığı ameller geçersiz sayılır.

c) Hiyerarşik Sıralanma

Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhep için hiyerarşik sıralanma çok önemlidir. Bütün inanç ve ibadetler bu sıralanma temelinde yapıldığı taktirde bir değer kazanmaktadır. Bunun nedenlerinden biri, Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhebin kendisini, kendisinin dışında olan insanlardan ayırmak suretiyle 'Hakiki İsrail' olarak adlandırmasıdır. Bu İsrail ahir zamandaki İsrail'dir ve kendisini tıpkı Musa'nın zamanında olduğu gibi, Çıkış esnasındaki sıralamaya göre, Sayılarda geçen şekilde sıralaması gerekmekteydi. Bu nedenle kendilerini kabilelere, kabileleri biner kişilik gruplara, bunları yüzer kişiye, yüzer kişiyi ellişer kişiye ve ellişer kişiyi onar kişilik gruplara bölmüşlerdi.[437] Bunun dışında toplum içerisinde esas ayrım, Levilileri de içine alacak şekilde Harun oğulları ile normal insanlar arasında yapılmaktadır. Bu noktada yazmalar içerisinde sıralama farkı göze çarpmaktadır. Mesela Toplum Kurallarında bir yerde din görevlileri, Levililer ve normal halk varken,[438] yine bir diğer yerde din görevlileri, büyükler ve geri kalan halk sıralaması yapılmaktadır.[439] Bir diğer yazmada ise din görevlileri, Leviler, İsrailliler ve Yahudi olmayanlar şeklinde bir ayrım vardır.[440] İlk iki sınıflandırmada sadece mezhebin kendi mensupları, diğerinde ise, bütün insanlığın dikkate alındığı gözlenmektedir.

Bunun yanı sıra toplumun yönetimi ile ilgili olarak Şam Dokümanında iki çeşit liderden bahsedilmektedir. Bunlardan birisi din görevlisidir ve "çoğunluğun din Görevlisi olan gözeticisi" unvanını taşımaktadır.[441] Diğeri ise din görevlisi veya belirli bir ırk mensubu olmayan normal halktan bir kişi olan "bütün kampların gözeticisi" unvanını taşımaktadır.[442] Bunlardan ilkinin esas görevinin

---

[435] Toplum Kuralları, 6:14-22. Milik, Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen topluma katılma ile ilgili bilgileri Josephus'un verdiği bilgiler temelinde değerlendirmenin daha açık bir anlayış ortaya koyacağını belirtmektedir. Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.101.
[436] Toplum Kuralları 2:15.
[437] Toplum Kuralları 2:21; Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.99.
[438] Toplum Kuralları 2:19-21.
[439] Toplum Kuralları 6:8.
[440] Şam Dokümanı 14:3-6.
[441] Şam Dokümanı 14:6.
[442] Şam Dokümanı 14:8.

dini, diğerinin ise özellikle malî konularla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.[443] Bu kişiler özellikle yeni kabul edilecek kişileri eğitmek ve onlara rehberlik etmekle görevlendirilmişlerdir.[444]

Bunun dışında yazmalarda iki değişik yönetici unvanından daha bahsedilmektedir. Bunlar, "çoğunluğun başındaki yönetici"[445] ve "çoğunluğun yöneticisi"[446] şeklinde geçmektedir. Burada her ne kadar iki değişik isimlendirme bulunsa da Milik bunların bir kişiye delalet ettiğinden bahsetmektedir.[447]

Bunun yanı sıra Toplum Kuralları, bir meclisten bahsetmektedir. Bu meclis on iki normal mensup ve üç adet din görevlisinden oluşmaktadır.[448] Buradaki on iki sayısının İsrail'in on iki kabilesini ve buna ilaveten üç din görevlisi ailesini, Levinin oğullarından Gershon, Kohath ve Merari'nin silsilesini temsil ettiği anlaşılmaktadır.[449] Bunun dışında, Şam Dokümanı on kişiden oluşmuş başka bir meclisten de bahsetmektedir. Bu meclis üyelerinden altısının, normal mezhep mensubu ve dört tanesi de Levi ve Harun kabilelerinden olmaları gerekmektedir.[450] Bu ifade ve bir diğer yerdeki[451] hakimlerle ilgili ifadeden hareketle Milik, bu on kişilik heyetin Helenistik şehirlerdeki belediye meclislerine karşılık gelebileceğini düşünmektedir.[452]

Bu hiyerarşik sıralanma içerisinde, yasama ve yargı otoritesi, Harun oğullarına aittir. Yargı ve yürütme ile ilgili otorite, 'Çoğunluğun Oturumu' olarak adlandırılan, hem Harun Oğullarının ve hem de normal halkın vekillerinin oy kullanma hakkına sahip olduğu bir mecliste icra ediliyordu.[453] Yine mezhep üyelerinden her nerede on kişi bulunursa, başlarında bir din görevlisinin bulunması gerektiği belirtilmektedir.

Mezhep içerisindeki bu sıralanmada ilk dikkati çeken, dini olanla dini olmayan arasında yapılan ayrımdır. Daha sonra da dini eğitim konusunda ilerlemiş olan insanlar dini eğitimi daha az olan genel çoğunluk üzerine görevlendirilirler. Buradaki bölünme en üstteki kraldan en alt seviyede olan, topluma daha yeni katılmış bireye kadar uzanır. Bu bölünme sonrasında her insan toplumda mevcut olan yerine geçer. Hiyerarşik sıralanmada esas, topluma daha erken girme noktasında ve bu noktadan itibaren de toplumun kurallarına uyma noktasında odaklanmaktadır.

> Daha düşük seviyede olan insanlar daha yukarı seviyedeki insanlara iş ve para konularında itaat edeceklerdir. Onlar topluca yiyecekler ve topluca övecekler ve topluca istişare edeceklerdir.[454]

---

443 Şam Dokümanı 14:13; Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.100.
444 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.100. Milik onların bu özellikleri ile ilk kilisedeki episkoposlara benzediklerini söylemektedir.
445 Toplum Kuralları 6.14.
446 Toplum Kuralları 6:21.
447 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.100. Milik'e göre burada her ne kadar iki değişik kişiden bahsedilse de Qumran'da aynı anda bir tane yönetici bulunduğundan hareketle, bu iki ünvanı bir kişiye matuf olarak kabul eder.
448 Toplum Kuralları 8:1.
449 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.100.
450 Şam Dokümanı 10:4.
451 Şam Dokümanı 14:13
452 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.100.
453 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.101.
454 Toplum Kuralları 6:3.

Toplumun konsilinden her nerede on kişi olursa onlar arasından bir Rahip eksik olmayacaktır. Ve diğerleri onun önünde kendi sıralamalarına göre oturacaklar ve bu nizam içerisinde her şeyde tavsiye isteyeceklerdir. Ve ne zaman masa yemek ve yeni şarap içmek için hazırlanırsa, Rahip ekmeğin ilk meyvelerini ve yeni şarabı övmek için elini uzatan ilk kişi olacaktır.[455]

Her bir kişi kendi yerine oturacaktır: din görevlileri ilk olarak oturacaklardır, Büyükler ikinci olarak ve geri kalan insanlar kendi sıralarına göre oturacaklardır. Ve böylece onlar şeriatla ilgili ve tavsiye ile ilgili veya Toplumun huzuruna gelen konularla ilgili olarak, her insan kendi bilgisini toplumun Konsiline getirerek bu konularla ilgili olarak sorulacaklardır.[456]

Hiçbir kimse arkadaşının konuşması bitmeden sözünü kesmeyecektir, ne de daha yüksek dereceden bir kişi huzurunda konuşacaktır; her kişi kendi sırası gelince konuşacaktır. Ve bir Toplum Meclisinde hiç kimse Kongrenin ve de elbette Gözeticinin rızası olmaksızın konuşmayacaktır. Eğer bir kişi toplum ile konuşmak zorunda kalırsa, ama toplumun Konsiline soru sorma pozisyonunda değilse ayağa kalksın ve şöyle söylesin: "Kongreye söyleyeceğim bir şey var." Eğer onlar onun konuşmasını emrederlerse o konuşacaktır".[457]

Burada belki dikkati çeken nokta Qumran harabeleri olarak bilinen yerin yakınlarında keşfedilen mezarlıkta bulunan cenaze sayısının 1100 civarında olması ve buradan hareketle mezhebin bu kadar insana ulaşan meblağı nasıl temin ettiği veya edebileceği ile ilgilidir. O zaman burada mevzu bahis olan mezhebin bilinmeyen bir yer ve tarihte sahip olduğu bir toplamdan hareketle bu bölümü yapmış olabileceğidir. Yine bunun gibi burada söz konusu olan anlatım mecazi bir anlatım olabilir veya bu şekilde bir konuşma üslubu kullanılmış olabilir.[458]

Yukarıda belirttiğimiz sınıflandırmaların başında kral bulunmaktadır. Bu nedenle kralın toplumda özel bir yeri ve konumu vardır. Bu yer ve konumdan dolayı kral farklı özellikler taşımaktadır. Burada bu özellikleri ana hatlarıyla açıklayabiliriz. Yahve halkına, kendisinin vaat ettiği ülkeye girdikleri zaman, onların onun mülkiyetini almalarını ve oraya yerleşip şöyle söylemelerini emrediyor: "Ben çevremde olan bütün milletlerin yaptığı gibi üzerime bir kral atayacağım!". Bundan sonra Yahve onlara, üzerlerine kesinlikle kendisinin seçtiği kralı atamalarını, atayacakları kralın kardeşleri arasından olmasını ve başka bir kişiyi, bir yabancıyı atamamalarını söylüyor. Bundan sonra kralın davranışlarını ve bazı icraatlarını sıralıyor. Bunlar, pek çok ata ihtiyaç duymayacağı, halkı altın ve gümüş elde etmek için geri Mısır'a yönlendirmeyeceği, kalbinin Yahve'den dönmemesi için çok eş almaması, pek çok gümüş ve altın elde etmemesi şeklinde sıralanabilir.[459]

---

455 Toplum Kuralları 6:4-5..

456 Toplum Kuralları 6:9-10.

457 Toplum Kuralları 6:11-13..

458 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.2.; Bilindiği gibi Qumran Harabelerinin yakınlarında bulunan mezarlık yaklaşık 1100 cesetten oluşmaktadır ve bu cesetlerden hareketle herhangi bir zamanda burada 150-200 kişilik bir gruptan fazla sayıda insan topluluğunun bulunamayacağı düşünülmüştür. Bu bilgilerin yanı sıra Essenilerle ilgili bilgi veren kaynakların da onların sayısının 4000 civarında olduğunu söyledikleri unutulmamalıdır. Josephus, **Jewish Antiquities**, 18:21.

459 Tapınak Yazması 57:15.

Krallıktan düşme, kralın kalbinin Tanrı'nın buyruklarından sapması sonucu olur. Bu durumda Yahve onun refahını İsrail üzerinde artık hüküm sürmesin diye ilelebet keser. Ama krallık silsilesinin sürebilmesinin sebebi olarak kralın Yahvenin kurallarını takip etmesi, onun buyruklarını muhafaza etmesi ve onun huzurunda doğru ve iyi olan şeyleri yapması sonucudur ve bu durumda İsrail krallığının tahtının varisleri ilelebet onun silsilesinden gelecektir. Kendisine itaat edilmesi durumunda Yahve kralı bütün kötülüklerden, bütün düşmanlarından koruyacak ve onu her zaman en yukarda, kuyruk değil baş olarak yerleştirecek ve onun krallığının günlerini hem kendisi ve hem de silsilesi için uzatacaktır.

Daha sonra, kralın atandığı günde din görevlilerinin onun için yazacakları kanundan bahsedilir.[460] Ayrıca, onun bazı icraatlarından bahsedilmektedir. Bu icraatlar genellikle savaşla ilgili icraatlardır. Kralın kabilelerden ne kadar savaşçı toplayacağı, savaşçıların özellikleri, hangi durumlarda ne tür davranışlarda bulunacağı, hüküm verirken neye göre karar vereceği ve bu kararında ona yardımcı olacak, müdahale edecek din görevlileri vs gibi durumlardan bahsedilir.[461]

Kralın yargıyı eğip bükmemesi, rüşvet almaması, herhangi bir emlake veya zenginliğe veya İsrail'de arzulanabilir herhangi bir şeye gözünü dikmemesi, hırsızlık yapmaması gerektiği ifade edilir.[462]

Evliliği konusunda kralın kendi milleti dışında başka milletlerden bir kızla evlenmeyeceği, evleneceği kızın kendi milletinden/babasının evinden olacağı ve hanımı yaşarken başka birisi ile evlenmeyeceği, ancak o öldükten sonra yine kendi akrabaları arasından olmak üzere başka bir kadınla evlenebileceğinden bahsedilmektedir.[463] Bu konu ile ilgili olarak yukarıda belirttiğimiz gibi kralın fazla evlilik neticesi, Davud gibi hata yapmasını engellemek, haksız uygulamalarına karşı çıkmak ve onun tamamen devlet uygulamalarına yönelmesini sağlamak amacıyla bu yasağın konulmuş olduğu ileri sürülmektedir.[464]

Kralın atandığı gün İsrail oğullarının yirmi yaşından altmış yaşına kadar olan bütün erkeklerini binlik, yüzlük, ellilik ve onluk gruplar halinde sınırlayarak her grubun başına bir komutan tayin etmesi söylenir. Bu seçilmiş kişiler arasından kral kendisi için her kabileden bin kişi seçecektir ve on iki kabileden gelecek olan on iki bin savaşçı onu düşmanlarına karşı koruyacaklardır. Bu savaşçılar doğru, Tanrıdan korkan, adaletsiz kazançtan nefret eden güçlü savaşçılar olacaklardır.[465]

Yine daha önceden belirttiğimiz gibi, yönetim hususunda krala yardım etmek üzere her kabileden on iki prens ve din görevlileri arasından on iki ve Leviler arasından da on iki kişi onunla birlikte olacaktır. Bu kişiler kralın düşüncelerinde bir sapma olup yanlış bir karar vermesini önlemek

[460] Din görevlilerinin, kendi önlerinde bulunan kanun kitabından, onun için kanunları yazmaları istenmektedir; ancak yazmalarda kanunlara ilişkin bu yer deforme olmuş durumdadır.
[461] Tapınak Yazması 57: 15.
[462] Tapınak Yazması 57:20.
[463] Tapınak Yazması 57:15.
[464] Swanson, age., s.138.
[465] Tapınak Yazması 57:10.

için onunla birlikte oturacaklardır ve kral da onlar olmadan herhangi bir işle ilgili karar vermeyecektir.[466]

Herhangi bir saldırıya maruz kalındığında kral daha önceden belirlenmiş olan binlerin ve yüzlerin komutanlarını çağıracak ve bu kişilerle birlikte gönderilecek olan halkın onda biriyle birlikte düşmana karşı savaşa çıkacaktır. Bu onda birlik miktar düşmanın sayısına göre değişkenlik arzedebilir. Düşmanın sayısı çoksa savaşçıların beşte biri, eğer bundan daha fazla ise, mesela savaş arabaları ve atları ve büyük orduları olan bir kral savaş açmışsa savaşçıların üçte biri ve en fazla olarak savaşçıların yarısı kralla birlikte gönderilecektir, geri kalan yarısı ise şehirlerde kalıp oraları koruyacaklardır.[467]

Yukarıda bahsettiğimiz savaşın kazanılması durumunda ganimetin paylaşılması, krala onda bir, din görevlilerine binde bir dağıtılacak, geri kalan şeylerin yüzde biri Leviler için ayrıldıktan sonra diğerleri savaşçılar ve şehirde kalıp oraları kollayan savaşçılar arasında bölüştürülmesi şeklinde olacaktır.[468] Görüldüğü üzere burada krala karşı savaş açıldığında yapılacak davranışlar ve alınacak tedbirler sıralanmaktadır.

Yukarıda düşman saldırısına maruz kaldığı zaman kralın yapacağı davranışları sıraladıktan sonra, şimdide kralın kendisinin savaş açması durumunda yapacağı davranışlardan bahsedelim. Böyle bir durumda kral, halkın beşte birini savaşa çıkmak için toplayacaktır ve bu toplanma işlemi tamamlandıktan sonra savaşa çıkma izni almak için Yüce Rahip'in huzuruna çıkacaktır. Yüce Rahip Urim ve Tummim vasıtasıyla bu kararı soruşturacak ve kral bu işlem yapılıncaya kadar bekleyecek, yoksa kendi kalbine uyarak savaşa çıkmayacaktır. Kral Yüce Rahip tarafından ifade edilen bütün kararları, bütün işlerinde göz önüne alarak hareket edecektir.[469]

Savaşın nasıl geliştiği hakkında, metinlerdeki deforme olmadan dolayı, bilgi olmamakla birlikte, sonuçta kötü bir durumla karşı karşıya kalındığı anlaşılmaktadır. Bu savaş sonunda ordu dağılmakta ve içine düştükleri durum bir dehşet, bir temsil ve bir maskaralık durumu olarak tanımlanmaktadır. Bu savaş sonucunda onların putlara hizmet edecek derecede düşman boyunduruğu altına girecekleri ve bu boyunduruk süresince şehirlerinin harabe haline geleceği ve düşmanları tarafından yok edileceği söylenmektedir. Bu noktada Yahve onların, düşmanlarının ülkelerinde iç geçirecek ve çığlık atacak bir derekeye düşüşlerinin sebebinin, onların yaptıkları kötü işler olduğunu zikreder. Bu kötü işler nedeniyle Yahve onlardan nefret ettiği için onlar bu hale gelmişlerdir ve bu halden kurtulmalarının tek çaresi de onların bütün kalpleriyle ve bütün ruhlarıyla kanunun bütün sözleriyle uygunluk içerisinde yeniden kendisine dönmeleri ve kendisinin de onları düşmanlarının ellerinden koruması, onların kendilerinden nefret edenlerden kurtarması ve babalarının ülkesine yeniden geri getirmesi olarak açıklanır. Onların durumlarında meydana gelecek olan bu değişiklik onların, Tanrı Yahve gözünde yeniden eski makamlarına ulaşmaları sonucunu doğuracaktır.[470]

---

466 Tapınak Yazması 57:5-10.
467 Tapınak Yazması 58:5-10.
468 Tapınak Yazması 58:15.
469 Tapınak Yazması, 58:15-20.
470 Tapınak Yazması, 59:5-20.

J. Tapınak Binası ve İşlevleri

Yukarıda toplumun sıralanışı ile ilgili bilgiler verdikten sonra, şimdi de toplum hayatının ve Yahudiliğin en önemli ögelerinden birisi olan Tapınakla ilgili bilgiler verelim. Tapınak, Qumran Cemaati için merkezi öneme haizdir. Her şey tapınak çevresinde döner. Bütün sunular, temizlik kuralları, dini yaşam, hukuki uygulamalar, bayramlar, din görevlilerinin varlığı tapınağa bağlıdır. Dolayısıyla tapınağın yeri ne kadar iyi anlaşılırsa Qumran cemaatinin dini anlayışı ve yaşantısı da o kadar iyi bir şekilde anlaşılacaktır.

Tapınak binası ile ilgili olarak ayrıntılı tanımlamalar yapılır. Mesela, tapınağın kare şeklinde olması, köşeleri arasındaki mesafe, iç köşegenlerinin uzunlukları, duvarının genişliği, ortasında nelerin olacağı, kapılarının ne tarafa yönelecekleri, çatısı, merdivenleri, tapınağın çevresine yapılması istenen binalar ve bu binaların özellikleri, pencerelerinin ve kapılarının en ve boyları, genişlikleri, tapınağın içinin nasıl tezyin edileceği, bu tezyinatta hangi malzemenin kullanılacağı ayrıntılarıyla anlatılır.[471]

Yine tapınağın güney doğusunda, sunaktan mesafesi elli kübit olan bir vaftiz kurnası evi yapılması söylenir ve bu evle ilgili ölçüler sıralanır. Bu sıralamaların yanı sıra onların elbiselerini asacakları yerlerin altınla kaplanması, vaftiz kurnası etrafına bir hendek yapılması ve hendeğin vaftiz kurnası evinden bir mağaraya gitmesi, bu mağaranın içerisinden suyun hızlıca aktığı ve kaybolduğu bir zemine inmesi söylenir.[472]

Bundan sonra vaftiz kurnası evinin doğusuna vaftiz evi ölçülerine göre bir bina daha yapılması istenir.[473]

Yine Tapınağın avlusu, avlunun yüksekliği, duvarlarının ölçüsü, bu avlunun bölümleri, bu bölümleri kimlerin kullanacakları, avlunun kaç kapısının olacağı, bu kapılar arasındaki mesafenin ne kadar olacağı, bu kapıları kimlerin kullanacakları, kapıların ebadı, kapılar arasında konuşlandırılacaklar ayrıntılarıyla anlatılır.[474]

Odalarla ilgili olarak da özellikler belirtilir. Bu odaların uzunluk ve yükseklikleri, duvarlarının genişliği, duvarlarının dış tarafında depoların olacağı, bu depoların özellikleri, depolarla odaların birbirlerine nazır olmaları, her iki ana kapı arasındaki odalar ve depoların sayıları sıralanır.[475] Daha sonra ki bölümlerde bu odaların kimlere ait oldukları sayılarıyla birlikte verilir.[476]

Bundan sonra tapınağın kaç katlı olacağı ve bu katlarda bulunması gereken odalar, depolar, ilk katın revaklar şeklinde inşa edilmesi, ikinci ve üçüncü katların birinci katın ölçülerini takip etmesi, üçüncü katın çatısının üzerine, bir çatıdan diğerine çatı kirişleriyle tutturulmuş tabernakllar yapılması istenir.

---

[471] Tapınak Yazması, 30:4-33:15.
[472] Tapınak Yazması, 32:9-15.
[473] Tapınak Yazması, 23:10.
[474] Tapınak Yazması, 37:7-41:18.
[475] Tapınak Yazması, 41:15.
[476] Tapınak Yazması, 44:3-15.

Bütün bunlardan sonra tapınağın çevresine, tapınağı şehirden ayıran bir hendek kazılması enir.[477] Bunun yanı sıra şehrin kuzey batı tarafında, şehrin dışında insanların gitmeleri için tuvaletler pılması ve bunların şehirden görülemeyecek kadar uzakta olmaları istenir.[478] Yine şehrin doğusuna ğru, akıntıdan eziyet çeken cüzamlıların, gece akıntısı akan erkeklerin ve . . . gideceği birbirinden rılmış üç mekan yapılması istenir.[479]

Bundan başka onların yerleşim yerlerinin ortasına ve dört şehir arasına ölülerini gömecekleri ler; şehirlerinde, şehirlerine girip orayı kirletmemeleri için vebalı, uyuz ve cüzamlı olanlar, ntıdan eziyet çekenler, aybaşı ve loğusa kadınlarla rahip tarafından pis ilan edilmiş olan kişiler için anlar yapmaları istenir.[480]

1. Evliliğe Yaklaşımları

Ölü Deniz Yazmaları hakkında önemli tartışma konularından birisi de, bu yazmaları kullanan işilerin evlenip evlenmedikleri ile ilgilidir. Bu yazmalar ilk bulundukları andan itibaren Esseni mezhebine ait oldukları ortaya atıldıkları için, yazmalara Esseni mezhebinin de uyguladığının düşünüldüğü evlilik karşıtı (celibatic) bir anlayışla yaklaşılmasına sebep olmuştur. Essenilerle ilgili olarak aşina olduğumuz bu bilgiler, yazmaların anlaşılmasını da etkilemiştir. Essenilerle ilgili bu etkileşimi destekleyecek nitelikte bazı imalar vardır.[481] Bu imaların evlilik karşıtı materyal olarak yorumlanmaları, klasik kaynaklarda Essenilerle ilgili olarak verilen bilgiler üzerine temellendirilmektedir.[482] Ancak Ölü Deniz Yazmaları mezhebi üyelerinin açıkça evlenmediğini gösteren veya buna işaret eden açık bir ifade yazmalarda geçmemektedir. Buna karşın yazmalarda

---

477 Tapınak Yazması, 46:15.
478 Tapınak Yazması, 46:20.
479 Tapınak Yazması, 46:25.
480 Tapınak Yazması, 48:25.
481 Bu imalar bazı yazmalarda geçmektedir. Ancak bunlar ima olmaktan öteye, nesnel veriler olarak kabul edilmeye müsait değillerdir. Bunların evlilik karşıtı olarak anlaşılmalarına Essenilerle ilgili olarak klasik kaynaklarda geçen bilgilerin, Essenilerin evlilikten uzaklaşmalarının sebebi ile uyum göstermeleri sebep olmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak yazmalarda geçen bu imaların benzerleri şunlardır: Toplum Kuralları 1:1, 12, 16; 3:2, 5:1,2, 7-8; 6:18,21, 22; 7:6, 20, 24; 8:11,2,16-17,19; 9:2,19.
482 Philo, **Apologia**, 14; Pliny, **Natural History**, V:17,4; Josephus, **Jewish War**, 160; Josephus, **Jewish Antiquities**, 21. Burada bilginler, onların evlenmediklerinden ziyade ne maksatla evlenmedikleri üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Essenilerle ilgili klasik kaynaklarda geçen bilgiler, onların Tanrısallığa yönelim konusunda kendilerini engellediği, kadının muhteris bir arlık olması nedeniyle erkeği etkilediği üzerine dayanmaktadır. Bu nedenle, özellikle Toplum Kuralları isimli yazmada, bu şekilde bilgiler geçtiği için, yani, "şehvetli gözleri izlemesinler" gibi geçen pasajlar nedeniyle bilginler, klasik kaynaklardaki bir kısım Esseniler gibi Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin de evliliğe karşı (celibatic) bir yaşam sürdüğü izlenimini edinmişlerdir.

geçen ifadeler onların evlilik uygulaması yaptıklarını ortaya koymaktadır.[483] Bunlardan hareketle Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin evlilik karşıtı bir hayat sürmediğini söyleyebiliriz.[484]

Ölü Deniz Yazmaları içerisindeki evlilikle ilgili olumlu tutumu, evlilik karşıtı olduğunu savundukları yazmaların, evlilik lehine olan yazmalara öncelik arz ettiğine ve mezhebin önceden evliliğe karşı katı bir tutum izlemesine rağmen, daha sonraları bu tutumunda meydana gelen değişiklik nedeniyle bir kısmının evlilik uygulaması yaptıklarını anlıyoruz.[485] Bu nedenle mezhebin evlilikle ilgili kurallarında ve uygulamalarında zamanla çeşitli değişiklikler olmuştur.[486] Bu duruma, daha önce de bahsettiğimiz, Qumran harabesi yakınındaki mezarlıkta bulunan büyük çoğunluğu oluşturan erkek mezarlarının yanı sıra kadın ve çocuk mezarlarının bulunuşu da işaret etmektedir. Nitekim bu mezarlığın büyük bölümünü oluşturan kesimde sadece erkek mezarları ve diğer kesimde ise çocuk ve kadın mezarları vardır. Buradan yola çıkarak, Milik, Qumran'ı ilk işgal eden Essenilerin evlenmediklerini savunmuştur. Bu ilk Essenilerden sonra yaklaşık MÖ 100 yılları civarında, Esseni eğilimli olan Ferisi geleneği mensupları çeşitli siyasi olumsuzluklardan hoşnutsuzlukları nedeniyle Qumran'a geldiler ve bunlar az da olsa evlilik uygulaması yaptılar. Bunlardan sonraki dönemde, İlk Yahudi İsyanından önceki sıralarda Qumran'ı işgal eden Essenilerse küçük bir grubun dışında evlenen kişilerden oluşan melez bir karakter taşıdığı düşünülmektedir.

Tapınak Yazması'nda geçen ifadelerden hareketle, günlerin sonunda ideal toplumun bir parçası olarak evlilik ve çocuk doğumundan bahsedildiği anlaşılmaktadır. Buna göre Ölü Deniz Yazmaları mezhebi üyeleri aile yaşamının Yahudi yaşamının normal bir parçası olmasını kesinlikle bekliyorlardı. Bu nedenle Williams, Ölü Deniz Yazmaları içerisinde bekarlığı esas alan bir delil bulunmadığını belirtmektedir.[487]

Milik, 4 numaralı mağaradan ele geçirilen bir yazma, Şam Dokümanı ve Toplum Kuralları isimli yazmalardan bazı pasajları zikrettikten sonra, Levililer 12:2 ve devamında da geçen hükümleri işler bir şekilde, çocuk doğumundan sonraki temizlenmeyi anlatan bir paragrafa yer vermektedir.[488]

Mezhebin evliliğe olumlu bakışı lehine kullanılabilecek bir diğer husus da mezhep üyelerinin Eski Ahit'e yaklaşımlarıdır. Ölü Deniz Yazmaları arasında pek çok Eski Ahit metnine ait parçanın

---

483 Şam Dokümanı (1QCD) 7:6-8, "Ve eğer kamplarda (MS.B eski zamanlardan beri olduğu gibi) evlenerek (MS.B Kanun'un adetine göre) ve çocuklara sahip olarak ... Kanun'un kuralına göre: *koca ve karısı arasında ve baba ve çocuğu arasında* (Sayılar 30:17). Şeklinde geçmektedir. [MS.B : aynı konunun işlendiği B nüshası; italik olarak yazılmış metin, yazma içerisinde geçen Eski Ahit metnine işaret etmek için italik olarak yazılmıştır]. Ayrıca Tapınak Yazmasında geçen evlilikle ilgili bahisler de sıralanabilir. Bunun yanı sıra kadının yemininin geçerliliği kocasının onun yeminini onayıp onamaması üzerine kurulmaktadır (Şam Dokümanı 1QCD 16:10-12). Yine yazmalarda kadınlar ve kızlarla ilgili hükümler de vardır (Şam Dokümanı 1QCD 14:15-16).

484 Bu nokta belki umuma teşmil edilemez. Çünkü Milik Essenilerle ilgili olarak dört dönemden bahseder ve bu dönemin ilkinde uygulanan katı Essenizmden sonra diğer dönemlerde evlilikle ilgili hususlarda mezhebin tümü için bir insicam olmamıştır. Bu nedenle bu hususu bütün mezhebi kapsayacak şekilde genişletmek hatalı olabilir.

485 Cross, **The Library of Qumran**, s.81; Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.96.

486 Yazmaların pek çok yerinde Eski Ahitten Alıntılar yapılmıştır bu Alıntılar Eski Ahit'e olan bağlılıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra evlilikle ilgili Eski Ahit ifadeleri de alıntılar arasında vardır.

487 Williams, agm.

488 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.96; Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.358.

bulunması, mezhebin Eski Ahit'e ve onun uygulamasına olan bağlılığını göstermektedir. Bu da, onların Eski Ahit muhtevasında işlenen ve Yahudi yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan evliliğe olumlu baktıklarına delalet etmektedir.

Ölü Deniz Yazmalarının en uzun yazması olan Tapınak Yazmasında, evlilikle ilgili olarak, "eşiyle cinsel ilişkiye giren hiçbir erkek üç gün boyunca isminin yerleşmesine sebep olduğum tapınağın şehrinde herhangi bir yere girmeyecek." denilmektedir.[489] Burada geçen ifadelerden hareketle, Tapınak hayatı yaşadıklarına inanan Essenilerin, Tapınaktan uzaklaşmayı gerektirecek bu davranıştan uzak durmaları neticesi evlilik karşıtı bir hayat yaşamış olmaları mümkündür. Bu bağlamda, Philo, Josephus ve Pliny'nin eserlerinde belirttikleri gibi, kadınları toplumsal hayatı bozan ve kötülüğe yönelten varlıklar olarak kabul ederler. Bu arada, temizlik kuralları ile ilgili olarak, kendileri cinsel ilişkiye girmeseler de, etrafta bulunan kadınların hayalleri nedeniyle, geceleyin menilerinin akması sonucu tapınaktan üç gün uzaklaşmayı gerektireceği nedeniyle, kadınlardan da tamamen uzak durmuş olabilirler. Yalnız bu durumun Tapınağı terk edemeyecek derecede seven veya çok üst düzeyde bir görevde bulunanların uygulayacağını/uygulamış olduğunu da belirtmemiz lazımdır, çünkü aynı yazmada evlilikten ve evlilik münasebeti nedeniyle oluşan durumdan dolayı Tapınaktan dışlanılmaktan söz edilmektedir.

2. Temizlik Anlayışları

Qumran cemaatine göre, sunular bir nevi maddi olmayan kirlerden arınmayı ifade etmektedir. Bu manevi arınma için de maddi kirlerden temizlenmiş olmak gerekmektedir. İşte biz burada temizlik anlayışları derken bu maddi kirlerden temizlenme hususundaki anlayışlarına değineceğiz.

Kirlenme şekillerinden birisi olarak geceleyin cünüp olan erkekler, bu olaydan üç gün geçene kadar tapınağa girmeyeceklerdir. Böyle bir duruma uğrayan kişi ilk gün ve üçüncü gün elbiselerini yıkayacak, banyo yapacak ve üçüncü gün sonrası güneş battıktan sonra tapınağa girecektir. Bunun gerekçesi tapınağa bağlı olan insanların oraya pis halde girmemeleri ve onu kirletmemeleri gerektiğidir.[490]

Yine eşiyle cinsel ilişkiye girmiş hiçbir erkeğin üç gün boyunca tapınak şehrinde herhangi bir yere giremeyeceği belirtilir.[491] Bununla ilgili temizlenme şartları sıralanmaz, ancak biraz yukarıdaki cünüp olan kişinin temizlenme şartlarıyla temizleneceği anlaşılmaktadır. Bu temizlik anlayışı üst düzey din görevlilerinin veya bütün din görevlilerinin evlenme karşıtı tutum almalarına sebep olmuş ve bu durum bu anlayışın temeli olmuş olabilir.[492] Bildiğimiz gibi Ölü Deniz Yazmaları mezhebi kendilerini Tapınakla iç içe imiş gibi yaşayan kişiler olarak kabul ediyorlardı.

---

489 Tapınak Yazması 45:20.
490 Tapınak Yazması 45:15; 46:20.
491 Tapınak Yazması 45:20.
492 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.103.

Tapınakla ilgili bir başka temizlik kuralına göre ise yine hiçbir kör insanın hayatı boyunca ona girmemesi ve onun bulunduğu şehri kirletmemesi söylenir.[493] Yine benzer şekilde vücudunda kusuru olan cüzzamlıların[494] ve vücudu vuruk olanların da kendilerini temizleyene kadar sunağa giremeyecekleri belirtilir.[495] Buradaki temizlikten kasıt, söz konusu kusurlardan iyileşilmesidir. Yukarıda saydığımız, cünüp erkeklerin, cüzzamlıların, akıntıdan eziyet çeken insanların, bu rahatsızlıkları süresince şehri kirletmemeleri için sadece şehrin doğu tarafına gitmeleri uygun görülür.[496] Yadin bunun sebebinin Kudüs'te rüzgarın batıdan doğuya doğru esmesi olduğunu ve rüzgar sebebiyle şehre bir hastalık taşınmasını önlemeye yönelik olabileceğini belirtir.[497] Tapınağın etrafına, kimsenin oraya koşup girerek onu kirletmemesi için yüz kübit genişliğinde bir hendek kazılması ve böylece tapınağın şehirden ayrılması söylenir.[498] Tapınağın temizlenmesi ile ilgili hususlardan bir diğeri; hiçbir pis kuşun tapınağın üzerinde uçmayacağı şeklindedir.[499] Akıntısı olan ve kendisini bu akıntısından temizlemesi gereken herkesin, temizlik için yedi gün beklemesi gerektiği, yedinci gün elbiselerini yıkayarak akar suda bütün vücudunu yıkayacağı ve ancak bunlardan sonra tapınağın şehrine girebileceği belirtilir.[500]

Yine bir kişinin vefat ettiği evin ve o evde bulunan her şey ile o eve giren her kesin yedi gün boyunca pis olacağı düşünülür. Bu evde üzerine su dökülmüş herhangi bir yiyeceğin veya buğulanmış her hangi bir şeyin de kirli olacağı, topraktan yapılmış kapların ve bu kapların içlerinde bulunanlarla, açık kaplar içerisinde bulunan şeylerin her şeyleriyle birlikte pis olacağı ifade edilmektedir.[501] Yine bu evde bulunan üzerine su dökülmüş her hangi bir yiyecek pis olacaktır, buğulanmış olan her hangi bir şey pis olacaktır. Yine bir cesetle temas etmek de pislik olarak telakki edilmektedir ve bu kişinin kendini temizleyene kadar tapınağa giremeyeceği söylenir.[502]

Ölüm olayından dolayı kirlenen evin ve içindekilerin temiz olabilmesi için şunların yapılmaları gerekmektedir:

> Oradan cesedin kaldırıldığı günde, onlar evi bütün yağ, şarap ve su nemi kirlerinden temizleyeceklerdir. Onlar onun tabanını, duvarlarını ve kapılarını sileceklerdir ve sürgüleri, kapı çerçevelerini, eşikleri ve üst eşikleri yıkayacaklardır. Cesedin oradan kaldırıldığı günde onlar evi ve bütün kaplarını, el değirmenlerini ve havanları, bütün ağaç, demir, bronz ve temizlenebilir bütün kapları temizleyeceklerdir. Elbiseler, çuvallar ve deriler yıkanacaklardır. Evde bulunan veya eve giren insanlara gelince, onlar suyla banyo yapacak ve elbiselerini birinci gün

493 Tapınak Yazması 45:22.
494 Tapınak Yazması 45:26; 46:20.
495 Tapınak Yazması 45:26.
496 Tapınak Yazması 46:20.
497 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.104. Ayrıca ona göre, bu verilerden hareketle, İsa muhtemelen şehrin doğusunda bulunan cüzzamlıların yanına gitmiştir.
498 Tapınak Yazması 46:15.
499 Tapınak Yazması 46:3.
500 Tapınak Yazması 45:24.
501 Tapınak Yazması 49:5/10.
502 Tapınak Yazması 45:25.

yıkayacaklardır. Üçüncü gün onlar, onların üzerlerine temizleyici su dökecekler ve banyo yapacaklardır. Onlar elbiselerini ve evde bulunan bütün kapları yıkayacaklardır.

Yedinci günde onlar ikinci bir kez onların üzerine temizleyici su serpecekler, banyo yapacaklar ve kendi elbiselerini ve kaplarını yıkayacaklar ve kendi temiz eşyalarına dokunmaya uygun hale gelmek, onların temiz şeylerine dokunmak için ölülerden pisliğin duçar olduğu akşama kadar temizlenecekler.[503]

Yine ölülerle ilgili olarak, tarlalarda bulunan ölü bir insanın yada kılıçla öldürülmüş bir kişinin kemiğine veya bir cesede, ölü bir insanın kanına veya bir mezara dokunan kişinin yukarıdaki kurallara göre temizlenmesi gerektiği; eğer o kişi bu kurallara göre temizlenmezse kirli olduğu; ona dokunan her kesin elbiselerini yıkaması, banyo yapması ve o günün akşamına kadar temizlenmesi gerektiği de söylenir.[504]

Yine ölülerle ilgili olarak, hamile bir kadının çocuğu karnında ölürse, o kadının bir mezar gibi pis olacağı, girdiği her hangi bir evin de bütün kaplarıyla birlikte yedi gün kirli olacağı ve ona dokunan herkesin o günün akşamına kadar pis olacağı, onun bulunduğu eve birisinin girmesi halinde o kişinin de yedi gün boyunca kirli olacağı düşünülür; temizlenmek için elbiselerini yıkaması, ılık suda banyo yapması, üçüncü günde yine etrafa su serpmesi, elbiselerini yıkaması ve banyo yapması; yedinci günde ikinci kez su serpmesi, elbiselerini yıkaması ve banyo yapması gerekeceği ifade edilmektedir. Evin içindeki kaplar, elbiseler, deriler ve keçi kılından yapılmış bütün maddelerle ilgili statü yukarıda saydığımız statüye göredir. Topraktan üretilmiş kaplar, artık bir daha temizlenemeyecekleri nedeniyle kırılacaklardır.[505]

Şehrin temizliği ile ilgili olarak, şehrin kuzey batısında, şehrin dışında tuvaletler yapılması söylenir. Bu tuvaletlerin, içlerinde, pisliğin içine düşeceği boşluklar olan çatılı evler olacakları, bu evlerin şehirden görülemeyecek kadar uzaklıkta olmaları söylenir.[506] Şehrin kuzeyine yapılması istenen bu tuvaletlerle, Josephus'un belirttiği, Kudüs'te bulunan Essenilere ait kapı arasında büyük bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir. Bu kapı, Essenilerin ihtiyaçlarını gidermek için şehrin dışına çıktıkları kapı olabilir.[507]

Yine tapınağın temizliği ile ilgili olarak, orada bulunan veya içine girecek olan her şeyin temiz olması gerektiği söylenir. Tapınağın dışındaki şehirlerde boğazlanmış olan hiçbir hayvanın derisi, derilerle birlikte bu derilerin içerisine konacak olan şeyler de tapınak şehrine getirilmeyecektir.[508] Bu şekilde davranarak mezhep üyelerinin tapınağın şehrini kirletmemeleri istenmektedir. Onların şehirleri arasında en temiz olması gerekenin tapınak şehri olduğu belirtilmektedir. Şöyle devam eder:

> Sizler şehirlerinizin arasında her hangi birisini benim şehrim kadar saflaştıramazsınız, çünkü hayvanların derilerinin temizliği onun etinin temizliğine karşılık gelir. Eğer sizler onu benim

---

[503] Tapınak Yazması 49: 10/25.
[504] Tapınak Yazması 50:5/10.
[505] Tapınak Yazması 50:10/20.
[506] Tapınak Yazması 46:15.
[507] Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.103.
[508] Tapınak Yazması 47:1/20.

> tapınağımda boğazlarsanız, o benim tapınağımın hatırına temiz olacaktır, ama eğer sizler onu kendi şehirlerinizde boğazlarsanız, o, sadece kendi şehirleriniz için temiz olacaktır. Tapınak için temiz olan her şey, tapınağa uygun olan deriler içerisinde getirilecektir ve sizler tapınağımı ve ismimi yerleştirdiğim şehrimi kendi kusurlu derilerinizle kirletmeyeceksiniz.[509]

Buna göre tapınak içerisine sokulacak her şeyin temiz olması ve taşıma işleminin yapıldığı eşyanın da aslen temiz olan malzemelerden yapılması gerektiği ifade edilmektedir.

Temizlikle ilgili bir diğer konu yiyeceklerle ilgili temizliktir. Yiyecek olarak temiz sayılan böcekler şunlardır:

> Her çeşit büyük çekirge, her çeşit uzun başlı çekirge, her çeşit yeşil çekirge ve her çeşit çöl çekirgesi. Bunlar sizlerin yiyebileceğiniz uçan böceklerin arasındadır: dört ayak üzerinde yürüyenler ve yer üzerinde zıplamak için ayaklarının üzerinde bitişik bacakları olan ve uçmak için kanatları olanlar.[510]

Yine yiyeceklerle ilgili olarak her hangi bir kuşun veya dört ayaklı bir hayvanın leşinin yenmemesi gerektiği, ama onun yabancılara satılabileceği belirtilir. Halkın her hangi kerih bir şeyi yememeleri söylenir.[511]

Yiyecek konusu ile ilgili olarak, yer yüzünde kaynaşan gelincik, fare, her çeşit kertenkele, duvar kertenkelesi, büyük kertenkele ve bukalemun gibi yaratıkların da pis oldukları ifade edilmektedir. Onların kendilerini bu hayvanlar nedeniyle kirletmemeleri, onların ölüsüne her hangi bir kemiğine, leşine, derisine, etine veya tırnağına temas eden her kesin akşama kadar pis olacağı; o kişinin bu pislikten ancak elbiselerini suyla yıkayarak ve günbatımında banyo yaparak temizleneceği ifade edilmektedir.[512]

Qumran cemaatinin yiyecekler konusundaki tavırları ise kullanılabilecek ve kullanılamayacaklar yiyecekler şeklinde iki grupta incelenebilir. Tapınak ve tapınağa üç günlük mesafede bulunan şehirlerdeki sığır, koyun veya keçinin bu şehirlerin herhangi bir yerinde boğazlanmaması gerekmektedir. Bunlar, bir yakma veya barış sunusu olarak tapınakta boğazlanıp tapınakta yenebilirler.[513]

Sunu olarak kullanılamayacak olan lekeli her temiz öküz veya koyun tapınaktan otuz stadia mesafede olan şehirlerde yenebilecektir. Yine tapınağa girmemiş sığır, koyun veya keçinin etini, Onun ismini yerleştirerek kutsadığı şehirde yemeyecekler. Onlar o hayvanı orada kurban edecekler, kanını yakma sunusu sunağının temeline atacaklar ve yağını yakacaklardır.[514]

Yine tapınakta yenmesi gereken hayvanlar, eğer bu hayvanların yenecekleri yer çok uzaksa ya da son et yiyişten itibaren uzun zaman geçmişse, o zaman o kişiler sığırları boğazlayabilir ve

---
509 Tapınak Yazması 47:2030.
510 Tapınak Yazması 48:510.
511 Tapınak Yazması 48:1015.
512 Tapınak Yazması 50:25-51:5-10.
513 Tapınak Yazması 52:20.
514 Tapınak Yazması 52:20.

kasabalarında bulunan temiz ve pis insanlarla, bir ceylan veya bir geyik eti yer gibi yiyebilirler.[515] Onlar o hayvanın kanını su gibi yere dökecekler ve üzerini tozla kaplayacaklardır. Bunun sebebi kanın hayat olarak telaki edilmesi ve bedenli bir canı yemenin kendileri ve kendilerinden sonra gelen nesilleri için iyi olmayacağı telakki edildiğinden dolayıdır.

3. Takvimleri

Qumran cemaati açısından ibadetlerin uygulanış şartlarından birisi, onların doğru zamanda yapılması ile ilgilidir. Yani bir ibadet ancak doğru zamanda yapıldığı taktirde kabul edilebilirdüşüncesi hakimdir. Bu nedenle, Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen ifadelerde ibadetlerin zamanlarına itina ile uyulması ve onların geciktirilmemesi veya erkenden ifa edilmemesi ile ilgili bilgiler verilir. Bunun nedeni dünyada yapılan ibadetlerin, göksel ibadetlerle uyuşması gereğidir. Bu uyuşumda önemli olan noktalardan birisi de zamanlamasıdır. Zamanlamada yapılan bir yanlışlık ibadetin kabul edilmemesi anlamına gelecektedir. Bu nedenle takvim konusu Ölü Deniz Yazmaları halkı için önemli bir uygulama noktası haline gelmiştir.[516]

Takvimle ilgili uygulamalardan birisi de, MÖ 152 yılında Jonathan'ın Yüce Din Görevlisi olarak atanması ile birlikte o zamana kadar ayinlerde kullanılan mevcut takvimi değiştirmesi idi. Bu tarihten sonra Essenilcr sadece İsrail'in sürgünde kullandığı takvim olan güneş takvimini kullanmışlardır. Buna karşın Sadukiler, bu takvimi doğru kabul etmelerine rağmen tapınaktaki ibadetlerinde, resmi hale gelen ay takvimini kullanmaya devam etmişlerdir.[517] Bu noktada da bir anlaşmazlık olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlaşmazlık, Essenilerin çöle çekilmelerinin de sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Stegemann'a göre Essenilerin veya Ölü Deniz Yazmalarını kullanan mezhebin elinde henüz politik güç bulunmadığından dolayı, ancak gelecek olan Son Yargı eski takvim uygulamasına geri dönülmesine imkan verebilirdi. Bu nedenle Esseniler, bu şekilde bir dönüşümün olacağı son yargı zamanını beklemekteydiler.[518]

Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan kişiler, dini ayin ve uygulamalarını yürütmek için, Kudüs'te bulunan dini otoritenin kullandığı takvimden farklı bir takvim kullanıyorlardı. Bu takvim Yüce Din Görevlisi olarak atanan Yonatan'ın sebep olduğu takvim değişikliği sonucu kullanılmaya başlanan takvimdir. Nitekim Ölü Deniz Yazmalarında geçen bir ifadede, "onun anlamı, Doğruluk Öğretmenine, onu, kendi kızgın öfkesiyle sürgündeki yerleşim yerinde yutmaya çalışarak, zulüm eden Kötü Din Görevlisi ile ilgilidir. Temizlenme bayramı zamanında, bir dinlenme gününde, o, onlara baskı yapmak için ve onları dinlenme günleri olan sebt gününde, oruç gününde tökezletmek için önlerine çıktı"

---

515 Tapınak Yazması 53:5.
516 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.77.
517 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, ss.172-173.
518 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.173. B. Nitzan'a göre, takvim konusunda olan bu ayrılık başta olmak üzere tapınağın temizliği ve kutsal şehirle ilgili Hasmonlar ve Ferisilerle yapılan mücadele Qumran cemaatinin ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerdir. Nitzan, agm., s.144.

denilmektedir.[519] Burada geçen ifadelerden de anlaşıldığı üzere mezhep için sebt günü olan bir günde Kötü Din Görevlisi mezhep üyelerine baskı yapmak üzere onların karşısına çıkmıştır. Bilindiği üzere Yahudilikte Sebt gününde savaş yapmak değil. normal günlük işler bile yapılmamaktadır. Dolayısıyla Kötü Din Görevlisinin kendilerinin kabul ettiği takvime göre olan sebt gününde askeri bir takibat yapması mümkün değildir. Ama yapılan bir askeri takibat vardır ve bu mezhebin sebt günü kabul ettiği zamanda olmuştur. Bu durum ancak mezhebin, Kudüs'teki tapınak yönetiminin uyguladığı takvimden başka bir takvim uygulaması suretiyle mümkün olabilir. Dolayısıyla buna göre mezhep için sebt günü olan bir zaman, Tapınak yönetimi için normal bir gündür ve bu günde de her türlü hareket ve uygulama yapılabilir.[520] İşte Kötü Din Görevlisi de Ölü Deniz Yazmalarını oluşturanları bu günde tökezletmek maksadıyla bu takibatı yapmış olmalıdır.[521]

4. Sunuları

Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin kanlı kurban sunusu yapıp yapmadığı çok önem arzeden bir durumdur. Ölü Deniz Yazmaları ve Esseniler arasında olumlu bağ kurulması ve bu bağlantı doğrultusunda kanlı kurban sunmadığı bilinen Esseniler gibi Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin de kanlı kurban sunusu yapmadığı düşüncesi savunulmaktadır. Bu düşünce yazmalarda geçen ifadelerle de desteklenebilir. Mesela Toplum Kurallarında "Çünkü insanın kendi günahlarının tamamının, hayatın nurunu düşünmesiyle tükeneceğini bileceği ile ilgili yollar hakiki konsilin ruhu vasıtasıyladır" ifadesi yer alır.[522] Burada geçen ifadeden anlaşıldığı kadarıyla günahların tefekkür yoluyla sona erdirileceği söylenmektedir. Bu ifadelerden hareketle Ölü Deniz Yazmaları içerisinde kurbanla ilgili ifadelerin bulunmadığı tezinin temel dayanaklarından birini oluşturur. Bu ifadeler, bu şekliyle, Vaftizci Yahya'nın öğretisinde ifadesini bulan, tövbe vaftizi ile benzerlik arzettiği düşüncesiyle, Vaftizci Yahya ile Ölü Deniz Yazmaları arasında paralellik bulunduğu da ifade edilmektedir.[523] Halbuki, burada belirtilen durumun aksine, Ölü Deniz Yazmalarının en uzun metni olma özelliği gösteren Tapınak Yazması, belkemiğini oluşturduğunu söyleyebileceğimiz Tapınak ve onunla ilgili görevlerin ve yükümlülüklerin onanması ve yerine getirilmesinde kanlı kurbanlar merkezi etrafında şekillenir. Bunun yanı sıra Şam Dokümanında geçen ifade de mezhebin kanlı kurban uygulamasında bulunduğunu göstermektedir.

a) Hayvan Sunuları

Ölü Deniz Mezhebinin sunuları içerisinde en önemli yeri hayvan sunuları teşkil eder. Bu duruma, hayvanlarda yaşam sebebi olan kanın sebep olduğu düşünülebilir. Zira hayvan sunularının önemi ile ilgili olarak "Din görevlileri, Leviler, Zadok oğulları ve benim mabedimin görevini üstlenen

---

519 Habakuk Yorumu (1Qphab) 2:15.
520 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.67.
521 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.67.
522 Toplum Kuralları 3:8.
523 Markos 1:4; Betz, agm., s.211.

Zadok oğulları benden saptıklarında, onlar bana yağ ve kan sunacaklardır"[524] denmektedir. Yine kurban edilen bu hayvanların bazı organlarının ateşte Yahve için yakılması da söz konusudur.

Hayvan sunularının yapılabilmelerinin şartları; onların topal, kör veya herhangi bir derin leke ile lekeli olmamasıdır.[525] Yine aynı şekilde çok kusurlu herhangi bir öküz veya koyunun, hamile sığır, keçi veya koyunların da kurban edilmemesi, zira bunun Yahve için kerih bir durum olacağı ifade edilmektedir. Yine benzer şekilde aynı günde bir inek veya koyunu kardeşi ile ve bir anneyi yavrusu ile birlikte boğazlamamaları ifade edilmektedir.[526] Böyle bir hayvan tapınakta değil tapınak dışındaki şehirlerde boğazlanacak ve o hayvan mezhep mensubu olmayan diğer kişilerle birlikte yenebilecektir. O hayvanın yenmeyecek şeyi sadece kanıdır. Kan da yere su döker gibi dökülecek ve üzeri toprakla kaplanacaktır.

Yine sunularla ilgili olarak, sığırların ve koyunların ilk doğan erkek yavrularının kutsanması, bunların herhangi bir işte kullanılmaması ve onların her yıl belirli bir yerde, kendi huzurlarında yemeleri söylenmektedir.[527]

Günlük hayvan sunuları olarak, her gün için iki adet lekesiz yıllık keçi sunulması; bunlardan ilkinin sabahleyin ve diğerinin akşamleyin sunulması ve bunlara tahıl sunusunun da eşlik etmesi istenmektedir.[528] Bu sununun ateşle, Yahve'ye hoş gelen bir koku olarak sunulması istenmektedir. Sunuyu yapan din görevlisi de yakma sunusu olarak sunulan hayvanın derisini alacaktır.

Bu günlük sununun yanı sıra haftalık sunular da vardır ve bu sunular Sebt günlerinde sunulurlar. Bu sunu da iki adet lekesiz yıllık keçiden ve bunlara tekabül eden tahıl sunularından oluşmaktadırlar. Bu sunu normal sunulara ilave olarak sunulacaktır.[529]

Yine yukarıdaki sunulara ilave olarak aylık sunular da vardır ve bunlar, her ayın ilk gününde Yahve'ye yakma sunusu olarak sunulacaklardır. Bu sunu iki genç boğa, bir keçi, yedi adet yıllık lekesiz keçi ve bunlara karşılık gelen tahıl sunusundan oluşmaktadır.[530] Yine yılın ilk ayının ilk gününde, yılın aylarının başladığı günde de bir hayvan sunusu vardır. Bu sunu, bir öküz, bir keçi, yedi adet yıllık keçi kuzusu, . . . ve karşılık gelen tahıl ve içki sunuları sunulacaktır.[531]

Hayvan sunusu ve bu sunuların içerikleriyle ilgili olarak şunlar sıralanmaktadır:

> Çünkü din görevlilerinin düzeni, her gün için bir keçi ve düzenin bütün keçileri için, her sepet bir keçi için olmak üzere ekmek sepetleri. Onlar bütün keçileri ve sepetleri düzenin yedi günü için, her bir güne bölecekler; kendi bölümlerine göre onlar Yahve'ye keçinin sağ kalçasını ve bağırsakları örten yağı ve iki böbreği ve onlar üzerindeki yağları ve bel ve sırt kemiğine yakın olan bütün yağları ve karaciğerin ekindekileri ve statüye göre tahıl ve içki sunusuna karşılık gelenleri bir yakma sunusu olarak sunacaklar. . . . Kurbanı yapanlar keçileri ve ekmek sepetlerini

---

524 Şam Dokümanı (CD) 8; Ezekiel 44:15.
525 Tapınak Yazması 52:10.
526 Tapınak Yazması 52:5.
527 Tapınak yazması 52:10.
528 Tapınak Yazması 13:10.
529 Tapınak Yazması 14:5.
530 Tapınak Yazması 14:5.

bir dalga sunusu gibi Yahve'nin huzurunda dalgalandıracaklar. Bu, ateş vasıtasıyla Yahve huzurunda hoş olan kokunun bir sunusu, bir yakı sunusudur. Onlar sunaktaki ateş sunusu üzerinde, kendilerinin yedi gün boyunca olan düzenlerini tamamlamak için her şeyi yakacaklar.[532]

Yukarıda görüldüğü gibi hayvan sunularının belirli uzuvları Yahve için sunulmaktadır.

Bunun yanı sıra Yüce Rahip'in yerine geçecek kişi de, bu görevi üstlendiği zaman, biri din görevlileri için diğerleri ise bütün insanlar için olmak üzere iki boğa sunacak ve din görevlileri için sunulan boğanın kanı törenle yeni atanan kişinin üzerine serpilecektir. Daha sonra o kişi sunak üzerinde sunu yapacak ve ilk boğanın yağını yakacaktır. Boğanın işe yaramaz parçalarını ise tapınak şehrinin dışında, günah sunuları için ayrılmış olan mekanda odun ateşiyle yakacaklardır.[533]

Yine ilk ayın on dördüncü gününde şafak ile karanlık arasında onların Fısıh Bayramına hazırlık için hazırlanmaları salık verilir ve onların akşam sunusundan önce bazı şeyleri[534] kurban olarak sunmaları söylenir. On beşinci günde ise Fısıh bayramı nedeniyle hiç bir meşgale ile uğraşmamaları ve o gün Yahve için, iki genç boğa, bir keçi, yedi lekesiz keçi kuzusu ve sunak sunuları için bir erkek keçi ve bunlara karşılık gelen her bir hayvanın kendi statüsüne göre tahıl ve içki sunuları sunmaları salık verilir.[535] Bu sununun İsrail oğulları için nerede yerleşirlerse yerleşsinler sonsuz bir kural olduğu söylenir. Bunu müteakip onların, başakların dalgalanma gününde bir keçi sunmaları söylenir.

Diğer bir kurban sunusu ise "haftalar bayramının" olduğu gün yapılır. Onlar dalga sunusu başaklarını getirdikleri günden itibaren yedi tam Sebt günü sayacaklardır. Bu yedi tam Sebt tamamlanıp ellinci günün sabahı olduğu zaman onlar, karşılık gelen tahıl sunuları ve içki sunuları ile birlikte, . . . yedi adet yıllık keçi kuzusu ve bir erkek keçi . . . genç boğalar ve keçi ile ilgili statüye göre olacak. Sunulan hayvanların parçaları, bağırsakları kaplayan yağları ve onların üzerindeki yağları ve böbreklerle karaciğere ilave olanları çıkaracak ve onların üzerlerindeki yağları ve sırt üzerindeki yağları ve sırt kemiğine yakın olan yağ kuyruklarını sunak üzerinde yakacaklar. Bu yakma işlemine karşılık gelen tahıl sunularını da ekleyecekler.[536]

Bunlardan sonra kurban sunularının paylaştırılması işlemi gelmektedir. Buna göre, onlar Yahve'ye keçilerden, kuzulardan, sağ kalçayı, göğüsleri, yanakları, karnı ve omuz kemiğinden olduğu kadar ön bacaktan sunacaklar ve onlar sunularını bir dalga sunusu olarak dalgalandıracaklar. Bunun yanı sıra Rahipler için sununun kalçası ve göğsü ... ön bacakları, yanakları ve karınları ... verilecektir. İsrail'in çocuklarından ve ön bacaktan artakalan omuz Leviler için olacak. Yine bir keçi ve bir keçi kuzusu din görevlilerine, bir keçi ve bir kuzu Levilere ve her kabileye bir keçi ve bütün kabileler, yani

---

531 Tapınak Yazması 14: 10.
532 Tapınak Yazması 15:5.
533 Tapınak Yazması 16:5/15.
534 Burada kurbanın miktarı ve cinsi tam olarak bilinememektedir. Metinlerin genelinde olduğu gibi araya, parçalanma, kopma veya deformeolmadan meydana gelen boşluklar girmektedir.
535 Tapınak Yazması, 18: 5.
536 Tapınak Yazması, 20: 5/10.

İsrail'in on iki kabilesi için bir kuzu olacaktır. Bütün bunlar Haftalar bayramında, başaklar ilk meyvelerini verdiklerinden itibaren geçen yedi tam Sebt gününden sonraki ellinci günde sunulacak olan kurban sunularıdır. Onlar onları o gün avlunun dışında Yahve'nin huzurunda yiyeceklerdir.

Yukarıda sayılan sunuların bütün İsrail halkı için nerede yerleşirlerse yerleşsinler bir kural gereği devam ettirilmesi gerektiği belirtilir. Yine onların sunmaları gereken bir diğer kurban sunusu da, belirli şeyler sayılmış olmasına rağmen onlardan sonra gelen bir boşluktan sonra on dört adet yıllık dişi kuzu ve karşılık gelen tahıl ve içki sunuları. Boğazlama işlemini Leviler yapacaklar ve Rahipler ise onların kanını sunağın dört tarafına saçacaklardır. Bu kurbanlardan yanaklar ve karın kendileriyle ilgili statüye göre rahiplerin hissesi olacak, omuz Levilere verilecektir.

Yine bir diğer yerde yedinci ayın sunusu belirtilirken, bu ayın ilk gününde onların dinlenmeleri ve bu günde Yahve'ye bir genç boğa, bir keçi, yedi adet yıllık lekesiz kuzu ve günah sunuları için bir erkek keçi ve bunlara karşılık gelen tahıl ve içki sunuları sunulması istenmektedir.[537]

Yine yedinci ayla ilgili sunular devam ederken, bu ayın on beşinci gününde sunulacak olan sunular sıralanır. On beşinci günün sunusunun yazılı olduğu yer deforme olmuştur, bunu takip eden ikinci günün sunuları sıralanır. Buna göre, bu günde, on iki genç boğa, iki keçi, on dört kuzu ve günah sunusu için bir erkek keçi ve genç boğa, keçiler, kuzular ve erkek keçi ve bunlara karşılık gelen tahıl ve içki sunularının sunulmaları istenir. Üçüncü günde, on bir genç boğa, iki keçi, on dört kuzu ve günah sunusu olarak bir erkek keçi ve genç boğalar, keçiler ve kuzular ve erkek keçi ile ilgili statüye göre karşılık gelen tahıl ve içki sunuları sunulması istenir. Takip eden dördüncü günde sunulacak olanlar, on genç boğa, iki keçi, on dört adet yıllık keçi kuzusu ve günah sunusu olarak bir erkek keçi ve genç boğalar, keçiler, kuzular ve erkek keçi için karşılık gelen tahıl ve içki sunuları sunulması istenir. Beşinci günde sunulması istenen kurban sunularının zikredildiği yer deforme olmuştur, ancak bu yeri takip eden yerde, muhtemelen bu kurbanlara karşılık gelen tahıl ve içki sunusundan bahsedilmektedir.[538]

Yukarıda zikri geçen kurbanla ilgili sunulardan edinilen izlenim, bu kurbanların kötülüklerden, şerlerden, belalardan, insan ve insan dışında var olan her hangi bir yaratıktan gelebilecek kötü etkilere karşı bir korunma olarak sunulduğu izlenimi uyanmaktadır. Hatta yukarıda saydığımız varlıkların şerrinden daha ziyade bu insanlar kendi Tanrıları olan Yahve'den emin olabilmek için bu sunuları sunmaktadırlar. Sunuların zikredildiği yerlerin akabinde "Yahve'ye hoş gelen bir koku" olarak ibaresi zikredilmektedir. Bu doğrultuda sevindikleri zaman sevinçlerini ifade etmek ve kendilerini her türlü sıkıntıdan kurtaran ve koruyan tanrılarına şükretmek için bu sunuları yaptıkları zamanlar da vardır.

Her ne kadar metinlerde yer alsa da, yukarıda sıraladığımız sunuların bu cemaat tarafından yapılıp yapılmadığı tartışılmaktadır. Çünkü tarihi kaynaklara göre Essenilerin herhangi bir kurban veya sunu yapmadıkları bunun yerine kendilerini Tanrı'nın yoluna daha fazla vererek kurban ve

537 Tapınak Yazması, 25: 5.
538 Tapınak Yazması, 28:1-30:10.

sunularla erişmek istedikleri saflığa eriştiklerini düşündükleri bilinmektedir. Kurban sunmadıkları noktasından hareketle Essenilerle özdeşleştirilen Ölü Deniz Yazmaları cemaatinin de kurban sunmadığı/sunmayacağı varsayılmış, dolayısıyla, Ölü Deniz Yazmalarında kurbanla ilgili ifadeleri barındıran Tapınak Yazmasının Essenilere ait olmadığı ortaya atılmış ve pek çok bilim adamı tarafından kabul edilmiştir.[539] Yine Ölü Deniz Yazmalarını oluşturdukları düşünülen Essenilerin, kurban sunma noktasında gösterdikleri kanlı veya maddi kurban karşıtı görüşün destekleyicisi mahiyette bir pasaj Ölü Deniz Yazmalarının toplumsal yönü ile ilgili olan Toplum Kuralları isimli yazmada geçmektedir.[540] Toplum Kurallarında geçen bu ifade ile Essenilerle ilgili olarak geçen maddi kurban sunmadıklarına dair ifadenin paralellik arzettiği düşüncesinden hareketle, Ölü Deniz Yazmalarından elde edilen bilgiler önceki tarihi kaynak temelinde yorumlanmış ve Essenilerle ilgili bilgilere ters düşen literatürün, Qumran Cemaatinin kütüphanesinde bulunuşu çeşitli harici sebeplere bağlanmıştır.

b) **Tahıl ve İçki Sunuları**

Gerek hayvan gerekse tahıl ve içki sunuları birbirlerini tamamlamaktadır. Ancak bu tamamlayıcılık içerisinde hayvan sunusunun daha önemli ve esas yeri teşkil ettiği söylenmelidir.

Metinlerde hayvan sunuları sıralandıktan sonra, bu sunulara eşlik edecek olan tahıl ve içki sunuları da sıralanır. Mesela günlük olarak sunulacak olan lekesiz iki adet kuzudan birine eşlik edecek olan tahıl sunusu, bir hin[541] dövülmüş yağın çeyreği ile birlikte karıştırılmış unun onda biri olacaktır ve bunun karşılığı olan içki sunusu ise bir hin şarabın çeyreği olacaktır. Diğer kuzu da aynı tahıl sunusu ile birlikte akşamleyin sunulacaktır.

Yine aynı şekilde yukarıda söylediğimiz günlük daimi sunuya ilave olacak şekilde, Sebt günlerinde sunulacak olan hayvan sunularına karşılık gelen sunular sunulacaktır. Bunun yanı sıra her ayın ilk gününde Yahve'ye sunulacak olan iki genç boğa, bir keçi, yedi adet yıllık lekesiz keçi için, iyi undan, bir hin yağın yarısıyla karıştırılmış, bir efanın[542] onda üçü miktarında tahıl sunusu ve içki sunusu, her genç boğa için yarım hin ve yağla karıştırılmış iyi undan tahıl sunusu, bir hinin üçte biriyle bir efanın onda ikisi ve her bir keçi için bir hinin üçte biri olarak içki sunusu için şarap; tahıl sunusu için bir hinin çeyreği ile karıştırılmış olarak iyi unun onda biri ve her kuzu için bir hinin çeyreği şarap sunulacak.[543]

Yine yılın aylarının başlangıcında sunulacak olan hayvan sunularına eşlik edecek şekilde yağla karıştırılmış iyi unun onda üçü olarak tahıl sunusu, her öküz için yarım hin ve içki sunusu için şarap Yahve'ye hoş gelen kokulardan yarım hin, yağla karıştırılmış iyi unun onda ikisi ve bir hinin üçte biri sunulacaktır. Sizler içki sunusu olarak, her keçi için bir hinin üçte biri kadar şarap ve ateşle

---

539 Bkz. Yukarıda Tapınak Yazması ile ilgili bölüm.

540 Toplum Kuralları 3:7, burada geçen ifade şu şekildedir: "Çünkü insanın yolları ile ilgili doğru konseyin ruhu vasıtasıyla onun bütün günahları kefaret edilecek, ki o hayatın nurunu tefekkür edebilsin."

541 Hin 6,15 litrelik bir sıvı ölçüsüdür.

542 Efa 37,00 litrelik bir zahire ölçüsüdür.

ilgili bir sunu olarak Yahve'ye hoş gelen koku; ve iyi undan onda bir, bir hin yağın çeyreğiyle karıştırılmış iyi cins un sunacaksınız. Sizler içki sunusu olarak, her keçi için bir hinin çeyreği şarap sunacaksınız ... kuzular ve erkek keçiler için ... şeklinde ifadeler geçmektedir.[544]

Yine bir kişinin Yüce Rahip olarak atanması esnasında sunacağı hayvan sunularına ilave olarak, bunlara karşılık gelecek tahıl sunusunun da sunulması gerekmektedir.[545]

Yine onların ilk ayın ilk gününde sunduklarının yanı sıra bu ayın on dördüncü gününde şafak ile karanlık arasında Fısıh bayramına hazırlanmaları istenmektedir. Bu ayın on beşinci gününde vaki olacak olan Fısıh bayramında onlar. sunacakları hayvan sunularına ilave olarak bu hayvanların statülerine karşılık gelen tahıl ve içki sunularının da sunulması istenmektedir.[546] Yine bu günde, günah sunusu için sunulacağı anlaşılan bir erkek keçiye karşılık gelen tahıl ve içki sunularının da sunulmaları istenmektedir.[547]

Tahıl sunusu sunulması istenen bir diğer gün. dalga sunuları başaklarını getirdikleri günden itibaren sayılacak olan yedinci günün ertesinde ki ellinci günde sunulacak sunudur. Bu günde onların hasat ettikleri ilk üründen Tanrıları Yahve'ye sunmaları istenmektedir. Bu tahılın iyi unundan taze olarak fırınlanmış mayalı somun ekmek getirilecektir. Yine bu minval üzere yeni mahsulden ve bu mahsulden mamul edilmiş sunuların sunulmaları istenir.[548] Bu ellinci günle ilgili olarak sunulacak içki sunusu ile ilgili olarak onların, İsrail'in bütün kabilelerinden dört hin, yani her kabile için bir hinin üçte biri yeni şarap getirmeleri istenir. Yine bu günde hayvan sunusu da sunulacaktır ve bu sunulara karşılık gelen tahıl ve içki sunularının da sunulmaları istenir.[549]

Yine yılın yedinci ayının ilk gününde yapılması istenen kutsal dinlenme gününde sunulacak hayvan sunularının her birinin kendi statüsüne karşılık gelen tahıl ve içki sunularının sunulması istenir.[550] Bunun yanı sıra bu ayın onuncu gününde düzenlenmesi istenen Kefaret gününde sunulacak hayvan sunularına eşlik edecek şekilde tahıl ve içki sunularının da sunulmaları istenir.[551]

Yine bu ayın on beşinci gününde, bu günü takip eden ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerde sunulması istenen havan sunularına ilave olarak tahıl ve içki sunularının sunulmaları istenmektedir.[552]

Yukarıda görüldüğü üzere tahıl ve içki sunuları da Ölü Deniz Yazmaları mezhebinin uygulamaları arasında önemli bir yere sahiptir. İnsanlar bu sunuları hem sevinçli günlerinde hem de üzüntülü ve günahkar günlerinde yapmaktadırlar. Onları bu davranışa iten sebep Tanrıları Yahve'nin gazabından kurtulabilmek, onu kendi taraflarında tutabilmek ve bu sayede dünyevi ve metafizik emellerine vasıl olabilmek istemektedirler.

543 Tapınak Yazması, 14:5-15.
544 Tapınak Yazması, 15.5.
545 Tapınak Yazması, 16:10.
546 Tapınak Yazması, 17:15.
547 Tapınak Yazması, 18:5.
548 Tapınak Yazması, 19:5-10.
549 Tapınak Yazması, 19:15.
550 Tapınak Yazması, 25:10.
551 Tapınak Yazması, 25:15.
552 Tapınak Yazması, 28:5-15.

c) Kefaret Sunuları

Kefaret sunusu olarak işleyeceğimiz bu bölümde ele alacağımız sunuların tamamı günahlara karşılık olan sunular değillerdir. Çünkü sevinç nedeniyle yapılan sunular da vardır. Binaenaleyh kefaret sunusu derken bu başlık altına giren sunuların olması gerekmektedir. Kefaret sunusu olarak Yüce Rahip göreve seçildiği anda boğazlanan iki boğadan birisi halkın kefaret sunusu olarak sunulacaktır. Burada Yüce Rahibin halk için bu kefareti yaptığına halkın sevineceği belirtilmektedir. "O, Meclis için bir günah kefaretidir. ... Onlar kendileri için kefaret yapıldığına sevineceklerdir..."[553]

Kefaretle ilgili olarak bir diğer zikir, yılın yedinci ayının onuncu gününün Kefaret Günü olduğuna dairdir. Bu günle ilgili olarak şöyle denir:

> "Bu ayın onuncu günü Kefaret günüdür. Sizler kendilerinizi öldüreceksiniz. Çünkü her hangi bir kişi bizzat bu günde kendi kendini öldürmezse kendi halkından koparılacaktır."[554]

Hayvan ve tahıl sunuları sunulduktan sonra, kefaretin günah sunusu olarak yakma sunusu için iki keçi sunulması istenir. Yüce Rahip'in bu keçilerden birini kendisi için diğerini babasının evi için sunması istenir. Yüce Rahip bu iki keçi için kura çekecektir, bu keçilerden birisi Yahve için, diğeri Azazel[555] için sunulacaktır.[556] Bu sununun bütün meclis için bir günah sunusu olduğu, onun meclisin bütün insanları için kefaret olduğu ve onların böylece affedildikleri anlatılmaktadır. Yine yukarıdaki iki keçiden diğeri ise, "Yüce Rahip onu başına gelecek ve onun başı üzerinde İsrail oğullarının kötülüklerini, onların bütün cürümleri ve günahlarıyla birlikte itiraf edecek. O onları keçinin başı üzerine koyacak ve onu hazır bekleyen insanın eliyle çöldeki Azazel'e gönderecek" denmektedir.

Yukarıda günah keçisi olarak isimlendirilen keçinin çöle salıverilmesi durumunda olduğu gibi, günah sunusu olarak bir de Rabbin hissesine düşen keçinin sunulması durumu vardır. Her iki durumda da toplumun insanları için kefaret edilmektedir ve bu kefaretler vasıtasıyla günahların affedilmesi durumu vardır.[557] Bu günah sunusunun yapıldığı günün yılda bir gün olduğu ifade edilmektedir.

Bu kefaret sunusunun belki de en önemli noktası, insanların kendilerini öldürmelerinin, yani dünyevi bütün arzu ve isteklerden ari bir halde tamamen Yahve'ye yönelme durumu vardır. Ancak bu durumda, yılda bir kez olan bu gün değerlendirilebilecek ve günahlar için kefaret olabilecektir.

---

[553] Tapınak Yazması, 17:5.
[554] Tapınak Yazması, 25:20.
[555] Azazel, Yahudi geleneğine göre, Tapınak zamanlarında Yom Kippur'da günah keçisinin götürüldüğü yerdir. Bununla ilgili Kitab-ı Mukaddes pasajı şu şekildedir: "Ve Harun iki keçi üzerine kura çekecektir, birisi Rab için ve diğeri Azazel için. Ve Harun, Rabbin kurasının kendisine çıktığı keçiyi Rab için, bir günah sunusu olarak, sunacak. Ama Azazel'in kurasına çıkan keçiyi ise, onun için kefaret etmek, onu Azazel için çöle salıvermek üzere, canlı olarak Rabbin huzurunda durduracaktır (Levililer 16:8/10)." Bu tören yorumcuları şaşırtmıştır ve Azazel'in hakiki manası tam olarak belli değildir, ama, Mişna'ya göre (Yoma 6:2/6), bir kayaya, Azazel'e, çekilmiş olan keçi, buradan, öldürülmek üzere aşağı itilirdi ve böylece halkın günahları için kefaret ederdi. Orta çağlardaki Abraham İbn Ezra ve Nahmanides'e göre ise, Azazel, şeytanların ibadeti ile, böyle bir ibadete karşı protesto için, ilişkilendirildi. Halk arasında tahkir olarak kullanılan bir anlamda, 'cehenneme git' *lekh le-azazel* olarak doğru bir kullanımdan ziyade daha çok dalga için kullanılır ve modern İsrail'deki rehberler masum insanları cehennemi farz edilen Azazel kayasını ziyarete götürürler. Eski efsanelerde Azazel Tekvin (6:1/4) kitabındaki düşmüş meleklerden biriyle ilişkilendirilir. Bu ve benzeri boş düşünceler saf spekülasyon olarak kalırlar. Jacobs, age., s.40.
[556] Tapınak Yazması 26:5.

Toplumda bir cinayet işlendiği zaman, o toplumun müntesiplerinin bu olayla ilişkilerinin olmadığını belirtme yöntemleri, öldürülmüş olan kişiye yakın bir yerde bir düve kesilmesi ve toplumun ileri gelenlerinin onun başı üzerinde ellerini yıkamaları suretiyledir. Böyle bir durumda onlar "bizim ellerimiz bu kanı dökmedi, ne de bizim gözlerimiz onun vaki olduğunu gördü. Kurtarmış olduğun halkın İsrail için kefareti kabul et, Ey Yahve ve masum kanın suçunun enin halkın İsrail arasında kalmasına izin verme. Bu kanın onlar için kefaret olmasına müsaade et." diye yakaracaklardır.[558] Bu kefaret sunusu İsrail'i o cinayetin cezasından kurtaracaktır.

5. Bazı Hukuki Yaptırımlar

Şehirlerin yönetimi ile ilgili olarak hakimler ve yetkililer tayin edilmesi ve onların halka adaletli hükümlerle hükmetmeleri söylenir. Onlar kararlarında taraf tutmayacak rüşvet kabul etmeyecek ve kararları eğip bükmeyeceklerdir. Bunların sebepleri olarak, rüşvetin yargıyı eğip büktüğü, adalet işlerini tersine çevirdiği, hikmet sahibinin gözlerini körleştirdiği, büyük suç oluşturduğu ve günahın kötülüğüyle evi kirlettiği söylenir. Onların Tanrı tarafından kendilerine miras bırakılan ülkede yaşayabilmelerinin ve onu miras olarak alabilmelerinin yolu, adaleti takip etmekten geçmektedir. Bunun aksi bir durum olarak eğer bir kişi rüşvet kabul ederse ve yargıyı eğip bükerse öldürülecektir.[559]

Yeminle ilgili bahis, sunularla ilgili bölümde sunularla bağlantılı olarak geçer. Bir kişinin sunmayı ve getirmeyi adadığı adaklarını tam olarak sunması gerektiği belirtilir. Bu konu ile ilgili olarak edilen yeminin yerine getirilmesi, yerine getirilmediği takdirde günahkar addedilecekleri belirtilir. Bu konu ile ilgili olarak "sizler dudaklarınızla telaffuz ettiğiniz sözleri muhafaza edeceksiniz; çünkü dudaklarınız yeminlerinizi yerine getirmek için özgürce yemin etti" denilmektedir.[560]

Erkeklerin yemininin kendi kendileri için bağlayıcılık arzettiği anlaşılmakla birlikte kadınların yeminlerinin bu şekilde olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kadınların yeminleri gençliklerinde, yani babalarının evlerindeyken, babasının yemini işittiğinde takındığı tavra göre değişmektedir. Eğer babası yemini işittiği zaman susarsa yemini geçerlilik kazanır ve bağlayıcı olur; ama aksine yemini işittiği zaman reddederse ve geçerliliğini ilga ederse o yemin geçerlilik kazanmaz. Ama baba yemini işittiği zaman susar, bir müddet sonra da yemini ilga ederse, o zaman baba kızının cezasını çekecektir.[561] Kız evlendikten sonra ise babanın sorumluluğu kocaya geçecektir. Eğer kocası yemini işittiği zaman susarsa yemin cari olacak, ilga ederse yeminin geçerliliği olmayacaktır. Bu bağlamda dul kadınların

[557] Tapınak Yazması 27:5.
[558] Tapınak Yazması 63:5-10.
[559] Tapınak Yazması 51:10-15.
[560] Tapınak Yazması 53:10.
[561] Tapınak Yazması 53:15.

yeminleri, kendi kendilerini bağlar bir mahiyet arzetmektedir. Onların yeminlerinin geçerliliği için herhangi bir harici otoriteye başvurma zorunluluğu belirtilmemektedir.[562]

Bir kişinin evlilik yapması durumunda evlilik fiilen geçerlilik kazandıktan sonra koca karısından hoşlanmamaya başlar ve ondan kurtulmak için, evlendikleri zaman karısının kız olmadığını iddia ederse, bu durumda baba kızının bakirelik kanıtını alacak ve o kanıtı şehrin büyüklerine getirecek ve o adamın ondan hoşlanmaması nedeniyle bu asılsız ithamı ortaya attığını söyleyecektir. Kızın bakire olduğu kanıtlanırsa, koca, babaya yüz gümüş para vermekle cezalandırılacaktır.[563]

Bakire bir kız bir kişiyle nişanlı iken, şehirde başka bir adamla birlikte olur ve erkek onunla yatarsa, erkek ve kadın şehrin kapısına getirilecekler ve taşlanarak öldürüleceklerdir. Bu cezanın sebebi, kızın şehirde olduğu halde yardım için bağırmaması ve erkeğin de komşusunun eşinin onurunu kirletmesidir.

Yine eğer bir adam bir kadını şehirden uzakta gizli bir mekandaki tarlalarda bulur ve ona tecavüz ederse, o taktirde erkek öldürülecek fakat kıza bir şey yapılmayacaktır. Çünkü olayın vuku bulduğu yer tarlalardaydı, erkek kadını buldu ve nişanlı kız yardım istediği halde yardımına hiç kimse gelmedi.[564]

Yine bir erkek nişanlı olmayan ama kanuna göre kendisine münasip olan bir bakireyi iğfal ettiği zaman bu durum keşfedildiğinde, erkek kızın babasına elli parça gümüş verecek ve o kızla evlenecektir. Bu durumda erkek o kızın onurunu kirlettiği zaman hayatı boyunca ondan ayrılamayacaktır.

Yine bir erkeğin babasının karısını almaması, erkek kardeşinin hanımına kötü gözle bakmaması, teyzesi veya halasıyla evlenmemesi; kızını veya bacısını almaması da vurgulanır; bunların pis ve ahlaksız şeyler oldukları bildirilir.[565]

Hukuki davalarda davanın oluşabilmesi için iki veya üç şahidin gerekli olduğu, tek şahidin herhangi birinin işlediği kötülük veya günah konusunda dava açamayacağı belirtilmektedir. Yalancı şahitlik durumunda konunun içeriği iyice araştırıldıktan sonra şahidin yalancı şahit olduğu anlaşılırsa, yalancı şahitlik yapan kimseye, şahitlik yaptığı suçun cezası uygulanacaktır. Bu hukuki davalarda verilen cezaların amacı uygulanan cezanın caydırıcılığıdır. Bu konuda, uygulanan cezadan etkilenen kişilerin bir daha o cürümü işlemeye cesaret edemeyecekleri belirtilmektedir. Genel hukuki kural ise şudur: cana can, göze göz, dişe diş, ele el ve ayağa ayak.[566]

Dini konularda baba ve annesini dinlemeyen asi bir evlat ilk önce annesi ve babası tarafından cezalandırılacak ve bu cezalandırmaya rağmen onları dinlemezse o zaman anne-baba çocuğu şehrin büyüklerine şikayet edecekler. Bu durumda şehir halkı çocuğu taşlayacaklar ve öldüreceklerdir. Bu şekilde şehir kötülükten kurtarılmış olacaktır. Eğer bir kişi kendi halkına iftira ederse ve halkını

---

[562] Tapınak Yazması 54.5/10.
[563] Tapınak Yazması 65:15.
[564] Tapınak Yazması 66:10.
[565] Tapınak Yazması 66:20.
[566] Tapınak Yazması 56:15.

yabancı bir millete teslim ederse, o kişi bir ağaca asılacak ve öldürülecektir. Bu kişinin yabancı milletlere kaçması ve orada halkını kötülemesi durumunda ise, o kişi bir ağaca asılacak, orada ölecek ve cesedi aynı gün yakılacaktır.

Herhangi bir kişi akrabasının hayvanını başıboş olarak dolaşırken görürse bu durumda o hayvanı ihmal etmeyip korumasına alacak ve akrabasına geri döndürecek. Eğer akrabası yakında yaşamıyorsa veya hayvanın sahibi bilinmiyorsa, o durumda hayvan eve getirilecek ve sahibi çıkana kadar o evde kalacaktır.

Yine bir kişi normal yolda gezerken önüne bir kuş yuvası çıksa ve kuş yuvada tüysüz yavrularıyla birlikte oturuyorsa bu durumda hem anne hem de yavrularının alınmaması, annenin kaçmasına müsaade edilip yavruların alınması söylenir.[567]

Yine bir kişi bir ev inşa ettiği zaman evinin çevresine korkuluk yapması, aksi takdirde çatı üzerinden bir kişi düştüğü zaman kan suçunun onun evine gelebileceği belirtilmektedir.[568]

Tanrıdan başkasına tapınma konusu ile ilgili olarak ise belirtilmesi gereken ilk şey Yahve'nin kıskanç bir Tanrı oluşudur. Yahve, kendisinden başka Tanrılara tapınılmasını yasaklamaktadır. Bunu yaparken milletlerin yaptıkları gibi yapmamalarını, onların her yerde kurbanlar kestiklerini, kutsal ağaçlar diktiklerini, kutsal direkler yükselttiklerini ve önlerinde eğilmek için yazılı taşlar hazırladıklarını belirtmekte ve onlara, kendisi için yapacakları sunağın çevresine kutsal olarak hiç bir ağaç dikmemelerini, kendisinin nefret edeceği hiç bir sütun yükseltmemelerini ve de ülkelerinin her hangi bir yerinde önünde eğilmek için yazılı bir taş yapmamalarını söylemektedir.[569]

Yahve toplum içerisinden çıkacak olan sapkınlık davetçileri ile ilgili olarak da şöyle söyler:

> Eğer bir peygamber veya rüyacı sizlerin arasından ortaya çıkar ve sizlere bir işaretle veya bir ima ile bir şey sunarsa, işaret veya ima doğru olsa bile, o kişi "hadi gidelim ve sizlerin bilmediğiniz diğer tanrılara ibadet edelim" dediği zaman o peygamberin veya o rüyacının sözlerini dinlemeyin, çünkü ben sizlerin, babalarınızın Tanrısı olan Yahve'yi sevip sevmediğinizi keşf etmek için sizleri bütün kalpleriniz ve ruhlarınızla test ediyorum. Senin izlemen ve hizmet etmen gereken Tanrın Yahve'dir ve senin korkman ve sözüne itaat etmen gereken odur ve sen ona sıkı sıkıya sarılmalısın".[570]

Yukarıdaki sapkınlık önerisini yapacak olan peygamber veya rüyacı, halkı, kendilerini Mısır ülkesinden çıkaran ve onları esaret evinden kurtaran Tanrıları Yahve'ye karşı saptırmaya ve isyana yönelttiği için öldürülecek ve onlar böylelikle kendilerinden kötülüğü uzaklaştıracaklar.

Yine sapkınlıkla ilgili olarak, sapkın öğretileri yayanlar hariçten kişiler değil, mezhep üyelerinin en yakınları, kardeşleri, çocukları, eşleri veya yakın arkadaşları bile olsalar yukarıdaki cezaya çarptırılacaklar. Yine İsrail'in herhangi bir şehrinde insanların sapıttıkları duyulursa, konu iyice araştırılıp soruşturulacak ve doğru olduğu kanıtlanırsa, mezkur şehrin bütün sakinleri kılıçtan

---

567 Tapınak Yazması 65:5.
568 Tapınak Yazması 65:10.
569 Tapınak Yazması, 51:20;52:5.
570 Tapınak Yazması 54:10/15.

geçirilecekler. Kılıçtan geçirenler, o şehri ve o şehirde bulunan bütün yasaklıları ve hayvanları kılıçtan geçireceklerdir. Şehirde bulunan bütün ganimeti meydanda toplayacaklar; şehri ve bütün ganimeti Yahve'ye tam bir sunu olarak ateşle yakacaklar. O şehir, bu olaydan sonra sürekli bir harabe olarak kalacak ve asla bir daha inşa edilmeyecek. Yahve onlara, kendisi gazabından vazgeçebilmesi için o şehirde yasak altına alınan hiçbir şeyden almamalarını söylüyor. Bütün bu sayılanları yapmak Tanrı Yahvenin, o insanların babaları ile yaptığı ahdi yerine getirmesine zemin hazırlayacak ve o insanlar bu olay sonunda sayıca kat kat artırılacaklardırlanacaklar.[571]

Yine sapkınlıkla ilgili olarak, toplu halde değil de bireysel olarak sapkınların varolmaları durumunda bu kişilerin hatalı davranışları, Yahve dışında başka tanrılara tapınmak, güneş, ay veya diğer gök cisimleri önünde eğilmek gibi, kanıtlanırsa o zaman o kişiyi, erkek veya kadın, şehrin dışına çıkarıp taşlayarak öldüreceklerdir.[572]

---

[571] Tapınak Yazması 55:5/15.
[572] Tapınak Yazması 55:15/20.

IV. BÖLÜM: ESSENİLER

A. Tarihi Kaynaklarda Esseniler

Esseniler hakkında bilgi veren ilk el bir kaynak yoktur; ancak elimizde bulunan kaynaklar ikincil ve daha alt düzeydeki kaynaklardır. Essenilerle ilgili tarihi olarak herhangi bir kaynağın bizlere ulaşmaması bu konuda ilk elden kaynaklara ulaşmamızı imkansız kılmaktadır. Bu noktada Ölü Deniz Yazmalarının keşfi Essenilerle ilgili ilk elden kaynaklara ulaştığımız hissini verebilir, ancak bu yazmalar içerisinde Esseni isminin geçmemesi, bu yazmaların Essenilere ait olma durumunu kesinlik mertebesinden düşürmektedir, dolayısıyla biz ancak bu yazmaların Esseniler ait olduğunu varsayabiliyoruz. Bunun nedeni yazmaların bize yeterli delil vermemeleridir.

Yazmalarda Essenilerle ilgili doğrudan bir bilgi yer almamakla birlikte yazmalardan faydalanma ve bu yazmaların Essenilerle bağlantısını ortaya koyma açısından metinlerde geçen bazı ifadeleri Essenilerle ilgili sahip olduğumuz tarihi ifadelerle karşılaştırarak değerlendirme yapabiliyoruz. Çünkü hem yazmalarda Essenilerle ilgili bir değinim bulunmamakta hem de yazmaların içerisindeki verilerle Esseniler hakkındaki bilgiler arasındaki özdeşlik kesinlik arzetmemektedir. Yazmalarla ilgili bilgileri başka bölümlerde vereceğimiz için burada Essenilerle ilgili tarihi kaynaklardan sahip olduğumuz bilgileri vermeyi düşünüyoruz. Bunun nedeni Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasında kurulan bağlantının kesinlik arzetmemesidir. Bu nedenle biz Ölü Deniz Yazmaları Essenilere mi aittir sorusuna, büyük ihtimalle olabilir, ancak kesinlik arz etmemektedir diyebiliriz. Bu bölümde Esseniler hakkında tarihi olarak malumat vereceğimiz için, bu konuda bilgi veren insanların güvenilirlikleri önem kazanmaktadır. Bu nedenle, konu ile ilgili olarak verdiğimiz bilgilerin güvenilirlik derecesini ortaya koymak için, tarihi bilgi veren yazarların güvenilirlikleri ile ilgili bilgi vermek gerekmektedir.

1. Yahudi Kaynaklar

a) Philo (dy. MÖ 15-10 – öy. MS 45-50)

Essenilerle ilgili bilgi veren kaynaklardan birisi Yahudi filozofu İskenderiye'li Philodur. Zengin ve etkili bir aileye mensup olan Philo, eserlerinde Yunanca'yı kullanmıştır. Bu durum onun İbranice bilip bilmediği ya da ne derecede bildiği şeklinde tartışmalara sebep olmuştur. Bu konuda bazı bilim adamları Yunanca'nın ve Yunan kültürünün onun tamamen Yahudi olan zihniyetini örten bir kaplama olduğunu; bazıları da Philo'nun Yahudi dinini savunurken ve propagandasını yaparken Yunan kültürünü kullanan bir Helen olduğunu savunmuşlardır. Bu noktada Philo'nun, okuyucularına vahy edilmiş Pentateuch kanunlarını ulaştırmak için de bu dili kullandığı belirtilmektedir.[573] Yine

[573] Philo'nun yaşamı ile ilgili ayrıntılı bir çalışma ve bu konudaki kısa bir tartışma için bkz. Peder Borgen, "Philo of Alexandria", Michael E. Stone, (ed.), **Jewish Writings of the Second Temple Period,** Fortress Press, Van Gorcum 1984, s.233.

çalışmalarının temel amacının Eflatuncu felsefe ile Yahudiliği (Judaism) uzlaştırma olduğunu savunanlar da vardır.[574]

Philo ile ilgili çok önemli bir nokta onun Yunancaya aşırı eğilimidir. Bu eğilim nedeniyle onun kendi dilini bilip bilmediği, bilse bile ne dereceye kadar bildiği çok önemli bir tartışma konusudur. Çünkü Yahudilik içerisinde doğmuş bir mezhep olan Essenileri ifade ederken Yunanca ifade kalıplarını kullanmak, onun Esseni yaşam tarzını anlatırken Yunan kültürüne göre anlattığı sonucunu çıkarmamıza sebep olacaktır. Bu nedenle Philo'nun Essenilerle ilgili verdiği bilgilere ihtiyatla yaklaşılması ve iyi bir şekilde tahlil edilmeleri gerekmektedir.

b) Josephus (dy. MS 38- öy. MS 100)

Her ne kadar verdiği bilgilerin sıhhati tartışılsa da Josephus, Milat civarında Filistin bölgesinde meydana gelen olaylarla ilgili ayrıntılı bilgi veren tek kaynağımızdır. Bu bakımdan Josephus ve verdiği bilgiler çok önemlidir. Tam adı Joseph ben Matthias olan Josephus, din görevlisi Matthias ve Hasmonean hanedanından geldiğini iddia eden bir annenin çocuğudur. I. Yahudi İsyanı sırasında Galile valisi olmuş ve Romalıların tutsağı olarak İmparator Titus'la birlikte Roma'ya gelmiş ve orada Roma vatandaşlığına geçmiştir. MS 75/79 yılları arasında *"Yahudi Savaşı* (The Jewish War)" isimli eserini Titus'un himayesinde yazmıştır. Daha sonra *"Yahudi Kalıntıları* (The Jewish Antiquities)" isimli eserini 93/94 yıllarında ve *"Apion'a Karşı* (Against Apion)" isimli eserini de yine aynı yıllarında yazmıştır. Josephus'un bir diğer eseri kendi yaşamını anlattığı *"Yaşam* (The Life)" isimli eseridir. Oldukça hareketli bir hayat geçiren Josephus MS ilk yüzyılın başlarında ölmüştür.

Josephus gençlik yıllarını çeşitli Yahudi mezhepleri içerisinde geçirmiştir. Esseniler de Josephus'un tabi olduğu mezheplerden biridir. Bu mezhep ve uygulamaları ile ilgili verdiği bilgilerden, onun muhtemelen Esseni benzeri bir münzevi olan Banus adlı bir keşişle üç yıl geçirdiği anlaşılmaktadır.[575] Bu nedenle onun Essenilerle ilgili bilgiler verebilecek özelliğe sahip olduğu düşünülebilir. Ancak, Josephus, her ne kadar, Essenilerle birkaç yıl geçirdiğini belirtse de, topluma katılma ile ilgili bölümde görüleceği üzere Esseniler, tamamen kendilerine katılmak için gerekli şartları yerine getirmeyen kişilere mezhebin tüm sırlarını, bilgi hazinesini açmamaktaydılar. Bu nedenle mezhep içerisinde birkaç yıl geçirdiğini belirten Josephus'un da mezhebin tüm görüşlerine vakıf olduğunu düşünmemiz son derece zordur. Onun verdiği bilgiler ancak mezhebe giriş aşamalarında sahip olunabilen bilgiler olmalıdırlar.

Yine Josephus'un verdiği bilgilerle ilgili olarak onun bu bilgileri başka bir kaynaktan aktardığı da düşünülmüştür. Buna göre Esseniler hakkında bilgi veren kaynaklardan iktibas etmek veya Esseni olan veya Essenilere aşina olan kişilerden naklen bu bilgileri verdiği de düşünülmektedir.[576] Eisenman

---

574 Louis Jacobs, **age.**, s.377.

575 Josephus, **The Life**, 2:14.

576 Robert Eisenman, **The Dead Sea Scrolls and the First Christians**, Element, Shaftesbury 1996, s.3.

Josephus'un gençliğinde bu kaynaklardan eğitim gördiğini ve pek çoğunu görmezden geldiğini veya bilmediğini düşünmektedir.[577] Dolayısıyla Josephus'un verdiği bilgilerin otantikliği sorgulanmaktadır.

Josephus'un eserlerinde dikkati çeken bir nokta da, bu eserlerin muhatap kitle olarak Helen kültürüne mensup kişileri kabul etmesi ve bu nedenle çeşitli konulara Helenizm yönelimli bir sununun hakim olmasıdır. Bu noktanın Essenilerle ilgili olarak bildirilen kanlı kurban, evlenmeme, inzivaya çekilme gibi hususların, bu muhatap kitlenin ilgisini çekecek ve mevcut kültürleriyle uyum içerisinde sunulmuş olduğu düşünülebilir. Eğer durum gerçekten böyleyse, Essenilerle ilgili olarak verilen bilgilerin, Essenilerin yaşamının Yunan kültürüne sahip kişiler tarafından değerlendirilmesi karşımıza çıkacaktır. Bu durum Essenilerle ilgili otantik bilgilere ulaşabilmemizi bazı noktalardan etkileyecektir.

Josephus'un yaşamı dikkatle incelendiğinde, onun yaşamının kendi halkına ihanet ve hilelerle dolu olduğu görülecektir. Özellikle I. Yahudi İsyanı sırasında kendisine verilen kumandanlık görevini yeterince yerine getirmemesi, İsyan sırasında Romalıları tutması ve daha sonra da tamamen Romalıların tarafına geçmesi, Roma'da himaye edilmesi ve Roma vatandaşlığı alması, Yunan dilini son derece iyi bilmesi ve eserlerini Yunanca kaleme alması, onun Helen yaşam tarzına olan aşinalığını ortaya koymaktadır.[578] Dolayısıyla kendi milletine ve Yunanlılara karşı olan tavırları göz önüne alındığında, Essenilerle ilgili verdiği bilgilerde Yahudi yaşam tarzını ne derece yansıttığının sorgulanmasını gerektirmektedir. İşte bu durum da Josephus'un Essenilerle ilgili verdiği bilgileri değerlendirirken son derece dikkatli olmamız gerektiğine işaret etmektedir. Bu nedenle Philo'da olduğu gibi Josephus'ta da mevcut bilgileri değerlendirirken onların Helenizm hayranı veya yanlısı kişiler olduğunu göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Bu nokta, özellikle münzevi bir yaşam sürdürmeleri, kurban sunmamaları, evlenmemeleri ve benzeri konularda verilen bilgiler yönünden Gözden ırak edilmemesi gereken bilgilerdir.

Yukarıda sıraladığımız iki Yahudi yazarı ile ilgili olarak belirtilen bilgilerde, onların geçmişe ait bilgileri kaydederken ve yorumlarken Yunan tarafını tuttukları ve Filistin Yahudilerinin yaşamını bizzat kendi içerisinde ve Yunan Roma dünyasının bir parçası olarak brtimledikleri anlaşılmaktadır.[579] bu nedenle bu kişilerin verdiği bilgiler değerlendirilirken hem Yunan-Roma kültürünün ve hem de Yahudiliğin kendine has özelliklerinin iyi bilinerek iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

2. Pagan Kaynaklar

a) Büyük Pliny (d. MS 23- ö. MS 79)

Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmesinin temel nedeni, Büyük Pliny'nin[580] eserinde Essenilerin Ölü Deniz'in kuzey batısında yaşadıklarını söylemesidir. Pliny'nin belirttiğine göre, "Ölü Denizin batısına doğru, Esseniler, kendileriyle sağlık için elverişli olmayan kıyı arasında

[577] Eisenman, age., s.3.
[578] G. A. Williamson, "Introduction", Josephus, **The Jewish War**, Penguin Books, Middlesex 1959, ss.7-17.
[579] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.50
[580] Buradan itibaren Pliny olarak kullanacağız.

gerekli mesafeyi koymuşlardır".[581] Bilim adamları temelde bu ifadeye dayanarak Ölü Deniz Yazmalarının da bulunmuş olduğu Ölü Deniz'in batısında Essenilerin yaşadıklarını ve Ölü Deniz Yazmalarının da Essenilere ait olduğunu savunmuşlardır. Yukarıda bahsettiğimiz iki yazar Essenilerle ilgili olarak belirli bir yer zikretmezken bu yazar Essenilerle ilgili bir yerden söz etmekte ve bu nedenle bu günkü tartışmalara kaynaklık etmektedir.

Büyük Pliny'nin verdiği bu bilgilerin de güvenilirliği tartışma konusudur. Onun bir seyyah veya turist olarak bölgede bulunduğu kısa sürede Essenilerle ilgili bu bilgileri nasıl edinmiş olabileceği sorgulanmaktadır. Çünkü Büyük Pliny, Essenilerle ilgili bilgiler verirken şimdiki zamanı kullanması, onun eserini yazarken Essenilerin var olduğu izlenimi vermektedir ve bu durum da Büyük Pliny'nin Essenilerin yaşamlarına bizzat şahit olduğuna ve dolayısıyla gözlemlerine dayanarak Essenilerle ilgili bilgiler verdiğine işaret etmektedir. Ancak Büyük Pliny MS 79 yılında öldüğüne göre, kitabını bitirişi muhtemelen MS 77 yılları civarında olmuş olmalıdır. Bu tarihte bitirmiş olduğu kitabında Essenilerden bahsederken şimdiki zamanı kullanması, çeşitli şüphelerin doğmasına sebep olmuştur. Çünkü arkeolojik verilerden hareketle Qumran yerleşim yerinin muhtemelen MS 68 yılında sakinleri tarafından terk edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Büyük Pliny'nin Essenilerden bahsederken şimdiki zamanı değil, aksine geçmiş zamanı kullanması gerektiği savunulmaktadır. Ancak Vanderkam'a göre tarihi anlatılarda genellikle şimdiki zaman tercih edilmekte olduğundan Büyük Pliny'nin bu kullanımını yadırmamamak gerekmektedir. Yine Büyük Pliny'nin Essenilerle ilgili bu anlatısını önceki bir kaynaktan alıntılamış olması da muhtemeldir. Bu nedenle Büyük Pliny'nin kitabını bitiriş tarihi ile konu ile ilgili notları elde ediş tarihi arasında farklılık olması doğal gibi gelmektedir.[582] Ancak Milik'e göre bu durum Büyük Pliny'nin eserlerinde bu şekilde rastlanan tek durum değildir ve onun Palmyra ile ilgili anlatısında da önceki coğrafi materyali kullanmaktadır.[583] Her ne olursa olsun, Büyük Pliny'nin Essenilerle ilgili olarak verdiği konuşlandırma ve diğer bilgiler Essenilerle ilgili tartışmalarda temel teşkl ettiği görülmektedir.[584]

b) Pausanias

Yunan tarihi hakkında bilgi veren *Description of Greece* isimli kitabında Pausanias da Essenilere kısa bir değinim de bulunur. Onun yaklaşık MS II. yüzyıl civarında Efes civarı ile ilgili verdiği bilgilerden birinde Essenilere atıf yapılmaktadır.[585] Buna göre Artemis'li Epulones, Efes'te "Esseni" diye isimlendirilmekteydi. Yazara göre bu isim aslında eğlence için kullanılmakta ve 'kral arı (king bee)' anlamına gelmesine rağmen, bu kullanımdan kastın, Yahudi keşişlerinin Hıristiyanlık öncesi bir grubu olduğu ve bu grubun, Josephus ve Philo tarafından haklarında bilgi verilen Esseniler

[581] Pliny, **Natural History**, 5:17,4.
[582] Vanderkam James C., "The People of the Dead Sea Scrolls: Essenes or Sadducees", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls**, Vintage Books, New York 1992), ss.53-54.
[583] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.45.
[584] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.58.
[585] Pausanias, **Description of Greece**, 8:13.1, (http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/text?lookup=paus.+8.13.1&vers=greek&filter=none&browse=1).

olduğu belirtilmektedir.[586] Pausanias'ın Essenilerden bahseden bu ifadeleri Esseniler hakkındaki bilgilerin ne derece yaygın olduğunu ve Anadolu ve Yunanistan'da yaşayan insanların onlar hakkında bilgi sahibi olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Kilise Babaları ve Diğer Kaynaklar

Esseniler hakkında bize kadar ulaşan bilgiler, genel olarak yukarıda verdiğimiz ilk üç yazarın eserlerine dayanmaktadır. Bunlardan başka tarihi bilgi veren kaynaklar verdikleri bilgileri bu kaynaklardan almışlardır. Dolayısıyla verdikleri bilgiler, bu kaynaklarda var olan bilgileri kendi ilgilerine göre yeniden nakletmekten ibarettir. Bu nedenle yukarıdaki yazarların ötesinde diğer yazarları üçüncü elden kaynaklar olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Ancak bu kaynaklardan Kilise Babası Roma'lı Hippolytus'un (dy. MS 175 / öy. MS 235) verdiği bilgiler arasında, yukarıda sıraladığımız üç esas kaynağın verdiği bilgiler dışında bazı bilgilerin de bulunduğu görülmektedir. Bu durumun, Hippolytus'un eserini yazarken farklı bağımsız bir kaynağa sahip olduğuna delalet ettiği, ancak Josephus'un verdiği bu bilgileri, Hippolytus'un da kullanmış olduğu ve onunkinden daha detaylı olmadığı düşünülen bir kaynaktan temin ettiği düşünülmektedir.[587] Hippolytus'un verdiği bilgilerin otantikliği, diğer bilgilerde noksan kalan bazı hususların aydınlatılmasına olanak vermiştir. Bu nedenle Hippolytus da, her ne kadar tarihi olarak aralarında belirli bir müddet bulunmasına rağmen, Essenilerle ilgili otantik bilgiler veren kaynaklardan sayılmaktadır.

Essenilerle ilgili olarak yukarıda verdiğimiz bu kaynakların ötesinde, onlarla ilgili çalışmaların 17. yüzyıldan itibaren yoğunluk kazanmaya başladığı gözlenmektedir. Bu yoğunluğun nedenlerinden birisi, ortaya çıktığı tarihlerden de anlaşılacağı üzere, Batıda yaşanan bilimsel ve sosyal hareketler sonucu yeni kökenler arayışı ve mevcut kaynakların yeni bir gözle yeniden değerlendirilişidir. Bu değerlendirmenin sebepleri, sayıları ile ilgili oranlara, çağdaş yaşama ve dini gelişime etkileri olarak sıralanabilir. Onlarla ilgili bu durumların ortaya çıkışında, öğretilerine (tenets) ve adetlerine Yahudi ve Yahudiliğe yabancı unsurların karışmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bunun ortaya çıkışında onların Yahudilik dışında sahip oldukları diğer özellikleri de dikkate değerdir. Bunlardan güneşe yönelik tutumları, din görevlisi seçimleri, Josephus tarafından Pisagorcuların yaşamlarına benzetilen yaşam tarzları ve benzeri harici etkileri sıralanabilir. Essenilerin yaşam tarzlarında bulunan bu etkilerin kaynaklarını tespit etmek çok zordur ve bu noktada söylenenler spekülasyonlardan öteye gidememektedir. Bu spekülasyonlar arasında, Budizm'den, Pers kültüründen, (eski, yeni ve orfik) Helenizmden etkilendiğini savunanlar da vardır.[588] Essenilerin bu kaynaklardan etkilenmiş olabileceği ile ilgili düşünceler, bu yöndeki kabuller Essenilerin oluşumunu Batılı aydınlara ilginç ve çekici hale

---

[586] James Moffatt, "Essenes", James Hastings, (ed.), **ERE**, (T & T. Clark, New York 1912), c.5, s.396.
[587] L. H. Schiffmann, "Essenes", **ER**, s.164.
[588] Graham, "Essenes", Graham, E. P., "Essenes", Transcribed by M. Donahue, From the Catholic Encyclopedia, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1998 by http://www.knight.org/advent/aaa.htm.

getirmiştir. Bu çekicilikte Essenilerle ilgili bilgiler veren yazarların Yunan kültürü temelinde Essenilerden bahsetmelerinin rolü büyüktür.

Essenileri etkilediği düşünülen bu kültürlere duyulan ilginin ötesinde, Essenilerle ilgili tarihi kaynaklarda verilen bilgilerin içerikleri de bu yönde etkili olmuştur. Tarihi kaynaklar Essenileri son derece övmektedirler ve bu övgülerinin mikyası da Yunan kültürüdür. Bu nokta, Avrupalı çeşitli düşünürlerin ilgisini çekmiştir. Özellikle İngiliz deistleri, Kıta Rasyonalistleri Essenileri Hıristiyanlığın öncüleri olarak kabul etmeye yönelmişlerdir. Bunun nedeni Essenilerden tarihi kaynaklarda son derece gıpta edilecek bir şekilde bahsedilmesi ve örnek bir toplum düzeni ortaya konulmaya çalışılmasıdır. Bu ve benzeri nedenlerle Freemasonlar[589] ise Essenilerde saf Hıristiyanlığın izlerini bulmaya yönelmişlerdir.[590] İşte Aydınlanma sonrası yaşanan gelişmeler Essenilerle ilgili çalışmaları ortaya çıkarmış veya artırmıştır. Bu nedenle Essenilerle ilgili tarafgir anlayışlar ortaya çıkmıştır.

Yaklaşık on üç yüzyıl boyunca Essenilerle ilgili olarak yapılan bu çalışmalara baktığımızda, ileriki sahifelerde tanımlayıp tasvir edeceğimiz gibi, tarihi kaynaklarda verilen Essenilerle ilgili bilgilerde bulunan boşlukların ve yeterince açıklanmamış noktaların, bazı araştırıcılar tarafından kendi anlayışlarına uygun bir şeklide doldurup tarihi kaynaklarda belirtilen Essenilerle belki isimlerinden başka çok az benzerlikleri kalacak bir şekle dönüştürüldükleri görülmektedir. Bu dönüştürme hemen hemen bütün büyük dinleri kapsayacak şekilde geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bunlardan Essenilerin Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm, Budizm, Zerdüştlük, çeşitli Eski Amerika dinleri vs. şeklinde tezahür ettikleri, yani aynı özün değişik coğrafyalarda değişik şekillerde ortaya çıktığı ve bütün bunların da Esseniler genel ismi altında toplandığı görülmektedir.[591]

Ancak tarihi kaynaklarımıza baktığımızda Essenilerin Filistin dışında bulunduğunu savunmak son derece zordur. Josephus ve Philo onların Yahuda'nın çeşitli yerlerinde bulunduklarını belirtirler,

---

[589] Freemasonlar, ahlaki öğretiler ve bu öğretileri uygulamak için teşkil edilmiş bir takım kardeşlik organizasyonları sistemidir. Gizemli bir yapıları olmasına rağmen tam olarak bir sır cemaati olarak isimlendirilemezler. Tarihi olarak ortaya çıkışı ve gelişimi tam olarak belli değildir. 14. Yüzyılda İngiliz taş ustaları tarafından kaleme alınmış eserlerde ilk olarak öğretilerinin ortaya konmaya başladığı anlaşılmaktadır. Mason usta anlamına gelmektedir ve onlar ustalık zanaatinin efsanevi tarihini Tufan'a, Mısır piramitlerinin veya Süleyman Tapınağının inşası zamanına kadar götürüldüğünü izlemek mümkündür. Dünyanın pek çok yerinde locaları ve organizasyonları vardır. Dünya genelinde altı milyon civarında taraftarı vardır (William H. Stamper, Jr., "Freemasons", **ER**, (c.5, ss.416-419). Onların kökenlerini dayandırma noktasında tarihi kaynaklarda son derece çekici özellikleri olan Essenileri de sıralamış oldukları anlaşılmaktadır. Yine Essenilerin, gizemli bir topluluk olan Masonların ataları olarak kabul edildiği de belirtilmektedir. Robert Chaney, **Antik Çağdan Günümüze Esseniler ve Sırları**, çev. Duygun Aras, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul 1996, s.48.

[590] Graham, "Essenes".

[591] Edmond Bordeaux Szekely, **The Teachings of the Essenes from Enoch to the Dead Sea Scrolls**, The C. W. Daniel Co. Ltd. 1978, ss.12-13, 24. Bu ve benzeri eserlerde Esseniler isminin idealleştirilmiş bir topluma verilen isim olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Essenilerin sahip olduğu bu gizli öğretinin Türkçe yazılmış bir eserde İslamiyette de zuhur ettiği ileri sürülmekte, uluslar arası yayınlarda İslam ve İslam peygamberi bu kapsam dışında tutulurken, uluslar arası bu yayınların Türkiye'deki çevirilerinde bu kapsama İslamı ve peygamberini de dahil edildiği görülmektedir. (Bkz. Candan, **Son Üç Peygamber**, ss.205-331; Eduard Schure, **İnsanlığı Aydınlatan Büyük İnisiyeler**, çev. Yavuz Keskin, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul 1989). Bu eserin İngilizceye çevrilmiş haline baktığımızda İslam peygamberinin bu çeviride olmadığı görülmektedir. Bu konuyla

Buna karşın Büyük Pliny ise onların Ölü Deniz'in kuzey batı kesiminde bulunduklarını belirtmektedir. Bu kaynaklardan Büyük Pliny'nin ifadeleri günümüze kadar Essenilerle ilgili yargılarda temel alınmış ve diğer yazarların ifadeleri daha detaylı olmalarına rağmen onların verdikleri bilgiler Büyük Pliny'nin verdiği bilgiler lehine yorumlanmışlardır. Hatta Josephus Essenilerin etnik açıdan Yahudi olduklarını belirtmesine rağmen onun bu ifadesi genellikle göz ardı edilmiş ve dikkate alınmamıştır.

Yine bu görüşü savunanlar Mısırda bulunan Therapeutæ mezhebinin de Essenilerle aynı görüşü paylaştıklarını ancak farklı yerlerde bulunduklarını söylemelerine karşın bu iki mezhebin görüş ve uygulamaları arasında çeşitli farklılıklar vardır. Ayrıca Essenilerle ilgili sahip olduğumuz ilk bilgiler MÖ 2. yüzyıldan itibaren yaklaşık 2 yüzyıllık bir süredir. Ancak bu kaynaklara baktığımızda, Essenilerin binlerce yıllık bir geçmişinin olduğunu, Musa'nın ve atalarının bile Esseni olduğunun belirtildiği görülmektedir.[592]

Ayrıca Essenilerin Musa'nın Kanununa ve Musa'ya yönelik hürmetlerini değişik bir şekilde değerlendirerek, Musa'nın Kanununu tabiat kanunu ile ve bu kanunun karşıtını da tabiat üstü kanunla özdeşleştirmektedirler. Buna göre bu kanun, tüm evreni ve her şeyi yöneten bir kanun olmakta, genel olarak bilinen Şeriat anlamından uzaklaşmaktadır.[593]

Essenilerle ilgili kaynaklar günümüzde yukarıda da gördüğümüz gibi sayıca çoğalmaktadır ancak bu kaynakların nitelik açısından tarihi bilgilerle fakhlıklar arz ettikleri görülmektedir. Günümüzde Essenilerle ilgili tarihi bilgilerin artmasının nedeni, gıpta edilen yaşamları nedeniyle, hayatdan usanan insanların bu yolu seçmeleri olarak açıklayabiliriz. Nitekim internetteki arama motorlarını kullanarak Essenilerle (Essenes) ilgili bir tarama yaptığımız taktirde karşımıza konuyla ilgili pek çok sitenin çıktığı görülmektedir. Bu siteler, temellerini tarihi kaynaklarda zikredilen Essenilere ait bilgilerden alsalar da, bu temelin üzerindeki binayı hem Essenilerin çağdaşları olan diğer kişi ve grupları da zikredip eklektik bir yapı arz ederek hem de konunun içeriğini farklı bir şekilde doldurarak yapmaktadırlar. Bu nedenle Essenilerle ilgili günümüzdeki bilgileri daha iyi değerlendirebilmek için tarihi kaynaklarda geçen verilerin çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Ancak bizim buradaki konumuz Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasındaki bağıntıyı ortaya koymaya çalışmak olacağından bu konulara ayrıntılı bir şekilde girmemeyi yeğliyoruz.

Essenilerle ilgili çok önemli bir nokta da onların Yeni Ahit içerisinde hiç geçmemeleridir. Hıristiyanlık ve Yeni Ahit literatürünün başlangıcından MS 70 yılları civarında ortadan kalkışlarına kadar bu literatürle aynı dönemde yaşamalarına rağmen Essenilerden Yeni Ahit içerisinde hiç bahsedilmediği görülmektedir. Bu şekilde bir suskunluğun yanı sıra Essenilerle ilgili bilgilerin Yeni Ahit literatürü içerisinde zımnen bulunduğu düşünülmektedir. Bu eksikliğin nedeni Ferisi ve Saduki mezheplerinin Yeni Ahit içerisinde zikredilmesi ve onlara karşı tavır alındığının anlaşılmasıdır. Ancak

---

İlgili olarak bkz. Edouard Schure, **The Great Initiates,** Fransızca'dan İngilizce'ye çev. Gloria Rasberry, Steinerbooks, New York 1961. Bu çeviri hem bu açıdan hem de yapılan ilaveler açısından önemlidir.

[592] Szekely, **The Teachings of the Essenes from Enoch to the Dead Sea Scrolls,** s.17.

[593] Bu konuyla ilgili olarak bkz. **Szekely, The Teachings of the Essenes from Enoch to the Dead Sea Scrolls,** s.17

karşın Essenilerin bu dönemde varlığı bilinmesine rağmen onlardan herhangi bir bahsin olmadığı görülmektedir.[594]

4. Esseniler ve Therapeutæ

Essenilerle ilgili olarak verilen tarihi bilgilerde rastlanan önemli bir benzetme, onların Mısır'da olduğu bilinen Therapeutae mezhebi ile benzerlik arz ettiği yönündeki bilgilerdir. Bu bilgileri bize Philo'nun yazdığı eserler ulaştırmaktadır.[595] Bu bilgiler, Essenilerle ilgili olarak yeni ve kapsamlı çalışmaların yapılmasına sebep olmuşlardır. Bu mezhebin konumuzla ilgisi, günümüzde yapılan Essenilerle ilgili çalışmalarda bu mezhebe Essenilerin özelliklerinin karıştırılarak sunulmasıdır. Bu nedenle bu konuda kısa ve yeterli bilgi vermek Esseniler konusunun anlaşılması için faydalı olacaktır.

Therapeutae, Philo'nun *De Vita Contemplativa* isimli eserinde tanımlanan ve Mısır'ın İskenderiye kenti yakınlarında Mareatis olarak adlandırılan gölün kıyılarında yerleşmiş, tefekkürü esas alan bir yaşam tarzı süren bir cemaattir. Philo, Therapeutae ismini Ruhun iyileştiricileri veya abidler olarak anlamaktadır. Bu grup hakkında bilgi veren dönemin tek yazarı Philo'dur, ondan başka bu mezhep hakkında bilgi veren kaynak yoktur. Bu nedenle Philo'nun Therapeutae ile ilgili verdiği bilgilerin sıhhati sorgulanmaktadır. Ancak Philo'nun bizzat yaşamış olduğu İskenderiye yakınlarındaki bir mezhep hakkında doğru olmayan bilgiler vermeyeceği düşünülmektedir.

Therapeutae'nin genel olarak uygulamaları değerlendirildiğinde sadece saf ve mütefekkir kişiler oldukları; bekarlığı esas alan uygulamalar yaptıkları anlaşılmaktadır. Bekarlığı esas almalarına rağmen toplumlarında kadınlar da vardır. Genel toplantılarında ve ibadetlerine kadınlar da katılırlar. Kadınlar en arka taraflarda ve erkekler tarafından kolaylıkla görülmemek için hafifçe bir çıkıntı üzerinde bulunurlar. İbadetlerini birlikte yapmak için evleri birbirlerine yakın inşa edilmiştir. Her evde kutsal yer olarak adlandırılan ve onların toplanıp Kutsal Yazmaları tedris ettikleri ve ibadetlerini yaptıkları özel bir yer vardır. Therapeutae mezhebi mensupları günde iki kez, şafakta ve gurubda ibadet ederler. Gün doğumunda güzel bir gün için, zihinleri göksel nurla dolabilsin diye dua / ibadet ederler. Gün batımında ise, ruhun, hislerin ve mahsusatın dağınıklığından tamamen kurtulması ve hakikati araştırabilmesi için kendi heyetine ve meclisine dönmesi için dua ederler. Günleri sabahın erken saatlerinden akşama kadar ibadete ayırdıkları söylenen bu mezhep bağlılarının geçimlerini nasıl temin ettikleri belirtilmemiştir.[596] Onlar bu sürede, Kutsal Yazıları okurlar ve onları mecazi olarak kendilerinin eski felsefelerine uygularlardı. Çünkü onlar literal metinlerin kelimelerinin, kendi altında bulunan anlamlar vasıtasıyla açınlanan gizli bir tabiatın sembolleri olduğuna inanıyorlardı.[597]

---

[594] Yeni Ahit içerisinde Essenilerin hiç geçmemesinin nedeninin İsa'nın Esseni olduğu ve bu nedenle Esseni yeminine bağlılığından dolayı kimliğini ortaya çıkarmadığını belirtenler de vardır (Chaney, **age.**, s.77). Ancak Essenilerle Hıristiyanlık arasında bulunan farklılıklar pek çok bilim adamı tarafından dile getirilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık bölümü.

[595] James Moffatt, "Therapeutae", **ERE**, c.8, ss.315-319.

[596] Jacobs, **age.**, s.552.

[597] Jacobs, **age.**, s.552.

Bazı bilim adamları Therapeutae diye bir mezhebin var olmadığını, bu mezhep olarak bildirilen kişilerin İskenderiye'de bulunan Yahudilerin batıni bir dairesini teşkil ettiklerini belirtmektedir. Bu görüşü bildiren bazı yazarlara göre, ne böyle bir mezhep vardır ne de *De Vita Contemplativa* isimli eserin varlığı Philo'ya aittir.[598] Essenilerle ilgili bilgiler verilirken zikredilen Therapeutæ ile Esseniler arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar nedeniyle bu iki farklı mezhebi bir biriyle özdeşleştirmek mümkün değildir.

B. Esseni Kavramı

Tarihi kaynaklarda Essenilerle ilgili ilk bahsin Josephus'un eserlerinde, Makkabi sülalesinden olan Jonathan'ın (h. MÖ 161-143/2) hakimiyeti sırasında olduğunu görmekteyiz.[599] Burada Essenilerden kısaca bahsedilmektedir. Bu tarihten sonra Esseni olan kişilerden zaman zaman bahsedilmektedir. Bu bahislerde ağırlıklı nokta onların kehanet hassalarıdır. Bu hassa ile ilintili kişiler Esseni Judas[600] ve Esseni Menahem'dir.[601] Yine Esseni Simeon diye isimlendirilen bir kişi de Büyük Herod'un (h. MÖ 37-MÖ 4) oğlu Archelaus'un başına gelecek sıkıntılı durumları Herod'a haber vermiştir. *Josephus Essenilerin I. Yahudi İsyanı sırasında ortadan kalktıklarını bildirmekte ve bu tarihten sonra bu kişilerle ilgili malumatımız kesilmektedir.* Bu tarihi anlatılardan Essenilerin yaklaşık MÖ 161 yılları ile MS 70 yılları arasında yaşadıklarını ancak bu tarihten sonra Essenilere ne olduğuna dair kaynakların herhangi bir bilgi vermedikleri görülmektedir.

1. Esseni İsminin Kökeni

Esseni isminin menşei tam olarak tespit edilememektedir. Bu konuda Philo Essenilerin sahip oldukları bu ismin tam olarak Yunan kökenli bir isim olmamasına rağmen, Kutsallık kelimesi ile ilişkili olduğunu söyler.[602] Bu düşüncesini onların kendilerini tamamen Tanrı'nın hizmetine adamış olmalarına ve kendi zihinlerini gerçekten kutsallaştırarak hayvan kurbanı sunmamalarına dayandırır.

Essenilerin isimlerinin menşei konusunda yeni bir varsayım, Ölü Deniz Yazmalarından hareketle ortaya atılmıştır. Ölü Deniz Yazmalarında önemli bir yer işgal eden ve mezhebin teolojisinin temeli addedebileceğimiz Ahit ve Ahitle ilgili ifadelerden yola çıkarak ortaya çıkmıştır. Bu varsayımı ortaya atan Dupont-Sommer'a göre Qumran Cemaati kendisini Yeni Ahit, Tanrı'nın Konseyi, Kutsal Konsey ve Toplum'un Konseyi olarak adlandırmaktadır. Burada geçen Konsey kelimesinin İbranicesi 'ezah'tır. Buna göre mezhebin çok karakteristik bir özelliği olan ve yazmalarda sık sık tekrar edilen bu kelime bizzat Essene veya Essaean kelimelerinde de görülebilir. Essene kelimesinin kökü ess- tir ve bu İbranice olarak 'ezah şeklinde transkribe edilebilir. Buradan hareketle İbranice olan bu kelimeyi

---

Alfred Edersheim, **The Life and Times of Jesus the Messiah**, 1883, (This document (last modified March 1999) from the @Christian Classics Ethereal Library server, at @Wheaton College, www.ccel.org).

Josephus, **Jewish Antiquities**, 13:171.

Josephus, **Jewish Antiquities**, 12:311-313.

Josephus, **Jewish Antiquities**, 15:371-378.

Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", Colson, F. H. ve Whitaker, G. H., **Philo with an English Translation**, William Heinemann Ltd., London, 1929, c.9, 75.

Yunancaya aktarmak ancak Essenoi (veya Essaioi) olarak mümkün olabilir.[603] Dolayısıyla Esseni isminin bundan türediğini düşünmektedir. Bu görüş türetim silsilesi zor olduğu için eleştirilmiştir. Dupont-Sommer'in bu görüşüne karşı çıkanlar y'ş kökünden gelen ezah' kelimesini Gentileler tarafından kullanılan Yunanca Esseni kelimesini karşılayacak şekilde İbranice bir sıfata dönüştürmenin güçlüğünden bahseder. Yine bu ezah kökünden yola çıkarak doğrudan Yunanca'ya çevrilecek kelimenin İbranice olarak kullanımda bir karşılığı olmaksızın Yunancaya çevrilmesi, dahası çoğul olarak çevrilmesinin zorluğundan bahsetmektedir.[604]

Konuyla ilgili bir diğer varsayımsa bu ismin Aramice Essēn kelimesinin eski Yunancaya çevrilmiş halinin İngilizce kullanımı olduğu ve bu Aramice kelimenin İbranice karşılığının ḥaŚîdîm olduğu ve "müttaki insanlar" anlamına geldiği şeklindedir.[605] Stegemann'a göre bu insanlar bir zamanlar Qumran yerleşim yerine yerleşmiş olanların öncülleriydiler ve bu insanlara olan aşinalık Bar Kohba isyanı zamanına kadar sürmüştür.

Esseni isminin kökeni ile ilgili bir diğer teori, bu ismin doğu Aramicesine ait olan ḥasên veya ḥasayyâ kökünden geldiği ve İbranice karşılığının ise ḥasidim olduğu şeklindedir. Buna göre bu ismin anlamı dindar, muttaki (pious) anlamına gelmektedir ve bu anlamıyla Philo'nun eserinde Esseniler için kullandığı ὁσιότης (dindarlık, kutsallık) anlamlarını sağladığını belirtmektedir.[606]

Esseni kelimesinin kökeni ile ilgili bir diğer teori, Philo'nun eserlerinde Essenileri kendileri ile özdeşleştirdiği Mısır'da bulunan bir mezhep olan Therapeutae isminden hareketle yapılan isimlendirmedir. Therapeutae sağlıkçılar veya şifa verenler manasına geldiği için, Philo'nun bu özdeşleştirmesinden hareketle, Esseni isminin de 'āsayyâ (şifacılar) kelimesinden türediği ve bunun Mısır dilindeki karşılığının θεραπευταί olduğu şeklindedir. Essenilerin Therapeutae ile özdeşleştirilmesi sonucu ulaşılan bu çıkarım çeşitli zorlukları içermektedir. İlk olarak Yunanca ess- olarak transkribe edilmiş bir kelimenin İbranice aslının ās- yerine ḥas- olması gerekmektedir. İkinci olarak şifacılar ifadesi uygun bir isimlendirme değildir. Üçüncü olarak Schürer tarafından da belirtildiği üzere Therapeutae mezhebi θεραπευταί θεοῦ yani Tanrı'nın kulları ve hizmetkarları olarak ifade edilmekte ve savunulduğu gibi kendilerini sağlıkçılar (Physicians) olarak adlandırmamaktadırlar.[607]

Essenilerin ismiyle ilgili bir diğer değinim Epiphanius'ta geçmektedir. Epiphanius onları Ossenes olarak isimlendirir ve bu şekilde onları Doğu Hıristiyanlığının uzantılarından küçük bir mezhep olan ve Ölü Deniz kıyılarında yerleşen Elkesai kitabını tazim eden Sampsaænlarla[608] yani güneşe tapanlarla özdeşleştirir.[609]

---

603 Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran**, s.43.
604 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.51.
605 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.35.
606 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.51.
607 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.52.
608 Elkesai mezhebinin bir dalının üyelerinden biri.
609 Moffatt, "Essenes", s.399.

Essenilerin ismiyle ilgili bir diğer özdeşleştirme, onların isimlerinin "sessiz insanlar" (השאים) anlamına geldiği şeklindedir.[610]

Flusser bu ismin İbranice şeklinin isiyim olabileceğini ancak Essenilerle ilgili bilgi veren tarihi kaynaklarda böyle bir kullanımın olmadığını belirtmektedir.[611]

Esseni isminin menşei ile ilgili bir diğer teori ise bu ismin, tarihi kaynaklardan kendisi ve kurduğu mezhep hakkında kısaca bilgi sahibi olduğumuz ve bu bilgi nedeniyle de bazı yazarlarca Essenilerle özdeşleştirilen Boethusianlar[612] olduğu şeklindedir. Bu düşünceye göre bu kelimenin aslı *bytsyn, hytsyn* şeklinde İbranice olarak geçmektedir ve bu kelime Yunanca Boethusians olarak telaffuz edilmektedir. Bu kelimeyi muhtemel İbranice köklerine böldüğümüz taktirde karşımıza *byt ʾsin* yani Essenilerin Evi (Ekolü veya Toplumu) şeklinde bir açılım çıkmaktadır.[613] Bu açıdan yaklaşıldığında bu bileşik isim Esseni kelimesi ile ilgili tarihi olarak kaynaklık görevi görmektedir. Bu teorinin bir diğer dayanağı da tarihi kaynaklardan haklarında bilgi sahibi olduğumuz Esseniler ve Saduki ve Ferisiler arasında bulunan münakaşa ve zıtlığın, bu son iki mezheple Boethusianlar arasında da olduğudur.[614] Bu açıdan yaklaşıldığında da bu tez Esseniler ismine yakınlık arz etmektedir. Yine tarihi olarak temellendirebileceğimiz ve Ölü Deniz Yazmalarının bulunmasından sonra da çokça kullanılan bir teori olan Essenilerin Hasidim'le ilişkisi ile olan durumdur. Flusser'in belirttiğine göre İbranice Josippon isimli kitabın yazarı bundan yaklaşık bin yıl önce bu ismin Hasidim'le ilgili olabileceğini düşünmüştür.[615]

Esseni ismi ile ilgili olarak karşılaştığımız bu farklılıklar, Essenilerin dört farklı sınıfa ayrıldıklarına dair bilgileri hatırladığımız zaman belki daha kolay anlaşılabilir. Çünkü onların farklı farklı olarak isimlendirilmeleri farklı sınıflara mensup Essenilerin uygulamalarından hareketle olmuş olabilir.

Bütün bu varsayım ve söylemlere rağmen Esseni isminin ortaya çıkışı konusunda elimizde kesin delil yoktur. Tarihi kaynaklar Esseni isminin menşei konusunda yeterli bilgi vermemektedirler, bu konuda bu kaynaklardan elde edebileceğimiz bilgiler sadece onların, Essenilerin yaşamından hareketle neden bu şekilde isimlendirilmiş olabileceklerini tahmin etme noktasındadır. Essenilerin isimleri ile ilgili değerlendirmelerde karşımıza çıkan şey, onların yaşamlarında rastlanan kutsallık nedeniyle kutsal insanlar olarak isimlendirilmeleridir. Bu isimlendirme tam olarak bu ismin menşeini açıklayamıyorsa da, diğerlerine nazaran hem daha otantik hem de daha fazla bilgi verir mahiyettedir. Essenilere ve isimlerine yönelik çalışmalar Ölü Deniz Yazmalarının keşfi ile birlikte artmış ancak

---

610 Moffatt, "Essenes", s.400.

611 David Flusser **The Spiritual History of The Dead Sea Sect.** English Translation by Carol Glucker, Mod Books, Tel-Aviv, 1989, s.10. Flusser'e göre, Isi'im şeklinde kullanımın Azariah dei Rossi'nin Latince Essaei olan bu ismi Ma'or Einayim isimli kitabında isiim şeklinde kullanması nedeniyledir.

612 Boethusianlar hakkında bilgi için bkz., Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü,** Vadi Yayınları, Ankara 1998.

613 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?** Scribner, New York 1995, s.387

614 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?,** s.387.

615 Flusser, age., s.10. Bu durum Ölü Deniz Yazmalarının bulunmasından sonra yapılan çalışmalarla da benzer bir anlatı içermektedir.

kesin bir sonuca ulaşmamıza imkan vermemiştir. Çünkü Esseni kelimesinin Ölü Deniz Yazmaları içerisinde hiç geçmemesi bu yazmaların bizlere sunacağı yardımın kesinliğini azaltmaktadır.

2. Yerleşim Yerleri

Essenilerin isimleri konusunda tam bir kesinlik olmadığı gibi onların yerleşim yerleri de tartışmalıdır. Essenilerin yerleşim yerinin tam olarak neresi olduğu bilinememektedir. Bu konu ile ilgili bilgiler klasik kaynaklar, biri dışında, herhangi bir yer belirtmez ve Essenileri belirli bir yere atfeden bu kaynağın yaptığı konuşlandırma da, yeterince açık olmadığı için, bugün tartışma konusudur.

Ölü Deniz Yazmalarının bulunuşu ile birlikte, bu yazmaları yazan ve bu yazmaların bulunduğu mağaraların yakınlarında bulunan harabede yaşayan kişilerin Esseniler oldukları ortaya atılmaya başlandı. Bu şekilde bir yer belirlemesinin nedeni, yazmalar içerisinde geçen bazı ifadelerle, yukarıda saydığımız Essenilerle ilgili tarihi kaynaklarda verilen bilgiler arasında paralelliklerin bulunmasıydı. Bu paralelliklerden hareketle bilim adamları bu Qumran harabesinin Essenilere ait olduğunu ve Essenilerin burada öğretilerini anlattıklarını ve yaşattıklarını ve diğer bütün nedenlerle ürettikleri yazmaları, telif ve tensih ettiklerini ileri sürdüler.

Essenilerle ilgili bilgi veren Josephus ve Philo onları herhangi bir yere atfetmezler. Onların verdiği bilgilere göre Esseniler Filistin'in belirli bir bölgesinde değil, hemen her yerinde yaşayan insanlardır.[616] Bu kaynaklardan hareketle, Essenilerin belirli bir noktada inziva hayatı yaşamadıkları anlaşılmaktadır. Buna göre Esseniler Filistin'in pek çok yerinde, köylerde veya şehirlerin kenar mahallelerinde yaşayan kişilerdir.[617] Bir diğer ifadesinde ise Philo Essenilerin Yahuda'nın pek çok şehrinde ve köylerinde çok sayıda nüfusa sahip olduklarını belirtir.[618] Philo'nun Essenilerle ilgili verdiği bu bilgilerin benzeri ifadeler Josephus'ta da bulunmaktadır. Josephus, Essenilerin yerleşim yeri ile ilgili verdiği bilgilerde onların belirli bir noktada değil, aksine geniş ve farklı yerlerde yaşadıklarından bahseder. Buna göre Esseniler tek bir şehre sahip değillerdir, aksine onlara mensup çok sayıda kişi, her şehirde yaşarlar.[619] Her şehirde farklı gözeticileri vardır. Onların farklı yerlerde yerleşmeleri, yolculuk yapan mensupların gittikleri yerlerde konaklama sıkıntısı çekmemelerini de sağlamaktadır.[620] Bu kaynaklardan hareketle Essenilerin Filistin'in değişik kentlerinde bulunduklarını

---

[616] Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 76. Philo burada Essenileri şehirlerde meydana gelen ahlaki bozukluklar nedeniyle buralardan uzaklaşan ve köy*ler*de yaşayan kişiler olarak tanımlamaktadır. Josephus, **The Jewish War,** 4. Josephus burada Essenilerin sadece bir kasabada değil, onların birkaçının bir araya gelip koloni oluşturarak her kasabada yaşadıklarından bahseder. Hippolytus, **Refutation of All Heresies,** 9:15, file:///D:/CCEL/FATHERS2/ANF05/anf0505.htm#P257_30666 (This document (last modified February 03, 1998) from the *Christian Classics Ethereal Library* server, at @Wheaton College.

[617] Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 76.

[618] Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 1.

[619] Josephus, **The Jewish War,** 124.

[620] Josephus, **The Jewish War,** 125. Essenilerin bu özellikleri İsa'nın tebliğini yaparken farklı farklı yerlere yolculuk yapmasına rağmen bu yerlerde herhangi bir zorluklar karşılaşmamasının da bir nedeni olarak görülmektedir. Buna göre, Yahuda'nın pek çok şehrinde yerleşik bulunan Esseniler, kendilerinden bir kişi olan İsa, bulundukları yöreye geldiğinde onu misafir etmişler ve onun tebliğ faaliyeti için gerekli alt yapıyı ona

söylemek mümkündür. Bu imkan onların belirli bir yerde münzevi bir hayat yaşadıkları gerçeğiyle çelişmekte gibi görünmektedir. Ancak bazı yazarlar onların merkezlerinin Ölü Deniz civarında olduğunu, bunun yanı sıra üyelerinin Filistin'in muhtelif yerlerine dağılmış halde bulunduğunu ifade etmektedirler.[621]

Diğer taraftan Büyük Pliny, Essenileri belirli bir yere atfeder ve bu yönüyle diğer kaynaklardan farklılık arz eder. Onun bahsettiği bu yerin Ölü Deniz Yazmalarının bulunduğu yerle büyük oranda coğrafi benzerlik göstermesi, Essenilerle Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan kişilerin özdeşleştirilmelerine sebep olmuştur. Onun verdiği bilgilere göre Esseniler Ölü Deniz'in batı tarafında bulunmaktadır,[622] ve Essenilerin aşağı tarafında Engedi kasabası vardır.[623] Buradan aşağı doğru devamla Asphalt gölünün (Ölü Deniz) yakınında bulunan Masada kalesine gelinir.[624] Büyük Pliny'nin bu ifadeleri Essenilerle ilgili bilgiler veren diğer iki kaynağın aksine daha fazla taraftar bulmuş ve destek görmüştür. Özellikle Essenilerin münzevi bir hayat yaşadıklarını savunanlar bu savlarını Büyük Pliny'nin bu ifadelerine dayandırmaktadırlar.

Essenilerle ilgili olarak ilk iki kaynağın verdiği bilgiler Essenileri belirli bir yere atfetmez ve böylece de onları belirli bir yerle sınırlamaz. Ancak Büyük Pliny'nin verdiği bilgilerin Essenileri belirli bir yerle sınırlaması ve bu yerin Ölü Deniz Yazmalarının bulunduğu yerle büyük oranda uyuşması, yukarıda da değindiğimiz gibi, Essenilerin Ölü Deniz Yazmalarını oluşturmuş olduğu izlenimini vermektedir. Stegemann'a göre Büyük Pliny'nin verdiği bilgilerin Essenilerin değerlendirilmesi üzerinde kalıcı bir etkisi vardır.[625] Bu noktada önem kazanan konu Büyük Pliny'nin yazılarında kullandığı edatların tam olarak ne ifade ettiği konusudur. Buna göre Yunanca yazan Büyük Pliny'nin aşağıda, aşağısında (infra hos - below) ifadesi ile kuzey-güney doğrultusunda güneyi ifade etmek için kullanılan deyimi mi, yoksa bu şekilde bir kullanışı değil de yöreden yöreye değişebilen ve yüksekten alçağa doğru olan oranlama da, kuzey veya güney doğrultusunda olmasına dikkat etmeksizin, aşağı tarafa gelen yeri ifade etmek için mi kullandığı sorusu gündeme gelmektedir. Burada bazı yazarlar, aşağı ifadesinin kuzey-güney doğrultusunda güneyi ifade etmek için kullanıldığını, bu şekilde anlamanın Essenilerin yerleşim yeri, Engedi ve daha sonra da Masada kalesinin sıralanmasından da anlaşıldığı; bunun ötesinde yazarın diğer bölgelerle ilgili ifadelerinde de bu şekilde bir kullanım görüldüğünü savunmuşlardır.[626] Essenilerin yerleşim yeri ile ilgili bir diğer önemli nokta, Büyük Pliny'nin onlarla ilgili olarak verdiği bilgilerde geçen "onlara eşlik edecek sadece hurma

---

sunmuşlardır. Bu hazır alt yapı nedeniyle İsa yaptığı yolculuklarda herhangi bir zorlukla karşılaşmamıştır. İşte bu durum İsa'nın tebliğini kolay bir şekilde ifasının nedeni olarak görülmektedir.

[621] Schiffman, "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", s.39.

[622] Pliny, **Natural History,** 5:17,4.

[623] Pliny, **Natural History,** 5:17,4.

[624] Pliny, **Natural History,** 5:17,4.

[625] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.141. (Pliny'nin ifadeleri Qumran'da yaşayanların Esseniler olduklarına dair en önemli tarihi dayanağı oluşturmaktadır.)

[626] Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran,** s.38.

ağaçlarına sahiptirler."[627] Bu ifade Vanderkam'a göre, Essenilerin belirli bir noktada izole olmuş bir yaşam yaşadıklarına delalet etmektedir.[628]

Buna karşın Essenilerin Qumran Harabelerinde yaşamış olmalarının zor olduğunu ve mağaralarda bulunan yazmaların Essenilerle ilişkisinin bulunmadığını ileri süren görüşe göre ise yukarıda geçen *aşağı* ifadesi kuzey güney doğrultusu değil, yöresel olarak değişiklik arzeden yükseklik alçaklık terimlerinin kullanımı olduğu ifade edilmektedir. Ancak Vanderkam'a göre bu şekilde anlaşıldığında, bunu destekleyecek bir yerleşim yerinin bölgede varlığının mevcut olmadığı görülecektir.[629] Buna göre bu konuşlandırma Qumran'la alakalı bir konuşlandırmadır.

Bu kaynak Essenilerin yerleşim yerinin Ölü Deniz'in batı tarafına doğru olduğunu ve kıyı ile kendileri arasında belirli bir mesafe bulunduğunu belirtmektedir.[630] Büyük Pliny'nin bunun dışında verdiği bir diğer bilgi ise, Essenilerin alt tarafında Engedi kasabasının bulunduğu şeklindedir.[631] Burada geçen Engedi kasabası verimliliği ve hurma ağaçlarıyla tanımlanmaktadır ve bu özellikleri nedeniyle de Kudüs'ten sonra ikinci kasaba olmaktadır. Bu kasaba ile ilgili bir diğer özelikse bu kasabanın halihazırda bir kül yığını gibi olduğu şeklindedir.[632] Bu özellikleri dikkate aldığımız taktirde, bu kadar meşhur bir kasabanın, bölge ile ilgili tarihi bilgiler veren Josephus ve Büyük Pliny gibi yazarlarca zikredilmemesi bilim adamlarınca normal bir durum olarak görülmemektedir. Bu nedenle bu kasabanın varlığının bu yazarlarca zikredilmemesi nedeniyle Büyük Pliny tarafından zikredilen bu ifade ne bir grup Esseninin I. Yahudi İsyanından önce Yahuda çölünde yaşadığını kanıtlar ne de ima eder.[633]

Büyük Pliny'nin bu ifadeleri ile ilgili bir diğer değerlendirme ise, onun eserini yazdığı zamanlarda Essenilerin, ortadan kalkmış oldukları ve bu nedenle Büyük Pliny'nin bahsettiği yerde, eserini yazdığı zamanda Essenilerin bulunmasının mümkün olmadığı şeklindedir. Buna göre Büyük Pliny'nin ifadesinde geçen Essenilere ait konuşlandırma, Qumran harabesinin dışında ve Engedi kasabasına yakın bir yer olmalıdır.[634] Buna göre Qumran harabelerini işgal eden ve bu zamanda bölgede yaşayan kişiler Esseniler değil, Essenileri ortadan kaldıran Romalı askerler olmalıdırlar.[635] Dolayısıyla Büyük Pliny başka bir yeri tavsif etmiş olmalıdır.

---

627 Pliny, **Natural History,** 5:17,4.
628 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.75.
629 Vanderkam, "The People of the Dead Sea Scrolls: Essenes or Sadducees", s.53.
630 Pliny, **Natural History,** V, 17, 4.
631 Pliny, **Natural History,** V, 17, 4. Bu bilgiye göre *alt tarafında* ifadesi için Pliny'nin eserinde orijinal olarak kullanılan *kata* (κατα) mekan zarfının ne anlama geldiği önem kazanmaktadır Esseniler herhangi bir şehre sahip değillerdi ancak her yerde büyük koloniler halinde yaşıyorlardı.
632 Pliny, **Natural History,** V, 17,4.
633 Golb, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness: Observations on the Logic of Their Investigation,", s.104.
634 Golb, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness: Observations on the Logic of Their Investigation", (s.104). Bilindiği gibi Essenilerin, I. Yahudi İsyanı sırasında muhtemelen 68-70 yılları arasında bölgedeki varlıkları son bulmuştur.
635 Golb, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness", s.104. Pliny'nn ifadelerinde Engedi kasabasını kül yığını gibi zikretmesi, burasının Romalıların bölgeyi işgalinden sonra olmuş olması gerekir. Bu konu ile ilgili olarak yapılan açıklamalar, Pliny'nin eserinde geçen bu ifadelerin aslı olmadığını, daha sonra eser

Ancak bu konuşlandırma yukarda değindiğimiz ilk iki kaynak tarafından verilen konuşlandırmalara, onları sınırlandırdığı için uymadığı gibi, Essenilerin inanç esasları ile Ölü Deniz Yazmalarında belirtilen inanç esasları arasında uyum olup olmadığı sorusunu da gündeme getirmiştir. Yapılan çalışmalar bu ikisi arasında benzerlikler olduğu kadar ayrılıkların da olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle yazmaları oluşturan kişilerin inanç ve ibadet anlayışları ile Essenilerin inanç ve ibadet anlayışlarının tam olarak uyuştuğu söylenemez ve dolayısıyla da bu harabelerin onlarla tam olarak özdeşleştirilmesi kesin bir şekilde yapılamaz; ancak yüzde olarak hesaplandığında bu özdeşleştirme liderliği elinde tutmaktadır.

Büyük Pliny'nin Essenilerle ilgili bu konuşlandırmasının aksine Essenilerle ilgili bilgi veren diğer kaynaklar, belirli bir yer ismi vermekten ziyade Essenilerin hemen hemen bütün şehirlerde az da olsalar yaşadıklarını ve Essenilerin katı kurallarına uyanların yanı sıra bazı noktalarda daha müsamahakar olanlarının buralarda barındıklarını belirtmektedirler.

Yukarıda Essenilerin yerleşim yeri ile ilgili olarak verdiğimiz bilgiler dikkatle gözden geçirildiğinde görülecektir ki, Essenilerle ilgili olarak tarihi bilgiler verenler, onların münzevi hayat yaşayanlarının bulunduğundan bahsetmelerine rağmen, bu münzevilik dışında, şehirlerde, diğer insanlarla birlikte yaşayan Essenilerin de olduğunu ortaya koymaktadırlar.

3. Disiplin

Essenilerle ilgili olarak yukarıda verdiğimiz ve bundan sonra vereceğimiz bilgilerin daha kolay anlaşılmasını sağlayacak önemli bir nokta, kendi içlerinde çeşitli sınıflardan oluştukları gerçeğidir. Buna göre Essenilerden bahsederken onların tep tip insanlar olmadıkları, bu ismin değişik uygulamalar ve yaşam biçimlerine sahip insanlara veriliyor oluşudur. Bu durum onları ve onlar hakkındaki değişik anlatıları anlamamızı kolaylaştıracaktır. Bu nedenle genel olarak bilinen Esseniler hakkındaki bilgilerin, aslında Esseniler hakkındaki tüm bilgileri yansıtmadıklarını göz önünde tutmak gerekecektir. Bu durum onların disiplin, inanç ve ibadet noktasındaki farklılıklarını daha kolaylıkla ortaya koymamıza yardımcı olacaktır.

Mezhebe katılma hakkı mezhebin kendi üyelerinin çocukları olmak vasıtasıyla doğuştan elde edilebildiği gibi bunun yanı sıra mezhep üyesi olmayan kişilerin çocuklarının da küçük yaşlarda mezhebin kontrolüne bırakılmaları sonucu bunların mezhebin bir üyesi olması gerçekleşiyordu. Bunun haricinde yaşları bu kerteyi aşmış olanlar için de mezhebe girebilme imkanı mevcuttu. Bu kişiler mezhebe katılmak istedikleri takdirde kabulleri hemen gerçekleşmiyordu; tamamlamaları gereken belirli süreçler vardı. Böyle bir müracaatta bulunan kimseden, tam bir yıl mezhepten dışlanarak, ufak bir balta, mezhep üyelerinin çalışmayı bırakarak yemek için geldikleri vakit giydikleri ipek bir kuşak ve beyaz bir elbise verilerek mezhep üyelerinin uydukları kuralların aynısına uyması isteniyordu.[636]

MS 75 yılları civarında hazırlanırken ilave edilmiş olan şeyler olduğu şeklindedir ve eserin sıhhati ile ilişkilidir. (Golb, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness", s.104).

[636] Hippolytus, **Refutation of All Heresies,** 9:18.

Bu süreç içerisinde bu kişi mizacının mezhebin istediği şekilde olduğunu kanıtlarsa o zaman o kuralla daha sıkı bir şekilde iletişime giriyor ve mezhebin toplumsal yaşamını yaşamasına henüz kabul edilmemesine rağmen daha saf olan kutsama sularını paylaşmasına izin veriliyordu. Yeni giren kişinin iradesinin güçlülüğünü göstermiş olmasına rağmen iki yıl daha karakteri test ediliyordu ve eğer o zaman mezhebe kabule layık görülürse topluma kabul ediliyordu. Bütün bu koşullar tamamlandıktan sonra yeni giren üye toplumun ortak yemeğine dokunmadan önce son derece önemli yeminler etmek zorundaydı. ilk olarak Tanrısal Varlığa hürmet edeceğine, ikinci olarak insanlara adaletli bir şekilde davranacağına, kimseyi ister kendi gayeleri ister başka bir kişinin emriyle yaralamayacağına, kötüden daima nefret edeceğine ve iyi ile birlikte çalışacağına, her zaman bütün insanlarla ve özellikle kural koyucularla birlikte akideyi koruyacağına, çünkü bütün güç Tanrı tarafından bahşedildiğine dair yemin ediyordu.[637].

Philo'nun belirttiğine göre mezhep üyelerinin seçimi, ırka veya soya bağlı olarak yapılmaz, çünkü soy, mezhebe üye seçimi ile ilgili maddeler arasında yer almaz. Mezhebe giriş için önemli olan fazilet arzusu ve insan sevgisidir.[638] Mezhebe dahil edilecek kişi için gerekli olan bir diğer husus yaşı ile ilgilidir. Esseniler arasında ahlaki durumlarının istikrarsızlığı ve karakterleri yerleşmediği için ileriki yaşlarda değişebilecekleri nedeniyle küçük çocuk, sakalı yeni terlemiş bir çocuk veya bir genç yoktur. Ancak bu durum Josephus ve Büyük Pliny'de geçen başkalarının çocuklarını alarak mezhebe dahil edip yetiştirdiklerine dair bilgilerle çelişmektedir. Josephus, kendisi de bir delikanlı iken bütün Yahudi mezheplerinin yaşam tarzlarını tecrübe etmiştir.[639]

Mezhebin üyeleri, tamamen olgunlaşmış, yaşlılık zamanları yaklaşan ve böylelikle heva ve heves veya tutkuları tarafından yönetilemeyen, aksine hakiki ve sadece gerçek özgürlüğü tadan kişilerden oluşmaktadır.[640] Dolayısıyla, her ne kadar bazı kaynaklar küçük çocukların da mezhebe dahil edilebildiğini belirtseler de, genel kanı, sadece yetişkinlerin mezhebe girebildikleri yönündedir.[641] Bu nedenle küçükken mezhebe bırakılan çocukların mezhebe girmek için hazırlandıklarını ve küçükken mezhebin kontrolüne bırakılmalarının mezhebe girmek için gerekli şartları yerine getirme yükümlülüklerini onlardan kaldırmadığını belirtebiliriz.

Mezhep mensupları genelde erkekti; ancak evli Esseniler durumunda kadınların mezhebe üyelikleri gerçekleşmiyordu. Esseniler, her ne kadar erkeklerle aynı şartlarda yaşasalar da kadınları kabul etmiyorlardı. Çünkü onlara hiç güvenleri yoktu.[642] Onların statüleri erkeklere göre idi,[643] yani kadınlara bir erkeğin karısı, bacısı veya kızı olarak değer veriliyordu.

Bir kişi mezhebe katılmak istediğinde doğrudan mezhebe dahil edilmezdi. O kişiye bir asa, bir kuşak ve beyaz bir elbise verilir ve bir yıl onların yaşam tarzlarını uygulaması istenir ve o bu süreç

---

637 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:18.
638 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 2.
639 Josephus, **The Life**, 2:14.
640 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 3.
641 Schiffman, "Essenes", s.164.
642 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:13.
643 Schiffman, "Essenes", s.164.

tarfında mezhebe dahil olmamıştır. O, böylece mezhebe katılmak için iradesinin gücünü gösterirse, onların yaşam tarzlarına daha yakın hale gelir ve hâlâ onların ortak arkadaşlıklarından dışlanmalarına rağmen onların temizlenme banyolarını paylaşır. Bu ilk dayanıklılık aşamasından sonra daha ileri ve iki yıl süren bir süreç gelir ve eğer aday bu süreçten sonra mezhebe girmeye layık görülürse, onların grubuna dahil edilebilir. Ancak, bu girişten sonra mezhebin ortak yiyeceğine dokunabilmesi için, ürkütücü yeminler eder. Bunlardan ilki, Tanrısallığa karşı muttaki olacağı; daha sonra bütün insanlara karşı adaletle davranacağı; kendi isteğiyle veya zorlamayla kimseyi yaralamayacağı; daima kötülükten nefret edeceği ve adaletlinin tarafını tutacağı; her zaman bütün insanlara ve özellikle otorite sahibi olanlara samimi inançlı (fidelity) olacağı, çünkü kimsenin Tanrı'dan başkasından gücünü almadığı; eğer kendisi güç sahibi olursa (otorite olursa) hiçbir zaman otoritesini boş yere kullanmayacağı (vaunt) veya elbise veya giyim konusunda diğerlerine üstünlük taslamayacağı (outshine); daima hakikati seveceği ve yalancılara dikkat edeceği; ellerini hırsızlıktan ve ruhunu kutsal olmayan kazançtan uzak tutacağına, mezhep arkadaşlarından hiçbir sır saklamayacağına ve onların sırlarını da, ölümle karşı karşıya kalsa bile, diğer insanlara ifşa ederek onlara ihanet etmeyeceğine dair yemin eder.[644] Bunlara ilaveten onların prensiplerini, kendisinin onu aldığı gibi dosdoğru bir şekilde ileteceğine, yolsuzluk yapmayacağına ve toplumun kutsal kitaplarını ve meleklerin isimlerini benzer şekilde koruyacağına dair de yemin eder. Bu şekildeki yeminlerle onlar bağlılarından emin olurlar.[645]

4. Toplumsal Yaşantıları

a) Yöneticiler için Kurallar

Yönetici seçiminde oylama sistemine başvurmaktadırlar ve onun her şey üzerinde kesin bir otoritesi vardır. Otoritesinin kaynağı, seçim şartları tam olarak açıklanmadığı için belirtilmemektedir. Ancak otoritesini tanrısallıktan aldığını söyleyebiliriz. Bu nedenle herkese karşı adil olmak zorundadır. Çünkü eğer bir kimse iktidara gelirse, otoritesini, ne elbise ne de kendisinin altında bulunan kimselerden daha şık ilave süsler kullanarak kötüye kullanmayacak; doğruyu daima sevecek ve yalancıyı mahkum edecek, ellerini hırsızlıktan uzak ve ruhunu kutsal olmayan kazançtan masum tutacak, herhangi bir şeyi mezhebin üyelerinden gizlemeyecektir veya onların sırlarından her hangi birini ifşa etmeyecek. Bu muhafaza ölüm tehdidi altında bile olsa uyulacak bir kuraldır.

Yine liderin mezhebin öğretilerini hariçten kimselere kendisinin onları öğrendiği gibi bildirmemesi, kendisinin silahlı rüşvet işlerinde bulunmaması ve mezhebin kitaplarını koruması ve yine aynı şekilde meleklerin isimlerini koruması için yemin eder. Bu yeminler mezhebe kazanılan kimselerden emin olmak için yaptırdıkları yeminlerdir. Bu şekilde yemin etmek suretiyle bir Esseni hayatındaki tek yemini de etmiş olur.

644 Josephus, **The Jewish War**, 139-141.
645 Josephus, **The Jewish War**, 142.

Bütün Esseniler liderlerine dikkat ederler ve onun bütün emir ve nehiylerine kanun gibi itaat ederler. Onlar kanun koyucularını (legislator) Tanrı'dan sonra en muhterem kişi olarak kabul ederler ve eğer içlerinden birisi kanunları şekillendiren bu kişiye karşı küfranda bulunursa cezalandırılır. Bu kanun koyucunun Musa olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında Esseniler kendi toplumlarındaki kanun uygulayıcılarına ve büyüklere de itaat etmeyi öğrenirler. Bu bağlamda çoğunluğa saygı da vardır; on kişinin bulunduğu bir ortamda dokuz kişinin onayı olmadan diğer bir kişi konuşamaz.[646] Esseniler toplumun işlerini denetleyecek kişilerin seçimi konusunda oylamaya başvururlar ve seçilen kişiler de oylara göre seçilmiş olurlar.

Esseniler bütün insanların Tabiat ana tarafından eşit şekilde yaratıldıklarına inanırlar ve bütün insanların tabiat ananın ismen değil hakikaten kardeş kıldığına inanırlar.[647] Ancak onlara göre hilekar açgözlülük bu doğal akrabalığı, diğerlerini gölgede bırakma arzusuyla bozmuştur. Bu nedenle bu açgözlülük sevgi ve dostluk yerine düşmanlık doğurur.[648] Buna göre Essenilerin insanların kardeş olarak eşit şekilde doğduklarına inandıklarını; ancak bu eşitliği insanda bulunan hilekar açgözlülük ve diğerlerini geride bırakma duygusunun bozduğuna ve düşmanlığa sebep olduğuna inanırlar. İnsanların eşit olduğuna inandıkları için köleliği reddetmişler[649] ve bütün mülk ve emtiayı eşit şekilde paylaşma yoluna gitmişlerdir.

Onlardan bir kişi hastalandığı zaman, hastalığı nedeniyle topluma faydalı olamıyor diye bir kenara itilmez. O kişiye mevcut ortak kasalarından bol şekilde tedbir alabilme imkanları vardır. ve bu kişi toplumun tamamının ilgisine mazhar olur.[650] Yine onlardan çalışamayacak hale gelenler nasıl ki çocuklar yaşlı ebeveynlerine hürmet edip saygı gösteriyorsa, mezhep üyeleri de onlara aynı şekilde hürmet ve saygı gösterirler ve onların yaşlılık zamanları, genç üyelerin uğraşları ve sonsuz ihtimamları ile bol bir şekilde taziz edilir.[651] Genç üyelerin bu davranışları bir akrabalık bağı nedeniyle olmaktan ziyade onların hür iradelerine dayanmaktadır.[652]

Esseniler dini anlayışlarının da bir gereği olarak son derece sade ve basit bir hayat yaşarlar ve onların hayatlarındaki bu sadelik kendilerinin uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmelerine yol açmıştır. Onlardan çoğu yüz yaşını aşmış kişilerdir. Bunun sebeplerinden biri de hayatlarının son derece düzenli oluşudur. Essenilerin bu özellikleri pek çok kişinin ilgisini çekmektedir. Yine onların temizliğe

---

646 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:20.
647 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 79.
648 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 79.
649 Essenilerin kölelere bakışları ile ilgili ifadelerden birisi bulunduğu bağlam içerisinde tam olarak açık olmadığı için ikircikli anlam içermektedir. Buna göre Philo "onlardan hiç biri herhangi bir özel mülkiyet elde etmeye gayret etmez, (onlardan hiç birinin) özel evi, özel kölesi, özel çiftliği ... yoktur" (Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 4), şeklinde bahsetmektedir. Burada geçen ifadelerdeki özel olarak mülkiyete sahip olmamanın belirtilmesi, genel olarak bu şekilde bir mülkiyetin olduğunu, dolayısıyla Esseniler de özel olarak köleye sahip olmasalar da genel olarak kölelerinin bulunabileceği izleniminin doğmasına yol açmıştır. Moffatt, "Essenes", s.397. Onların köleliğe bakışları ile ilgili bilgileri yukarıda vermiştik. Buna göre Philo'nun bu ifadelerinin otantikliğinin yeniden değerlendirilmesi gerekebilir. Moffatt, "Essenes", s.397.
650 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 13.
651 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 87.
652 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 13.

verdikleri önem ve dini vecibelerini kamilen yerine getirmenin verdiği mutluluk ve tatmin hesaba katılırsa bu denli uzun süre yaşamalarının sebebi anlaşılmış olur.

Essenilerin toplumsal yaşamlarında tam bir hiyerarşik yapı dikkati çekmektedir. Onların bütün hareketleri ve eylemleri belirli şekillerde sınıflandırılmıştır. Genellikle gözetmenlerinin emri olmaksızın hiç bir hareket yapmazlar, ama kişisel yardım ve dayanışma tamamen onlara bırakılmıştır; onlar, kendi durumlarına göre yardımı hak eden ihtiyaç sahiplerine veya yiyeceğe ihtiyacı olanlara yardım edebilirler. Ama kendi akrabalarına olan hediyeleri konusunda izin almak zorundadırlar. Sadece haklı oldukları zaman kızgınlık göstererek, kendilerini kontrol altında tutarlar; doğru inancı savunurlar ve barışa hizmet ederler. Konuştukları her söz yeminden daha bağlayıcıdır. Bu nedenle onlar yemin etmeyi yalancı şahitlikten daha kötü olarak kabul ederler. Bunun sebebi Tanrı'nın adını anmadan kendisine güvenilmeyen bir insanın zaten kendi suçunu kabul ettiğine inanmalarıdır. Onların bu özelliklerine saygı gösteren Büyük Herod onlardan beyat yemini istememiştir.

Onların hepsi bir yerde cemiyet oluşturarak ve bir arada yemek yiyerek içtima ederler; ve bütün vakitlerini kamu yararına türlü işleri ifa ederek geçirirler.[653] Herkesin değişik bir meşguliyeti vardır. Onlar bir arada yaşayarak ve aynı masayı diğerleri ile paylaşarak her gün aynı şeye razı olurlar ve kanaatkarlığı severler ve müsrifliğin ruhun ve bedenin bir hastalığı olduğunu kabul ederek ondan nefret ederler. Onlar sadece ortak bir masayı paylaşmakla kalmazlar aynı zamanda giyimleri de ortaktır. Herkesin istediği şeyleri kolayca alabilmesi için kışlık kalın mantolar ve yazlık basit gömlekler hazırlarlar. Çünkü onlara göre bir kişiye ait olan herkese ait ve herkese ait olan bir kişiye ait olarak kabul edilir.[654]

Esseni toplumunda her şeyin üzerinde otoritesi olan bir gözetmen vardır. Bu gözetmen kendi otoritesi altındaki kişileri toplumdaki statülerine göre sıralar.

Toplumsal dayanışmaları çok kuvvetlidir. Josephus'a göre, mezhebin üyeleri yolculuk yaptıkları zaman yanlarına kendilerini korumak için bulundurdukları silah dışında hiçbir şey almazlar. Vardıkları yerlerde bulunan mezhep üyeleri misafirler için sahip oldukları şeyleri serbestçe ortaya koyarlar ve misafirler de daha önce hiç görmedikleri insanların evlerine onlar tıpkı çok yakın akrabalarıymış gibi girerler.[655] Essenilerin bu özellikleri, İsa'nın tebliğ faaliyetini yaparken Kudüs dışındaki yerleşim yerlerinde fazla zorlukla karşılaşmamasının nedeni olarak kabul edilmektedir. Misafirlerin giyim ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için her şehirde belirlenmiş görevliler vardır.

b) Mülkiyet Anlayışları ve Geçimlerini Sağlama Yöntemleri

Essenilerin diğer Yahudi mezhepleri arasında dikkati çeken en önemli özelliklerinden birisi de onların mülkiyet anlayışlarıdır. Bu anlayışları ile onlar, diğer Yahudi mezheplerinden farklı bir yön ortaya koymaktadırlar. Zenginliği hakir görürler ve onlar mükemmellik yoluna çıkmış ortakçı

---

653 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 5.
654 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 11-12.
655 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:15.

kişilerdir; mülkiyet konusunda onlardan hiç biri bir diğerinden daha iyi bir konuda değildir. Çünkü onların kurallarına göre mezhebe yeni giren acemiler mülkiyetlerini satarak karşılığında aldığı parayı[656] düzene teslim etmek zorundadırlar, bu nedenle onlar arasında ne aşırı bir fakirlik ne de aşırı bir zenginlik farkı görülür, aksine her kişinin mülkiyeti toplumun ortak mülkiyet havuzuna gider ve kardeşleriyle birlikte onların mülkiyetinin tamamı onların tamamına ait olur. Bu noktada Büyük Pliny onların paralarının bulunmadığını belirtmektedir.[657] Buradan hareketle Vanderkam, tarihi kaynaklarda onların fakir olduklarının belirtilmediğini, bu konuda daha ziyade onların özel mülkiyet toplamak (biriktirmek) yerine, mallarını toplumun faydasına olacak şekilde paylaştıklarını belirtmektedir.[658]

Bu bağlamda onlar elbiselerini paylaşırlar, yiyecekleri ortaktır ve birlikte yemek yerler.[659] Kimsenin kendine ait evi yoktur. Her ev herkese aittir. Onların bu ortak ikametgahları dışarıdan misafir gelen dost toplum üyelerine de açıktır ve onlar da eşit seviyede bu haklardan faydalanma imkanına sahiptirler.[660] Philo'nun belirttiğine göre Essenilerin bu özellikleri, ikametgah, yaşam ve yemek birliğinin başka bir topluluk tarafından uygulanmamaktadır.[661] Çünkü onlar günlük kazançlarını, kendileri biriktirmek yerine ortak kasaya koyarlar ve böylece isteyenlere yardım ederler. Essenilerle ilgili çok önemli bir nokta da, onların mülkiyetleri konusunda iki istisnanın bulunmasıdır. Josephus'un belirttiğine göre Esseniler mülkiyet konusunda yukarıda sıraladığımız ortak mülkiyet anlayışını benimsemelerine rağmen, yardım ve merhamet konularında karar vermek onlara bırakılmıştır. Onlar ihtiyaç duyduklarında yardımı hak edene yardım ederler ve mahrum kalmış kişiye yiyecek temin ederler.[662] Buradan istisna da olsa, Essenilerin belirli bir oranda özel birikimlerinin de olduğunu çıkarabiliriz. Çünkü onların yardım edebilmeleri ancak özel mülkiyete sahip olmaları durumunda mümkün olabilir. Buradan da, Vanderkam'a göre, zımnen de olsa onların özel imkanlarının olduğu çıkmaktadır.[663] Onlardan her biri yevmiyesini aldığı zaman, onu görevlendirilmiş olan memura verir ve bu memuru da o yevmiyeleri alarak önceden gerekli görülen şeyleri satın alır ve bol miktarda yiyecek ve insan yaşamı için gerekli olan diğer şeyleri temin eder.

Esseniler bulundukları yerleşim yerlerinde, sahip oldukları bu ortak mülkiyet ve emtiayı yönetmek için bütün görevleri ihtiyacı olanların eksiklerini gidermek olan idareciler seçerler.[664]

Essenilerin mülkiyet anlayışlarına komünal bir anlayış hakim olduğu için ticaret konusunda kar elde etme düşüncesi yoktur; Esseni toplumunda hiç kimsenin kendine ait mülkiyeti yoktur ve bu nedenle de kimse alışveriş yapamaz. Herkes ihtiyacı olan şeyleri takas olarak veya karşılığında her hangi bir şey vermeksizin alabilir. Bireyin elinde bulunan bütün mallar toplumun malıdır ve isteyen o mallardan ihtiyacı ölçüsünde yararlanabilir. Günlük ihtiyaçların tespiti konusunda önceden

---

656 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:14.
657 Pliny, **Natural History**, 5:17,4.
658 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, ss.82-83.
659 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 86.
660 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 85.
661 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 86.
662 Josephus, **The Jewish War**, 2:134.
663 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.83.

kullanılıyor olan eşyaların kullanılamaz hale gelişleri ölçü olarak alınır. Mesela elbiseler veya ayakkabılar artık kullanılamaz hale gelmeyince değiştirilemezler.

Herkesin farklı bir meşguliyeti vardır ve herkes kendi meşguliyetine bütün gücüyle kendini vakfeder ve bu işi uğrunda yorulmak bilmeksizin sabrederek, soğuktan ve sıcaktan veya herhangi bir hava değişiminden şikayet etmeyerek çok sıkı bir şekilde çalışırlar. İçlerinden bazıları ekip biçme işlerinden daha iyi anladıkları için tarlalarda çalışırlar; bazıları, savaşla ilgili olmamak kaydıyla yaşamda ihtiyaç duyulan şeylerin yokluğunun meydana çıkaracağı acılardan kaçınmak maksadıyla çeşitli sanat dalları ile meşgul olurlar.[665] Bundan amaçları hem kendilerinin hem de komşularının bu işlerden müstefit olmalarıdır. İçlerinden bazıları ziraatle meşgul olurlar. Çalışmaları sonucu kazandıkları altın ve gümüşü biriktirmezler; yine, bu kazançları sonucu aşırı bir gelir isteğiyle araziler de elde etmeye çalışmazlar; bu faaliyetlerindeki tek amaçları, hayatın gerekli koşullarını yerine getirebilme düşüncesidir.[666] Anlaşıldığı kadarıyla Esseniler, yaptıkları üretimi hariçte bulunan toplumlara pazarlamakta ve elde edilen geliri toplumun veznedarına vererek ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktaydılar. Philo'ya göre onlar, insanlık içerisinde mülkiyet ve emtiaları olmayan neredeyse tek halktır. Bu durumları onların isteklerinin bu yönde olması nedeniyledir; herhangi bir kötü talih nedeniyle bu duruma düşmüş değillerdir. Aksine onlar idareli ve kanaatkar olmanın hakiki bolluk olduğunu telakki ederler ve kendilerini zengin kabul ederler. Ticaret konusundaki düşünceleri ise, savaşa yönelik tutumları ile ilgili olarak başka bir bağlamda değerlendirilmektedir. Buna göre onlar ticaret, alışveriş, deniz ticareti bilmezler, hatta bu konuda en ufak düşünceleri bile yoktur; çünkü onlar bütün bu faaliyetleri hırslı kazanca götürüyor olarak görerek ondan nefret ederler.[667]

Çalışmalarına güneş doğmadan önce başlarlar ve biraz ara verdikten sonra batışına kadar devam ederler. Philo onların, bu çalışmaları esnasında Yunan atletlerinin jimnastik yaparken aldıkları zevkten daha azını almadıklarını belirtir.[668]

Prensiplerinden biri de yaşlı kimselere ve çoğunluğa itaat etmektir: eğer on kişi oturuyorsa bu on kişiden dokuzunun izni olmaksızın diğer bir kişi konuşmayacaktır.

Yine Essenilerin en çok dikkat ettikleri konulardan biri de onların insanların ortasında veya sağ tarafa doğru tükürmemeleridir ve onlar yedinci gün çalışmaktan diğer Yahudilerden daha katı bir şekilde kaçınırlar; Bu günde çalışmamak için onlar Sebt günü ateş yakmamak için yemeklerini bir gün önceden hazırlamakla kalmazlar bunun ötesinde her hangi bir kabı oynatma ihtimalini bile bırakmazlar veya ihtiyaç görmek için gitmezler ve kendilerini rahatlatmazlar. Diğer günlerde bir adım derinliğinde kendi çubukları ile bir çukur kazarlar ve pelerinlerini onların çevrelerine gererler ki tanrının ışınlarına hakaret etmesinler, onlar o çukurun üzerine çömelirler; ve daha sonra kazdıkları toprağı geri onun

664 Josephus, **The Jewish War,** 123; Hippolytus, 15.
665 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 9.
666 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 76.
667 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 78.
668 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 6.

üzerine örterler. Onlar bu sebeple tenha mekanları seçerler; ve bu işlem çok doğal olmasına rağmen bu işlemin sonrasında, sanki bu işlem kendilerini kirletmiş gibi, yıkanmaları öğretilir.

Essenilerle ilgili olarak tarihi kaynakların bize verdikleri diğer bilgiler arasında onların uzun yaşamaları ve ölüm karşısında dayanıklı olduklarından bahsedilir.[669] Onların bu basit yaşamları onlara dingin ve problemsiz bir hayat veriyor olmalıdır. Bu dingin yaşama onların kadere olan inançlarının da sebep olabileceğini söyleyebiliriz. Essenilerin bu dingin hayatları nedeniyle yüz yaşından daha uzun bir süre yaşadıkları belirtilir.[670]

c) Cezalandırma Yöntemleri

Esseniler son derece ideal ve kurallı bir hayat yaşamalarına rağmen bazı konularda sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan bu sorunları çözmek için kendilerine has mahkemeleri vardır. Suçluları cezaya çarptıran mahkeme adil ve tamamen tarafsızdır ve suçlu kararı, yüz kişiden az olmayan bir jüri tarafından verilir: onlar bir karara vardıkları zaman hiç bir rica olmaz. Onların Tanrı'dan sonra en çok hürmet ettikleri kanunu uygulayandır ve o kişiyi tanımamak büyük bir suçtur. Bu nedenle kanunu şekillendiren – uygulayan bu kişiye karşı herhangi bir itaatsizlikle suçlanan kişi cezalandırılır.[671] Bu noktada ilk kanun koyucu olarak Musa'ya son derece hürmet ederler.

Cezai konularda aşırı şekilde katı bir adalet anlayışına sahiptirler. Hiçbir karar yüz kişiden az olan bir mahkemeden geçmez; ancak bu şekilde bir karar alındığı zaman bu karardan geri dönüş mümkün değildir.[672]

Mezhebe giren kimselerin mezhebin şartlarına uymamaları sonucu çeşitli cezai müeyyideler de vardır Bu müeyyideler mezhepten dışlanma şeklinde olduğu gibi, çeşitli şekillerde mezhebin kutsal saydığı çeşitli faaliyetlere katılmasının engellenmesi şeklinde de olmaktadır. Mesela büyük suçlardan birinden mahkum olanlar düzenden sürülürler ve bu şekilde dışarı itilen kimseler çoğunlukla kötü bir sonla karşı karşıya gelir. Bunun nedeni o kişi mezhebe girerken yaptığı yeminlerle ve adetlerle yükümlü olduğu için mezhebe üye olmayanların yiyeceklerini paylaşamazlar, yine bu kişi mezhebin yiyeceğinden de cezalı olduğu için yiyemez ve bu nedenle vücudu iflas edip artık ölünceye kadar ot ve diğer nebatatı yemek zorunda kalır. Ancak bazı durumlarda bu kişiye karşı duyulan şefkat ve yardımlaşma, onları pek çok suçlunun son seferlerinde geri alınmasına zorlar, çünkü onlar ölüm derecesine kadar işkence gören kişinin yeterli cezayı çektiğini düşünürler.[673]

d) Essenilerin Sınıfları

Tarihi kaynaklarımız bize Essenilerle ilgili bilgiler verirlerken onların dört sınıfa ayrıldıklarından bahsederler, ancak sadece iki sınıfını zikrederler. Her ne kadar bizim dört sınıf

---

669 Josephus, **The Jewish War,** 152.
670 Josephus, **The Jewish War,** 152.
671 Hippolytus, **Refutation of All Heresies,** 9:20.
672 Josephus, **The Jewish War,** 145; Hippolytus, 20.
673 Hippolytus, **Refutation of All Heresies,** 9:19.

hakkında bilgimiz olmasa da, bilgi sahibi olduğumuz iki sınıf Esseninin tek tip bir topluluk olmadıklarından, en azından iki gruba ayrıldıklarından bahsedilmektedir. Bu iki gruptan birisi katı asketik hayat yaşayan bir topluluk, diğeri ise şehirlerde, katı asketik hayat yaşayan insanlara gönülden bağlı olmalarına rağmen, diğer normal insanlar gibi yaşayan insanlardan oluşan bir topluluktur.

Burada bahsedilen dört sınıf Esseninin değişik yaşam tarzlarına sahip olmaları nedeniyle ayrıldıkları bir sınıflama değil, nitelik açısından bir sınıflamadır.[674] Bu sınıflama onlar arasında mezhebe önce katılma ve mezhebin kurallarına uygun davranışlara sahip olma noktasında diğerlerinden daha başarılı olma sebebiyle yapılan bir sınıflamadır. Bu sınıflama nedeniyle büyük olan kişiler küçüklere dokunurlarsa kendilerini sanki bir yabancıya dokunmuşta kirlenmiş gibi temizlerler.[675]

Josephus dört sınıf Esseniden bahseder; ancak bu sınıfları tam olarak açıklamamıştır. Fakat mezhep içerisindeki eğitimin bu sıralamaya göre olduğundan bahseder ve üst düzeydeki kişilerle alt düzeydeki kişiler arasındaki ilişkilerden bahseder. Mesela, alt seviyede olanlardan birisi kendisinden yukarıda olanlardan birine dokunacak olursa dokunulan kimse kendisi yabancı birisi tarafından kirletilmiş gibi kendini yıkamak zorundadır. Josephus Essenilerin her ne kadar dört sınıfa ayrıldıklarından bahsetse bile bu sınıflar arasındaki ayrımdan söz etmemektedir. Bu ayrım yaşa göre midir ırka göre midir mezhebe katılma önceliğine göre midir belirli değildir. Yukarıda geçtiği gibi Josephus Essenilerin büyükler ve küçükler olarak iki sınıfından bahseder ancak bu sınıfların ayrımına temel teşkil eden sınırdan söz etmez.

İlk dönem kaynaklarında Essenilerin sınıflarına dair herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen, Hippolytus bu konuda bizi aydınlatıcı bilgiler vermektedir. O, Josephus'un bahsettiği ancak açıklamadığı 4 sınıf Esseninin açıklamasını yapar. Buna göre Esseniler zamanla çeşitli bölünmelere maruz kalmışlar, esas disiplin metotlarını belirli bir şekilde koruyamamışlardır. Bu nedenle 4 sınıfa ayrılırlar. Buna göre bir sınıf Esseni düzenin gerekli kurallarına göre kendilerini disipline ederler. Bu disiplin onların bulundukları ülkenin cari haldeki sikkesini bile, bir resim (image) barındırıyor diye, taşımak, bulundurmak veya şekillendirmek zorunda olmadıklarını belirterek ellerine bile almazlar. Bu bağlamda onlar, kapılarında heykeller bulunduğu için, böyle nesnelerin altından geçmeyi kanunları bir zorlama kabul ederek şehirlere gitmezler.[676]

Essenilerin bir diğer sınıfı, Tanrı ve onun kanunları ile ilgili olarak bir kişinin tartıştığını duyacak olsa, böyle bir kişinin sünnet olmamış bir kişi olduğunu farz ederek bu kişiyi yakından takip ederler ve bu durumdaki bir kişiyi bir mekanda yalnız olarak buldukları zaman, bu kişi sünnet olmayı reddederse onu ölümle tehdit ederler. Eğer tehdit edilen kişi bu tehdidi dikkate almazsa, bir Esseni o

---

674 Josephus, **The Jewish War**, 150.
675 Josephus, **The Jewish War**, 150.
676 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:21.

kişinin gözünün yaşına bakmadan onu boğazlar. Bu nedenle bu sınıf Zealotlar veya Scariiler diye adlandırılmışlardır.[677]

Essenilerin diğer bir sınıfı ise, işkence edilseler ve öldürülseler bile Tanrı'dan başka hiçbir kimseyi Rab olarak isimlendirmezler.[678]

Bir diğer sınıf Esseni ise sonraki dönemlere ait olan Essenilerdir.

Görüldüğü gibi Essenilerle ilgili çok değişik mülahazalar vardır ve bunlar arasında tam bir ayrım yapmak ve kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Evlilik konusunda ayrılmak suretiyle içsel farklılıklar ortaya koymalarına rağmen, Hippolytus'un da belirttiği gibi çeşitli dışsal farklılıkları da barındırmaktadırlar.

e) **Evli Essenilerin Düzeni**

Evli Essenilerden bahsetmek belki biraz garip gelebilir ancak hem Esseniler hakkında bilgi veren tarihi kaynaklar hem de Ölü Deniz Yazmaları evlilik konusunu içermektedir. Yukarıda bahsettiğimiz Essenilerin dört sınıfı da bizim bu anlatımızı destekler mahiyettedir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, Esseniler sınıf sınıftır, yani Esseni deyince aklımıza bir sınıf, tek tip insanların gelmemesi gerekmektedir. Essenilerin bekarlığı esas alan bir hayat yaşayanları Büyük Pliny tarafından, Ölü Deniz'in batısında yaşayan insanlar olarak zikredilmektedir.[679] Buna göre Esseniler olarak isimlendirilen belirli bir sınıf insan bekarlığı esas alan bir hayat yaşamaktadırlar.

Diğer kaynaklarımızda geçen bilgilerin bir kısmı, bizim yukarıda verdiğimiz bilgileri destekler mahiyet arz etmelerine rağmen, bir kısmı ise, bu konuda bir ayrımı ortaya koymaktadırlar. Bu ayrım bize tek tip Essenilerin değil, şehirlerde, bir aileye sahip olduğu halde sosyal bir hayat yaşayan, kalben Esseni olsa bile yaşam itibariyle, bazı noktalarda, katı Esseni yaşam uygulaması olan ve bu nedenle Esseni olmayan insanlarla ortak paydaları olan Essenilerden de bahsetmektedir. Bu insanlar evlenmekte, üremekte ve bu şekilde Esseni topluma hayat vermektedirler. Yukarıda zikredilmiş olan konulardan birisi olan Essenilerin gittikleri yerlerde konaklama sıkıntısı çekmedikleri, oralarda yerleşik bulunan diğer mezhep üyeleri ile aynı şeyleri paylaşıyor olmaları da onların bu şekilde yaşamalarını destekler mahiyettedir.

Essenilerin evlilik anlayışları konusunda çeşitli yaklaşımlar vardır. Bunlar evliliği reddettikleri ve neslin devamı maksadıyla ve bu durumdan cinsel zevk almaksızın evliliği devam ettirdikleri şeklinde değişmektedir. Bu güne kadar Essenilerle ilgili olarak yalnızca evlenmedikleri, evliliğe karşı olumsuz tavır aldıkları vurgulanmaktaydı. Bu noktada, tarihi kaynaklardan hareketle bile farklı anlayışların olduğunu destekleyecek verilerin olduğunu belirtmek mümkündür. Bu anlayışlardan ilki ve Esseniler hakkında en yaygın olanı onların evlenmediklerine dair olan bilgidir. Buna göre Esseniler, evliliği kendi toplumlarının çözülmesi için biricik şey olarak görürler, evliliği reddederler ve

677 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:21.
678 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:21.
679 Pliny, **Natural History**, V,17,4.

saygıdeğer bir derecede ondan ayrı kalırlar.[680] Essenilerin bu kararı almasında kadının rolü büyüktür. Onlara göre kadınlar aşırı şekilde bencil ve kıskançtırlar ve bir erkeğin ahlaki eğilimlerini kötü yöne çekebilme konusunda ve onları mütemadi istekleri vasıtasıyla kendilerine bağlı kılma konusunda korkunç derecede zekidirler.[681] Çünkü o, sanki sahnedeki bir aktör gibi şişirici sözler söyler ve diğer sanatları uyguladığı zaman gözleri ve kulakları kandırır ve daha sonra da tamamen kandırılmış kulları olarak, onların esas zihinlerini ikna etmeye yönelir. Dahası, onun çocukları olduğu zaman, daha mağrur ve cesurca konuşur ve daha önce gizlediği şeyleri, artık daha cesur bir şekilde telaffuz eder ve utanmaz bir şekilde kocasını toplum yaşamına düşman olan şeylerin her birini ifaya zorlar.[682] Bunlardan sonra, ister bir eşin cazibeleri tarafından tuzağa düşürülmüş olsun, ister çocuklarını kendisinin ilk ilgisi yapacak doğal tutku tarafından yönlendirilmiş olsun, o erkek artık diğerlerine karşı aynı değildir, aksine o bilinçsiz bir halde özgür bir insandan bir köleye dönüşmüştür.[683] Evliliğe karşı yaklaşımları ile ilgili olarak ise Büyük Pliny onların kadınlarının bulunmadığını ve cinsel aşkı reddettiklerini belirtmektedir. Büyük Pliny'nin belirttiğine göre Esseni toplumunda hiç doğum olmamaktadır.[684]

Josephus'ta da Essenilerin evliliğe sıcak bakmadıklarından bahsedilir, ancak onlar kadınların ahlaki kurallara uymadıklarını ve erkeklere sadık olmadıklarını düşünmelerine rağmen, neslin devamı nedeniyle evliliği reddetmemektedirler.[685] Yani Esseniler Josephus'a göre, evliliği zevk almak için olmasa da neslin devamı için uygulamaktadırlar.

Evlilik konusu ile ilgili ancak ondan farklı bir nokta da, "eğer bazı yazarlara göre Esseniler evliliği uygulamıyorlarsa nesillerini nasıl devam ettiriyorlar?" sorusuna verilecek cevaptır. Bu noktada Josephus, onların hoşlanmasalar da nesillerinin devamı için evliliği devam ettirdiklerinden bahseder. Bunun yanı sıra, diğer ailelerin küçük yaştaki, henüz düşünsel yapısı tam oturmamış çocuklarını mezhebe dahil ederek, onları kendi öğretileri doğrultusunda eğittiklerinden bahseder.[686] Hippolytus'a göre Esseniler her ne kadar evlenmeseler de devşirdikleri bu çocuklara evlenmeyi yasaklamadıklarını belirtirler.[687] Ancak evlilik durumunda bu kişilerin mezhep içerisinde ileri bir aşamaya gelemeyeceklerini varsayabiliriz. Josephus'un değindiği bu nokta, Philo tarafından mezhebe küçük çocukların dahil edilmediği, ancak yetişkin bireylerin kabul edildiği ile ilgili verdiği bilgi ile çelişmektedir.

Essenilerin nesillerini nasıl devam ettirdikleri ile ilgili ve Essenilerle ilgili bilgilere genel olarak kaynaklık eden bir diğer nokta Büyük Pliny'nin verdiği bilgilerdir. Bu bilgilere göre Essenilerin varlıklarını devam ettirmeleri mezhep dışından, hayattaki talihsizliklerle boğuşmaktan yorulmuş

680 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 14.
681 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 15.
682 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 15-16.
683 Philo,"Apologia Pro Iudaeis", 17.
684 Pliny, **Natural History,** 5:17,4.
685 Josephus, **The Jewish War,** 121.
686 Josephus, **The Jewish War,** 120.
687 Hippolytus, **Refutation of All Heresies,** 9:13.

oldukları için Essenilerin yaşam tarzına başvuran çok sayıdaki insanlar tarafından mütemadiye mezhebe girmeleri vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Büyük Pliny'e göre yaşamdan istediğini elde edememe mezhep için öyle önemli bir kaynaktır ki mezhep içerisinde kimse doğmamasına rağmen, mezhep varlığını asırlardır devam ettirmektedir.[688]

Bunların ötesinde Josephus, Essenilerin bir diğer düzeninden bahseder ve bu düzenin evlilik uygulaması yaptığını belirtir. Bu Esseniler diğer Essenilerin yaşamını, alışkanlıklarını ve adetlerini paylaşırlar ancak onlardan evlilik noktasında ayrılırlar. Onların bu konudaki temel argümanları bekarlığı esas alan kişilerin nesli devam ettirmek şeklindeki yaşamın ana fonksiyonunu değiştirdiklerini ve eğer böylece herkes evlenmeyi keserse, neslin yakında son bulacağına dayanmaktadır.[689] Buna göre onlar eşler alırlar, üç yıl onları denerler ve daha sonra onlarla evlenirler; eşlerinin üç kez aybaşı olmalarıyla onların çocuk yapıp yapamayacaklarına tanıklık ederler. Essenilerin bu düzeni evlilik uygulaması yapsa da, onlar zevk için evlenmediklerini, sadece çocuk nedeniyle evlendiklerini göstermek için hamilelikleri süresince hanımlarıyla cinsel ilişkiye girmezler.

f) Tanrı Tasavvurları

Essenilerin bütün çabaları Tanrı'nın varlığı ve onun evrendeki şekillenişi üzerinedir. Bunun dışında kalan mantıkla ilgili konuları fazilet elde etme noktasında gereksiz ve fiziki bilimlerle ilgili çalışmaları da insan tabiatı için çok yüksek görürler ve onu yüksekten uçan teorisyenlere bırakırlar. Bunların ötesinde bütün çabaları fazilet üzerinedir ve fazilet vasıtalarını geliştirmeye çabalarlar. Onlara göre hiç bir insan ruhu ilahi ilhamdan ayrı düşünülemez ve bu ilahi ilham da onları atalarının kanunlarına götürür. Bu kanunların altında onlar bütün güçlerini ahlaki konuları çalışmaya yönlendirirler. Bu ahlaki çalışmaların birinci kısmı Tanrı Sevgisi ile ilgilidir. Bunun anlamı ile ilgili olarak, yaşamlarında devamlı ve son derece sıkı bir şekilde uyguladıkları saflık, yeminlerden ve yanlışlıklardan kaçınarak ve Tanrı'yı bütün iyiliklerin kaynağı olduğunu ama aksine hiçbir kötülüğün kaynağı olmadığını kabul ederek binlerce örnek verirler.[690]

g) Ruhla İlgili Düşünceleri

Onların değişmez kanılarından biri bedenlerin çürüyebilirliği ve yok olabilirliği, buna mukabil ruhların ise ölümsüz olduğudur. Ruhlar en latif eterden gelmiş oldukları halde sanki doğanın büyülerinden biri tarafından çekilmiş gibi bedenin hapishanesinde tuzağa tutulmuştur; ama bir kere etin bağlarından kurtulduğunda sanki yıllarca süren bir esaretten kurtulmuş gibi sevinirler ve yükseklerde uçarlar. Josephus burada Essenilerin ruhla ilgili düşüncelerini Yunanlılarınki ile karşılaştırır ve onların iyi ruhlar için okyanusun ötesinde kendilerini bekleyen bir ev bulunduğunu düşündüklerini söyler; bu mekanın özelliği orada ne yağmur ne kar ne de sıcaklığın bulunması gibi bir problemin olmayışı aksine okyanustan daima hoş bir şekilde esen meltem tarafından sürekli

---

688 Pliny, **Natural History**, 5:17,4.
689 Josephus, **The Jewish War**, 160.

serinletilmelcridir. İyi ruhların aksine kötü ruhlar karanlık, fırtınalı son bulmak bilmeyen cezalandırmalarla dolu cehenneme gönderilmektedirler.[691] Bu düşüncelerle ilgili olarak Josephus Yahudilerin düşüncelerini Yunanlıların düşünceleri ile karşılaştırır ve Yunanlıların da kahramanlar ve yarı Tanrılar olarak isimlendirdikleri cesur insanların Övülmüşler Adalarına ve Sisyphus,[692] Tantalus,[693] Ixion[694] ve Tityos[695] gibi kötülerin ruhlarını da, mitolojilerine göre, belirli insanların cezalarını çektikleri Hades'te bulunan günahkarların yerine gönderdiklerini belirtir.

Josephus Essenilerin de benzer inanışlara sahip olduklarını, kendilerinin hikmetinden bir kere tatmış olanların bir daha o tattan vaz geçemeyeceklerini bu şekilde kendi ruh görüşlerini öğrettiklerini söyler. Esseniler ruh ve beden için nelerin faydalı olduğunu öncekilerin kitaplarından seçebilmek için azami çaba sarf ederler. Bu çabaları onların tedavi edici özelliklere sahip olan şifalı kökleri ve taşları keşfetmelerine sebep olmuştur.[696]

Esseniler'in bedenin bir parçası olarak düşündükleri ruhun ahlaki alandaki yansıması olarak, ruhi durumları bozulmasın diye, şehirlerde bulunan ahlaksızlık ve bozukluklardan uzaklaşmaktadırlar. Onların şehirlerden uzaklaşmalarının nedeni, şehirlerde bulunan ahlaksızlıkların, bulaşıcı hastalıklar hemen yayılıp çevredekileri de etkisi altına alabildikleri gibi bu ahlaksızlıkların da benzer şekilde yayılıp saf ruhlu insanları kirleteceği düşüncesindedirler.[697] Günlük meşguliyetlerinin ruha ve bedene daha hoş geldiğine, hayat için daha faydalı olduğuna inanırlar ve bedenlerinin takati kesilse bile gevşemezler.[698]

Essenilerin dini boyutlarından bir diğeri de kendilerinin geleceği söyleyebildikleri düşüncesidir. Sahip oldukları kitapları hayat boyu alışarak ve değişik şekillerde temizlenme ayinleri

---

690 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 84.
691 Josephus, **The Jewish War**, 155.
692 Sisyphus, Yunan Mitolojisinde, Hades'te, büyük bir taşı bir tepenin zirvesine, sadece onu oraya çıkarır çıkarmaz geri yuvarlamak için çıkarmakla cezalandırılan hilekar Korint kralı. Hilekarlığı veya hırsızların efendisi olmakla tanınır. **The New Encyclopædia Britannica**, (Encyclopædia Britannica Inc., Chicago, 1992), c.10, s.848.
693 Yunan efsanesinde, Zeus'un veya Tmolus ve Pluto'nun oğlu ve Niobe ve Pelops'un babası. Lidya'da bulunan Spylus'un (veya Firigya'nın) kralı, tanrıların masalarına kabul edilecek kadar onların yakın arkadaşı. Tantalus yeraltında, gökte öğrendiği sırları insanlara ifşa ederek ilahi lütfu kötüye kullanmasıyla; Tanrı'ların gözetleme güçlerini sınamak için kendi oğlu Pelops'u onlara sunmasıyla; Tanrıların yiyeceği olan nectar ve ambrosiayı çalarak insanlara vermesiyle çeşitli suçlarla cezalandırılmaktadır. Tantalus, Hades'te içmek istediği zaman kendisinden kaçan suyun boğazına kadar içinde tutularak, başının üzerinde uzandığı zaman rüzgar tarafından kaçırılan yiyeceklerle cezalandırılır. Bir diğer anlatıma göre başının üzerinde hemen düşüp onu ezecekmiş gibi duran bir taş vardır. **The New Encyclopædia Britannica**, c.11, s.547.
694 Yunan efsanesinde Ares veya Phlegyos'ın oğlu, Tesalya bölgesindeki Lapiths'in kralı. Kayın babasını öldürmüş ve Zeus da aynısını yapıp onu Olympos'a misafir olarak kabul edinceye kadar kendisini temizleyecek kimse bulamamıştır. Misafir olarak Olympos'a giden Ixion Zeus'un karısı Hera'yı iğfal etmeye çalışmıştır. Zeus Hera'yı bir bulutla değiştirmiş fakat Ixion Centaurs'un babası olmuştur. Ixion'u cezalandırmak isteyen Zeus onu havada veya başka bir anlatıya göre yeraltında devamlı dönen ateşli bir çarka bağlamıştır. **The New Encyclopædia Britannica**, c.6, ss.446-447.
695 Tityos, Yunan mitolojisinde Zeus ve Elara'nın oğlu. Leto'ya tecavüz ettiği için Apollon ve Artemis tarafından okla öldürüldüğü ileri sürülür. Başka yazarlara göre Tartaros'a atılmıştır ve orada Prometheus ile aynı işkenceyi çekmiştir. **Meydan Larousse**, (Meydan Yayınevi, İstanbul, 1985) c.12, s.183
696 Josephus, **The Jewish War**, 136.
697 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 76.
698 Philo, "Apologia Pro Iudaeis", 7.

uygulayarak ve peygamberlerin vecizelerinden faydalanarak bazı kehanetlerde bulunurlar ve onların bu kehanetlerinin çoğu zaman doğru çıktığı görülmüştür.

h) Essenilerin Kehanet Özellikleri

Esseniler, haklarında bilgi veren yazarlar tarafından övgü dolu sözlerle bahsedilmektedirler. Bu sözlerin nedenlerinden bazıları onların doğru sözlü olmaları, güvenilir olmaları ve bilgilerine güvenilmesindendir. Bu şekilde bilinmelerinin nedenlerinden biri de onların kehanet özellikleridir. Verdikleri haberlerin doğruları yansıtması ve hakiki olaylarla doğrulanması onlara duyulan bu güveni artırmış ve onları kendi zamanlarının iyilik, doğruluk ve adalet konusunda değişmez şahsiyetleri haline getirmiştir. Yaptıkları kehanetler doğru çıkmış ve Esseni ismi genel geçer bir karakter kazanmıştır.

Josephus'un Yahudi Savaşı isimli eserinde Essenilere çokça değer verilmekte ve onların kehanet hassalarına güvenilmektedir. Bu konu ile ilgili olarak tarihi kaynaklarımız şunları zikretmektedirler: "Onların arasında kutsal kitapları, yazmaları ve peygamberlerin sözlerini çalışma konusunda yetişmiş öyle kişiler vardır ki geleceği görme konusunda uzmanlaşmışlardır ve bu kişiler nadiren yanılırlar."[699]

Onların bu özelliği kazanmaları ile ilgili iki olay örnek verilebilir. Bunlardan ilkinde Esseni Judas Antigonus'un öldürüleceği yeri ve öldürüleceği vaktin sınırlarını belirtir. Ancak o vakit dolmak üzereyken Antigonus'u hala canlı olarak görünce kehanetinin doğru çıkmadığını görür ve üzülür.

> Vah, ölsem daha iyi olurdu, çünkü hakikat benden önce öldü ve benim bir önsezim yanlış çıktı. İşte bugün ölü olması gereken zamanda Antigonus yaşıyor, Onun kaderi buradan on iki kilometre (600 furlongs) uzakta olan Strato'nun kulesinde ölmeydi. Şu anda benim kehanetimin gerçekleşmesini imkansız kılan günün dördüncü saati geçmiştir. Ve yaşlı adam bunları söylediğinde onun ruhları çekilmişti ve böylece kaldı. Ama kısa bir zaman sonra, Antigonus'un, kıyıdaki Kayseriye gibi Strato'nun kulesi olarak adlandırılan bir yer altı mekanında öldüğüne dair haber geldi. Kahini yanıltan isimlerin bu özdeşliğiydi.[700]

Burada görüldüğü gibi Esseni Judas'ın yaptığı kehanet doğru çıkmış ve söylediği gibi Antigonus aynı isimli farklı bir mekanda öldürülmüştür. Essenilerin kehanetleri ile ilgili başka bir örnek de Büyük Herod'la ilgili olarak anlatılan bir olaydadır. Herod'u daha küçük bir çocukken gören bir Esseni onun ileride büyük bir kral olacağını haber vermiş ve bu haber doğru çıkmıştır. Bu nedenden dolayı Herod'un Essenilere farklı bir sempatisi olduğu bilinmektedir.[701]

---

699 Josephus, **The Jewish War,** 159

700 Josephus, **The Jewish War,** I:75-80.

701 Herod'la Esseniler arasındaki bu bağ, Essenileri Yeni Ahit içerisinde geçen Herodcular olarak düşünülmesini gündeme getirmiştir. Buna göre Markos 3:6; Markos 12:13 ve Matta 22:16'da geçen Herodcular ifadesinin zımnen Essenilere matuf olduğu düşünülmekte ve bu konu ile ilgili çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Herodcuların kimliklendirilmesi ile ilgili olarak bkz. Harold W. Hoehner, **Herod Antipas,** Cambridge University Press, Cambridge 1972, ss.331-342.

Anlaşıldığı üzere Essenilerin kehanet özellikleri son derece önemli ve yaygındır. Bu önem ve yaygınlık onların bu özelliklerinin doğru veriler ortaya koymaları ve bu nedenle onlara genel bir güvenin oluşudur. Onların kehanet hassalarının doğruluğu ise kadere olan inançlarına dayanmaktadır. Esseniler kadere olan katı inançları nedeniyle kehanet hassalarının doğruluğundan bahsetmektedirler.

i) Kadere olan inançları

Essenileri diğer Yahudi mezheplerinden ayıran önemli bir nokta da onların kadere bakışlarıdır. Ferisiler bazı işlerin kadere dayandığını düşünmelerine rağmen insanların bu konularda etkisinin de bulunduğunu belirtirler. Sadukiler ise insan eylemlerinin tamamen kaderden bağımsız olduğunu savunurlar. Esseniler ise kader konusunda katı bir yol izlerler. Onlara göre bütün işler kaderin bir sonucudur. Bu düşünceleri ile Esseniler katı bir şekilde kadercidirler. Buna göre insanın eylemlerinin tamamı kaderle uyum içerisindedir.[702] Essenilerin kadere inançları üzerinde önemle durulması gerekir. Her şeyin Tanrıdan geldiği ve Tanrı'ya yapılan ibadetler neticesi mahkum olan kötü kaderin düzelebileceği inancına sahiptirler. Bu nedenle başlarına gelen kötü olaylara kendilerinin kötülükler karşısında güçsüz oldukları ve güçlü oldukları zaman bu kötülükleri yenebilecekleri noktasından değil de kötülüğün her ne şekilde olursa olsun kader olduğu ve bu nedenle güç yetirilemez olduğu şeklinde bir inanca sahip oldukları anlaşılmaktadır. Geçmişte yaptıkları çeşitli hataların şu anki veya gelecekte olan hayatlarını etkilediği ve şu anda doğru davranarak gelecekteki durumu düzeltebilecekleri şeklinde bir inanca sahiptirler. Bu inançları nedeniyle "tehlikeyi küçümserler ve eğer şerefle gelirse ölümü, yaşamaktan daha değerli görürler."[703]

Essenilerin yukarıda bahsettiğimiz görüşleri ve uygulamaları ile ilgili olarak Josephus bizleri bilgilendirmektedir. Buna göre,

> Romalılara karşı olan savaş onların ruhlarını esinlendirdi. Savaş esnasında dudakları buruldu ve kırıldı, yandı ve dağıtıldı; onlar kendilerine ya Kanun koyucuya karşı küfürden veya yasak yiyecekleri yemelerinden dolayı bulaşan bu beladan kurtulmak için her türlü işkence çeşidine boyun eğdiler.
>
> Ağrılar arasında gülümseyerek, kendilerine işkence edenleri alaya alarak ruhlarını, yeniden kazanacaklarına inanarak, teslim ettiler.[704]

Görüldüğü üzere Esseniler başlarına gelen felaketin sebebi olarak kendilerinin Şeriate uygun olmayan davranışlarının sebep olduğunu düşünmektedirler.

5. İbadet Anlayışları

Essenilerin temel anlayışları her şeyden önce temizliğe dayanır. Onların suya çok önem vermeleri ve su ile bağlantısı olması nedeniyle Ölü Deniz civarına gelip yerleşmeleri de bunun delilidir. Öğleyin belirli bir saate kadar çalıştıktan sonra bir yerde toplanırlar ve özel (mahrem – avret)

---

702 Josephus, **The Jewish Antiquities**, 13:171-173.
703 Josephus, **The Jewish War**, 151

erlerini ipek kuşaklarla çevirirler. Bu şekilde soğuk su içerisinde bir ritüel gerçekleştirirler. Bu şekilde temizlendikten sonra, bir bölmede toplanırlar ve yemeğe katılmak için kendilerinden başka dinde olanların katılamayacakları bir yerde toplanırlar.[705] Genel olarak pek çok dini mezhepte görülen yağla temizlenmeyi Esseniler kirletici olarak telakki etmişlerdir ve eğer bir kişi iradesi dışında yağ sürünürse o kişinin kendini ondan kurtuluncaya kadar temizlemesi gereklidir. Çünkü onlara göre yağ bir kirleticidir.[706] Onların bu önemli anlayışlarının temelinde, deriyi kuru tutmanın hoş olduğu düşüncesi yatar ve onlar daima beyaz renkli elbise giyerler.[707] Elbiseleri sade ve mütevazidir.[708]

Temizlik konusunda, özellikle tuvalet ihtiyaçlarını giderirken, bir adım derinliğinde, kendi çubukları ile bir çukur kazarlar ve pelerinlerini onların çevrelerine gererler ki tanrının ışınlarına hakaret etmesinler, onlar o çukurun üzerine çömelirler; ve daha sonra kazdıkları toprağı geri onun üzerine örterler. Onlar bu sebeple tenha mekanları seçerler; ve bu işlem çok doğal olmasına rağmen bu işlemin sonrasında, sanki bu işlem kendilerini kirletmiş gibi yıkanmaları öğretilir.[709] Essenilerin ihtiyaçlarını gidermek için tenha yerleri seçmeleri ile ilgili olarak Josephus'un Kudüs'te bulunduğunu belirttiği Esseni kapısının varlığı çok önemli bir delildir.[710] Bu kapı Essenilerin Yahudiliğin temizlik kurallarına uyma konusundaki aşırı titizliklerini göstermektedir.

Essenilerin ibadet anlayışları ile ilgili olarak kesin bir ibadet şekli belirlemek zordur, çünkü onlar tüm yaşamı kapsayan tavır ve davranışları ibadet olarak görürler. Onlar bizim gündelik normal iş olarak addettiğimiz işlerle meşgul olurken bile ibadet ettikleri düşüncesiyle o işlerini yaparlar ve bu itibarla onların hayatlarında ibadet etmedikleri bir an mevcut değildir. Onlar tanrısallığa yönelik olarak tamamen kendilerine has bir tarzda bağlılık gösterirler. Güneş doğmadan önce dini olmayan işler ile ilgili hiçbir şekilde konuşmazlar, ama bu esnada tanrısallığa yönelik olarak, sanki Tanrısal varlığın tezahürüne yönelikmiş gibi geleneksel dualarda bulunurlar. Bu dualardan sonra gözetmen her kişiyi kendi meşgalesi ile uğraşması için gönderir ve herkes yorulmak bilmez bir şekilde öğleden önceki bir vakte kadar çalışır ve onlar yeniden bir yerde toplanıp ipek kuşaklarına sarınarak soğuk suyla kendilerini yıkadıkları zamana kadar çalışırlar.

Bu şekilde temizlendikten sonra toplum üyeleri haricinde kimsenin girmesine müsaade edilmeyen toplumun kendine ait bir binada toplanırlar. Kendilerini temizleyerek sanki girdikleri kutsal bir tapınakmış gibi yemekhaneye girerler ve orada sessizce otururlar. Daha sonra fırıncı onlara sırasıyla ekmeklerini dağıtır ve herkesin önüne bir tabak dolusu yiyecek konur. Dini işlerle görevli olan kişi yemekten önce şükran dualarında bulunur ve bu duadan önce hiç kimse yemeği tadamaz. Yemekten sonra ikinci bir dua edilir. Bunun sebebi başlangıçta ve yemeğin sonunda yiyeceği veren

704 Josephus, **The Jewish War**, 152-153
705 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:16.
706 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:14.
707 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:14.
708 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:15.
709 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:20. Bu uygulamaları Tesniye 23:12'de geçen ifadelere benzetilmektedir.

olarak Tanrıya teşekkürleri sunmaktır. Daha sonra mezhep üyeleri kutsal elbiselerini çıkararak akşama kadar çalışmak üzere işlerine dönerler. Geri döndüklerinde akşam yemeğini de aynı şekilde yerler.[711]

Essenilerin çok önemli özelliklerinden birisi de onların hemen belirttiğimiz yemek yeme uygulamalarıdır. Bu uygulama, Esseni toplumunun liderliği yönetiminde ifa edilmektedir. Bu yemeğe katılmalarına müsaade edilmiş herkes, toplumdaki sıralanışına göre kendi yerinde oturur ve disiplinin genel anlayışına göre genel uygulamaları yapar. Bu noktada liderin başlangıç hareketini yapmasından sonra herkes muayyen davranışlarda yemek yemeye başlar. Bu yemeğin belki en önemli noktası, bu yemeğe katılmanın toplumun normal bir üyesi olunduğuna delalet etmesidir. Davranışları normal olan, mezhebin kurallarına uygun olan kişiler bu yemeğe katılabilirler. Bu yemeğe normal şartlarda katılan ancak hatalı bir davranışı olduğu tespit edilen bir kişiye verilen ceza, onun bu yemekten ihracıdır. Bu ihraç belirli bir süreyle olabildiği gibi, uzun süre devam etmesi nedeniyle cezalandırılan kişi yediği yemeklerin kalitesizliği (çünkü ot ve diğer tabii nebatatı yemek zorunda kalır) nedeniyle aç ve bitap düşerek ölebilir. Bazı uygulamalarda da bu şekilde olan kişilere verilen cezaların yeterli olduğu düşünülerek cezalandırılan kişi topluma yeniden dahil edilmiştir.

Bu esnada eğer misafirleri varsa onların yanında oturur. Bu evin kutsallığına yaraşmayan ne bir bağırtı ne de bir uygunsuz hareket yapılmaz. Konuşma esnasında herkes sırasını yanındaki kişiye verir. Hariçten olan kişilere sessizlik korkutucu bir sır gibi gelir; ama onların bu şekildeki davranışları ılımlılıklarının doğal bir sonucu, yiyeceklerden geri durmaları ve basit şeyler içmeleridir.[712]

Essenilerin bir diğer özelliği, genelde Yahudilik'te görüldüğünün aksine, yağı kirletici görmeleri ve yağlanmadan kaçınmalarıdır. Eğer bir kişi istemediği halde yağa temas ederse, kendi vücudunu temizler. Bu bağlamda, yağlanmamak ve beyaz elbise giyinmek onlar arasında hayli revaçtadır.[713] Yine Essenilerle ilgili bir diğer önemli nokta, onların kanlı kurban, yani hayvan kurbanı yapıp yapmadıkları ile ilgilidir. Bu bağlamda Philo onların hayvan kurban etmediklerini, fakat zihinlerini kutsal bir halde muhafaza etmeye çalıştıklarını belirtmektedir.[714]

Essenilerin çalışmalarının esasını ahlak anlayışları oluşturur. Bu anlayışları atalarının kanunları üzerine temellenmektedir. Onlar diğer zamanlarda yaptıkları çalışmaların yanında Şabat'ta daha büyük bir ihtimamla çalışırlar. Yedinci güne verilen bu ağırlık, bu günün kutsal kabul edilmesidir. Bu nedenle bu günde bütün çalışmaları keserler, sinagog olarak adlandırılan kutsal mekanlara giderler ve orada, Küçükler büyüklerin aşağısında olacak şekilde, yaşa göre sıralanırlar ve nizam içinde dikkatle dinlerler. Bu esnada bir kişi seslice kutsal kitapları okur ve bunun üzerine içlerinden dini konularda bilgili bir diğer kişi ileri çıkarak açık olmayan noktaları açıklamaya başlar; çünkü bilgi hazinelerinin büyük bir bölümü kendilerinin zamanca meşhur usulleri ile nakledilmiştir.

710 "Ama eğer diğer tarafa yani batıya doğru gidersek, o aynı yerde başlar ve *Bethso* olarak isimlendirilen bir mekan boyunca, Esseni kapısına uzanır; ..." Josephus, **The Jewish War**, 5:145.
711 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:16.
712 Hippolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:16.
713 Josephus, **The Jewish War**, 123.
714 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 75.

Onlar bu şekilde dindarlığı, kutsallığı, adaleti, işlerin idaresini, vatandaşlığı, neyin hakikaten doğru, yanlış veya nötr olduğunun bilgisini, doğrunun nasıl seçileceğini ve doğru olmayandan nasıl kaçınılacağını öğrenirler ve bütün bunları üç kural ve ölçü temelinde öğrenirler. Bunlar Tanrı sevgisi, fazilet sevgisi ve insan sevgisidir.[715]

Essenilerle ilgili verilen bilgilerden birisi de, yukarıda geçtiği üzere, onların güneş doğmadan önceki ibadetleri veya dualarıdır. Bu konuda Josephus, "güneş doğmadan önce onlar hiçbir profan kelime konuşmazlar, ama sanki onun doğuşu için yalvarıyorlarmış gibi atalarının güneşe yönelik belli dualarını tekrar ederler" demektedir.[716] Josephus'un bu ifadelerinde geçen Essenilerin davranışları ile ilgili olarak onların güneşe tapıp tapmadıkları tartışması ortaya çıkmıştır. Buna göre Esseniler, bazılarınca, Filistin çevresinde bulunan putperest kişiler gibi güneşe yönelen,[717] onu tazim eden kişiler olarak kabul edilmişlerdir.[718] Konuyla ilgili olarak Josephus'un metnindeki ifadelerin bu anlama gelip gelmediği ve bunlardan çıkarılacak anlamın genel olarak Essenilerin yaşam tarzını, hayata ve Tanrısallığa bakışlarını yönlendiren Yahudiliğe uygun olup olmadığı noktası tartışılmıştır. Bu noktada onların güneşe yönelik tutumları değerlendirilirken, Yahudiliğin kurallarına son derece sıkı bir şekilde bağlı olduklarının unutulmaması gerekmektedir.

Essenilerin güneşe yönelik tutumları ile ilgili bir diğer değinim yine Josephus'ta, başka bir bağlamda geçmektedir.[719] Bu bağlam, Essenilerin tuvalet ihtiyaçlarını giderirken uygulamaları gereken tutumları tasvir etmektedir. Buna göre, tuvalet ihtiyacı giderilirken bir basamak derinliğinde bir çukur kazılması ve daha sonra ihtiyacını gören kişinin, Tanrı'nın veya ışığın (güneşin) ilahi ışınlarını kirletmemesi için dış giysisiyle kendini çevirmesi gerektiği belirtilir. Buna göre, burada geçen ve güneş yerine kullanılan Tanrı[720] veya ışığın ilahi ışınları şeklindeki ifadeler güneşe belirli oranda uluhiyet atfediyor gibidir. Ancak buradaki bağlamın merkezini oluşturan tuvalet ihtiyacı ile ilgili ifade Tesniye 23:12-14'teki tuvalet ihtiyacı ile ilgili ifadelere benzerlik arz etmekte ve Tesniye'de geçen Tanrısallıkla ilgili ifadelerin yerini güneşin almış olduğu görülmektedir.[721] Sonuç olarak yukarıda "güneş doğmadan önce" yapılan dualarla birlikte değerlendirilerek, bu ifadenin Tanrısallığa değil de Tanrısallığın tezahürlerine yönelik ifadeler olduğu ileri sürülmüştür.[722] İkinci pasajdaki tuvalet ihtiyacı

---

715 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 81-83.
716 Josephus, **The Jewish War,** 8:128.
717 A. J. Wensinck, "Kıble", **İslam Ansiklopedisi,** MEB, İstanbul 1977, c.6, s.666.
718 Epiphanius onları güneşe tapan Sampsæanları oluşturan kişiler olarak kabul ederek, onların da güneşe taptıklarını belirtmektedir. Moffatt, "Essenes", s.399.
719 Josephus, **The Jewish War,** 8:14.
720 A. Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran,** s.32'deki tercüme Tanrı olarak geçmektedir, yine The Jewish War'ın bir başka tercümesinde (Josephus, **The Jewish War,** translated by G. A. Williamson, (Penguin Books, 1959), s.374'te Tanrı'nın ışınları (rays of god) şeklinde geçmektedir; bir diğer tercümede ise "ışığın ilahi ışınları" şeklinde geçmektedir (Flavius Josephus, **The Great Roman Jewish War,** (Harpertorchbook, New York 1960). Hippolytus, 20. Burada güneş ışını (sunbeams) olarak geçmektedir.
721 Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran,** s.32.
722 Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran,** s.32. Ayrıca bu noktada Moffatt, güneşin doğumu esnasında yapılan eylemin bir ibadet olmadığını, aksine bir çağrıdan olduğunu ve bu nedenle güneşe tapma olarak alınamayacağını belirtmektedir. Moffatt, "Essenes", s.398; Alfred Edersheim, **The Life and Times of Jesus the Messiah,** c.1, 1883. Milik, Josephus'un onların güneşe tazimlerine dair verdiği bilginin yanlış

...asında örtünme ile ilgili olarak ise, güneşin Tanrı'nın yaratmış olduğu bir nesne olduğu için, bu ...ada ondan içtinap etmek gerektiğinin belirtilmiş olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda ...sephus'un bu eserini Yunanlıları muhatap alarak yazmış olduğu ve onlara Yahudi yaşamını ...latmak için Yunanlıların aşina oldukları terimleri kullanmış olabileceği düşünülebilir. Bir diğer bağlamda, bu ifadeler kişilerin bakış açılarına göre farklı şekillerde değerlendirilebilmektedir.

a) **Esseni Faziletleri**

Philo'nun belirttiğine göre, Essenilerin bütün güçlerini vakfettikleri husus ahlakla ilgili husustur. Onlar, hiçbir insan ruhunun İlahi ilhamdan ayrı düşünülemeyeceğini belirten atalarının kanunlarının rehberliğinde ahlaki konuları çalışırlar. Bu çalışmalara haftanın yedinci gününü özellikle ayırmış oldukları halde diğer zamanlarda da, yedinci güne oranla daha az da olsa bu konularla ilgili çalışırlar.[723] Bu çalışmaları üç ana noktada toplanır. Bunlar Tanrı sevgisi, fazilet sevgisi ve insan sevgisidir. Bunlardan ilki olan Tanrı sevgisini tezahür ettirebilmek için yaşamları boyunca devam ettirdikleri sıkı ve devamlı saflık vasıtasıyla, yeminlerden ve yanlışlıklardan kaçınarak ve tanrısallığın bütün iyiliğin sebebi olduğunu, fakat hiçbir kötülüğün sebebi olmadığını belirterek, Tanrı sevgisinin anlamına dair binlerce örnek vermeye çalışırlar. İkincisi olarak, fazilet sevgileri ile ilgili olarak, para, ün, zevk sevgisinden kurtularak, kendi kendini kontrol etmeye, dayanıklılığa ve kanaatkarlığa, sadeliğe, iyi mizaca, tevazua, kanunlara saygıya, sağlam karakterliliğe ve benzeri niteliklere yönelmenin özgürlüğüne işaret ederler. Bir diğer fazilet anlayışları ise insan sevgisi ile ilgilidir. Bu konuyla ilgili olarak iyi niyet, tarafsızlık ve dostluk bağları örnek olarak verilebilir.[724] Essenilerin bu sonuncu özellikleri, onların yaşamlarını anlama noktasında büyük öneme sahiptir. Bu noktalar mülkiyet hususu ortak kullanım hususları olarak sıralanabilir.

Essenilerin sahip oldukları bu faziletler, ortak mülkiyet anlayışları, kadınlara karşı tutumları, hasta ve yaşlılara karşı hürmetleri gibi nedenlerle çağdaşları insanlar, özellikle de yönetici kesim tarafından, fazilet konusunda örnek olarak kabul edilmektedirler. Buna göre bu insanlar, Philo tarafından şu şekilde nitelenirler: "Bu kişiler şüphesiz Yunan belagatinin süzülmüşlüğünden yoksun olan bu felsefenin ürettiği fazilet neferleridirler, ama bu felsefe, jimnastik egzersizlerin amacı gibi, bir kişinin kendisi için mutlak özgürlüğü temin ettiği vasıtalar olarak övgüye değer amellerin başarılmasını ileri sürmektedir. Onların bu çabalarının / faziletlerinin kanıtı, onların ülkeleri değişik hükümdarlar, değişik mizaçlı ve farklı karaktere sahip kişiler tarafından ele geçirilmelerine ve bu kişiler vahşiliklerinde vahşi hayvanları bile geride bırakmalarına ve en sonunda kendileri de böyle bir vahşilik içerisinde ölmelerine rağmen, bütün bu kişiler bile Essenilerin faziletli yaşamlarına saygı göstermeleridir. Onların sahip oldukları bu ahlaki mükemmellikleri muzaffer olmuş ve herkes onların birlikte yemek yemelerine ve tavsif edilemez iyi arkadaşlıklarını överek onlara bağımsız ve özgür

---

yorumlandığını, bu ifadeelrin dilbilgisi açısından güneş tarafından yönelme olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** ss.103-104.

[723] Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 81.

tabiatlı kişiler olarak davranmışlardır."[725] Buradan anlaşılmaktadır ki Essenilerin uygulamaları ve ahlaki özellikleri pek çok millet tarafından bilinmekte ve takdir edilmektedir. Bu nedenle Philo onların Filistin bölgesinde meydana gelen siyasi olaylardan etkilenmediklerini belirtmektedir.

Essenilerle ilgili çok önemli bir nokta da onların savaşa bakışlarıdır. Bu konu genelde savaşa bakışları savaş karşıtı olarak algılansa bile bu durumda çeşitli tartışmalar vardır. Essenilerin savaşa bakışlarının tarihi kaynaklara göre olumsuz olduğu görülmektedir. Bu noktada onlar arasında ok, mızrak, kılıç, miğfer, zırh, kalkan, silah veya savaş düzenekleri yapan veya savaşla ilgili olabilecek herhangi bir aletle uğraşan veya barış zamanında normal olmasına rağmen kolayca hataya düşülebilecek herhangi bir alet yapımıyla uğraşan kimsenin olmadığı belirtilmektedir.[726] Bu nokta onların savaşa bakışlarını ortaya koymaktadır.

Yine savaş sonucu elde edilecek olan köleleri ve köleliği de Esseniler tasvip etmemektedirler. Onların arasında hiçbir köle yoktur, onların hepsi özgür kişilerdir. Onlar köle sahiplerine de iyi gözle bakmazlar ve bu durumu sadece eşitliğin bozulduğu bir adaletsizlik olarak değil, aynı zamanda dindarlık dışı bir durum olarak görerek, Tabiat Ana'nın düzenini ihlal olarak görürler. Essenilerin savaşa karşı bu olumsuz bakışları, yaşadıkları bölgeyi işgal eden hükümdarlar tarafından dikkate alınmış ve bu kişiler ne kadar zalim ve gaddar olurlarsa olsunlar, Essenilerin faziletli yaşamları nedeniyle onlara dokunmamışlardır.[727]

Ancak Josephus'un verdiği bazı bilgiler bu durumla çelişik kabul edilmektedir. Onların savaşa karşı tutumlarını Josephus şu şekilde değerlendirmektedir: "Onların ruhları, acıya üstün gelmelerini mümkün kılmaktadır; ve eğer şerefle karşılanırsa, ölüm uzun yaşamaya tercih edilir. Roma Savaşı onların ne kadar yüce ruhlara sahip olduklarını göstermiştir; çünkü kanun koyucularının ismini inkar etmeleri veya yasak yiyecekleri yemeleri için yapılan işkencelere ve edilen eziyetlere, yakılmalarına ve uzuvlarının parçalanmasına ve her çeşit işkenceye tabi tutulmalarına rağmen onlar cesur bir şekilde bunları yapmayı reddettiler; hatta bir an için bile olsa onlar kendilerine işkence edenlerden korkmadılar ne de gözyaşı akıttılar, aksine en acılı anlarında gülümseyerek işkence edenlerle eğlendiler ve eğlenceli bir şekilde ruhlarını, bir kez daha almak için teslim ettiler.[728] Bu pasajdan, Essenilerin Romalılarla olan savaşa, hepsinin veya bir bölümünün, katıldıkları ve savaş sonucu işkence ve eziyetlere maruz kaldıkları anlaşılıyor ki bu durum, onların savaşa karşı olduklarına dair verilen bilgileri yeniden değerlendirmek ve otantikliğini sorgulamak gereğini ortaya koymaktadır. Nitekim I. Yahudi İsyanında bir Esseni'nin komutanlık yaptığını da biliyoruz.[729] Bu nokta belki

---

724 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 84.
725 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 89-91.
726 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 79.
727 Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 91.
728 Josephus, **The Jewish War**, ?151-152.
729 Josephus, **The Jewish War**, 2:562-568. Bu konuyla ilgili olarak bazı bilim adamları bu kişinin komutanlık yaparken artık Esseni olmadığını belirtmelerine rağmen, Steemann bu kişinin sıfatından da anlaşılacağı üzere Esseni olarak isimlendirildiğini belirtmektedir. Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.159.

teolojik öğretileri yasaklasa bile bazı Essenilerin savaşa katıldıkları izlenimi verebilir,[730] veya Josephus'un bahsettiği gibi farklı sınıfları olan Essenilerden bazılarının savaşa sıcak baktığı halde bazılarının bakmadığı sonucuna ulaşmamızı da sağlayabilir.

C. Ölü Deniz Yazmaları – Esseniler İlişkisi

Yukarıda yazmaların tarihlendirilmeleri ile ilgili bahsi işlerken de değindiğimiz gibi, bu yazmaların yaklaşık bin yıllık bir süreci kapsayan bir dönemde yaşamış olan gruplardan herhangi birine ait olabileceği ihtimalleri ortaya atılmıştır. Tarihsel verilere dayanan bu çalışmalar neticesi MÖ 3. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasında değişen bir süreci içeren sonuçların diğerlerine nazaran daha tutarlı oldukları görülmüştür. Bu bilgiler temel alınarak, bu yazmaların sahiplerinin bu süreç içerisinde yaşamış olan mezheplerden hangisi olduğu noktasında genellikle bilginlerin görüşü, Esseniler,[731] Sadukiler,[732] Zealotlar, Karailer ve bunların dışında bilinmeyen herhangi bir mezhep olabilecekleri yönündedir. Bunların ötesinde dikkati çeken bir diğer nokta da, önerilen kimliklendirmeler konusunda, neredeyse bu konuda fikir beyan eden bilim adamları kadar teorinin bulunduğudur.[733] Bunun nedeni, mezhebin yazmalarında hem belirli bir mezhep ismi geçmemesi, hem de herhangi bir tarihin bulunmaması olarak sıralanabilir.[734] Bu ihtimallerden en çok savunulanı ve günümüze kadar da yüzde itibariyle en yüksek orana sahip olanı Essenilere ait olanıdır. Buna göre, metin içerisindeki imalardan hareketle bilinen diğer eserlerle karşılaştırıldığında, tarih olarak el yazmalarının ait olduğu MÖ 3. yüzyıl ile MS 1. yüzyılda bölgede yaşamış olan ve büyük ihtimalle I. Yahudi İsyanı sırasında ortadan kalktığı düşünülen Essenilere ait olduğunu savunan varsayım, yazmaların tarihinin MS 70 yılından sonraya ait olmadığına dair elde edilen verilerle desteklenmiş ve büyük oranda destek bulmuştur.

Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesinde karşılaşılan bir durum da, içeriğinin farklı inanç ve öğretileri içermesi nedeniyle, bu yazmaları bir mezhebin mi yoksa birden fazla mezhebin mi kompoze etmiş olduğu ile ilgilidir. Bu bağlamda, bu yazmaları oluşturanların Qumran'da yan yana yaşayan ve farklı öğretileri savunan değişik gruplar olabileceği de ileri sürülmüştür.[735] Yazmaların Essenilerin yanı sıra, Sadukiler ve bölgede bu tarihlerde bulunan diğer mezheplerle özdeşleştirilmeleri de mevcuttur. Ancak bu özdeşleştirmeler, Esseniler tezine oranla daha az kapsamlıdır ve dolayısıyla daha az soruya cevap vermektedir. Bu özdeşleştirmelerin ötesinde, bu kısmın sonlarına doğru değineceğimiz, Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhebin Hıristiyanlıkla şu veya bu şekilde ilişkisi olduğuna dair tezler bilim adamları tarafından genellikle kurgusal ve nesnel temellere dayanmayan tezler olarak kabul edilmektedirler. Bu durum hakikaten bu şekilde olabileceği gibi, mevcut yazmaların kaynaklığını ve ilgi alanını Hıristiyanlık dönemi dışına taşıma amacına matuf da olabilir.

---

730 Moffatt, "Essenes", s.398.
731 Vermes, **The Dead Sea Scrolls in English**, s.xxv.
732 Williams, agm.
733 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.109.
734 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.49.
735 Golb Norman, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", **The American Scholar**, Spring 1989, s.199.

Bu nedenle biz, mümkün olduğu kadar bütün tezleri kendi argümanları ile dile getirmeye ve bu tezlere yöneltilen eleştirilere değinmeye gayret ettik.

Yazmaların kime ait olduğu ile ilgili varsayımlar ne olursa olsun, bunların anlaşılabilmeleri için MÖ 2. yüzyılla MS 70 yılları arasında geçen dönemin genel hatlarıyla bilinmesi, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli zemini oluşturacaktır. Bu nedenle bu dönemin ana tarihi olaylarını kısaca vermeyi uygun buluyoruz.[736]

MÖ 3. yüzyıldan itibaren Filistin ve çevresinde meydana gelen olaylar hem özel olarak bizim şu anda çalıştığımız Qumran cemaati ve Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili materyalin ortaya çıkmasına ve hem de genel olarak bütün Yahudiliğin ve bölgede bulunan diğer dinlerin çeşitli şekillerde etkilenmesine sebep olan olaylara sahne olmuştur. Bilindiği gibi MÖ 332'li yıllarda büyük İskender bölgeyi fethetmiş ve onun MÖ 323 yılında ölümünden sonra da bölge Mısır'daki Ptolemiler ve Suriye'deki Selökidlerin hakimiyetleri altında çeşitli zamanlarda bulunmuştur. Bu nedenle, bölgenin temel kültürü, bölgeye hakim güçlerin kültürlerinin, özellikle de Yunan kültürünün etkisi altında kalmıştır. Bu etki aşamalı olarak gelişmiş ve MÖ 160'lı yıllarda tanık olduğumuz Makkabi devriminin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Başka bir ifadeyle bu devrim Yahudilerin Filistin bölgesine yaklaşık bir asır sürecek olan hakimiyetlerinin başlangıcı olmuştur. Bu devrimin sebeplerini incelediğimizde genelde kültürel sebeplerin ağırlıklı olduğunu görürüz. Bu sebepleri ise, genel olarak, Yahudi kültürüne karşı saygısız hareketlerin ve onu hiçe saymaların hazırladığını söyleyebiliriz. Bunlardan IV. Antiyokus Epifanes, Selökid tahtına oturduktan sonra İsrail'de Helen kültürünün yayılmasına sebep olması,[737] daha sonraki zamanlarda tapınağı yağmalaması ve Yahudi şeriatına bağlı kalanlara baskılar yapması,[738] ve benzeri olaylarla Yahudi kültürü ortadan kaldırılmaya ve onun yerine bütün Selökid İmparatorluğu içerisinde tek bir kültürel yapı uygulamasının sağlanmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda,

> Kral, Kudüs'e ve Yahuda kentlerine ulaklar gönderdi ve ülkeye yabancı olan gelenekleri kabullenmelerini istedi; tapınakta ateşte kurbanlar yakılmasını, kurban kesilmesini ve içilen içkinin bir kısmının yere dökülmesini yasakladı, kutsal dinlenme günlerine, yortulara, tapınağa ve kutsal kahinlere saygısızlığı bozan her türlü şeye ve tüm kötülüklere uydu ve onurunu hiçe saydı, beklenen olay, halkın yasayı unutması ve yasaya uyulmasını hükümsüz kılması idi.[739]

Görüldüğü gibi, Yahuda'da Selökid İmparatorluğunun aşırı şekildeki kültürel baskısı had safhaya ulaşmıştı. Bu baskılara IV. Antiyokus Epifanes tarafından atanan Yüce Din Görevlisi III. Onias'ın kardeşi de katıldı. Vatandaşları arasında Jesus olarak bilinmesine rağmen Yunanca Jason ismini almış ve Kudüs'ü, orada bir jimnazyum kurarak ve Yahudi gençlerini atletik oyunlara

---

736 Bu konuyla ilgili olarak Kronoloji ekine bakınız.

737 Makkabilerin Birinci Kitabı 1:11-14, **Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları,** Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1987. (Buradan itibaren "I. Makk."şeklinde kısaltacağız).

738 I. Makk. 1:21-24.

739 I. Makk. 1:44-51.

alınmaya ikna ederek bir Helen şehri haline getirmeye çalışmıştır.[740] Bu nedenle Yahuda'da büyük bir huzursuzluk ortaya çıkmıştır. Bu sırada daha sonradan Makkabiler veya Hasmonlar olarak bilinecek olan hanedanın kurucusu olan Matatiyas, kralın emirlerine değil, Yahudi yasasına uyacağını, bundan kendisini kimsenin ayıramayacağını ilan etmiş ve bu sözlerinden sonra kralın emirlerini yerine getirmeye çalışan bir kişiyi ve emirlere itaati teftiş etmek için görevlendirilmiş kralın ulağını herkesin önünde öldürmüş ve arkasından dağa çıkmıştır.[741] Kralın buyruğuna uymayanlara ölüm cezası verileceğinden dolayı isyankarlar takibe başlanmış ve bu şekilde başlayan Makkabi devrimi yaklaşık 100 yıl sürecek olan bir Yahudi devletinin kurulmasını hazırlamıştır.

İsyan sırasında bizim açımızdan önemli olaylardan biri de, Sebt gününe riayet konusunda karşılaşılan güçlüktür. Dayatmaları/baskıları kabul etmeyip dağa çıkanlardan bazıları Sebt günü savaşmayı reddetmişler ve bu nedenle de onlardan pek çoğu hiç direniş göstermedikleri için kolayca öldürülmüşlerdir.[742] Sebt gününe bu şekilde riayet eden bu kişilerin aksine Matatiyas ve arkadaşları, böyle bir durumda kısa bir sürede yok edileceklerini düşünerek bu günde kendilerine saldıranlara karşı koymaya karar verdiler.[743] Gördüğümüz gibi bazı kişiler Sebt günü savunma yapmamışlar, diğer bazıları ise bu günde savunma yaparak canlarını korumuşlardır. Stegemann'a göre bir grup Yahudinin Sebt gününe daha fazla riayet etmesi ve bu günde canlarını hiçe saymaları, bu güne canlarından daha fazla önem vermelerinden dolayıdır. Diğer bir grup Yahudi ise canlarının Sebt gününden daha değerli olduğunu düşünmüşler ve bu nedenle de bu günde savunma yaparak direnişlerine devam etmişlerdir.[744] İşte bu grup Makkabi devrimini yapmıştır.

Bu olaylar sırasında Yahudilerden pek çoğu mücadeleyi seçerken bir kısmı da uzak dağlık bölgelere veya Yahuda çölüne çekilmiş, bazıları ise sınırdaki ülkelere giderek, oralarda yerleşmiş ve göçmenler arasında sosyal devamlılık ve dindar bir yaşam tarzını temin için çeşitli kurumlar kurmuşlardır.[745]

Makkabiler mücadelelerinde kısa bir sürede başarı kazanıp dini bağımsızlığı, yani tapınağın idaresini elde etmişlerdi, ancak bu başarı ile yetinmeyerek, çeşitli dini ve sosyal inkılaplarla da başarılarını devam ettirmişlerdir.[746] Bu başarılarını devam ettirebilmek için dış yardıma ihtiyaç duymuşlar ve bu nedenle Romalılarla barış anlaşması yapmışlardır.[747] Bu ve benzeri çalışmalarla Makkabiler otoritelerini sağlamlaştırmışlardır.

---

740 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.51; 2. Makk. 4:7-17.
741 1. Makk. 2:19-25.
742 1. Makk. 2:32-38.
743 1. Makk. 2:39-41.
744 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.159. Bu durum Qumran'a çekilen cemaatin çekilişi esnasında da vuku bulmuştur. Düşman güçler bu günde savunma yapmayacaklarını düşünerek mezhep üyelerine saldırmışlar ve onları çok zor bir durumda bırakmışlardır.
745 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.145. Bu şekilde çalışanlardan birisi de, görevinden haksız yere uzaklaştırılan III Onias'ın oğlu IV Onias'tır. Mısır'a gitmiş ve orada dini bir kurum kurarak, mevcut durumdan şikayet edenlerin örneği haline gelmiştir.
746 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.51.
747 1. Makk. 8:9-32.

Bütün bunlar olurken, yukarıda da değindiğimiz gibi, Yüce Din Görevlisi III. Onias'ın görevinden uzaklaştırılması, yerine kardeşi Jason'un atanması, daha sonra MÖ 171 yılında III. Onias'ın öldürülmesi ve yerine onun oğlu IV. Onias'ın değil de başka birinin atanması, asırlardır Zadok ailesine ait olan Yüce Din Görevliliği makamının el değiştirmesine sebep olmuştur.[748] Dahası MÖ 162 yılında Yüce Din Görevlisi olarak atanan ve Hasidim'in kendisine güvendiği Alkimus, onlardan 60 tanesini bir günde öldürmüştür.[749] Bu durum Hasidim'in Alkimus'a güveninin safdillik olduğunu ortaya koymuştur. Bunun da ötesinde, belki en büyük siyasi değişiklik, din görevlisi olduğu halde Zadok sülalesinden olmayan Yahuda Makkabi'nin MÖ 152 yılında İskender Balas tarafından Yüce Din Görevlisi olarak atanmasıdır.[750] Josephus'a göre MÖ 159 ile MÖ 152 yılları arasında Kudüs'te herhangi bir Yüce Din Görevlisi bulunmamaktaydı.[751] MÖ 152 yılında Yonatan'ın Yüce Din Görevlisi olarak atanmasıyla Davud'un soyundan gelen Zadok'ların asırlardır elinde bulunan bu makam ellerinde çıkmış ve başka bir sülaleye geçmiştir.[752] Bu durum, otoriteleri ellerinden gidenler için yasa dışı bir yoldan erki eline alınaydı ve muhafazakar insanlar bu durumdan son derece rahatsız olmuşlardır. Ancak Vermes'e göre daha da çarpıcı olanı MÖ 140 yılında Simon'un bir Yahudi milli Meclisi tarafından Yüce Din Görevlisi ve halkın daimi lideri olarak atanmasıyla gerçekleşmiştir.[753] Özellikle Hasmon hanedanı sırasında yaşanan bu olaylar Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan kişiler için son derece önemli zamansal dayanaklar olmuşlardır.

Qumran yazmalarının hangi mezhebe, gruba veya daha önceden bilinmeyen bir gruba ait olduğuna dair ortaya atılan çeşitli görüşleri değerlendirdiğimizde, bu görüşler genel olarak şu şekilde sunulabilir:

D. Qumran'da Yaşamış Olanların Esseniler olduğunu İleri Süren Görüş

Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili yapılan çalışmalara genel olarak baktığımızda bu çalışmalarda alt yapı olarak kabul edilen özdeşleştirmenin Essenilere ait özdeşleştirme olduğu görülmektedir. Yani bilim adamları temel olarak Esseniler tezini kabul ettikten sonra bu konuda çalışmalara başlamaktadırlar.[754]

Ölü Deniz Yazmaları ve Esseniler arasındaki bağıntıyı ortaya koymaya çalışırken karşılaştığımız durum, Ölü Deniz Yazmalarında geçen ifadelerin bazılarının benzerlerine tarihi kaynaklarda rastlanıldığı halde bunların tam olarak uyuşmadıkları, bazı noktalarda ise olumsuz özellikler arz ettikleridir. Böyle bir durumda Ölü Deniz Yazmalarını ortaya koyanların Esseniler olduğunu düşünenler, tarihi bilgi veren yazarların mezhep ve uygulamaları ile ilgili olarak önem verdikleri şeylerin düzeyinde değişiklik olabileceği düşüncesindedirler. Başka deyişle, mezhep için

---

748 Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.51.
749 I. Makk. 7:13-16.
750 I. Makk. 10:17-21.
751 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.101.
752 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.101.
753 I. Makk. 14:35; Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.52.
754 John Kampen, "A Reexamination of the Relationship between Matthew 5:21-48 and the Dead Sea Scrolls", **SBLSP** 1990, s.35; G. A. Williamson, "Introduction", Josephus, **The Jewish War**, Penguin Books, 1959, s.7.

son derece önemli olan bir inanç veya ibadetle ilgili olarak tarihi kaynaklarda şahit olduğumuz bilgiler, Ölü Deniz Yazmaları ile denetlenmelidirler. Buna göre tarihi kaynaklardan haklarında bilgi sahibi olduğumuz Essenilerden hareketle Ölü Deniz Yazmalarını da oluşturan Essenilerden bahsedebiliriz. Yani Ölü Deniz Yazmaları ile Esseniler arasında bir bağ vardır ve tartışılması gereken, bu bağın varlığı değil niteliğidir, şeklinde bir anlayıştan hareket edildiğini söyleyebiliriz. Burada göze çarpan nokta Ölü Deniz Yazmaları ve Esseniler arasındaki ilişkinin varlığının kesin bir ön kabul olarak alınması ve Essenilerle ilgili tarihi bilgilerin, yazmalarla denetlenmeye çalışılmasıdır. Yani bir tümdengelim uygulamak suretiyle yazmalara yaklaşılmakta ve daha sonra da Essenilerle ilgili hakiki bilgilere ulaşmak için yazmalar ve tarihi kaynaklarda verilen bilgiler mecz edilmek suretiyle yapılan tümevarımla sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Halbuki Essenilerle ilgili olarak yapılan bu özdeşleştirme hakim bir konumda bulunmasına rağmen kesinlik arz etmemektedir. Nitekim Qumran harabesinin Essenilere ait olduğunu savunanlardan Cross, bu harabelerde yaşayanlar Esseniler olmasaydılar bile aynı zamanda aynı merkezde yaşayan benzer bir mezhep olurlardı demektedir.[755] Buradan hareketle Essenilerin Qumran'da yaşadıkları söylenebilir; ancak bu durumda "Esseni" terimi, bizim tarihi kaynaklardan haklarında bilgi sahibi olduğumuz mezhebe değil, terimin içeriği yeni bulunan yazmalar ve bu yazmaların sevk ettiği çalışmalar tarafından doldurulmuş olarak karşımıza çıkar.

Bu konuyla ilgili olarak Strugnell, tarihi kaynaklarda Essenilerle ilgili olarak verilen bilgilerin, Yunan kitleye hitaben yazılmış bilgiler olduklarından dolayı çeşitli çarpıtmaları içlerinde taşıdıklarını, bu nedenle tarihi kaynaklarda Essenilerin asketik oldukları belirtilmekle birlikte, bulunan yazmalarda ise din görevlilerine has bir yaşam süren kişiler olarak ortaya konduklarını ifade etmektedir. Buna göre Ölü Deniz Yazmaları Essenilerle ilgili olarak hakiki bilgileri ortaya koyan kaynaklar olarak kabul edilmektedirler. Bu yazmaların verdikleri bilgilerle tarihi kaynaklarda bulunan bilgiler uyuşuyorlarsa doğru olurlar, ama uyuşmuyorlarsa tarihi kaynakların verdikleri bilgilerin bulunan yazmalar doğrultusunda düzenlenmeleri ve yeniden gözden geçirilerek düzeltilmeleri gerekmektedir.[756] Bu genel uyuşma bir kez sağlandıktan sonra, Ölü Deniz Yazmaları vasıtasıyla bizatihi elimizde bulunan materyal Essenilerin esas materyalleri olarak alınmış ve bunlardan elde edilen bilgiler tarihi kaynakları denetleme ve doğrulama vasıtaları olarak kullanılmışlardır. Bazı durumlarda ise bu uygulama tersine dönmüş ve Esseniler hakkında sahip olduğumuz tarihi malumat, Ölü Deniz Yazmalarını denetleme ve

---

755 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.57.

756 John Strugnell, "The Qumran Scrolls: A Report on Work in Progress", Shemaryahu Talmon, **Jewish Civilization in the Hellenistic Roman Period,** JSOT Press, Sheffield 1991, s.95. Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi de budur. Schiffman'a göre ön kanılardan hareketle yapılan bu özdeşleştirmeler, pek çok terminolojik mübalağanın kullanılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle büyük oranda bu argümanların yanlışlığı bilimsel dikkatten kaçmıştır. (Lawrence H. Schiffman, "The Sadducean Origins of the Dead Sea Scroll Sect", Shanks, Hershel (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls**, (Vintage Books, New York 1992), s.40. Flussser'e göre de yazmalar sayesinde tarihi kaynaklardan haklarında bilgi sahibi olduğumuz Essenilerle ilgili bilgiler, bulunan yeni yazmalarla yorumlanabilir. Ona göre Josephus'un verdiği bilgiler yazmaları, yazmalar da Josephus'u aydınlatmaktadır (Flusser, age., ss.11-12). Bu durumda görüldüğü üzere Esseniler ve yazmalar arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır.

anlama konusunda mihrak olarak kabul edilmişlerdir. Binaenaleyh, Ölü Deniz Yazmalarının bulunuşundan itibaren bu yazmaları kimliklendirme noktasında karşılaştığımız Esseniler, tarihi kaynaklardan haberdar olduğumuz Essenilerle tamamen aynı değildir. Konu üzerinde çalışan bilim adamları tarihi kaynaklardaki bilgilerle Ölü Deniz Yazmalarından elde edilen bilgileri mecz ederek bazı inanç ve ibadet esaslarını değişik tarzlarda algılamışlar, bunların bazılarına da ilaveler yapılmıştır.

Ölü Deniz Yazmaları ve Essenilere ait bilgileri incelediğimiz zaman aralarında bazı noktalarda son derece yakın benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Bu noktaları topluma katılma ritüelleri, organizasyon anlayışları ve özel bir takvime sahip olmaları şeklinde kısaca sıralayabiliriz.[757] İşte bu benzerlikler üzerine araştırmalarını yoğunlaştıran Todd Beall, Josephus'un hakkında bilgi verdiği Essenilerle Ölü Deniz yazmaları arasında 27 paralellik, 21 muhtemel paralellik ve Josephus'un Essenilere ait olduğunu belirttiği 10 noktada Ölü Deniz Yazmalarında herhangi bir değinim olmadığı ve 6 noktada da yazmalarla zıtlıklar bulunduğunu tespit etmiştir.[758] Edwin Yamauchi'ye göre klasik kaynaklar ve yazmalar arasında 50 paralel ve 6 adet tezat nokta bulunmaktadır.[759] Buradan, Ölü Deniz yazmalarının Essenilere ait olduğunu savunan tezin temel dayanakları yukarıda belirttiğimiz üzere, benzerliklerin farklılıklardan daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır ve bu özelliği nedeniyle Ölü Deniz Yazmalarının Essenilere ait olduğunu savunan tez, bu yazmalar ilk bulunduğu andan itibaren, sahip olduğu liderliği elinde tutmaktadır.[760] Ölü Deniz Yazmaları ile ilgili Esseniler tezi kesinlik arz etmemekte, ancak diğer tezlere oranla daha fazla soruya cevap verdiği ve daha fazla bilim adamı tarafından desteklendiği için büyük bir orana sahip bulunmaktadır. Diğer tezler de tarihi verilerle belirli bir oranda desteklenebilseler bile, yazmaların tamamından değil, bir veya bir kaçından hareketle kendilerini ortaya koymaktadırlar. Dolayısıyla mevcut yazmaların tamamını kapsayan bir tez ortaya koymamaktadırlar. İşte bu anlamda Essenilerle ilgili tez diğerlerine nazaran üstünlük arzetmektedir. Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmesinde pek çok sorunla karşılaşılabilmektedir. Bu sorunların çözümü mevcut kaynaklarla mümkün gibi görülemese de, çözüm olaya ve kaynaklara değişik bir bakış açısıyla bakılarak çözümlenebilir gibi görünmektedir. Çünkü, tarihi kaynakların Essenilerle ilgili olarak verdikleri bilgiler yeteri derecede güvenilir ve kesin bilgiler değillerdir. Ancak, bu bilgilerden edinilen genel izlenim ve Ölü Deniz Yazmalarının içeriği ve Qumran harabesi ile civardaki mağaralardan elde edilen bilgiler ana hatlarıyla uyuşmaktadırlar.[761]

Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmesi üç alt bölüm halinde ortaya konabilir. Bunlar, a) Essenilerle ilgili tarihi bilgiler veren Büyük Pliny'nin Essenilerin yerleşim yerleriyle ilgili olarak verdiği bilgilerle Qumran harabesinden başka Kudüs ve Jericho arasında uyuşan bir yerin

---

757 Schiffman, "The Sadducean Origin of the Dead Sea Sect", s.39. Vanderkam'a göre Ölü Deniz Yazmaları ile Essenilerin tarihi kaynaklarda belirtilen inançları arasındaki benzerlikler, haklarında bilgi sahibi olduğumuz diğer Yahudi mezhepleri olan Sadukiler ve Ferisilerle ilgili benzerliklerden daha fazla uyum içerisindedir. (J. C. Vanderkam, "The People of the Dead Sea Scrolls: Essenes or Sadducees", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls**, Vintage Books, New York 1992, s.54.

758 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.87

759 Timothy Jones, "Scroll Hype", **Christianity Today**, Oct. 4, 1993, s.30

760 Schiffman, "The Sadducean Origin of the Dead Sea Sect", s.39.

olmaması,[762] bunun yanı sıra harabelerden elde edilen verilerin tarihi kaynaklarda Essenilerle ilgili verilen bilgilerle uyum arz ettiğinin görülmesi;[763] b) Essenilerle ilgili bilgi veren tarihi kaynaklardaki kronolojik bilgilerle, Qumran harabesinin işgali arasındaki uyum; ve c) yazmalarda ve Essenilerle ilgili eserlerde bulunan ortak yaşam, toplum düzeni ve adetlerle ilgili bilgilerin, bazı farklılıkların izah edilmeleri şartıyla, birbirleriyle uyuşmaları[764] olarak sıralanabilirler.[765]

Bilim adamları, Qumran'da yaşayan ve Ölü Deniz Yazmalarını kompoze eden[766] mezhebin buradaki yaşamının başlangıcını MÖ 160'lı yıllardan başlatmakta oldukları için bu şekilde üçlü bir ayrımla Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları arasındaki ilişki verilebilir; ancak Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen bilgilerden anladığımıza göre, Yahudilerin sürgününden (y. MÖ 587) sonra 390 yıllık[767] bir zamanın geçtiğinden ve bu sürenin de mezhebin yaşamından olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu 390 yıllık süreç, mezhebin Qumran'dan önceki tarihini yansıtıyor gibidir. Yine bu süreden anlaşıldığına göre mezhebin Sürgünden öncesine de uzanan bir tarihi vardır. Bu nedenle Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesi yapılırken bunların da hatırda tutulması gerekmektedir. Burada belirttiğimiz 390 yıllık sürecin sonunda Qumran süreci gelir ki bu sürecin genel olarak Ölü Deniz Yazmalarının oluşturulduğu süreç olarak belirtilmesi mümkündür.

1. Yerleşim Yerleri

Esseniler hakkında bilgi veren pagan yazarlardan biri Büyük Pliny'dir. Büyük Pliny, *Doğal Tarih* isimli kitabında Essenilerden kısaca bahsetmektedir. Ancak onun verdiği bilgiler kısalıklarına rağmen, Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmelerinde başı çeken bilgiler olmuşlardır. Stegemann'a göre Büyük Pliny'nin bu eserinin verdiği bilgilerin Essenileri değerlendirmemiz üzerinde kalıcı bir etkisi vardır. Çünkü Ölü Deniz Yazmalarının bulunmasından sonra elde edilen arkeolojik buluntular, Qumran harabesi ve civarında belirli bir anda 150-200 kişiden daha fazlasının yaşamadıklarını göstermektedir. Bu nedenle Essenilerle ilgili bilgiler veren Philo ve Josephus'un verdiği yaklaşık 4000 kişilik bir nüfusa sahip olduklarına ve Yahuda'nın çeşitli şehir ve köylerinde yaşadıklarına dair bilgiler Essenilerle ilgili sonraki döneme ait bilgiler olmalıdırlar. Yani bu kaynakların verdikleri bilgiler bazı noktalarda abartılmış olmalıdır. Yine Stegemann'a göre

---

[761] Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert,** s.99.
[762] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** s.47.
[763] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.46.
[764] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** Penguin Books, New York 1997, s.47.
[765] Baumgarten, yazmalarla ilgili olarak ortaya ortak bir görüşün çıktığını ve bunun da üç esasa dayandığını belirtmektedir. Buna göre bu yazmalar tek bir grubun yazmalarıdır; bu grup Essenilerdir; ve üçüncü olarak bu grup Makkabilere zıt olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Baumgarten bunlardan yazmaların Essenilere ait olduğunun hala savunulduğunu belirtmesine rağmen, diğer iki şıkkın farklı anlaşılabileceğini belirtmektedir (A. I. Baumgarten, "Crisis in the Scrollery: A Dying Consensus", **Judaism**, Fall 1995, ss.400-401).
[766] Bazı yazarlar bu yazmaların mezhebe ait olanlarının burada kompoze edildikleri halde Kitabı Mukaddes ve mezhepsel yazmaların dışında örnekleri bulunan yazmaların harici yerlerden gelmiş olabileceğini düşünmektedirler. Buna karşın bazı yazarlar bütün yazmaların başka yerlerden Qumran'a getirilmiş olduğunu düşünmektedirler. Ancak Ölü Deniz Yazmalarının Essenilere ait olduğunu savunan görüş bu yazmaların burada kompoze edildiğini belirtmektedir.
[767] Şam Dokümanı 1:5-7.

Qumran'dan elde edilen buluntular İsa zamanındaki Essenilerle ilgili olarak tek gerçekçi standart sayıyı vermektedir.[768] Bu bilgilerin en önemli özelliği Essenilerle ilgili belirli bir konuşlandırma yapmış olmalarıdır. Pliny'nin ifadesi Qumran yazmalarının kimliklendirilmesinde çok önemli bir yere sahip olduğu için onun ifadelerinin tamamını belirtmekte fayda vardır. Pliny, Essenilerden şu şekilde bahseder.

> Essenilerin alt tarafında Engedi kasabası vardır ki sadece Kudüs'e bolluk ve hurma meyvesi temin eder ama bugün bir diğer kül yığını olmuştur. Oradan hareket eden bir kişi, sonra, bir kaya üzerine konuşlandırılmış olan Masada kalesine gelir ve bu kale Ölü Deniz'in kenarındadır.[769]

Görüldüğü gibi Pliny, Essenileri Ölü Deniz'in kuzey batısında ve alt taraflarında Engedi kasabası olacak şekilde konuşlandırmıştır. Burada görüldüğü gibi bir yer belirtilmekte ve Esseniler bu yerle ilintilendirilmektedir. Burada esas tartışma konusu Pliny tarafından belirtilen "Essenilerin alt tarafında Engedi kasabası vardır ..." şeklinde devam eden ifadede *alt taraf* anlamına gelen Yunanca *infra hos* ifadesinin nasıl bir anlam ifade ettiği ile ilgilidir. Buna göre alt taraftan kasıt bir dağın eteğinde olmak gibi bir anlam mı ifade ediyor, yoksa güney kuzey doğrultusunda güney tarafta olmak gibi bir anlam mı ifade ediyor sorunu ortaya çıkmıştır. Esseniler tezini savunanlara göre bu ifade kuzey güney doğrultusunda bir alt tarafta bulunmaya işaret etmektedir. Nitekim Engedi kasabası Qumran harabelerinin güney tarafında bulunduğu için Pliny'nin bildirdiği bu bilgilerin Essenilerle ilgili olarak verdiği bilgilerle uyuşmakta olduğu anlaşılmaktadır.[770] Bu ifadenin Engedi'nin üst tarafındaki alana işaret ettiği de savunulmuştur; ancak bölgede, Pliny'nin yukarıdaki ifadelerine uyan başka bir komünal yerleşim yeri bulunmamaktadır.[771] Cross'a göre Pliny'nin ifadeleri Qumran mezhebi üyelerini Essenilerle kimliklendirmede daha ciddi bir aksi kaynak olmadığı taktirde, önemli rol oynamaktadır. Çünkü ona göre bizim MÖ 2. yüzyılda ortaya çıkan ve mevcut yazmalarla özdeşleştirebileceğimiz başka bir mezhebe dair bilgimiz bulunmamaktadır.[772]

Vanderkam'a göre bu topluluğun merkez olarak Qumran'ı seçmesi, İşaya 40:3'te de geçtiği gibi, "çölde ... yolunu hazırlamak" maksadıyladır. Bunun benzerine Ölü Deniz Yazmaları içerisinde

---

768 Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** s.141.

769 Pliny, **Natural History,** 5:17,4. Bazı yazarlar Pliny'nin Essenilerle ilgili ilk elden bilgilere sahip olmadığını, daha çok çeşitli kaynaklardan yararlanmış olabileceğini belirtmektedirler. (Cross, "The Historical Context of the Scrolls", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, s.24.). Cross'un Essenilerle ilgili olarak yaptığı bu değerlendirmede temel aldığı noktalardan birisi, Ölü Deniz Yazmaları ile şahit olduğumuz derecede büyük bir külliyatı bulunan bir cemaatin zaman hakkında bilgi veren yazarlar tarafından gözardı edilmemiş olacağı, hakkında bilgi verilmiş olması gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Çünkü ona göre hem tarihi kaynaklardan hakkında bilgi sahibi olduğumuz Essenilere ait herhangi bir yerleşim yeri veya yazmanın bulunmaması, hem de Ölü Deniz Yazmaları ile tanık olunan derecede büyük bir mezhebin tarihi kaynaklar tarafından gözardı edildiğinin düşünülmesi son derece zor bir ihtimaldir. (Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.25.)

770 Bu özdeşleştirmeyi ilk olarak E. L. Sukenik yapmıştır. Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran,** s.38; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.72;

771 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.72; Vanderkam, "The People of the Dead Sea Scrolls: Essenes or Sadducees", s.53; Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** s.45.

772 Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.24.

de rastlanmaktadır.[773] Ona göre topluluk Qumran'ı çöl olarak tanımlanan yer olarak kabul etmiş ve oraya yolu hazırlamak için çekilmiştir.[774]

Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhebin yerleşim yeri ile ilgili bu konuşlandırmalar yapıldıktan sonra, bu mekanda böyle bir topluluğun yaşamı ile ilgili faraziyeler ortaya atılmaktadır. Buna göre burada yaşayan insanlar, bu yerin toplumsal yaşama açık olduğu MÖ 160'lı yıllarla MS 70'li yıllar arasında yaşamış olmalıdırlar. Cross, bu sürecin 1a ve 1b olarak ikiye ayrıldığını ve 1a sürecinin MÖ 140 ile MÖ 100 yılları ve ikinci periyodun da MÖ 100'lü yıllardan MS 70'li yıllara kadar olan zamanı kapsadığını belirtmektedir. 1a süreci önceki yerleşim yerinden kalan yapılar kullanılarak, başlangıcı tam olarak bilinmemekle birlikte, geçirilmiş; daha sonra İskender Janneus'un (h. MÖ 103- MÖ 76) hakimiyeti esnasında toplum yaşamı için gerekli olan esas hüviyetine kavuşmuştur.[775] Cross, burada yaşayanların zamansal sürecini paleografik yöntemle yazmaları inceleyerek tespit etmektedir. Buna göre bazı erken dönem Kitabı Mukaddes yazmalarının MÖ 250 – MÖ 150 yılları ile bunun ötesinde Kitabı Mukaddesle ilgili veya ilgisiz pek çok el yazmasının da MÖ 150 ile MÖ 30 yılları arasında değişen bir süreçte yazıldıkları anlaşılmaktadır. Buna göre bu yazmalar Hasmonlar zamanına ait olmalıdırlar.[776] Yine belirli bir grup yazma da MÖ 30 ile MS 70 yılları arasında değişen bir süreçte, yani Herod'lar zamanında yazılmışlardır.[777] Buradan hareketle Cross, Ölü Deniz Yazmalarının özdeşleştirileceği mezhebi MÖ 160 ve MS 70 yılları arasında mevcut olan mezheplerden birisi ile özdeşleştirmenin uygun olacağını belirtmektedir.[778]

Essenileri bizim Qumran olarak bildiğimiz belirli bir merkezde yaşayan insanlar olarak konuşlandıran teorinin yanı sıra, onların bu merkezde yaşayan üyeleri olduğu gibi bu merkezin dışında bütün Filistin'e yayılmış üyelerinin de olduğu, bu nedenle Qumran cemaatinin, Esseniler gibi Yahuda'nın pek çok yöresinde köy ve benzeri yerleşim yerlerinde de, katı bir yaşam sürmeseler de, bulundukları düşünülmektedir.[779] Buna göre Qumran yerleşim yeri geniş Esseni cemaatinin yerel bir merkezi konumundadır,[780] ve geniş Esseni hareketi içerisinde ayrılıkçı bir grup olarak kabul edilmektedir.[781] Bu yerleşim yeri diğerlerine göre daha katı kurallar uygulamış veya belirli bir zamanda katı kurallar uygulamalarına rağmen bu kuralların katılığı zamanla aşamalı olarak, çeşitli

---

[773] Bkz. Toplum kuralları 1QS 8:12-16.
[774] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, ss.104-105.
[775] Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.21.
[776] Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.23.
[777] Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.23.
[778] Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.23.
[779] Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.24.
[780] John Kampen, agm., s.35; Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.99. Flusser'e göre Esseniler muhtemelen daha geniş bir hareketten süzülerek ortaya çıkmışlardır. Ölü Deniz Yazmaları arasında şahit olduğumuz Şam Dokümanının Mısır'da bir sinagogun mahzeninde bulunmasının da Ölü Deniz civarındaki hakiki Esseniler gibi olmasa da, yarı Essenilerin varlığını ortaya koyduğunu düşünmektedir. Ancak bütün bu Esseniler olarak adlandırılan insanların içerisinde hakikisi veya kurallara en sıkı şekilde uyanı Ölü Deniz civarında yaşayan Essenilerdir. Buna göre onlar Tanrı'nın gizleri üzerinde düşünmekle, tarihi olarak kendilerinin evrendeki yerlerini tespit etmek için Kitabı Mukaddes çalışmakla meşgul olmuşlardır. Kendi Kitabı Mukaddes yorumlarını geliştirmişler ve bildiğimiz ilk ortakçı toplumu oluşturmuşlardır (Flusser, age., s.11).
[781] Mowry, **The Dead Sea Scrolls and the Early Church**, s.1

sosyal ve siyasal olayların da etkisiyle azalmış ve farklı şekillere bürünmüş olabilir. Yine Essenilerin nüfusları ile ilgili Philo ve Pliny tarafından verilen bilgiler (4000 kişilik bir nufus) karşısında Qumran yerleşim yerinin yakınlarındaki mezarlıktan edinilen bilgiler, burada bir anda en fazla 150-300 kişilik bir nüfusun yaşamış olabileceğini belirtmektedir. Vanderkam'a göre 3700 kişilik artakalan Esseni başka yerlerde yaşamış olmalıdır. Bu durum da buranın geniş Esseni hareketinin yerel bir merkezi olduğuna işaret etmektedir.[782]

2. Tarihi Bilgilerle Uyumu

Bu harabenin yapısına dikkat edildiğinde, zamanında bölgede bulunan yerleşim yerlerinin genel özellikleri olan aileye ait evler yerine burada bireysel veya küçük gruplar için değil aksine bir topluluğun kalabileceği bir özellik arz ettiği görülmektedir.

Şam Dokümanında geçen bilgilerden anladığımıza göre burada hareketin başlangıcına yönelik çeşitli atıflar olduğu anlaşılmaktadır. Önceki bölümlerde de değindiğimiz üzere bu dokümanda geçen 390 yıl ve 20 yıl ifadeleri ve sonraki paragrafta geçen 40 yıl ifadesi, başlangıç olarak Nabukadnezar'ın Kudüs'ü işgal etmesini almaktadır. Burada geçen 390 yıl ifadesi literal olarak alınıp 587 yılından çıkarıldığı zaman 197 yılı karşımıza çıkmaktadır.[783] Bu noktada Vermes, buradaki 587 yılının kesin bir tarih olarak alınmaması gerektiğini, çünkü Nabukadnezar'ın bu tarihte Kudüs'ü işgal etmiş olsa bile burada birkaç yıl daha kaldığını belirtmektedir.[784] Bu durumda devam eden 20 yıllık sürenin bu tarihten itibaren alınıp alınmayacağı hususunda farklı düşünceler vardır. Buradaki 20 yıllık sürenin başlangıcı ise 197 veya 196 yılı olarak değil, genellikle 160 yılları civarından başlatılmakta ve aradaki süreç belirsiz olarak bırakılmaktadır. Bilindiği gibi 160'lı yıllardan itibaren Yüce Din Görevliliği makamında çeşitli problemler vardır. 162 yılında Hasidim tarafından desteklenen Alkimus'un kendisini destekleyen bu mezhepten 60 kişiyi bir günde öldürtmesi, bunun ötesinde 152 yılında Yüce Din Görevliliği makamına daha önceden Zadok ailesinin elinde olmasına rağmen, bu tarihten sonra, bu sülaleden olmayan Makkabi sülalesinden bir kişinin atanması, daha önceden bu makamı işgal edenlerden bazılarını kızdırmıştır. Bu kızgınlık Doğruluk Öğretmeninin liderliğinde bir grubun Qumran olarak bilinen mekana çekilmesine ve 20 yıllık bir ne yapacağını bilmez halde dolaşmasına sebep olmuştur. Başka bir görüşe göre, bu sıralarda yani MÖ 140'lı yıllarda Makkabi sülalesinden Simon'un bir Yahudi Milli Meclisi tarafından Yahudilerin daimi lideri olarak kabul edilmesi, Doğruluk Öğretmeninin tamamen kızmasına ve çekilmesine sebep olmuştur. Bu noktada Doğruluk Öğretmeninin karşıtı olan Kötü Din Görevlisi ile ilgili sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu çözmede

---

[782] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.99.

[783] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.100. Vermes'e göre bu tarih 196 yılıdır. (Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.58). Bunun nedeni Sürgün'ün başlangıç tarihi olarak alınan zamanın 587 ve 586 olduğu noktasında görüş farklılıkları oluşudur.

[784] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.58. Stegemann, bu tarihlerin MÖ 597, 587 ve 582 yılları gibi üç farklı zaman olabileceğini belirtmektedir. (Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.166). Bu tarihler arasında da bölgeden göç ve kaçış olduğunu düşünebiliriz.

kullanılan bir yöntemle yazmalarda rastlanan bir kelime oyunu nedeniyle Kötü Din Görevlisinin zamanın Yüce Din Görevlisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.[785] Bunun yanı sıra "yalancı kişi" olarak kabul edilen kişi, Doğruluk Öğretmeni ile birlikte çöle çekilen bu gruptan çekilmiş ve belirli bir noktada bölücülük yapmıştır. Bu durum nedeniyle bu kişi pek çok kişiyi saptıran kişi olarak kabul edilmiştir.[786]

Bu harabe, Esseni mezhebi gibi münzevi bir mezhebin ihtiyacını görecek şekilde inşa edilmiştir. Harabenin özellikleri, zaman içerisinde duyulan ihtiyaca göre temel özelliğini bozmayacak şekilde genişletilmiş[787] ve etrafı koruyucu duvarlarla çevrilmiştir.[788] Harabenin içerisinde toplumun kendi kendine barınmasını sağlayacak mutfak, saklama mağazaları, sarnıçlar, toplanmak için kullanılan büyük salonlar, fırın ve çömlek yapım yeri, gibi temel ihtiyaç birimleri bulunmaktadır. Bunlardan salon mezhebin toplandığı ve toplu ibadetlerini yaptığı yerdir.[789] Su sistemi genelde su ihtiyaçlarını gidermek için inşa edilmiştir ancak harabelerde bulunan su havuzlarının bazıları muhtemelen ritüel banyo işlevi görmeye yöneliktir.[790] Her ne kadar ritüel vaftiz işlemi akan sularda gerçekleştiriliyorsa ve bunun için de Ürdün nehri gibi bir kaynak gerekiyorsa da Cross'a göre Ain Feskha'nın suyu da böyle bir işlem için yeterli olabilecek mahiyet arz etmektedir.[791] Güney ucta bu köşesinde bulunan bu mekanın güvenlik ihtiyacını gidermek amacıyla harabenin ortasında bu kule vardır.[792] Harabelerde bulunan saklama odası kalıntıları, mezhebin tahıl ve ekmeklerini saklamak için kullandığı depolardır.[793]

Bunun yanı sıra Qumran harabesinden ele geçirilen arkeolojik bulguların yazmaların yakındaki mağaralardan da ele geçirilmesi, harabeyi kullanan kişilerin mağaraları da kullandıklarını oraya koymaktadır. Dolayısıyla mağaralarda bulunan yazmaları da oraya harabede yaşayan kişilerin koydukları anlaşılmaktadır.

İçerik olarak Ölü Deniz Yazmaları incelendiği taktirde, tarihi kaynaklarda verilen Essenilerin görüşleri ve uygulamaları ile büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu benzerlik bu yazmaların kesin olarak Essenilere ait olduğunu ispatlayacak kadar olmasa da bize bu ihtimalin, Ölü Deniz Yazmalarını kimliklendirme konusunda en kuvvetli seçenek olmasını sağlayacak derecede kanıt sağlamaktadır. Bununla birlikte, Yazmaların Essenilere ait olup olmadığı ile ilgili her yönüyle kapsamlı bir bilgi yumağı sunmamız mümkün değildir. Çünkü hem Essenilere ilişkin olarak tarihi kaynaklarda geçen bilgiler böyle bir özdeşleştirmeyi yapmamıza izin veremeyecek derecede

785 Yazmalarda, ha-kohen ha-rosh= Yüce Din Görevlisi; ve ha-kohen ha-rasha=Kötü Din Görevlisi arasında bir kelime oyunu olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle Kötü Din Görevlisinin zamanın Yüce Din Görevlisi olduğu düşünülmektedir. (Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.102).
786 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.101.
787 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.66.
788 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.66.
789 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.68.
790 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.67.
791 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.68.
792 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.66.
793 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.69.

kısıtlı ve yetersizdir hem de Ölü Deniz civarında bulunan yazmalar, bu yazmaları kullanan cemaata ait bütün kitapları kapsayan bir koleksiyon değildir. Bulunan eserler bu cemaatin kullandığı eserlerin ancak bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak elimizde, bu gün ancak kırıntılarına ulaşabildiğimiz bazı yazmalar bulunmakta ve bu yazmalar, imkanları nispetinde, bu konudaki görüşleri destekler mahiyet arz etmektedirler. Yine Essenilerle ilgili bilgi veren yazarların Essenilerin inandıkları ve uyguladıkları tüm bilgileri bize sunduklarını düşünmemiz mümkün değildir. Çünkü Esseni cemaati bir sır cemaatidir ve belirli aşamaları geçmemiş olan kişilerin mezhebin teolojisi ile ilgili tüm bilgilere ulaşması mümkün değildir. Bu nedenle, konuyla ilgili bilgi veren kaynaklar, ancak topluma katılma sürecinde öğretilen bilgileri bizlere aktarmış olsalar gerektir.

Ölü Deniz Yazmalarının Essenilere ait olduğunu savunan de Vaux, bulunan yazmaların Qumran harabesinde bulunan yazıhanede yazılmış olduğunu ve değişik yazmalarda aynı kişinin yazı örneğinin tefrikinin mümkün olduğunu ifade etmekte, bu ipuçlarından hareketle bile yazmaların içeriğini incelemeden, bunların Qumran'da yazılmış olduklarının tesbitinin mümkün olduğunu belirtmektedir.[794] Bu harabede olduğu savunulan yazıhane ile ilgili bir diğer önemli nokta da Ölü Deniz Yazmaları olarak bildiğimiz yazmaların tamamının olmasa da önemli bir bölümünün burada yaşayan kişiler tarafından yazılmış ve aktif olarak mezhep hayatında kullanılmış olduğu şeklindedir. Buna göre bazı eserler tamamen Qumran kaynaklıdırlar.

Cross'a göre, bu zamanda, bölgede mevcut mezheplerle özdeşleştirilebileceğimiz bir topluluk bulunmamaktadır. Bu tarihlerde, kendisini mevcut otoriteden ayıran ve çöle çekilip orada yaşamaya çalışan, bildiğimiz, başka insanlar yoktur. Nitekim, Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen bazı ifadelerden de aşina olduğumuz gibi onlar kendilerini mevcut insanlardan ayırmışlar ve kendilerini günlerin sonunda geleceğine inandıkları Hakiki İsrail olarak adlandırmışlardır.[795] Bunun gibi Esseniler de kendilerini mevcut insanlardan ayırmışlar ve hatta Tapınakta yapılan kurban sunularını kirli kabul ederek kendi kurbanlarını bizzat kendileri kurban etmişlerdir.[796] Bu nedenle bu iki nokta arasında benzerlik olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda sıraladığımız bilgiler temelinde, Ölü Deniz Yazmaları cemaatinin, MÖ 167 yılında meydana gelen Makkabi devrimini destekleyen Hasidim mezhebi mensubu kişiler oldukları düşünülmektedir.[797] Bu mezhep, Makkabileri dini ve askeri yönlerden desteklemiştir. Ancak

---

[794] Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.55.
[795] Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.24.
[796] Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.24.
[797] Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert**, s.81. Hasidim (Asidaeans) mezhebi, muttaki ve mesiyanik bir bakış açısına sahip olan, din görevlileri ve normal insanlardan oluşmuş, ilk ortaya çıkışı Sürgün sonrası döneme kadar uzanan, ancak Makkabi devrimine kadar ismini pek duyuramamış, popüler bir dini harekettir. Makkabilerin de ortaya çıkışına sebep olan Antiochus Epiphanes'in (h. MÖ 175-164) yapmış olduğu dini ve siyasi baskılar, bu mezhebin aktif olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu mezhebin ismini duyurması ie Antiochus Epiphanes'in Kudüs ve Filistin'de yapmış olduğu MÖ 177 yılı ve devamındaki aşırı baskı ve zulmün sebebi olan aşırı Yahudi milliyetçisi kişilerin Antiochus'un Mısır'a yapmış olduğu sefer sırasında ölmüş olduğu yanlış haberi üzerine isyan başlatmaları ve aslında ölmeyen Antiochus'un geri dönüp isyanı kanlı bir şekilde bastırması nedeniyle olmuştur. İsyanın bu kadar kanlı bir şekilde bastırılması o zamana kadar hakim konumda olan kişi ve grupların hakimiyetinin sarsılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle, o zamana kadar geri

Makkabilerin, dini otoritenin sağlanmasından sonra siyasi mücadelelerine, güçlü devletlerle ittifaklar yaparak devam etmeleri ve bu sırada da Yüce Din Görevliliğine, Hasidim'den bir kişi yerine Alkimus'un atanması, Hasidim mezhebinin Makkabilerden desteğini çekmesine sebep olmuştur. O ana kadar Hasidim'in lehine gelişen olaylar, Alkimus'un Yüce Din Görevlisi olarak atanmasıyla aleyhine gelişmeye başlamıştır ve artık mezhep takibata uğramaya, liderlerine baskı yapılmaya başlanmıştır.

Alkimus göreve geldiği zaman, bunlardan 60 tanesi öldürülmüştür. Buna göre bunlardan bazıları toplumu terk ederek çöle çekilmiş ve orada kurtuluş zamanının gelmesini beklemeye başlamıştır. Burada Milik'e göre Hasidim (Asidaeans) ve Esseniler ismini özdeşleştirmeye gerek yoktur. Bilakis Hasidim mezhebi içerisinde daha katı eğilimleri olan bir grubun ana Hasidim bünyesinden ayrılmasıyla Esseni hareketi ortaya çıkmıştır.[798] Cross'a göre Essenilerin ortaya çıkış sebepleri Yüce Din Görevliliği için mücadele eden bu iki hanedanın mücadelelerinde aranmalıdır.[799] Yazmalarda geçtiği kadarıyla onlar kendilerini sapkın insanların yerleşim yerlerinden ayırmak için bu ayrılışa sebep olmuşlardır.[800] Buna istinaden onların bozulmuş dünyadan ayrılarak temizlik kurallarını uygulamaya çalışmaları kadar, ahlaki mükemmelliğe ulaşabilmek için de ana bünyeden ayrıldıkları söylenebilir.[801] Onların bu ana bünyeden ayrılmaları, yaklaşık olarak 20 yıllık bir "ne yaptığını bilmez halde dolaşmalarından sonra" olmuştur.[802] Bu yirmi yıllık süre, Esseniler tezini savunan bilim adamlarının çoğunluğu tarafından 160-140 yılları arası olarak kabul edilmektedir.[803] MÖ 152 yılında meydana gelen Yonatan Makkabi'nin Yüce Din Görevlisi olarak atanması ve bununla birlikte de Yonatan'ın o zamana kadar yürürlükte olan takvimi değiştirerek yeni bir takvim kullanmaya başlaması, kendisinden önceki otoritenin ve bu otorite taraftarlarının tepkisini çekmiş ve bu mezhep içerisinde çeşitli ayrılıklara sebep olmuştur. Milik'e göre takvim konusunda yaşanan bu sorun Essenilerin ayrılışları için tamamen ikna edici bir sebep ortaya koymaktadır.[804] Buna göre Doğruluk

---

planda bulunan Hasidim mezhebi öne çıkmış olmalıdır. Hasidim ismi Aramice ḥăsen, ḥăsayâ dindar kökünden gelmektedir. E Vilman'ın belirttiğine gore Alexander Janneus zamanına ait bir Samiri tarih belgesinde bu isme rastlanmıştır. Buna göre o zamanda Ferisi, Saduki ve Hasidi mezheplerinin bulunduğu belirtilmektedir. Buradaki Hasidi ismi, Samiriler tarafından kendileri için yani Samiriler olarak yorumlanmıştır. Bu isme ait bir diğer kullanım ise John Hyrcanus'un zamanındaki Yahudi mezhepleri İbranice Josippon veya onun Arapçasında *'Prwsym, 'Ṣdwqym, 'Ḥsdym* olarak geçmektedir (Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert**, s.81). Ayrıca I Makkabiler kitabında da Hasidim'den bahsedilmektedir (I Makk. 7:13).

798 Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert**, s.81; Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.154. Cross'a göre bu anda Hasidim mezhebi Ferisiler ve Esseniler olarak ikiye ayrılmıştır. Tarihi kaynaklarda da onların kendilerini diğer Yahudilerden fiziki olarak ayırdıkları ve Esseni olmayanlarla her türlü temastan kaçındıkları belirtilmektedir (Philo, "Quod Omnis Probus Liber sit", 76; Hyppolytus, **Refutation of All Heresies**, 9:26).

799 Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.28.

800 Toplum Kuralları (1QS) 8:12-13).

801 Cross, The Library of Qumran, s.76.

802 Şam Dokümanı (1QCD) 1:7).

803 Stegemann bu süreyi, Yüce Din Görevlisi III. Onias'ın öldürüldüğü MÖ 170 ile MÖ 150 yılları arasında kabul etmektedir. Buna göre, Doğruluk Öğretmeninin ortaya çıkışı 150 yılları civarındadır. (Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.151).

804 Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.111. Ayrıca bkz Ölü Deniz Yazmalarının İçeriği / Takvimleri ile ilgili kısım, s.116.

Öğretmeninin ortaya çıkışı 140 yılları civarında olmuştur. Bu yıllarda Doğruluk Öğretmeninin kötülük olan Kötü Din Görevlisi hüküm sürmüştür.[805]

Doğruluk Öğretmeni, bu zulümden kurtulması ve mezhebi kurması üzerine Qumran'a bilerek orada yaşamaya devam etmiştir. Mezhebin bu ilk oluşum aşaması katı kuralları uyguladığı kendi kurallarına göre ideal bir şekilde yaşadıkları bir dönem olarak kabul edilmektedir. Buna göre bu dönemden sonra MÖ 100 civarında John Hyrcanus'un Ferisilere yaptığı zulümler üzerine Ferisi olan Esseni eğilime sahip olan pek çok kimse şehirlerde bulunan ortamdan ayrılıp Essenilerin çekildikleri yere gelmişlerdir.[806] Bu nedenle bu dönemde mezhep içerisinde evlilik ve kurbanla ilgili bazı gevşemeler meydana gelmesine rağmen mezhebin çoğunluğu yine eski katı kurallarına göre yaşamaya devam etmişlerdir.[807] Bu dönemde Doğruluk Öğretmeni ölmüş ve bu ölüm muhtemelen mezhep üyelerinin yaklaşık 40 yıl sürecek olan[808] çölde başıboş dolaşmalarını başlatmıştır. Milik'e göre bu dönemde mezhebin bir miktarı kendi yerleşim yerinde kalmasına rağmen, büyük bir bölümü yazmalarda geçen Şam Ülkesinin de içinde bulunduğu yerlere gitmişler[809] ve Şam Dokümanında geçen evlilik gibi uygulamaları buralarda uygulamışlardır. Bu Qumran'dan uzakta bulunan mezhep üyeleri arasında mezhebin öncelik verdiği ahir zamanda gelecek olan Mesih beklentileri devam ederken, etrafa yayılan mezhep üyeleri arasında bu eskatolojik eğilimler zayıflamış ve yerini günlük kanuni uygulamalar üzerinde yoğunlaşmaya bırakmıştır.[810]

Mezhebin yaşamında meydana gelen bir diğer değişiklik MÖ 31 yılında meydana gelen deprem neticesi olduğu sanılan değişikliktir.[811] Bu tarihten itibaren Qumran 25 yıllık bir süre terkedilmiş ve MÖ 4 yılları civarında yeniden yerleşime sahne olmuştur. Bu tarihte yönetimi eline alan Archelaus'un tavrı bu değişimde rol oynamış olabilir.

Bu zamandan Qumran'ın boşaltılacağı 66-70 yıllarındaki Roma'ya karşı İlk Yahudi İsyanına kadar burada önemli bir değişiklik olmamıştır. Qumran, bu tarihe kadar çevresinde meydana gelen dini ve siyasi olaylardan etkilenmemiştir. 70'li yıllarda ise burada yaşayan kişilerin savaş yaparak Qumran'ı terk etmiş olmaları, Essenilerin savaşa bakışları ile uyum içerisinde olmadığı için büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle bu konuda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan Milik,

---

805 Cross'a göre Kötü Din Görevlisi Makkabi sülalesinin en meşhurlarından olan Simon'dur (h. MÖ 142 – MÖ 134). Simon MÖ 134 yıllarında Yahuda'daki bütün kaleleri dolaşmış, onları kontrol etmiş ve gözden geçirmiştir. Bu seyahati esnasında Simon Jericho'ya gelmiş ve orada bir tuzağa düşmüştür. Bu tuzak esnasında içki sofrasında iki oğluyla birlikte öldürülmüşlerdir (Cross, "The Historical Context of the Scrolls", s.29. B. Nitzan'a göre, Qumran cemaatini oluşturan Yahat toplumu MÖ 150'li yıllarda Doğruluk Öğretmeni tarafından kurulmuştur. (Nitzan, agm., s.143).

806 Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert**, s.89.

807 Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert**, s.89.

808 Şam Dokümanı (1QCD) 20:14.

809 Mezhep üyelerinin gittikleri yerler arasından Şam haricinde diğer yerler dokümanlarda açıkça zikredilmemektedir. Ancak 1896 yılında Kahire'deki bir sinagogun deposunda Şam Dokümanının kopyalarının bulunması aynı düşünceye sahip kişilerin Mısır'a da geldiklerini göstermektedir. Şam dokümanının daha farklı yerlere de gitmiş olduğu / olabileceği düşünülebilir.

810 Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert**, s.91.

811 Milik bu değişikliğin, deprem nedeniyle olmuş olabileceği kadar bölgedeki Pers varlığı nedeniyle de olmuş olabileceğini savunmaktadır.

Qumran'da yaşayan Essenilerin, belirli bir tarihten sonra Zealotları destekler bir hüviyete büründüklerinden, az bir kesimin ise eski katı yaşamlarını devam ettirdiklerinden bahseder.[812] Cross'a göre burada bulunan Esseniler Roma orduları buraya gelmeden burayı terk etmişler, bu terkten sonra burayı bölgede bulunan Zealotlar işgal etmişler ve nihayetinde de savaş sonucu, ya kaçarak, yada yakalanarak buradaki varlıklarına son verilmiştir.

Essenilerin bundan sonraki tarihleri belirli değildir. Nereye gittikleri ve ne yaptıkları bu tezi savunanlar tarafından düşünülmemiştir. Bilim adamlarının bu şekilde davranmalarının nedeni yazmalara dayanarak bilgi vermeye çalışmaları ve bu tarihten sonra ne olduğu ile değil, Essenilerin orijini ile daha fazla ilgilenmeleridir.

3. İnanç ve İbadetleri Arasındaki Benzerlik

Yukarıda da vurguladığımız gibi, Esseniler dindardılar ve dini hiyerarşiyi esas alan bir yapı içerisinde idiler.[813] Bunun yanı sıra Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen ifadelerden anladığımız kadarıyla bu mezhep de aynı şekilde sıralanmış olan bir yapıya sahiplerdi.[814] Bu nedenle şimdi onların bu yapılarının içeriklerini ortaya koymaya çalışabiliriz. Bu içeriklerden Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları arasında paralel olanları kader, ölüm sonrası, mülkiyet, ritüel yemek, yağ kullanımı ve benzeri genel özelliklerdir. Daha önce de değindiğimiz gibi bu konudaki benzerlikleri ve farklılıkları tespit için müstakil çalışmalar yapılmış ve bu özellikler ayrıntısıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Şimdi bu ortak özellikleri sıralamaya çalışalım.

a) Kader

Ölü Deniz Yazmaları ile Esseniler arasındaki benzerlik noktalarından birisi kader konusunda olan benzerliktir. Bilindiği gibi Esseniler katı bir şekilde kadere inanan bir mezheptir. Kaderin her şeyin efendisi olduğuna ve onunla uyum içerisinde olmaksızın insanın başına hiçbir şeyin gelmeyeceğine inanırlardı.[815] Bu kader inancının benzerine Ölü Deniz Yazmalarında da rastlamaktayız. Toplum Yazmalarında geçen bir pasajda, "Bilgi tanrısından gelir bütün olanlar ve olacaklar. Daha var olmadan önce, O, onların bütün tasarımlarını yerleştirdi ve o zaman onlar, O'nun muhteşem tasarımına göre kendilerini düzenlediği gibi varoldular, varlıklar kendi görevlerini değişiklik olmaksızın başardılar. Bütün varlıkların kanunu O'nun elindedir ve O, onların bütün ihtiyaçlarını karşılar"[816] ifadesi yer almaktadır. Yine "Nur ve Karanlık ruhlarını yaratan ve her eylemi onların üzerine kuran ve her ameli onların kendi yollarına yerleştiren O'dur"[817] denilmektedir. Gördüğümüz gibi Ölü Deniz Yazmaları içerisinde kaderci anlatılar ağırlıktadır. Bu yazmanın dışında diğer bazı yazmalar da kadercilik görüşünü yansıtmakta ve bu inancın bütün cemaat tarafından

[812] Milik, **Ten Years of Discovery in the Judaean Desert**, s.95
[813] Bkz. "Esseniler"le ilgili kısım.
[814] Bkz. "Ölü Deniz Yazmalarının İçeriği"ile ilgili kısım.
[815] Josephus, **Antiquities**, 13:171-173.
[816] Toplum Kuralları, 3:15.

benimsendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla hem Essenilerin ve hem de Qumran Cemaatinin kadere inandıkları kesindir. Bu nedenle aralarındaki bu benzerlik bu yazmaların Essenilere ait olduğu düşüncesini artırmaktadır. Josephus, yukarıda Essenilerle ilgili olarak varolduğunu ifade ettiğimiz kaderle ilgili düşüncelerde, kendi çağındaki Yahudi mezheplerini değerlendirirken, her şeyi insanın eylemlerine hasr eden Sadukileri ve orta yol diyebileceğimiz, bazısını kader belirler diğerlerini ise insanın iradesi şeklindeki Ferisilerin görüşlerini de değerlendirir ve kader ve kadere inanç konusunda Essenilerle diğer mezhepler arasında açık bir farklılık olduğunu belirtmektedir.[818] Bu farklılıklar nedeniyle Ölü Deniz Yazmaları ile Esseniler arasında kader konusunda bir uyuşum olduğu görülmektedir.

b) **Ölüm Sonrası**

Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasında benzerlik arz eden bir diğer konu "ölümden sonra" ruhun ve cesedin durumu ile ilgili benzerliktir. Yani haşr var mıdır sorusuna Essenilerin hem de Ölü Deniz Yazmalarının verdiği cevabın birbirine benzerliği noktasındadır. Bilindiği üzere Ferisiler haşra inanmakta ve Sadukiler ise bunun mümkün olmadığını belirtmektedirler. Essenilerle ilgili olarak da onların, "bedenin ve onu oluşturan maddenin çürüyecek ve devamlı surette kalmayacak olduğuna inandıklarına ve ruhun bu dünyada sahip olduğu bedeninde sanki bir hapishanede imiş gibi olduğuna ve ölünce ruhun bu hapishaneden kurtulacağına inandıklarını bilmekteyiz.[819] Bu durumu araştırıcılar, Ölü Deniz Yazmaları arasında geçen ifadelerle Essenilerin bu inançları arasında büyük bir benzerlik olduğu şeklinde yorumlamaktadırlar. Vanderkam'a göre Şükran İlahilerinde geçen,

Sana teşekkür ederim ya Rab,
    Ruhumu çukurdan kurtardığın için,
Ve Abaddon Cehenneminden
    Sen beni sonsuz yüksekliklere çıkardın.
Ben sınırsız yer yüzünde yürürüm,
Ve ümit olduğunu bilirim
    Topraktan şekillendirdiğine
    Sonsuz Konsil için.
Sen büyük günahlı sapkın bir ruhu temizledin
    Kutsal olanların ordularıyla birlikte durabilsinler diye
Ve o topluluğa girebilir
    Göğün oğullarının topluluğuyla
Sen insana sonsuz bir kader tayin ettin
    Bilgi ruhlarının ortasında,

---

[817] Toplum Kuralları, 3:21-23.
[818] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.77.

> Ortak bir övgüyle Senin ismini övebilsin
>
> Ve Senin eserlerinin önünde harikalarını sayabilsin diye.[820]

Vanderkam buradaki ifadelerle Essenilerin ölümden sonraki anlayışları arasında paralellik olduğunu belirtmektedir.[821] Buna göre, Josephus'un Essenilerle ilgili verdiği bilgiler tam olarak açık değildir ve Josephus'un verdiği bilgilerle Esseniler arasındaki bilgilerde bazı noktalarda uyum vardır. Bu konu ile ilgili bilgiler Savaş Yazmasında (1QM) da geçmektedir. Vanderkam'a göre bu yazmanın bütün kurgusu önceden takdir edilmiş olayların vukuuna dayanmaktadır.[822] Burada gördüğümüz bu ve benzeri ifadeler, bilim adamları tarafından bilinen Yahudi mezheplerinden Sadukiler ve Ferisilerin uygulamaları ile uyum içerisinde olmadığı halde Essenilerle uyum içerisindedir. Vanderkam'a göre yukarıda Toplum kurallarından verdiğimiz kaderle ilgili anlayışlarını yansıtan örnek Essenilerin kader anlayışları ile tam bir uyum içerisindedir ve bu durum bu grubu bütün diğer Yahudi gruplarından ayırmakta ve sadece Essenilerle uyum içerisinde bulunmaktadır.[823]

c) Mülkiyet

Ölü Deniz Yazmaları ve Esseniler arasında kurulan bir diğer ilişki mülkiyet konusundadır. Essenilerin mülkiyetle ilgili anlayışlarını ve uygulamalarını ilgili bölümde vermiş olduğumuz için, burada Ölü Deniz Yazmaları içerisindeki mülkiyetle ilgili ifadelerle karşılaştırabiliriz.[824] Buna göre Toplum Kurallarında şu şekilde bir değinim vardır:

> Toplumun Konsiline katılmak için bizzat özgürce biat etmiş, İsrail doğumlu olan herkes, kendisinin anlayışı ve işleri ile ilgili, Kongre'nin başında, Gözetici tarafından denetlenecektir. Eğer o disipline uygun olursa, O, onu doğruya dönebilsin ve bütün adaletsizliklerden ayrılabilsin diye Ahde kabul edecektir ve ona toplumun bütün kurallarını öğretecektir. Ve daha sonra, o Kongre'nin önünde durmak için geldiği zaman, Onlar onun durumunu dikkatlice düşünecekler ve Toplumun Konsilinin kararına göre o ya dahil olacak veya ayrılacaktır. Toplumun Konsiline girdikten sonra, tam bir yıl oluncaya kadar Kongrenin saf yemeğine dokunmayacaktır. Daha sonra ne zaman o Toplumda bir yıl tamamlarsa Kongre onun durumunu, onun Şeriatı anlayışı ve gözetişine göre değerlendirecektir. Ve din görevlilerinin ve onların Ahitlerinin insanlarının çoğunluğuna göre eğer Toplumun arkadaşlığına girmek onun kaderi ise, onun mülkiyeti ve kazançları, onları, giren kişinin hesabına kaydedecek ve Kongre için harcamayacak olan Kongrenin Veznedarına devredilecektir. O Toplumun insanları arasında ikinci yılı tamamlayıncaya kadar Kongrenin içeceğine dokunmayacaktır. Ama ikinci yıl geçtiği zaman, o denetlenecek ve eğer Kongrenin yargısına göre Topluma girmek onun kaderi ise o zaman Şeriata, adalete ve saf Yemeğe göre sıralamasına göre kardeşleri arasına kazınacaktır; onun

---

819 Josephus, **The Jewish War**, 2:154-155.
820 Şükran Duaları (1QH) 3: 19-23.
821 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.79.
822 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.77.
823 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.77.
824 Bkz. "Esseniler"le ilgili kısım.

mülkiyeti diğerlerininkine katılacak ve o kendi tavsiyelerini ve yargılarını Topluma sunacaktır.[825]

Buradan anlaşıldığına göre Qumran cemaati ortak bir mülkiyete sahiptir. Bununla ilgili olarak Toplum Kurallarında geçen bir diğer ifadede, "ama eğer o, Toplumun mülkiyetine ihtimam göstermede hata yaparsa ve böylece de onun kaybına yol açarsa, bu kişi zararı tamamen karşılayacaktır. Ve eğer o kişi onu karşılayamazsa, altmış gün ceza çekecektir" denilmektedir.[826] Vanderkam'a göre kaybolan toplum malını yeniden temin edebilme imkanı, üyenin borcu karşılayabilmek için bazı özel vasıtalara sahip olduğunu çağrıştırmaktadır.[827] Buradan toplum üyelerinin bazı durumlarda özel mülkiyetleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Yine Vanderkam, mezhebe yeni katılan kişi mülkiyetini ortak kasaya bağışladığında, ilk amacın toplumun ve üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak olsa bile, bu bağışı yapan kişinin bağışladığı malı üzerinde belirli bir miktarda kontrolü olabilir demektedir.[828] Bu ifadeler, Josephus'un Essenilerle ilgili olarak verdiği bilgilerle uyum içerisindedir. Esseniler genel olarak ortak mülkiyet uygulasalar bile, bazı istisnaları olduğu anlaşılmaktadır. Josephus, Essenilerle ilgili olarak şu bilgiyi vermektedir:

> Bütün diğer konularda onlar üstlerindekilerin emri olmaksızın hiçbir şey yapmazlar, iki şey kişisel takdire bırakılmıştır, bunlar yardım ve merhamettir. Üyeler kendi dürtülerine göre ihtiyaç duyduğunda yardımı hak edene yardım edebilir ve aç kalmış kişiye de yiyecek sağlayabilir. Ancak bu noktada yakınlara idarecilerin izni olmaksızın verilecek hediyeler yasaklanmıştır.[829]

Burada görüldüğü gibi Essenilerin bu istisnai davranışları ile Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen ifadeler birbiriyle tamamen uyumsuz değillerdir.

Yukarıda geçen ortak mülkiyetle ilgili ifadelerin aksine Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasında uyum bulunduğu görülmektedir. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde özel mülkiyetin bulunduğunu çağrıştıran bazı ifadeler de bulunmaktadır. Bunlara göre, "Tanrı'nın Ahdi'nin hiçbir üyesi Çukur'un oğullarından herhangi bir şey almayacaklar, ne de onlara herhangi bir şey verecekler. Hiçbir kişi kampın koruyucusunu (Guardian) bilgilendirmeden alışveriş için herhangi bir kurum oluşturmayacaklardır".[830] Bu şekilde davranmanın sebebi devam eden satırlarda açıklanmaktadır. Buna göre yazmalarda geçen ifadelerden,

> Bu, topluluğun ihtiyaçlarını Karşılamak için kullanacağı kuraldır:
>
> Onlar her ayın en az iki günlük yevmiyesini Koruyucuya ve Hakimlere verecekler ve bundan da onlar yetimlere / babasızlara verecekler, fakirlerin muhtaçların, yaşlı hastaların, evsizlerin, yabancılar tarafından esir alınanların, yakını olmayan bakire kızların, hiçbir erkeğin ihtimam göstermediği kadınların imdadına yetişecekler. ...[831]

---

[825] Toplum Kuralları (1QS) 6:18-23.
[826] Toplum Kuralları (1QS) 7:6-8.
[827] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.83.
[828] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.83.
[829] Josephus, **The Jewish War**, 2:134
[830] Şam Dokümanı (1QCD) 13:14-16).
[831] Şam Dokümanı (CD) 14:12-16.

Burada görüldüğü gibi Ölü Deniz Yazmaları ile Esseniler arasında mülkiyet konusunda uyum olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı her iki grubun da bu benzerlikler nedeniyle benzer olduklarını söyleyebiliriz.

d) **Ritüel Yemekleri**

Ölü Deniz Yazmaları ile Esseniler arasında kurulan bir diğer önemli bağlantı noktası ritüel yemek uygulamaları ile ilgilidir. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde ise ritüel yemekleriyle ilgili olarak Josephus'un Essenilerle ilgili verdiği bilgilere oranla daha az olmasına rağmen değiniler vardır. Vanderkam'a göre, Josephus ritüel yemekleriyle ilgili olarak yazmalardan daha fazlasını bilmektedir. Yine bu yemekle ilgili olarak yazmalarla Esseniler arasında bu konuyla ilgili var olduğu görülen uyuşum diğer bilinen mezheplerle olan / olabilecek uyuşumdan daha fazladır. Dolayısıyla bu iki grup arasındaki uyum diğerlerine oranla daha fazladır.[832] Yazmalarda bu konu şu şekilde geçmektedir:

> Toplumun Konsilinden on kişinin bulunduğu her yerde bir din görevlisi hiçbir zaman eksik olmayacaktır. Onların hepsi onun önünde kendi sıralarına göre oturacaklar ve sıralarına göre bütün şeylerde görüşleri sorulacaktır. Ve masa yemek için ve yeni şarap içmek için hazırlandığında, Din Görevlisi ekmeğin ve yeni şarabın ilk meyvelerini kutsamak için elini uzatan ilk kişi olacaktır.[833]

Bu yemekle ilgili bir diğer değinim bu yemekle yıkanmayı birleştiren başka bir yerde geçmektedir ve bu ifade de "onlar Azizlerin saf yemeğini paylaşmak için suya girmeyecekler, çünkü O'nun sözüne küfranda bulunanların tamamı kirli olduğu için, kötülüklerinden dönmedikçe temizlenmeyecekler" denilmektedir.[834] Buradan anlaşıldığı gibi Ölü Deniz Yazmalarının saf yemek uygulaması ile Essenilerin yemek uygulamaları arasında uyum vardır. Bu uyum, Vanderkam'a göre, onların yemekten önceki yıkanma eylemleri ile de desteklenmektedir.[835] Onların yemekleri ve birlikte yaptıkları diğer uygulamaları ile ilgili olarak, harabede rastlanan en büyük odanın kullanıldığı savunulmaktadır. Milik'e göre onlar burada ibadetlerini yapmışlar ve ritüel yemeklerini burada yemişlerdir. Yine ona göre, muhtemelen Esseniler bu harabeyi terk etmeden önceki son ayın yemeklerini de burada yemişlerdir.[836]

e) **Yağ Kullanımı**

Yukarıda Essenilerle ilgili bölümde de gördüğümüz üzere Esseniler takdis olma bağlamında yağ kullanımına karşıdırlar. Essenilerin bu davranışları genel Yahudi uygulamalarının aksi bir durum ortaya koymaktadır; fakat tarihi kaynaklarımızda verilen bilgilerden hareketle Essenilerin neden böyle bir uygulama yaptıklarını anlayabilmemiz mümkün değildir. Ancak Ölü Deniz Yazmaları içerisinde

---

[832] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.85.
[833] Toplum Kuralları (1QS) 6:3-6.
[834] Toplum Kuralları (1QS) 5:13-14.
[835] Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.85.
[836] Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.49.

geçen yağla ilgili ifadeler bu noktaya bir açıklık getirebilecek özelliktedirler ve bu açıklık da Ölü Deniz Yazmaları ile Esseniler arasında ilişki olduğunu ortaya koyan bir bağlantıdır.

Ölü Deniz Yazmalarında yağla ilgili olarak belirtilen ifadeler şunlardır: "Bir insanın kirliliği ile kirlenmiş olan bütün ağaçlar, taşlar ve topraklar üzerlerinde kirletici yağ taşıyan insanlar gibi sıralanacaklardır; onlara kim dokunursa, dokundukları şeylerin kirliliği ile kirleneceklerdir".[837] Burada geçen ifadeler, Vanderkam'a göre, Bazı Torah Emirleri (4QMMT) isimli yazmada geçen ifadelerle ilişkili olarak açıklanabilir. Buna göre 4QMMT'da belirtildiğine göre sıvı alttaki kabın pisliğini üstteki kaba da bulaştıracaktır. İşte Vanderkam'a göre bir sıvı olan ve dayanıklılığı nedeniyle vücutta uzun süre kalacak olan yağ da dokunulan şeylerin sahip oldukları özellikleri dokunan kişilere aktaracağından Ölü Deniz Yazmaları mezhebi, Esseniler gibi yağa karşı olumsuz tavır almışlardır.[838]

f) Tuvalet İhtiyaçlarını Giderme Yöntemleri

Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasında kurulan bir diğer bağlantı, tuvalet uygulamaları ile ilgilidir. Essenilerin tuvaletle ilgili uygulamalarını yukarıda vermiştik.[839] Bu konuda Ölü Deniz Yazmaları içerisinde benzer değinimler bulunmaktadır. Bu konu Tapınak Yazmasında "Sizler, onların gitmeleri için şehrin kuzey batısında, şehrin dışında tuvaletler yapacaksınız. Bunlar, içlerinde pisliğin içine düşeceği boşluklar olan çatılı evler olacaklar. Bu ev şehirden görülemeyecek kadar, üç bin kübit uzaklıkta olacak."[840] Yine tuvalet ihtiyacı ile ilgili bir diğer değinim Savaş Kuralları (1QM) içerisinde geçmektedir burada savaş esnasında kamplarda bulunan kişilerin ihtiyaçlarını gidermek için uymaları gereken talimatlar verilmektedir. Buna göre, "onlardan tuvalet suyu nedeniyle kirli olan hiçbir kişi savaş günü onlarla birlikte gitmeyecek, çünkü bu durumda kutsal melekler onlarla birlikte olmayacaklar. Ve onların bütün kampları arasında iki bin kübitlik bir alan olacak ki kampların çevrelerinde hiçbir edebe aykırı çıplaklık görülmesin".[841] Burada da görüldüğü gibi, Essenilerin tuvalet anlayışları ile Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen tuvaletle ilgili ifadeler arasında belirli noktalarda uyum vardır. Bu uyum, Tesniye 23:12-14'te geçen ifadelerle de benzerlik arz etmektedir. Vanderkam'a göre, Savaş Kurallarındaki bu ifadeleri yazan kişi, bu ifadelerin bazılarını Tesniye'den etkilenerek yazmıştır.[842] Yine Vanderkam, 11 numaralı mağarada bulunan bir değneğin, tuvalet ihtiyacını gidermek için çukur kazmaya yarayan bir araç olabileceğini belirtmektedir.[843]

---

837 Şam Dokümanı (1QCD) 12:15.

838 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.81. Yine burada Vanderkam'a göre bizzat yağ kirletici değildir ancak kirliliği taşımak için (iyi) bir vasıtadır.

839 Bkz. Ölü Deniz Yazmalarının İçeriği.

840 Tapınak Yazması (11QT) 46:13-16. Bu yazmada geçen bu ifadeden hareketle Y. Yadin Kudüs'te bulunan Esseni kapısının bu ifadeye uyacak şekilde inşa edildiğini belirtmektedir. (Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.87).

841 Savaş Kuralları (1QM) 7:5-7.

842 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.86.

843 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.86.

g) Tükürme

Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasındaki bir diğer benzerlik tükürme ile ilgilidir. Josephus, Essenilerin toplumun ortasında veya sağ tarafa tükürmemeye itina gösterdiklerini belirtmektedir.[844] Bu konuda Toplum Kurallarında, "Toplumun Meclisinde her kim tükürürse otuz günle cezalandırılacaktır" denilmektedir. Görüldüğü üzere tükürme hem Essenilerde hem de Ölü Deniz Yazmaları içerisinde yasaklanmıştır. Vanderkam, bu kuralın niçin zikredildiğinin bilinmediğini belirtmektedir.[845]

4. Essenilerle Ölü Deniz Yazmalarını İlişkilendirmeye Yapılan İtirazlar

Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmesinin en kuvvetli tez olduğunu, iki cemaat arasında büyük benzerlikler olduğunu, ancak ikisini birbiriyle tam olarak uyuşturamadığımızı yukarıda söylemiştik. Şimdi, bu özdeşleştirmeye yapılan itirazları, yani iki cemaat arasındaki ayrılıkları sıralayalım:

Qumran metinlerine göre Doğruluk Öğretmeni yeni bir dini kurum kurmuştur. Takipçileri tarafından ortaya konan kitaplar onların Esseniler olduklarına açıkça işaret etmektedir. Ama yazmalarda, Essenilerin anayasalarının sunulmuş olduğu hiçbir yer yoktur.[846]

Doğruluk Öğretmeni bazı güçlü düşmanlarından, Şam Dokümanında Şam olarak isimlendirilen bir sürgün yerine kaçmıştır. Bu sürgün yerinin genellikle Qumran Harabesi olduğu düşünülmektedir. Ama bu coğrafi teşhis son derece spekülatiftir.

Qumran'da yaşayanların Esseniler olduğunu savunan pek çok bilim adamı, Doğruluk Öğretmeninin azılı düşmanının Hasmon sülalesinden Yüce Din Görevlisi Jonathan'la veya onun kardeşi ve takipçisi Simon'la özdeşleştirmektedir. Bu özdeşleştirmeler, Doğruluk Öğretmenin, MÖ II. yüzyılın ortalarına doğru veya en geç 135 yılında Qumran'a kaçtığını ve orada kendi toplumunu kurduğunu ima etmektedir. Halbuki Qumran Harabesine MÖ II. yüzyılda yeniden yerleşilmesinin başlangıcı ile ilgili deliller, R. de Vaux'un önerilerinin aksine, hâlâ tartışmalıdır ve ortada bu yerleşim yerinin başlangıcının MÖ II. yüzyılın sonuna yakın bir zamanda olduğuna dair reddedilemez bir delil de yoktur.

Qumran'da yaşayanların Esseniler olduğunu ileri süren teori, Qumran Harabesinde kalan Essenilerin, Pliny'e göre, evlenmediklerini ima etmektedir. Philo da bu durumun bütün Esseniler için bu şekilde olduğundan bahseder. Josephus ise genel olarak, bu görüşü Essenilerin çoğunluğu için kabul etmektedir. Binaenaleyh, bilginlerin çoğu Toplum Kuralları'nın (1QS), evli olmayan Qumran'lı Esseniler için bir rehber olduğunu iddia etmektedirler. Halbuki hem Mesihle ilgili Kurallar (1QSa)

---

844 Josephus, **The Jewish War,** 2:147.

845 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.87.

846 Hartmut Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", Julio Trebolle Barrera ve Luis Vegas Montaner, (eds.), **The Madrid Qumran Congress Proceedings of the International Congress on the Dead Sea Scrolls Madrid 18-21 March, 1991,** E. J. Brill, Leiden 1992 , c.1, ss.89-90.

olarak adlandırılan yazma ve hem de Şam Dokümanı, toplumda bulunan üyelerin evlendiklerinden bahsetmektedir. Hatta Şam Dokümanı açıkça, nerede yaşarlarsa yaşasınlar bütün Esseniler için bir yasa kitabı olduğunu açıkça iddia etmektedir. Toplum Kuralları (1QS) da açıkça yerel Esseni gruplar için kompoze edilmiş çoğulcu bir yazmadır ve onların evlilikten kaçınmalarına dair herhangi bir ipucu da yoktur. Qumran'da yaşayanların Esseniler olduğuna dair her zaman ileri sürülen bu teori bu noktalarda müphemlik arzetmektedir.

Doğruluk Öğretmeninin vefatından sonra, Esseniler toplumunun başında, onları yönetmek üzere yönetici bir din görevlisi ve muhafız vardı. Ama onların yerleşim yeri veya yerleri ile ilgili herhangi bir zikir, şu ana kadar yayınlanan Ölü Deniz Yazmalarında geçmemektedir. Bunun yanı sıra Ölü Deniz civarında, şu ana kadar yayınlanan yazmalarda herhangi bir Esseni merkezinin olduğuna dair bir zikir de yoktur. Yine Qumran'da yerleşmiş olanların Esseniler olduğunu ileri süren tez, bu mekanın Esseniler için son derece büyük bir öneme ve yönetici bir fonksiyona sahip olduğundan bahsetmektedir. Halbuki böyle bir faraziye için herhangi bir delil yazmalarda mevcut değildir.[847]

Philo ve Josephus'a göre Essenilerin, söz konusu olan zamandaki sayısı 4000 kişiden fazladır. Bu sayı 6000 kişilik nüfusa sahip olan Ferisilerle,[848] veya az sayıda mensuba sahip olan Sadukilerle[849] karşılaştırıldığında çok yüksek bir rakamdır. Bu sayılar, o zamanki Yahudilerin nufusu ile ilgileri ne gibi bir ilinti verirse versin, bu zamanda mevcut olan Essenilerin sadece küçük bir yüzdesi Qumran Harabesinde yaşıyor olmalıdır. Bu ifade Qumran'ın Esseniler için özel bir fonksiyona sahip olduğu ihtimalini dışlamaz. Ama Stegemann'a göre, Qumran'da yaşayanların Esseniler olduğunu ileri süren tez tarafından desteklenen düşünce veya Essenilerin Qumran toplumu olarak lanse edildiği, Essenilerin büyük çoğunlukla Qumran'da ikamet edenler olmaları düşüncesi, aşırı şekilde yanıltıcı ve üyelerinin nüfusları dikkate alındığı zaman da temelde yanlış bir düşüncedir.[850]

Ayrıca Essenilerin bu kadar çok sayıda olması ile ilgili olarak zikredilebilecek bir diğer önemli nokta, Qumran civarındaki mağaralarda bulunan yazma örneklerinin hemen hemen Yahudilerin bütün apokaliptik literatürünü barındırıyor olmasıdır.[851] Qumran harabelerinde yaşayan / yaşadığı düşünülen kişiler ise aynı anda ancak 200 kişi civarındadır. Bu açıdan olaya yaklaşıldığında, mağaralarda bulunan külliyatı harabede yaşayan kişilerden başka kişilerin yazmış olması gerekir. Nitekim, bu duruma, bulunan yazmalarda şahit olunan yazma örnekleri de şehadet etmektedirler. Çünkü, bulunan yazmalar paleografik olarak incelendiğinde ortaya çok kalabalık bir yazar kadrosu çıkmaktadır. Halbuki tarihi kaynaklardan yazma kalıntılarına sahip olduğumuz Essenilerden sayıca daha fazla olan toplulukların bile yazmalarındaki farklı yazı örnekleri, her nesil için ancak beş altı adet yazara işaret etmektedir. Buradan hareketle, mağaralarda bulunan yazmaları harabede yaşayan

---

847 Stegemann, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.90.
848 Josephus, **Antiquities,** XVII 2,4 (#20).
849 Josephus, **Antiquities,** XVIII 1,4 (#17).
850 Stegemann, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.90-91.
851 Golb, **Who Wrote The Dead Sea Scrolls?,** s.142.

kişilerin yazmamış oldukları sonucu çıkarılmaktadır. Bu durum Qumran harabesinde yaşayanların Esenîler olduğunu savunan tezle çelişmektedir.

Golb'a göre Qumran'da yaşadığı söylenen yaklaşık 4000 civarında nüfusu olan Essenilerden bize intikal eden yazmaların sayısı şu anda elimizde olan yazmalar olmasına rağmen, o dönemde yaklaşık 2 000 000 nüfusa sahip olan Filistin bölgesindeki diğer Yahudilerden ve gruplardan elimize hiç eser geçmemiştir.[852] Bu durumu birbirine oranladığımızda normal bir oranlama gibi görünmemektedir.

Qumran Harabesinde herhangi bir özgün yazma eyleminin olduğuna dair ne herhangi bir otograf tarzına, ne de herhangi bir toplumsal ve Essenilere has kayıta rastlanmıştır. Bu nedenle bu yazmaları Essenilerin oluşturduğunu söylemek zordur.[853]

Ölü Deniz Yazmalarında ortaya çıkan metinlerde Yahuda çölünde herhangi bir yerde, bu yazmaları oluşturan kişilerin ait olduğu bir yerleşim yerinden bahsedilmemektedir.[854]

Klasik kaynaklarda Essenilerden barışsever kişiler olarak bahsedilmektedir. Ama Essenilere ait olduğu söylenen yerleşim yeri dikkatle incelendiği taktirde bu mekandan Essenilerin ayrıldığı tarihteki sakinleri bu yeri savaş yaptıktan sonra terk etmişlerdir.[855] Bu durum Essenilerle ilgili olarak tarihi kaynaklarda verilen bilgilerle çelişmektedir.

Essenilerle ilgili olarak ortaya atılan tezin dayanaklarından birisi de onların mutlak bekarlık kurallarına dayalı hayat yaşayan insanlar oldukları ve toplumlarında kadın bulunmadığı üzerinedir. Halbuki bu teoride bildirilen bu iddia hem arkeolojik bulgularla,[856] hem de yazmalardan elde edilen bilgilerle çelişmektedir.[857] Bu nedenle Qumran harabelerinde yaşayan insanları, tarihi kaynaklarda haklarında bekarlığı esas alan bir yaşam sürdüklerine dair verilen bilgileri Essenilerle özdeşleştirmek mümkün değildir.[858]

Qumran Harabesinin Essenilere ait olduğu ile ilgili teori, tarihi kaynaklarda Essenilerle ilgili bilgi veren Pliny'nin verdiği bilgiler üzerine kurulmaktadır.[859] Diğer kaynaklar ise Esseniler belirli bir

---

852 Golb. **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.58.
853 Golb. **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.61.
854 Golb. **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.61.
855 Golb. **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.141.
856 Bkz. Qumran Harabesi ile ilgili bölümde geçen mezarlıkla ilgili kısım.
857 Evlilikle ilgili olarak yazmalar içerisinde geçen ifadeler ise genellikle Tapınak Yazmasında (11QT) geçmekte ve kralın şahsı altında bütün toplumla ilgili bilgiler vermektedir. Ayrıca kadının yemini ve evliliği ile ilgili olarak verilen bilgiler de, bu yazmaların kullanıldığı toplulukta kadınların bulunduğuna delalet etmektedir. Bu konuyla ilgili tartışma için bkz. Ölü Deniz Yazmalarının içeriği ile ilgili bölümde bu yazmaları kullanan topluluğun *evliliğe yaklaşımları* ile ilgili kısım.
858 Golb. **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.141.
859 Pliny, Essenilerin Ölü Deniz'in kuzey-batı taraflarında yaşadıklarını belirtmektedir (Pliny, **Natural History**, V.17,4). Bu tarihi bilgiler Essenileri değerlendirirken esas kriter olarak alınmış ve diğer tarihi yazarlarda Pliny'e göre toplumsal açıdan (evlilik ve inziva konuları gibi) daha esnek ifadeler bulunmasına rağmen, Pliny'nin ifadeleri dışındaki ifadeler dışlanmıştır. Mesela Vanderkam Esseniler hakkında bildiklerimizle Ölü Deniz Yazmaları'nın keşfiyle sahip olduğumuz materyali karşılaştırırken, Pliny'nin ifadelerini esas almıştır (Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.75). Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle bağlantılı olduğunu iddia eden diğer yazarlar da temel dayanak olarak Pliny'i almaktadırlar.

yere atfetmezken, yaşadıkları yerleri genel olarak tavsif etmekle yetinmektedirler.[860] Buradan hareketle Essenilerin Qumran'da yaşadıkları ile ilgili tezin zayıf veriler üzerine kurulduğu ve Qumran bölgesini sadece Essenilere hasretmenin yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilginin Qumran'da ele geçirilen yazmalar vasıtasıyla doğrulanması ise mümkün değildir, çünkü yazmalar hem kendilerini oluşturan mezhep hakkında, hem de bu mezhebin nerede meskun olduğu hakkında herhangi bir bilgi içermemektedir.

E. Babil Kaynaklı Olduğunu İleri Süren Teori

Ölü Deniz Yazmalarını kimlerin oluşturduğu ile ilgili bir diğer teori, J. Muphy-O'Connor tarafından ortaya atılmıştır. Bu teori temel dayanağını, yazmalarda geçen bazı ifadelerden, özellikle de, Şam Dokümanında geçen ifadelerden almaktadır. Şam Dokümanında geçen *Damasheg* ifadesini bugün bizim bildiğimiz Suriye'nin başkenti olan Şam'ın eski zamanlardaki kullanımı olarak almak yerine, bu ifadeyi Babil'i işaret ediyor olarak almaktadır. Buradan hareketle de, Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan kişilerin Babil'den gelen kişiler olduğunu ileri sürmüştür. Bu teoriye göre, 587 yılındaki Nabuchadnezar tarafından yapılan Yahudilerin sürgünü neticesi Babil'e yerleşmiş olan Yahudiler, Şam Dokümanının "Admonitions" isimli bölümünü Filistin'de değil gentile bir bölgede oluşturmuşlardır. Buraya Sürgün edilen Yahudiler orada "Yeni Ahit'i" oluşturmuşlar ve daha sonra da MÖ 2. yüzyıl'da Makkabiler devrimi ile sağlanan hür dini ortamdan yararlanarak eski dini geleneklerini esas mekanlarında ifa edebilmek için burada bulunan bir grup Filistin'e geri dönmüşlerdir. Fakat Makkabiler devrimi neticesi ortaya çıkan dini özgürlük, daha sonraları değişik bir şekil aldığı için bölgeye gelen kişiler hayal kırıklığına uğramışlar ve daha sonraları Esseniler olarak bilinen bir mezhep oluşturmuşlardır. Bu mezhebin ilk oluşum zamanında, Doğruluk Öğretmeni Qumran'a gelen bu gurubu ana Esseni bünyesinden koparmış ve ana kitle klasik kaynaklarda belirtildiği gibi varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir.[861]

Bu teoriyi savunan Murphy-O'Connor tezini, Ölü Deniz Yazmaları ve Essenilerle ilgili literatürde uyuşan şu sekiz madde üzerine temellendirmektedir. Bunlar: 1- Kehanet ve astrolojiye olan ilgi; 2- bitkilerin ve taşların değerlerine merak; 3- Asur – Babille ilişkili kelimelerin ve 1QIsaiah'daki sözlerin doğru bir şekilde hecelenişi; 4- Babil eğilimli temaların varlığı; 5- Şam Dokümanındaki hukukî kuralların gentile bir bölgede yaşayan kişiler için tasarlanmış oluşu; 6- Josephus'un Essenilerin ırken Yahudi olduğunu belirtmesi; 7- Esseni öğretisi ve Koloseli sapkınlık arasındaki bağların, III. Antiyokus tarafından 2000 Yahudi ailenin Frigya'ya nakli ile açıklanması; 8- Babil'de Karailiğin kurucusu Anan ben David'in iki halakası ile Esseni öğretisi arasındaki bağ.[862] Bu noktalar nedeniyle O'Connor Essenilerin Babil kaynaklı olduğunu belirtmektedir.

Bu teoriyi Philip R. Davies de bir başka açıdan desteklemekte ve geliştirmektedir.

---

[860] Bu konu ile ilgili diğer kaynaklarda Essenilerin yerleşim yeri ile ilgili kesin bir bilgi verilmezken onların Yahuda bölgesinde tek yerleşim yerinde yaşadıklarından bahsedilmektedir.

[861] Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.100.

[862] Jerome Murphy-O'Connor, "The Damascus Document Revisited", SBLSP 1986, s.372.

Yukarıda zikredilen bütün bu verilerden sonra, şimdi de bunlara karşılık olarak zikredilenlere geçelim.

a) Qumran mağaralarından ele geçirilenler açıkça, Enoş ve benzeri yazmaların veya Jubileler Kitabının Esseniler tarafından kabul edildiğini ve onlar tarafından mühim bir şekilde değer verildiğini göstermektedir. Bu durum, Essenilerin 364 günlük güneş takvimini kullanmaları ile de delillendirilmektedir. Dahası pek çok eski gelenekler onlar tarafından kullanılmış ve kendi yazmalarında içerilmiş durumdadır. Ama, Şam Dokümanı 1:9 ve sonrasında geçen "yirmi yıl" ifadesi, MÖ 3. yüzyıl veya Sürgün döneminin hemen akabinde olabilecek herhangi bir "Esseni hareketi" ifadesini ihtimal dışı bırakmaktadır. Kendi başlarına bir grup olarak Esseniler, ataları kimler olursa olsun, tarih sahnesine ilk olarak MÖ 2. yüzyılın ortalarında çıkmışlardır.

b) Doğruluk Öğretmeni bütün Essenilerin kurucusudur; Esseni hareketi herhangi bir oluşumun ardılı değildir.

c) Şam Dokümanı ve Yorumlar, "yalancı kişi" ve takipçilerine karşı pek çok polemik içermektedir. Bu durum onların muhaliflerinin, Essenilerin başka bir kolu değil, Esseniler olduğunu ortaya koymaktadır.

F. Kudüs Kaynaklı Olduğunu İleri Süren Teori

Yukarıda sıraladığımız Qumran'da yaşayanların Esseniler olduğuna dair ileri sürülen tezlere karşı Golb da Ölü Deniz Yazmalarının Kudüs ile ilişkilendiren bir öneri getirir.

Qumran harabesinde bulunan kule, odalar, alametleri hala görülebilen güzel mimari, Ölü Deniz'e hakim konumu, buranın eski zamanlarda mükemmel bir askeri üs olduğunu ve MÖ 140-130 yılları sıralarında Hasmonlar idaresi altında mevcut mimari özelliklere göre yeniden yükseltildiği izlenimi vermektedir.[863] Golb, Qumran harabesinin bir kale olduğu ve bu şekilde kullanıldığı ile ilgili olarak I. Makkabiler isimli apokrif eserde geçen, Makkabiler devrimiyle kurulan Yahudi Devletinin yöneticisi olan Yonatan'ın memleketi olan "Yahuda'da kaleler yapmaya karar vermesi"[864] ifadesinde geçen kalelerden birinin de Qumran harabesi olarak bildiğimiz yer olduğu ve bu yerin MS 2. yüzyılda yazılmış olan Bar Kohba yazmalarında geçen Hasidim kalesi olarak tanımlanan yerle özdeşleştirildiğinden bahsetmektedir.[865] Bu itibarla burası bir kale görünümü almaktadır. Ona göre, genel olarak Ölü Deniz Yazmaları ile özdeşleştirilen ve Makkabilere, Suriyelilere karşı yaptıkları silahlı mücadelede dini yönden yardımcı ve destek olan Hasidim (takva sahibi veya dindar kişiler) mezhebinden dolayı bu mekan bu şekilde isimlendirilmiş olabilir. Ancak askeri ve siyasi rolü olmayan Hasidim mezhebi gibi bir mezhebi, askeri yönden son derece önemli olan bu mekana, son derece

---

[863] Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.16.
[864] "Yonatan geri dönünce ulusun yaşlı ve deneyimli kişilerini toplantıya çağırdı ve onlarla birlikte Yahudiye'de kaleler yapmaya karar verdi." (I. Makk. 12:35, **Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları**, ss.73-127.
[865] Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.36; Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.34.

önemli bu zamanda yerleştirmek, coğrafyanın içinde bulunduğu duruma uygun değildir. Bu nedenle burayı, Roma'ya karşı 66-70 yıllarında çıkarılan isyanda güçlü bir askeri birlik işgal etmiş olmalıdır.[866]

Bir diğer yönden bu mekanın Esseniler gibi manastır hayatı yaşayan kişiler tarafından işgal edilmemiş olduğu noktasına, keşişlerin ve diğer önemli mezhep üyelerinin yaşayacakları bir mekanın, bilginlerin, yoğun yazma çalışmalarının veya kitapları tensih etme işlemlerinin yapılacağı bir merkezin olmayışı da bu mekanın herhangi bir münzevi mezhebe ait olmadığını göstermektedir. Bu nokta, Pliny tarafından burada yaşadıkları belirtilen Essenilerin burada yaşamamış olduklarına yönelik çok önemli bir delildir.[867]

Hasmonlar zamanından, Qumran harabesinin Romalılar tarafından işgaline kadar burada herhangi bir sivil yerleşim yeri değil, aksine güçlü bir kale bulunuyordu. Hasmonlar veya onların siyasi takipçileri bu şekilde bir kaleyi, Esseniler gibi dini bir teşkilata bırakamazlardı. Dolayısıyla burası mevcut yönetimce, Ürdün nehrinin karşı yakasından veya Ölü Deniz'in karşı kıyısından gelebilecek düşmanlara karşı kullanılan bir kale olmalıdır.[868]

Ayrıca bu yerleşim yeri ve civarında ele geçirilen yazmalar, buralara, eğer herhangi bir zamanda Esseniler burada yaşamışlarsa, onlar tarafından gizlenmemişlerdir. Bu el yazmalarını buralara gizleyenler, MS 70'li yıllarda Kudüs'ün Romalılar tarafından kuşatılmasından önce, kendi özel kütüphanelerini Yahuda çölündeki uzak mekanlarda bulunan mağaralara saklayarak koruyan bazı zengin insanlardan kalan yazmalardır.[869]

Golb'un tezlerinden birisi de Qumran'da herhangi bir yazmanın kaleme alınmadığı, bu yazmaların dışardan buraya getirildiği yönündedir. Ancak diğer araştırıcılar bu yazmaların burada yazıldığını belirtmektedirler. Nitekim, Charlesworth'a göre, 4QM130 numaralı yazmada geçen veriler bu harabede bir yazma işleminin yapıldığını kanıtlamaktadır.[870]

Golb'un teorisi için en büyük desteklerden biri 3. mağaradan ele geçirilen Bakır Yazmadır (3Q15). Bu yazmada yaklaşık 64 değişik yerde saklanmış olan hazinelerden bahsedilmektedir. Bu hazinelerin toplam miktarı hesaplandığında yaklaşık 4630 talent[871] gümüş veya altın ve bazı başka önemli metal parçalar oldukları görülmektedir. Golb'e göre bu kadar fazla miktarda kıymetli eşyanın Qumran Harabesinde yaşayan insanlar tarafından biriktirilmiş ve bunların onlar tarafından kaydedilmiş olması mümkün değildir. Bu nedenle bu yazmada kendisinden bahsedilen bu hazinenin, ancak merkezi Tapınağın hazinesi olması ve MS 68 yılındaki Tapınağın yıkılması olayında hazineyi Romalılardan kaçırıp çeşitli yerlere saklayan kişilerin oluşturmuş olabileceği bir yazmadır. Bu nedenle

866 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, s.36.
867 Golb, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls?**, ss.36-37.
868 Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.97.
869 Golb bu ifadeleriyle bu yazmaların Kudüs orijinli olduğunu ve içeriklerinde taşıdıkları farklılıkların bu şekilde açıklanabileceğini düşünmektedir. Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.97.
870 Charlesworth, agm., s.95.
871 Bir talent Kitabı Mukaddeste 26400 kuruş karşılığına gelmektedir, ancak bu karşılığın yer ve zamana göre değişiklik arzettiği de göz önüne alınmalıdır.

Qumran Harabesinde yaşayan kişilerin mevcut siyasi ortamdan uzak bir şekilde yaşamaları mümkün gözükmemektedir.

Görüldüğü üzere Norman Golb'ün ortaya koyduğu bu hipotez, temelde, Qumran harabesinde yaklaşık MÖ 2. yüzyıl ile MS 68 yılları arasında yaşayan insanların Esseniler oldukları ve burada yerleşmiş olan Essenilerin bulunan yazmaları oluşturdukları şeklindeki, Qumran'da yaşayanların Esseniler olduklarına dair tezin belirli bölümlerini hedef almaktadır. Tezini dayandırırken Bakır Yazmaya fazla ağırlık vermekte ve diğer yazmaları göz ardı etmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz Golb'ün tezine çeşitli tenkitler ileri sürülebilir. Öncelikle, Üçüncü mağara (3Q) içerisinde iki adet Bakır Yazma, bir kayanın arkasında saklı olarak birbiri üst üste konulmuş bir vaziyette, diğer 14 adet yazma deri materyalin kalıntılarının uzağında bulunmuşlardır. Bu yüzden bu mağarada bulunan bu yazmalarla Bakır Yazma arasında hiçbir bağlantı yoktur. Açıkça anlaşılmaktadır ki bu mağara değişik insanlar tarafından bir saklama yeri olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra 3 numaralı mağara Qumran Harabesine 2 kilometreden daha fazla mesafededir.[872] Bu nedenle Norman Golb'un ileri sürdüğü Bakır Yazma ve onun Tapınağın yazması olduğuna dair olan temel tez, bu yazmaların Qumran harabesinde yaşayan kişiler tarafından saklanmış olabileceği gibi, başka kişiler tarafından da saklanmış olabileceği ihtimalini doğurmaktadır.

Golb'ün tezine yöneltilebilecek bir diğer itiraz şudur: 1Q, 2Q, 3Q ve 11Q isimli mağaraların Qumran harabesinden uzakta olduğu ve bu harabelerde yaşayan kişilerin ana kütüphanelerini saklama yeri olarak 4Q isimli mağarayı kullandıkları; çünkü bu mağaranın harabelerden yaklaşık olarak 50 metre uzakta olduğu; 5Q ve 6Q isimli mağaraların ise harabelerden batıya doğru sadece birkaç metre uzakta bulunduğu ve harabelere çok yakın olduğu; 7Q ve 10Q isimli mağaraların ise bu harabenin neredeyse bir parçası oldukları ve sadece bu yerleşim yerinden geçerek girildikleri bilinmektedir. Dolayısıyla, bu yerleşim merkezinde önceden yerleşenlerin dışında, burası Romalılar tarafından tahrip edilene kadar başka kişiler tarafından kullanılmış olması muhtemel değildir. Romalıların MS 68 yılında bu yerleşim yerini işgal ve tahrip etmelerinden sonra ise burasının herhangi bir kişi tarafından bir şey gizlemek için elverişli bir yer olmadığı açıktır.[873] Bu nedenle burasının zamanın dindar Yahudileri tarafından ne hazinelerini ne de kütüphanelerini saklamak için uygun bir yer olmadığı savunulmaktadır.

Bir başka açıdan, Qumran Harabesinin hemen yakınında bulunan ve 1100 veya 1200 adet mezardan oluşan mezarlığın varlığından hareketle de konuya bakabiliriz. Bu mezarlıktan elde edilen bulgulara göre buraya gömülmüş olan cesetler, Kudüs'te gömülen cesetlerin gömme şekillerine benzememektedir. Yani buraya gömülen cesetler, Yahudi adetlerinde bilinen bir şekilde gömülmemişlerdir. Qumran'da uygulanan defin şekli, bir mezarda bir ceset olacak şekilde kuzeye yönelik bir durumda uygulanmış olan defin şeklidir. Buradan hareketle, eğer Qumran'da yaşayanlar

[872] Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.98.

Kudüs'te bulunan merkezi Yahudi yönetimine bağlı askeri birlikler olmuş olsaydı, defnedilen cesetlerin Kudüs'te uygulanan defin şekline uygun bir şekilde gömülmeleri gerekirdi.[874]

Yine Golb'e yöneltilen bir diğer itiraz ise, bir diğer yanıt ise, Golb tarafından 3Q isimli mağaradan gelen Bakır Yazma üzerine aşırı bir vurgu yapılmış olmasına rağmen, bu mağaranın dışında bulunan diğer mağaralardan elde edilen bulgulara yeterince vurgu yapılmamış ve bu bulguların yeterince değerlendirilmemiş olmasıdır. Diğer mağaralardan ele geçirilen çanak çömlek kalıntıları ile 3Q isimli mağaralardan ele geçirilen kalıntıların Qumran harabesinde bulunan çömlek ocağında üretilenlere büyük benzerlikler göstermesi durumu Golb tarafından yeterince değerlendirilmemiştir. İşte burada, Qumran Harabesinde yaşayanlarla kullandıkları mağaralar arasındaki bu ilişki Golb tarafından yeterince ele alınmamıştır.[875]

Bundan başka, Bakır yazmalardan öğrendiğimiz kadarıyla bu yazmanın son pasajında, bu yazmanın başka bir yerde gizlenmiş olan başka bir yazmanın kısaltılmış bir şekli olduğundan ve bunun dışında yazma ve değişik hazineler içeren iki değişik saklama yerinden de bahsedilmektedir.[876] Fakat bulunan 11 mağarada ne Bakır Yazma'da bahsedilen diğer yazma olduğunu belirten bir ima vardır ne de yazmalar dışında herhangi bir hazine veya değerli eşya bulunmuştur. Bu nokta da Golb'un konuyla ilgili olarak ileri sürdüğü delillerde değerlendirmediği noktalardan sayılmaktadır.

Ayrıca, Esseniler tarafından kompoze edilmiş olmayan yazmalar pek çok Qumran mağaralarından gelseydi bile, bu buluntular yine de burada var olmuş olan tek düze bir kütüphanenin varlığından kaynaklanacaktı. Çünkü Qumran mağaralarından ele geçirilen yazmalar, zamanın diğer Yahudi grupları tarafından kompoze edilmiş herhangi bir yazma içermemektedir. Aksine bulunan yazmalar arasında daha önceden adı duyulmamış yazmalar vardır. Bu nedenle, eğer bu harabelerde yaşayanlar Kudüs yönetimince buraya konuşlandırılmış askeri nitelikli veya özel kütüphanelerini buraya gizleyen zengin kişiler olmuş olsalardı, bunların kütüphanelerinde Tapınağın kütüphanesinde bulunan eserler bulunmuş olacaktı. Halbuki mevcut durum böyle bir özellik arz etmemektedir.[877]

Bu konuyla ilgili bir diğer cevap ise, bu iddialarda bulunan yazarın mevcut Ölü Deniz Yazmalarının tamamından haberdar olmadığı şeklindedir. Yazmaların belirli bir kısmı iddianın yapıldığı zamanlarda yayınlanmamış olmasına rağmen, diğer yazarların, izinsiz olarak da olsa, ele geçirdikleri 4QMMT isimli yazma ve bunun dışında daha önceden haberdar olunan yazmalarda işlenen konulardan açıkça bir mezhebin varlığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu yazmaları Qumran

---

873 Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", ss.98-99.

874 Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", ss.99.

875 Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.99.

876 Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.99.

877 Stegeman, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.99.

Harabesi ile ilişkisiz bir hale sokmak ve Qumran mezhebi gibi bir mezhebin olmadığını söylemek, bulunan yazmalardan hareketle ortaya atılabilecek bir tez değildir.[878]

Yine konuyla ilgili olarak yapılan eleştirilerden bir diğeri Qumran Harabesinin coğrafi konumu ile ilgilidir. Bu harabenin coğrafi konumunun bir kalenin konuşlandırılabileceği bir yer olup olamayacağına verilecek yanıt, bu harabelerin mevcut konum itibariyle saldırıya açık bir yer oldukları, harabenin arka ve yan tarafından rahatça buraya saldırılabileceği, harabenin sahip olduğu su kanalının kapalı değil açık bir kanal olduğu dolayısıyla bu kanalın savunma için elverişsiz bir mahiyet arzettiği, yine bu harabeyi çevreleyen duvarlar, hem harabenin tamamını çevrelemedikleri hem de savunma durumu için elverişsiz olacak derecede ince olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktalardan yaklaşıldığında bu özellikler harabenin savunma için konuşlandırılmış olduğu düşünülen bir kale ile uyuşmaz özellikler arzetmektedir.[879] Ayrıca Charlesworth'a göre Golb'ün görmezden geldiği, Qumran yazmaları yaklaşık 3 asırlık bir sürede oluşturulmuş oldukları ve bu yazmalardan savaş içeriği taşıyan savaş yazmasının da bu sürenin yaklaşık son zamanlarında kaleme alınmış olduğu ile ilgilidir. Bu nedenle, bu uzun tarihi süreçten bakılınca, başlangıçta barışçıl özellikler taşıyan bu cemaatin zamanla, bu özelliklerinin savaşçı bir özelliğe dönmesi mümkün gibi gözükmektedir.[880] Bu nedenle Charlesworth'a göre bu özelliği Qumran cemaatinin tüm sürecine yaymak ve yerleşim yerine bir kale olarak bakmak uygun değildir.

Bir diğer eleştiri de mezarlıklarla ilgilidir. Golb'un iddiasında, mezarlıklarda bulunan kadın ve çocuk cesetleri bu mezarlığın sadece erkekler tarafından kullanılmamış olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle bulunan kadın ve çocukların cesetlerinin bir kalenin mezarlığında bulunmasının da kale için uygun bir durum olmadığı düşünülebilir.[881]

Bu ve benzeri nedenlerle genellikle 3Q isimli mağaradan ele geçirilen Bakır Yazma ve onun içeriğinin bir bölümü ile ilgili verilere dayanılarak yapılmış olan bu teori, kendisinin değinmemiş olduğu diğer veriler nedeniyle marjinal bir konuma itilmektedir.

G. Saduki Olduklarına Dair Tez

Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesi noktasında ortaya sürülen tezlerden biri de Sadukilerle ilgili olan tezdir. Buna göre Ölü Deniz Yazmalarının tamamını olmasa da belirli bir bölümünü bu mezhebin oluşturduğu, bu nedenle bu mezhebi kimliklendirirken bütün yazmalardan hareketle yapılan bir kimliklendirme yerine belirli noktalardan hareketle bir kimliklendirme yapılması daha doğru olacaktır.[882] Bu bağlamda Schiffman da Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesi noktasında Esseniler tezinin daha fazla ağırlığının bulunduğunu belirtmektedir.[883] Buna rağmen bu tezi savunanların başında Lawrence H. Schiffman gelmektedir. Schiffman'a göre Ölü Deniz Yazmaları

[878] Schiffman, "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", s.45.
[879] Schiffman, "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", s.46.
[880] Charlesworth, agm., s.96.
[881] Schiffman, "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", s.46.
[882] Williams, agm.
[883] Schiffman, "The Sadducean Origins of the Dead Sea Scroll Sect", s.39.

mezhebi üyeleri, ilk üyeleri Makkabi devriminden sonra şekillenen durumu kabul etmek istemeyen Saddukiler olmalıdırlar. Makkabiler, Zadok oğulları elinde bulunan Yüce Din Görevliliğini kendilerininkiyle değiştirmek suretiyle, Zadokitleri Hasmonların hüküm sürdüğü müddetçe ikincil bir pozisyona itmişlerdir. Bu duruma karşın Ölü Deniz Mezhebi, Kudüs'ü terkettikten sonra bile kendi liderlerine Zadok oğulları (Sons of Zadok) şeklinde hitap etmeye devam etmişlerdir. Bunlar, Hasmon din görevlilerinin idaresi altında Ferisilerin kendi görüşlerini Tapınağa hakim kılmalarını protesto eden Sadukilerdir.[884] Dolayısıyla bu kişiler Ölü Deniz Yazmalarını oluşturmuş olan kişilerdir.

Schiffman'a göre bu cemaatin oluşumu MÖ II. yüzyılda bölgede gelişen olaylarla uyum içerisindedir. Bilindiği gibi bu zaman diliminde Makkabi devrimi olmuştur. Bu devrimi hazırlayan sebepler IV. Antiochus'un (h. 175-164) bölgede yaptığı Helenleştirme çabalarıydı. Bu çabalardan hoşlanmayan Hasmon ailesi, MÖ 168-164 yıllarında hemen hemen bütün Yahudiler tarafından desteklenen bir devrim yaptılar. Yapılan bu devrimden sonra Yahudi din görevliliğinde bir kriz oluştu ve bu kriz Qumran mezhebinin oluşumu için doğrudan etkili olmuştur.[885] Çünkü bu devrim sonrası, Kral Süleyman'ın zamanından Hasmonlar ailesine kadar geçen sürede Tapınağın Yüce Din Görevliliği görevini üstlenen Zadok ailesinin yerini Hasmon ailesi almıştır. Bu Zadok din görevlileri Helenleştirmeye götüren devrime neden olan pek çok şeyi devam ettirmişler ve bu nedenle de bölgenin Helenistlerin işgaline uğramasına ve sonucunda da Makkabi Savaşlarının oluşumuna sebep olmuşlardır. Ancak bu dönemde, genelde Helenleşme izlenimi veren Zadokların aksine, eski geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan üyeleri de vardı. Devrim sonucunda ise, Zadoklar Yüce Din Görevliliği kontrolünü kaybettiler ve bu kontrolü Hasmonlar (Makkabiler) aldı. Devrimin akabinde MÖ 152 yılında Yahuda Makkabi, Selökid tahtının Suriye yetkilisinin yardımı ile Sukkot bayramında Yüce Din Görevliliği kıyafetleri içerisinde ortaya çıktı ve bu andan MÖ 63 yılında Romalılar gelinceye kadar yeni bir haneden ortaya çıkmış oldu.[886]

Makkabi devriminin başarılı olması bütün Yahudileri sevindirmiştir. Ancak bu devrim ele geçirdiği Tapınak ve onun idaresi ile yetinmedi; daha çok bağımsız bir Yahudi Devleti kurma fırsatı gördü ve bu amaca ulaşmak için Romalılarla çeşitli anlaşmalar yaparak mücadelesinde müttefikler aradı. Makkabilerin bu çabaları genel halk tarafından sevinçle karşılansa bile Zadok soyundan gelen eski Yüce Din Görevlileri, Hasmonların, Tapınağı ve Yüce Din Görevliliği makamını ellerinde tutmalarından çok hoşnutsuz idiler. Hasmonların bu edimlerine gösterilen tepki, Yahudi toplumunun muhtelif gruplara, bazı durumlarda mezheplere ayrılması ve hepsinin de siyasi olarak diğerlerine üstünlük isteği şeklinde ortaya çıkmıştır.[887] Bu bağlamda mevcut Yahudilikten kopmalar çeşitli ve çok sayıda mezhebin ve yeni görüşün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşte bunlardan biri de Qumran'a çekilmiş olan cemaattir.[888]

---

[884] Williams, agm.
[885] Williams, agm.
[886] Williams, agm.
[887] Williams, agm.
[888] Williams, agm.

Schiffman'a göre bu görüşü destekleyen materyali Ölü Deniz Yazmaları arasında bulmak mümkündür. Bu materyal içerisinde en çarpıcı olanı Bazı Torah Emirleri (4QMMT) isimli yazmadır. Bu yazma temel olarak (büyük ihtimalle) iki farklı görüş – mezhep arasındaki tartışmayı içermektedir. Bu tartışmalara göre 4QMMT'nin eski yazarı, mezhebin Kudüs'te bulunan Yahudi kurumlarından dini kanunlarda meydana gelen farklılıklar nedeniyle koptuğunu belirtmektedir. Buna göre eğer Qumran'a çekilen mezhebin haklı olduğunu bilen muhalifleri geri adım atarlarsa, Qumran'a çekilen mezhebin geri döneceği ifade edilmektedir.[889] Yine bir başka ifadede yazar, "[Biliyorsunuz ki] biz ana hal[kın ve onların bütün saf olmayan şeylerinin] bu konulara karışmaktan ve bu konuda onlarla karışmaktan ayrıldık. Ama siz bizim ellerimizde samimiyetsizlik, yanlışlık ve kötülük olmadığını biliyorsunuz". Williams'a göre buradan, bu metni yazanların Kudüs'teki görevli arkadaşlarına ve Hasmon liderlerine kendilerinin Tapınaktaki görevlerine dönebilmelerine izin vermeleri için bir uzlaşma aramakta oldukları çıkarılabilir.[890]

Bu yazmada geçen ifadeler değerlendirildiğinde, bunların Sadukilerin uygulamalarına benzediği görülmektedir. Bu uygulamalardan biri sıvı akıntıları ve sıvıları dökme konusundaki ritüel temizliği ilgilendiren bir konudur. Yazmada geçen ifadelere göre, "üst tarafta bulunan ve suyun kaynağı olan kap temiz ve alt tarafta bulunan kap temiz değilse ne olur? Eğer akıntı her iki kabı birleştirirse o zaman üst taraftaki kap da temiz olmaz" şeklindedir. Schiffman'a göre bu nokta, Sadukilerin uygulamasına işaret etmektedir. Bu noktada Sadukilerle ilgili ifade şu şekildedir: "Sadukiler şöyle derler: Biz sizden şikayetçiyiz ey Ferisiler, çünkü siz dökülmüş akıntıyı temiz kabul ediyorsunuz" (M. Yadayim 4:7). Kırmızı buzağı konusuyla ilgili kanunlar da Sadukilerin anlayışlarına göre açıklanır.

Bu noktalardan hareketle, Yüce Din Görevlisi makamında meydana gelen değişikliğin bu şekilde bir ayrılığa / bölünmeye sebep olduğu söylenebilir. Çünkü eski zamanlarda kurban ibadetinin doğru tutumu onların refahlarının teminatı idi. Çünkü, onlar kurban sistemini İsrail halkının Tanrıyla esas bağlantısı olarak görüyorlardı. Bu nedenle Eski Halakanın korunması ve böylece Tapınak ibadetinin ve Din Görevliliğinin temiz / saf tutulması son derece önemli idi. Çünkü onlara göre bu doğru gözetim vasıtasıyla Tanrı halkla bağlantı kurmakta, onları korumakta ve onları övmektedir. Bu nedenle Zadok din görevlilerinden eski usullere bağlı bir grubun Hasmonlar tarafından Tapınakta yapılan değişikliklere kızmış olması son derece doğaldır.[891] İşte bu nedenle eski usullere bağlı bir grup Saduki din görevlisi bu ortamdan uzaklaşarak inzivaya çekilmiş olmalıdır.

Schiffman'ın bu zamanla ilgili dayanaklarından birisi de Şam Dokümanında geçen 390 yıl ifadesini Nabukadnezar'ın Kudüs'ü 586 yılında işgalinden çıkararak 196 yılını bulması ve bu tarihten sonra 20 yıl ne yaptıklarını bilmez bir vaziyette dolaştıklarını ve sonra da Tanrı'nın onlar için bir Doğruluk Öğretmeni çıkardığını belirtir. Bu zamandan önce onlar lidersiz olarak bulunmaktaydılar ve

---

889 Williams, agm.
890 Williams, agm.
891 Williams, agm.

Doğruluk Öğretmeninin gelişi ile onların farklı yaşam tarzları başlamış oldu. Bu sıralarda biraz önce bahsettiğimiz 4QMMT bir uzlaşma aramak maksadıyla gönderilmiş ve Kudüs'teki Saddukileri ve Hasmon Yüce Din Görevlilerini ikna etmede başarılı olamayınca, mezhep ortaya çıkmış ve Kudüs'e dönme ve din görevliliğine katılmayı artık beklememişlerdir.[892]

Sadukiler tezini destekleyebilecek önemli bir nokta da, 1QS isimli yazmadaki bazı ifadeleri Vermes'in din görevlisi Zadok'un oğulları olarak çevirmesidir. Bu durum Sadukilerle Ölü Deniz Yazmaları arasında bir bağın olup olmadığı sorununu ortaya koymuştur. Çünkü böyle bir çeviri bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Ancak çeşitli mağaralardan ele geçirilen aynı yazmaların önceki örneklerinde bu şekilde ifadelerin bulunmaması, Ölü Deniz Yazmaları ile Sadukiler arasındaki ilişkinin bu cemaatin kuruluş dönemlerine değil sonraki dönemlere ait bir ilişki içerisinde olabileceği ihtimalini ortaya koymaktadır.[893] Sonraki döneme ait olduğu anlaşılan bu ilave, Sadukilerin, Qumran'daki cemaatin orijini ile ilişkisi olmadığını, böyle bir ilişkinin bir ara dönemi kapsadığını da ortaya koymaktadır.[894]

Yukarıda sıraladığımız Qumran Cemaatini oluşturan kişilerin Saduki oldukları yönündeki ifadelere şimdi de bunlara karşılık olarak ortaya konan cevapları değerlendirerek devam edelim.

Mişna, Tosefta ve Talmud tarafından kaydedilen rabbinik geleneklerin kodifikasyonu İkinci Tapınak zamanından en azından bir asır sonraki bir zamana aittir ve Qumran cemaatinin müteşekkil olduğu düşünülen Sadukiler ve Boethusianlar ise bu tarihlerden çok önce varlıkları bilinen gruplardır. Bu nedenle bunların arasını açıkça ayırt edebilmek mümkün değildir. Qumran'da rastlanan Halaka parçalarının, tarih olarak öncelik arz eden bu mezhepler tarafından kullanılıyor olmasına rağmen Esseniler Cemaati tarafından da biliniyor olması uzak bir ihtimal değildir.[895]

Sadukilere ait olanlar kadar Essenilere de ait olan pek çok halaka, hem Sadukilerin hem de Essenilerin, MÖ 2 yüzyılın ortalarında Yahudi din görevlileri zıt gruplara bölünmeden önce sahip oldukları, ortak geçmişlerinden kaynaklandığı için benzerlik arz edebilir. Aynı dinsel geleneğe sahip oldukları halde bu gelenekten ayrılan sadece Ferisilerdir ve Ferisiler Rabbilerden önceki halakayı dışladıkları halde Rabbilerle birlikte kendilerine has bir halaka uygulaması geliştirmişlerdir. Bu nedenle Qumran Yazmaları arasında Halaka'nın bulunması durumu, bu durumun yalnızca Sadukilere has olmadığı, Essenilerin de halaka kullandıkları için, yazmalar arasında halaka örnekleri bulmak, onların Saduki olduklarını temellendirmek için yeterli delil olarak kullanılamaz, denmektedir.[896]

H. Groningen Tezi

Ölü Deniz Yazmalarını anlama noktasında bir diğer bakış açısı, onları oluşturan kişilerin orijini ile ilgili olarak önceki teorilere göre daha kapsamlı bir teori sunduklarını ileri süren Florentino

---

[892] Williams, agm.
[893] Baumgarten, "Crisis in the Scrollery: A Dying Consensus", s.403.
[894] Baumgarten, "Crisis in the Scrollery: A Dying Consensus", s.403.
[895] Stegemann, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.106.
[896] Stegemann, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.106.

Garcia Martinez tarafından ileri sürülen ve Groningen'de yapılan bir konferansta tam olarak delillendirilmiş şekliyle telaffuz edilmiş olduğu için bu adı alan Groningen teorisidir. Bu teorinin ismi ile Ölü Deniz Yazmalarının bağlantısı yoktur. Sadece bu şehirde konuyla ilgili olarak düzenlenen bir konferans nedeniyle bu isim verilmiştir.

Bu teorinin temeli, Filistin apokaliptik geleneği içerisindeki Esseni hareketinin ideolojik orijinini antiochene krizinden önceye dayandırmasıdır. Diğer bir deyişle, Filistinin Helenleşmesi ve onu takip eden Makkabi devriminden önceye dayandırmaktadır. Buna göre Qumran cemaati Esseni hareketi içerisindeki bir ayrılıktan dolayı ortaya çıkmıştır ve bu ayrılığı hazırlayan ve Qumran cemaatinin kuruluşu ile sonuçlanan faktörleri tespit etmeye çalışmaktadır.[897]

Yukarıda belirttiğimiz bu tez şu noktalardan eleştirilmektedir:

Groningen tezi, neden sadece Philo ve Josephus'un Filistin'deki kasabalarda ve şehirlerde yaşayan pek çok Esseniden bahsettiğini açıklayabilir, ama ne Doğruluk öğretmeni ne de onun bağlılarının küçük grubu Ölü Deniz yakınlarındaki muhteşem inziva yerlerinde bu yazarlar tarafından bahsedilmemiştir. Ama Toplum Kurallarının içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla bu yazmanın sadece yerel bir topluluk için kaleme alınmadığı, aksine pek çok grubu hedeflediği açıktır. O halde, eğer Qumran cemaati, ana Esseni bünyeden ayrılıp kendi külliyatını oluşturmuş ise, bu külliyatın toplum Kuralları, Şam Dokümanı ve diğer metinlerde geçtiği üzere, sadece bir cemaati değil de birden çok cemaati hedefliyor oluşunun nasıl açıklanacağı sorunu cevapsız kalmaktadır.[898]

Bilindiği üzere yazmaların bulunduğu mağaralardan ele geçirilen ana yazma adedi, kırıntılar hariç tutulduğunda, yaklaşık 800 adet kadardır. Bu yazmalar sınıflandırıldığında, aralarında 25 adet Tesniye nüshası, 18 adet İşaya nüshası, 27 adet Mezmurlar ait nüsha, 15 adet Jübileler nüshası, 11 adet Toplum Kuralları nüshası, 10 adet Şam Dokümanı nüshası, bulunduğu görülmektedir ki bu nüshalar incelendiğinde aynı zamanda birden çok nüshanın tensih edildiği anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi eğer Qumran cemaati ana bünyeden ayrılarak kendine has yeni bir kütüphane oluşturmuşsa, az sayıda insan için bu kadar fazla miktarda nüshanın gereği nedir?[899]

Bir başka açıdan, Doğruluk Öğretmeni'nin Ölü Deniz Yazmaları cemaatini kurduğu yazmalar içerisinde geçen ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır. Fakat buna rağmen onun Qumran'da yaşadığına, hatta oraya hiç uğrayıp uğramadığına dair en ufak bir belirti bile yoktur. Yine arkeolojik bulgulardan anlaşıldığı kadarıyla Qumran Harabesi MÖ 2. yüzyılın sonlarına doğru yerleşilmeye başlanmıştır. Ama eğer Kötü Din Görevlisi olarak tanımlanan kişi Jonathan idiyse ve Doğruluk Öğretmeni ondan ayrılarak bir yerleşim yeri oluşturmuşsa, o zaman bu yerleşim yerinin Qumran'dan başka bir yer

[897] Martinez, Florentino Garcia – Barrera, Julio Trebolle, **The People of the Dead Sea Scrolls**, çev., Wilfred G. E. Watson., E. J. Brill Leiden 1995, s.77.
[898] Stegemann, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.103.
[899] Stegemann, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.103.

olması gerekmektedir.[900] Bu nedenle Groningen teorisinde Qumran olarak tespit edilen bu yerin, Doğruluk Öğretmeninin ana bünyeden ayrılarak çekildiği yer olarak belirlenebilmesi için gerekli ipucu yoktur.

I. Diğer Teoriler

Eisenman'a göre Doğruluk Öğretmeni İsa'nın kardeşi Yakup, onun karşıtı olan Kötü Din Görevlisi ise, Yakup'un liderliğinde İsa'nın getirmiş olduğu mesajı sürdürmek isteyen kişilere karşı mücadele eden ve bu mücadelesinde onlara karşı başarılı olan Pavlus'tur.

Eisenman'ın teorisini, Yeni Ahit'e ait bazı kitaplarla Ölü Deniz Yazmaları arasında bulunan uyuma dayandırmaktadır. Buna göre, Yakup'un mektubu ve diğer Yeni Ahit kitabının yazımının uyuşmaları gerekmektedir. Her ne kadar bazı uyuşan noktalar bulunsa bile, bilinmektedir ki Yeni Ahit'e ait kitapların çoğu Filistin dışında ve Yunanca olarak yazılmıştır. Bu nedenle Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit arasında doğudan bir etkileşimin bulunduğunu söylemek zordur.[901]

Yine Eisenman'ın teorisi de arkeolojik, paleografik ve kronolojik bilgilerle uyuşmadığı nedeniyle reddedilmektedir. Qumran'dan ele geçirilen yazmaları tespit ve tahkik etmek üzere kullanılan bu üç teknik sonucu elde edilen bilgiler, yazmaların ve bu mezhebin kuruluşunun Hıristiyanlık öncesi bir döneme uzandığını göstermektedir.

Cecil Roth, Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesinde başı çeken Esseniler tezine çeşitli açılardan karşı çıkmaktadır. Ona göre Qumran'da yerleşenler Esseniler değil Zealotlardır ve Zalotların Romalılarla yaptıkları mücadeleler sonucu Qumran yerleşim yeri Romalılar tarafından işgal edilmiş ve sakinleri buradan uzaklaştırılmışlardır.

Roth teorisini desteklemek için şu hususlara dikkat çekmektedir:

Philo, Pliny ve büyük oranda Josephus Essenileri celibatik olarak tanımlarlar, halbuki Qumran mezhebi açıkça celibatik değildir.

Esseniler ve Qumran mezhebi arasında pek çok farklılıklar vardır. Esseniler köleliği kabul etmemişlerdir, ama Qumran mezhebi köleliğe hoş bakmıştır. Esseniler hayvan kurbanını kabul etmemişlerdir; halbuki Qumran mezhebi onu kabul etmiş ve din görevlilerine özel bir hürmet göstermiştir. Esseniler yeminden kaçınmışlardır, Qumran mezhebi belirli durumlarda onu kural olarak kabul etmiştir. Esseniler arasında vaftizin yeniden hayat veren bir önemi vardır, halbuki Ölü Deniz Yazmalarında vaftizin Qumran mezhebi tarafından uygulandığına dair bir delil yoktur. Esseniler ortak mülkiyet uygulamışlardır. Qumran mezhebi de bu şekilde ancak sınırlı olarak bunu ifa etmiştir. MÖ 31 yılında meydana gelen depremden önce Qumran'ı işgal edenler muhtemelen depremden sonra da orada yaşayacaklardır ve geri dönmek için yaklaşık 31 yıl beklemeyeceklerdir. Eğer burayı MÖ 31 yılından önce işgal edenler Esseniler idiyse, o zaman Essenilerin buraya yeniden yerleşmeleri pek muhtemel değildir.

---

[900] Stegemann, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", s.103.

[901] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.110.

Pliny'nin ve dolaylı olarak da Josephus'un anlatıları, Essenileri düşmanlar yani Romalılar karşısında ilgisiz olarak tavsif etmektedirler. Eğer Esseniler Roma taraftarı Josephus tarafından numune-i imtisal olarak kabul ediliyorsa ve Pliny tarafından da bu şekilde takdir ediliyorsa, o zaman niçin merkezleri Romalılar tarafından işgal edilmiştir? Esseniler Pliny tarafından En Gedi'nin yakınlarıyla bağlantılı olarak konuşlandırılır. Niçin Pliny Qumran'a daha yakın olan ve daha iyi bilinen Jericho'ya olan bağlantısıyla tavsif edilmemiştir. Philo Essenilerin herkes tarafından örnek alındığından ve Filistin'in yöneticileriyle hiçbir mücadelelerinin olmadığından bahseder. Ölü Deniz Yazmaları ise, Qumran mezhebinin merkezinde Kudüs'ün otoriteleriyle olan mücadelelerini anlatır. [902]

Barbara Thiering'e göre, yazmalar, sadece Kitabı Mukaddeste bulunan bilgileri sorgulamakla kalmazlar aksine onda belirtilen bilgileri de geçersiz kılarlar. Ona göre İsa, Matta ve Luka'da geçtiği gibi Betlehem'de değil, Ölü Deniz Yazmalarının yazıldığı Qumran cemaatinde doğmuştur. Yine İsa haça gerilerek ölmemiştir. Aksine ona, yaralı haldeyken zehir verilmiş ve daha sonra yeniden canlanarak hayatının geri kalan kısmını bir manastırda geçirmiştir.[903]

Thiering'in ileri sürdüğü bu teze karşı ise, bu tezin Ölü Deniz Yazmaları ile birlikte ortaya çıkmadığı, aksine, yaklaşık 200 yıllık bir mazisi olduğu ve 18. yüzyılın sonlarına doğru, Karl Friedrich Bahrdt ve daha sonra Karl Henrich Venturini tarafından dile getirildiği ve son yüzyılda da Albert Schweitzer tarafından yinelendiğini; bu teoriye göre gizli bir grubun (onlara göre Essenilerin) İsa'nın vücudunu mağaralarından birine koydukları ve sonra da onun orada yeniden kendine geldiğini ve yaklaşık üç gün sonra da yürümeye başladığını belirtmektedirler.[904] Görüldüğü gibi bu teori Ölü Deniz Yazmalarından hareketle ortaya konan bir teori değil sadece Ölü Deniz Yazmalarından edinilen bilgilerin mevcut teoriye uyarlanmasından ibarettir. Charlesworth'a göre Thiering'in görüşleri Ölü Deniz Yazmalarının anlamı ile ilgili son derece spekülatif ve eleştirel yorumlar silsilesinde yerini almıştır.[905] Ölü Deniz Yazmaları ile yapılan sadece bu tezi desteklemekten ibaret gibi gözükmektedir.

J. L. Teicher'e göre Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan mezhep, İsa'nın Haça gerilmesinden sonra ortaya çıkan Ebiyonitler mezhebidir. Bilindiği gibi Ebiyonitler İsa'yı tanımış ve ona inanmış olan Yahudi kökenli kişilerdi. Bu kişiler hem İsa'nın getirdiklerine inanmakta ve hem de Yahudilikten gelen inançları uygulamaktaydılar. İşte bu kişiler, yukarıda Doğruluk Öğretmeni ile ilgili özelliklere sahip olan İsa'nın liderliğinde kurulmuş olan toplum üyeleriydiler ve onun ölümünden sonra da varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu insanları Kötü Din Görevlisi takip etmiş, onlara elinden gelen bütün kötülükleri uygulamış ve onlara son derece eziyet etmiştir. İşte bu eziyet ve kötü muamelelere maruz kalan topluluk Ebiyonitler olarak bilinen topluluktur. Bu topluluğun Ebiyonitlerle özdeşleştirilmesinde, Ebiyonitler isminin içerdiği "fakirler" anlamının Ölü Deniz Yazmaları içerisinde

---

[902] C. Roth, **The Historical Background of the Dead Sea Scrolls,** Oxford, 1958. Flusser'e göre Ölü Deniz Yazmalarının Zelotlarla özdeşleştirilmesin, bu mezhebin izolasyonvari bir tutum takınmaları ve barışçıl özellikleri nedeniyle mümkün değildir.

[903] Charlesworth, agm., s.95.

[904] Charlesworth, agm., s.95.

[905] Charlesworth, agm., s.95

çeşitli yerlerde karşımıza çıkması önemli rol oynamaktadır. Yazmalar içerisindeki bu noktalardan hareket eden Teicher, Qumran Cemaati ile Ebiyonitleri özdeşleştirmektedir. Ebiyonitler ileriki tarihlerinde, bölgenin Romalılar tarafından işgal edilmesi ile Ürdün nehri ötesine kaçmışlar ve daha sonra da Tapınağın yıkılışı ile birlikte ölümcül darbeyi alarak ortadan kalkmışlardır.[906]

Teicher'in bu teorisi arkeolojik, paleografik ve kronolojik bilgilerle uyuşmadığı noktasından eleştirilmektedir.[907]

Bu görüşler günümüze kadar geçerliliklerini sürdürmüş olan tezlerdir. Bunların yanı sıra diğer pek çok görüş de ileri sürülmüştür. Ortaya atılan bu görüşler, MÖ 5. yüzyıldan MS 8. yüzyıla kadar bölgede varlığı bilinen mezheplerden herhangi birine ait olduğunu ileri süren tezlerden oluşmaktadır. Bunlardan birisi, Solomon Zeitlin tarafından ortaya atılan Ölü Deniz Yazmalarının Karailere ait olduğu ile ilgili tezdir. Zeitlin'e göre bu yazmalar, MS 8. yüzyıllardan itibaren haklarında bilgi sahibi olduğumuz günümüzde de yaşayan bir mezhep olan ve Talmud'u reddederek tamamen Kitabı Mukaddesi kabul eden ve onun üzerinde yoğunlaşan Karailer mezhebine ait olan yazmalardır.[908] Ancak Zeitlin'in bu özdeşleştirmesi, yazmaların tarihlendirilmeleriyle ilgili çalışmaların MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arasında değişen bir süreç vermesi nedeniyle ihtimal dışı kalmaktadır.[909] Fakat bu tezler yeterli dayanaktan yoksun oldukları için yeteri kadar temsil edilememişler ve sadece varlıklarından bahsedilir bir hal almışlardır.

Essenilerin kimliklendirilmesi ile ilgili bir diğer teori M. Esed tarafından ortaya atılmış ve Essenilerin ilkelere en bağlı grubu olarak kabul ettiği Qumran cemaati mensuplarının Kehf Suresinde geçen mağara insanları ile özdeşleştirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre Qumran cemaati dünyadan tamamen çekilmiş, mücerred halde yaşayan insanlar olarak kabul edilmekte ve onların bu hallerinin zamanla insanların muhayyilesinde uyuyan insanlar olarak yer etmiş ve onların bu uyuma – manevi / ruhani görevlerini yerine getirme ameliyeleri bitince de uyanmış oldukları anlatılmaktadır.[910] Ancak bu görüşlerin bilimsel verilerle uyum içerisinde olmadığı ve yapılan özdeşleştirmenin bir varsayımdan öteye geçebilecek dayanağı olmadığı söylenebilir.

Birincisi Ölü Deniz Yazmaları cemaati savunulduğu kadar mücerret bir topluluk değildir ve bu konuyla ilgili veriler daha çok Pliny'nin ifadelerine dayanmaktadır. İkincisi, tapınak Yazmasındaki verilerden de görüleceği üzere, bu topluluk, bazı yazarların da savundukları gibi Kudüs'teki Tapınakla alakasını kesmemiş olabilir. Üçüncüsü, Kur'an'daki Mağara insanları ile Ölü Deniz Yazmaları içerisindeki verileri uzlaştırmak son derece zordur. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde uyku ile ilgili bir veri yoktur. Sadece bu insanlar mağarada ikamet etmişler ve orada yaşamışlardır. Bu durum zamanın içinde bulunduğu ve isyan eden kişilerin uyguladıkları bir savunma yöntemi idi. Bu nedenle onların

---

906 Yadin, Yigael, **The Message of the Scrolls**, s.186.
907 Yadin, Yigael, **The Message of the Scrolls**, s.187.
908 Schiffman, "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", s.38.
909 Schiffman, "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", s.39.
910 Muhammed Esed, **Kur'an Mesajı: Meal – Tefsir**, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1996, II., s.587.

mağaraları ile Kehf suresindeki mağara insanlarını özdeşleştirmek son derece zordur. Ayrıca bu insanların uyuyup uyanması gibi bir durum da yoktur. Yine bu uyuma ile ilgili benzerliği Esed, yorumlama sonucu uyuşturmaktadır. Yoksa literal olarak böyle bir uyum zaten yoktur. Bu nedenle bu noktada yorum açısından çeşitli sıkıntılar olabilir. Yine Qumran harabesi yakınlarında bulunan mezarlıkta pek çok cesedin bulunması ve bu cesetlerin içerisinde kadın ve çocuklara ait olanlarına da rastlanması böyle bir özdeşleştirmeyi uzak bir ihtimal kılmaktadır.

V. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARI VE ESKİ AHİT

A. MÖ İlk Yüzyıl'da Filistin ve Çevresi

Miladın ilk yıllarında Filistin ve çevresinde gelişen tarihi olaylara ilişkin bilgilerimiz son derece muğlak bir durum arzetmesi, günümüz insanı için taşıdığı önemin aksi yönde bir mahiyet arz etmektedir; yani çok önemli olmasına rağmen güvenilip dayanılacak bilgiler yok gibidir. Mevcut bilgiler de otantiklik sıkıntısı çekmekte ve şüpheyle karşılanmaktadır. Bu nedenle bu dönemle ilgili olarak verilebilecek sağlıklı bilgi çok azdır. Bu azlığın aksine, bu dönemde son derece önemli olaylar vuku bulmuştur. Hıristiyanlığın doğuşu bu dönemde olmuştur ve bu dinin kaynakları incelendiğinde, temelde Yahudi olan gövdenin farklı bir sürgünü olarak görülebilir. İşte bu nedenle bize bu dönemle ilgili bilgi verecek otantik kaynaklar son derece önem arzetmektedir. Yine, arz ettiğimiz gibi, bu dönem günümüz Yahudiliği için de son derece önemlidir. Günümüz Yahudiliğinin temellerini oluşturacak olan ortaçağ ilmi çalışmalarının temelleri bu dönemde atılmıştır. Özellikle Ferisiliğin bu dönemden itibaren atılan temelleri günümüzde canlı ve hayat doludur. Bu nedenle Ferisilikle ilgili olarak sağlanabilecek herhangi bir bilgi günümüz Yahudiliğini anlamak açısından çok önemlidir. Yine günümüzde ortadan kalkmış, ancak zamanında önemli misyonlar üstlenmiş olan bir çok mezheple ilgili olarak da bilgi noksanlığımız vardır. Dolayısıyla bu dönemle ilgili olarak bize otantik bilgi verebilecek kaynaklar son derece önem arzetmektedir.[911] İşte, böylesi bir döneme ışık tutan bu yazmalar, taşıdıkları bu önemden dolayı 20. yüzyılın en büyük keşfi sayılmışlardır.

Ölü Deniz Yazmaları ait olduğu dönemdeki çeşitli dinsel gruplar ve tarihsel olaylarla ilgili materyal taşımaktadır. Örneğin, Schiffman'a göre, biz 4QMMT isimli yazmada Ferisilerin Halakasına şahit olmaktayız. Buna göre Schiffman 4QMMT isimli yazmada ele geçirilen materyalin Talmudla uyuştuğunu ve bu durumun daha önceden Talmudun sıhhati hakkında ileri sürülen olumlu verileri kuvvetlendirdiğini belirtmektedir.[912] Bu durum ona göre Talmud'da tanık olduğumuz Rabbinik Judaizm'in tapınağın yıkımı sonrası bir olgu olmadığının, aksine Hasmonlar zamanında bile onlarla ilgili bilgiye sahip olduğumuzun ve bu durumun Rabbinik Yahudiliğin köklerini Hasmonlar zamanına kadar götürdüğünün bir delilidir.[913]

Aynı şekilde Ölü Deniz Yazmaları, Yahudi mezheplerinden Sadukilerle ilgili bilgiler de içermektedir. Nitekim, bu bilgileri, Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesinde savunulan tezlerden birisi olan Sadukilerle ilgili tez içerisinde işlemiştik.[914] Bundan başka, Schiffman'a göre 4QMMT isimli yazmada şahit olduğumuz 22 tane yasa Sadukiler hakkında Talmud'da verilen

---

[911] Bu konu ile ilgili olarak bkz. L. H. Schiffman, "Qumran and Rabbinic Halakhah", Shemaryahu Talmon, (ed.), **Jewish Civilization in the Hellenistic Roman Period,** JSOT Press, Sheffield 1991, ss.138-146; Joseph M. Baumgarten, "Recent Qumran Discoveries and Halakhah in the Hellenistic-Roman Period", Shemaryahu Talmon, (ed.), **Jewish Civilization in the Hellenistic Roman Period,** JSOT Press, Sheffield 1991, ss.147-159.

[912] Schiffman, "The Sadducean Origins of the Dead Sea Scroll Sect", s.44.

[913] Schiffman, "The Sadducean Origins of the Dead Sea Scroll Sect", s.44.

[914] bkz. Ölü Deniz Yazmaları – Esseniler İlişkisi başlıklı bölüm.

bilgilerle uyum içerisindedir.[915] Buradaki 22 adet yasa - bazı bilim adamlarınca bunların sayıları 2 adete kadar indirilmektedir - Sadukilerle özdeşleştirilmesi kabul edilmektedir. Her durumda da bu yazmaların belirli bir noktada Sadukilerle ilişkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında, Ölü Deniz Yazmaları bu zamanda bulunduğu düşünülen pek çok apokaliptik mezheple ilgili bilgiler de verebilecek mahiyettedir.[916]

Yazmalar Bar Kohba ile ilgili de önemli bilgiler taşımaktadır. Yahudiliğin önemli şahsiyetlerinden biri olan ve MS 132-135 yılları arasında Yahudilerin Roma'ya karşı verdiği II. bağımsızlık mücadelesine lider olarak imzasını atan Bar Kohba ile ilgili olarak sahip olduğumuz bilgiler sadece Yahudi kaynaklarından Talmud'da bulunmaktaydı.[917] Dönemle ilgili bilgi veren diğer Yahudi olmayan tarihçiler bu olaydan bahsetmemektedirler. Bu nedenle Bar Kohba'nın varlığı efsanevi bir karakter taşımaktaydı. Bu efsanevi karakter Murabbaat Vadisinden bulunan yazmalar arasında hem bizzat Bar Kohba tarafından hem de İsyan sırasında diğer insanlar tarafından yazılmış mektupları ve diğer çeşitli materyali içerdiği için, konunun tarihi gerçeklik olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Daha önceden Bar Kohba ile ilgili olarak tek kaynaktan haberdar olduğumuz bilgiler, bu keşiflerle birlikte ilk elden kaynaklarla da desteklenmiştir.

B. Eski Ahit'in Oluşum Sürecine Katkısı

Öteden beri, Yahudi Kitabı Mukaddesinin değişmediği, aslı gibi devam ettiği şeklinde bir iddia ileri sürülmüştür. Bu iddia, başta bizzat Yahudiler tarafından olmak üzere Josephus, Hexapla'nın hazırlayıcısı olan Origen ve Latince Vulgatı oluşturan Aziz Jerome tarafından da dile getirilmiş ve 18. yüzyılda başlayan Kitabı Mukaddes tenkidinin temelini oluşturmuştur. Ancak, bu inancı nesnel verilerle temellendirebilmek pek mümkün değildir. Çünkü elimizde mevcut olan Eski Ahit'e ait bilinen en eski İbranice örnekler, yukarıda değindiğimiz gibi MS 895 ile 930 yıllarına ait örneklerdir. Başka bir ifadeyle elimizde Milattan önce yazılmış olduğu söylenen Eski Ahit'e ait herhangi bir orijinal örnek veya nüsha bulunmamaktadır.[918] Bu nedenle Aydınlanma Çağında başlayan tenkit çalışmaları, elde bulunan metinlerin kesin bir tarih verememeleri nedeniyle kesin bir sonuca ulaşılabilmesine olanak vermemiştir. İşte bu durumda otantiklik ve kaynaklık açısından Ölü Deniz Yazmaları devreye girmektedir. Kaba bir şekilde MÖ 3. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasındaki bir dönemde oluşturulan bu yazmalar, içerisinde barındırdığı yaklaşık ¼ oranındaki 200 adet Kitabı Mukaddes'e ait yazmayla bu soruna, yaklaşık olarak da olsa, bir çözüm getirebilme veya, başka bir deyişle, bu zamanla ilgili olarak ufkumuzun biraz daha genişlemesine olanak vermiştir. İşte Ölü Deniz Yazmaları adı altında toplanan yazmalar vasıtasıyla MS 90 yılı dolaylarında toplanan Yamnia (Yabneh) toplantısı öncesini ve sonrasını belirli ölçüde ortaya koyabilme imkanına sahip olduk. Bu toplantıdan önce Kitabı Mukaddes'e ait yazmaların içinde bulunduğu durum özellikleri ve bu

---

[915] Schiffman, " The Sadducean Origins of the Dead Sea Scroll Sect", s.44.
[916] Schiffman, " The Sadducean Origins of the Dead Sea Scroll Sect",s.45.
[917] Mansoor, **The Dead Sea Scrolls**, s.163.

koyma imkanı vermiştir. Ayrıca Masoretik Metnin almış olduğu şekil ve bize ulaşan şeklinin sıhhati gibi noktalar da belirli bir ölçüde açıklık kazanabilir. İşte bu nedenle, bilim adamları Ölü Deniz Yazmaları adı verilen metinleri üç ana kısım altında incelemeye çalışmaktadırlar. Bunlar İbranice Kutsal yazmaların metinleri, bazı Kitabı Mukaddes metinlerinin gelişim seyri ve Kanonla ilgili konulardır.[919]

Ölü Deniz Yazmaları ile coğrafi olarak Ölü Deniz civarında bulunan mekanların tümünden ele geçirilen yazmaları, Qumran Yazmaları ifadesiyle de Ölü Deniz Yazmaları içerisinde merkezi konumda bulunan ve en otantik yazmaları oluşturan bu günkü Qumran harabelerinin civarındaki 11 adet mağaradan ele geçirilen metinleri kastetmekteyiz. Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Qumran civarından ele geçirilen yazmalarla Murabbaat Vadisi, Masada gibi yerlerden ele geçirilen yazmalar arasında sayısal, tarihsel ve biçimsel farklılıklar olduğudur. Qumran ve civarından ele geçirilen yazmalar, Rabbinik düzenleme neticesi oluşmuş yazmalara benzeyen Murabbaat Vadisi yazmaları ile farklılık arzetmektedir. Bu nedenle Qumran'ın güneyindeki yerleşim yerlerinden ele geçirilen Rabbinik düzenleme sonucu oluşmuş olan Masoretik Metne benzeyen yazmalar, geleneksel İbranice Kitabı Mukaddes'in ilk metniyle önemli bir farklılık göstermemektedir.[920] Dolayısıyla buradan ele geçirilen yazmalar Masoretik Metni destekler mahiyettedirler. Ancak buradan ele geçirilen metinlerin içinde bulunduğu bu durumla Qumran'dan ele geçirilen yazmaların içinde bulunduğu durum arasında bu noktada önemli farklılıklar vardır. Çünkü Qumran yazmaları ile Masoretik Metin arasında uyumdan çok farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığın bizi götürdüğü sonuç MS 1. yüzyılda bütün Yahudiler tarafından kabul edilmiş tek bir metnin olmadığıdır. Ancak Qumran'dan edindiğimiz bu izlenimin aksine, diğer yerlerden ele geçirilen yazmalardan anlaşıldığı kadarıyla, MS 1. yüzyıl bitmeden önce Ferisi çevrelerde bile olsa, diğerlerini bastıracak derecede otoriteye sahip olan İbranice Kitabı Mukaddesin düzenlenmiş metni belirlenmiş ve bu metin MS 70 ile MS 135 yılları arasında Yahudi toplumunda etkin olmuştur.[921]

Qumran'dan ele geçirilen metinlerse bununla büyük bir zıtlık arz etmektedirler. Bu metinler Rabbinik düzenleme sonucu standartlaşmış metinlere ait herhangi bir belirti göstermezler. Qumran'dan ele geçirilen Kitabı Mukaddes metnine ait örnekler, Rabbinik Düzenlemeden farklı metin tipleri içerdiği anlaşılan metin geleneğine ait deliller içermektedir.[922] Mesela Qumran yazmaları içerisinde biri uzun ve Masoretik metne benzeyen, diğeri de kısa olarak bulunan iki adet Yeremya fragmanına rastlanmıştır; yine birisi tarih olarak Perslerin hakim olduğu zamana ve diğeri Helenistik zamana ait Mezmurlar'a ait iki değişik metni, yine Daniel Kitabının tamamının tek parça olarak bulunduğu Daniel kitabına ait örnekler vardır. Genel olarak Kitabı Mukaddes metinlerine ait rastlanan

---

918 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.123.
919 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today,** s.121.
920 Frank Moore Cross Jr, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", Hershel Shanks, ed., **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, s.145; Mansoor, **age.,** s.28.
921 Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.146; Mansoor, **age.,** s.28.
922 Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.146.

örneklerde, bireysel okumalarda çeşitli değişiklikler, çeşitli gramer farklılıkları, muhtelif kelimeler, kelime, deyim ve bazı durumlarda paragraf atlamaları ve ilaveleri mevcuttur.[923] Buradan ele geçirilen, Kitabı Mukaddes'e ait pek çok değişik metin örneğinin değişik zamanlardaki yazımlardan kaynaklanan doğal bir oluşumun veya yerel bir gelişimin ürünü oldukları düşünülmektedir. Yoksa belirli bir zaman veya mekanda yapılmış kontrollü bir düzenleme, gözden geçirme veya toplama sonucu oluşturulmadıkları anlaşılmaktadır.[924]

Qumran Yazmalarının verdiği bir diğer önemli bilgi, bu yazmaların, sadece erken zaman metin geleneklerine dair delilller ortaya koymaları değil, aynı zamanda bu metinlerden ele geçirilen yazmaların Milattan öncesine uzanan diğer metinsel gelenekleri belirleyebilmemize ve onların taslaklarını (bunlara Septuagint'in örnekliğini yapan İbranice Kitabı Mukaddes, Samirilere ait Kitabı Mukaddes ve Masoretik Metin olarak bize ulaşan ve Rabbilerin tertip ettikleri Kitabı Mukaddesin orijini de dahildir) ortaya koymamıza olanak sağlayacaktır.[925] Dolayısıyla, Qumran'dan ele geçirilen yazmalar içerisinde, Pentateuch ve Samuel Kitabına ait üç değişik gelenek, özellikle Yeremya ve Eyüp kitapları başta olmak üzere, diğer kitaplarda iki değişik gelenek ve diğer pek çok kitapta da (İşaya ve Hezekiel gibi) sadece bir metinsel gelenek tespit edebilmek mümkündür. Bu durumda bilim adamları, erken bir zamanda çoğulcu bir durum arz eden metin şekilleri ile farklı metin gruplarını sınırlı sayıları ile ve birkaç asırlık bir zaman süresinde gelişen değişik metin geleneklerinin göreceli homojenliği ile karşı karşıya kalmaktadırlar.[926] Bu nedenle, Cross, "yerel metinler" önerisini ortaya atmaktadır. Buna göre, Pentateuch ve Samuel kitaplarında rastlandığı üzere, üç değişik metinsel grubun varlığı bu grupların MÖ 5. yüzyıl ile MÖ 1. yüzyıl arasında yavaşça Filistin, Mısır ve Babil'de geliştiğini göstermektedir. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde Qumran'dan ele geçirilen yazmalara egemen olan metin grubu ise, Filistin'e ait olan gelenektir.

Filistin metin grubuna ait olan en erken örnekler, Tarihler kitabının Pentateuch ve Samuel'den yapmış olduğu alıntılardır. Bu metin grubuna, ilk İbranice (Paleo-Hebrew) metinlerle yazılan Pentateuch parçaları ve sürgün öncesi İsrail'in eski milli yazısının bir türevi ile yazılmış yazmalar aittir. Bu metin grubu, Filistin'de olması nedeniyle, Samirilerin Pentateuch'unun düzenlenmesinde kullanılmıştır. Bu metin ya iki değişik okumanın aynı yerde birleştirilerek tek okuma gibi okunması veya sahife kenarına yada satır aralarına açıklayıcı notlar düşülmesi, sinoptik ilaveler (değişik kaynaklardaki paralel pasajlardan katılan okumalar) veya diğer yazma işlemleri ile ilgili delilller barındırmaktadır. Yazan kişinin hatalarından veya dalgınlığından kaynaklanan atlamalar çok azdır.[927]

İkinci metin grubu içerisinde ise, Pentateuch'un Samuel ve Kralların Yunanca versiyonu, Eski Yunanca Septuagint çevirisi ve Qumran'da İbranice el yazmaları içinde bulunan İbranice Yeremya el yazmasının kısa bir edisyonu dahildir. Bu grup, bazı noktalarda, Filistin metinlerine, özellikle Filistin

---

[923] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.146
[924] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.146.
[925] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.147.
[926] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.147.
[927] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.147

grubunda rastlanan ilk örneklere benzerlik arz etmektedir ve bu nedenle de Eski Filistin grubunun bir kolu addedilmektedir.[928]

Üçüncü metin grubu ise, orijini ile ilgili yer tam olarak belirli olmasa da Babil kaynaklı olarak adlandırılır. Bizim Ölü Deniz Yazmaları bulunana kadar Pentateuch ve Samuel kanalıyla bilgi sahibi olduğumuz bu üçüncü aile, Rabbinik Düzenlemenin temelini oluşturmaktadır. Pentateuch konusunda, az bir genişleme ve göreceli olarak çok az yeniden gözden geçirme ve modernleşme gösteren, muhafazakar ve sık sık ilk örnek olarak anlaşılan bir metin grubudur.[929]

Yukarıda sıraladığımız bu üç değişik metin grubundan anlaşıldığına göre, Qumran'dan ve Ölü Deniz çevresindeki diğer yerleşim yerlerinden elde edilen bulgular ışığında üç değişik metin grubunun var olduğunu söylemek mümkündür. Bu metin grupları, Rabbinik düzenlemeye örneklik eden metin tiplerini de içerecek şekilde, herhangi bir sistemli düzenleme ve tespit çalışması yapıldığına delalet etmemektedir.[930]

Qumran'dan ele geçirilen yazmalarda rastlanan bu farklılıkların aksine, Qumran'ın güneyinde bulunan Masada'dan ele geçirilen yazmalar, Masoretik Metinden farklılık arz etmezler ve sadece bir metin geleneğine aittirler. Buradan ele geçirilen yazmaların içinde bulunduğu bu durum, Rabbinik düzenleme olarak adlandırılan, sonraki asırlardaki Kitabı Mukaddes metinlerine örneklik edecek olan Rabbinik kontrol sonucu oluşmuş metin düzenlenmesi ile ilgili harici deliller ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu metinler, bu düzenlemeye ve bu düzenleme sonucu oluşmuş olan metinlere son derece yakınlık arz etmektedirler.[931] Metinlerin içinde bulunduğu bu durum, onların, MS 70 yılında Romalılar tarafından Tapınağın yıkılması ile sonuçlanan isyandan önce veya isyana kadar, Rabbinik Düzenleme sonucu oluşan İbranice Kitabı Mukaddes'in veya Ferisilerin otoriter metninin tespit edilmiş olduğu sonucunu çıkarmamıza neden olmaktadır.[932] Cross'a göre bu düzenleme sadece Birinci ve İkinci Yahudi İsyanları arasında, Ferisi grupların üstün olduğu dönemde, bütün Yahudi toplumuna hakim olacak şekilde varolmuştur. Bu dönemde, yani birinci ve ikinci Yahudi isyanı döneminde, Rabbinik Yahudilik ve onunla birlikte de Rabbinik düzenleme sonucu elde edilen metin varolmuştur.[933]

Cross'a göre Rabbilerin düzenlediği bu metin, Helenistik devrin sonlarında ve Romalılar döneminin başlarında gelişen/rastlanan metinsel krize bir cevap ve çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Cross, bu ifadeleriyle, Rabbilerin oluşturmuş olduğu Masoretik Metnin malum oluşum sürecine alternatif, belki bazı noktalarda muhalif bir oluşum süreci ortaya koymaktadır. Buna göre Makkabi Devriminin ortaya çıkardığı yeni ortam, Yahudileri son derece büyük bir sevince boğmuş ve çevredeki –Mısır, Suriye, Babil– Yahudilerin yeniden Filistin'e dönmelerine yol açmıştır. Filistin'e dönen bu gruplar yanlarında, kendilerine ait yerel Kitabı Mukaddes'e ait metinleri de getirmişler ve bu metinler

[928] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.148.
[929] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.148.
[930] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.148.
[931] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.148.
[932] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.149.
[933] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.149.

Filistin'de büyük bir karışıklığa yol açmıştır.[934] Buna ilaveten, bu değişik metinlerin kontrol dışı gelişimleri, hoşgörü sınırlarını aşmış ve halihazırda öğretisel ve kanuni ihtiyacın çözümlenmesi için otoriter bir metnin ortaya konulması ihtiyacını doğurmuştur. Tarihi kaynaklardan bildiğimize göre bu dönemde en azından Ferisiler, Sadukiler ve Esseniler şeklinde üç değişik gruplaşma vardır ve Qumran yazmalarının ortaya çıkışı ile bu bölümlenmenin üç adetle sınırlı kalmadığı anlaşılmıştır. İşte bu karmaşık ortamda, otoriter bir Kitabı Mukaddes metnine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaca binaen MS 1. yüzyılın ilk yarısında Rabbinik düzenlemenin ilan edildiği anlaşılmaktadır.[935]

Bu sıralarda MS ilk yüzyılın başlarında ünlü Rabbi Hillel'in Babil'den Filistin'e geldiğini görüyoruz. Onun gelişi ile Babil etkisi Kudüs'te bulunan dinsel otoriteye egemen olmuştur. Bu egemenlik ondan sonra talebeleri/ardılları tarafından da sürdürülmüştür. İşte bu noktada Hillel'in Rabbinik düzenlemenin gerisinde bulunan ilk rabbinik metinlerin seçimiyle sorumlu olduğunu görüyoruz. Bu nedenle, Rabbinik düzenleme tarafından seçilen Pentateuch ve Samuel metninin mevcut Filistin'e ait metinlerden ziyade, Babil kaynaklı metinlere yakınlık arz ettiğini görmekteyiz. Bu durum, Filistin'de Pentateuch ve diğer yazmalar için kullanılan erken İbrani yazı karakterleri (Paleo-Hebrew script) yerine, Filistin ve Sürgün'deki Yahudi toplumlarının kullandığı ortak yazı karakterlerini seçmesinden anlaşılmaktadır.

Cross'a göre, Rabbinik düzenlemede kullanılan esas unsur, mevcut metinlerin derlenmesi şeklinde değil, Babil'den Hillel'in getirdiği metnin, diğer metinlere tahakkümü ve sadece onun kabul edilmesi şeklinde olmuştur. Bu durum, Eski bir Filistin deyimindeki durumu yansıtır. Buna göre "İsrail Torah'ı unuttuğu zaman, Babil'den Ezra geldi ve onu yeniden oluşturdu; ve İsrail Torah'ı yine unuttuğu zaman, Hillel Babilonya'dan geldi ve onu yeniden oluşturdu".[936]

Ölü Deniz Yazmaları içerisinde bulunan Kitabı Mukaddes parçalarından ve bu parçaların değişik muhteva ve şekillere sahip olmalarından hareketle MÖ 70 yılından önce, bütün Yahudi çevrelerine hakim olan otoriter bir anlayışın olmadığını söyleyebiliriz. Bu tarihten önce, Ferisiler tarafından, Hillel aracılığıyla bir otoriter kanon tespit etme çalışması yapılmıştır. Bu çalışmanın Qumran'da bulunan mezhep veya yazmalarca tasdiklenmemiş olması, bu faaliyetin Qumran'da yaşayan Yahudileri de içine alacak şekilde bir kapsayıcılık veya genel kabul görmediği şeklinde yorumlanabilir. Yine bütün cemaatleri kapsayıcı bir kanonun olmayışı, İskenderiye'deki Yahudi toplumunun elinde de böyle bir metnin olmadığından çıkarılabilir. Buna göre MS 70 yılında Ferisilerin dışındaki Yahudilerin elinde bütün Yahudiler tarafından kabul görmüş bir metin bulunmamaktaydı. Bu ifade, Ferisilerin elinde böyle bir metnin bulunduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır. Cross'a göre, Ferisilerin elinde bu şekilde bir otoriteye sahip Kitabı Mukaddes metni vardı. Onlar bu metne,

---

[934] Qumran literatürü içerisinde rastlanan farklı metinlerin sebebinin, bu şekilde çevredeki ülkelerden Filistin'e gelmiş sürgündeki Yahudilerin yanlarında getirdikleri Kitabı Mukaddes metinleri olabileceği düşünülmektedir.

[935] Yunan düzenlemesine dair olan tarihte, Rabbinik düzenlemeye dair ipuçları bulmak mümkündür. Yukarıda Rabbinik Düzenlemenin olduğunu söylediğimiz tarihte, Hermenötik kurallarının, yani bir metni yorumlamada kullanılabilecek mantıkî prensiplere ilişkin kuralların da tespit edildiğini görüyoruz. Bu durum da Rabbinik Düzenlemeyle tarihen çakışmaktadır.

[936] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.151.

Hillel'in başlatmış olduğu kanonlaştırma sonucu sahip olmuşlardı. Bu nedenle MS yaklaşık 90 yıllarında Yabne'de toplanan ve Yahudilerce kabul gören İbranice Kitabı Mukaddes metninin kanonlaştırıldığı kabul edilen meclisin, aslında, bu şekilde bir kanonlaştırma faaliyeti taşımadığı anlaşılmaktadır. Bu meclisin amacı, Ölü Deniz Yazmaları sonucu elde edilen bilgiler neticesi, mevcut olan kanonlaştırılmış Kitabı Mukaddes metnine, kanonik özellikler taşıdığı düşünülen Eklesiasticus ve Neşideler Neşidesi'nin alınıp alınmadığını tartışmaktır. Buna göre bu meclis (toplantı) bu şekilde bir kanonik Kitabı Mukaddes ortaya koymamıştır. Çünkü bu şekilde bir metnin varlığı daha önceden bilinmektedir.[937] Bu toplantıda yapılan esas çalışma bu eserlerin mevcut kanonlara göre yerini tespit etmektir. Yine Yabne'de yapılan bu toplantı, bir meclis anlamı taşımamaktadır. Bu toplantı, sadece daha önceden bilinen, verilmiş kararların ortaya konulduğu, Eklesiasticus, Neşideler Neşidesi ve Esterle ilgili kitapların tartışıldığı bir toplantıdır. Ayrıca bu toplantıda Ben Sira kutsal kitap muhtevasından dışlanmıştır.[938] Yine Cross'un dikkat çektiği bir diğer önemli nokta, Yahudi tarihçisi Josephus'un Yabne'de yapıldığı söylenen toplantı veya meclisten hiç bahsetmemesidir.[939]

Cross'un iddialarını destekleme bağlamında öne sürdüğü bir diğer delili Kaige'de yapılan ve Septuagint'in oluşumuna yol veren düzenlemedir.[940] Cross'un ifadesine göre bu çalışma, mevcut Ferisilerin kanonlaştırdığı Eski Ahit'ten ziyade, bunun arkasında veya öncelinde bulunan Eski Ahit metinlerinden hareketle, Yunanca Eski Ahit metnini bu esaslara göre düzenlemek gayesine matuftur. Yani bu çalışma Rabbinik düzenlemeyi değil, bu düzenlemeden önceki metni esas alarak Yunanca metni düzenleme çabasındadır.[941] Bu düzenleme çalışması, bu tarihe kadar yapılmış olan Rabbinik düzenlemeden dışlanan Baruch kitabının ve daha uzun olan Daniel kitabının edisyonunu da içermektedir. Baruch ve Daniel'le ilgili bu durum, eğer bu kitaplar Rabbinik Düzenlemeye dahil edilmemişse, Kaige'de yapılan Eski Ahit'in Eski Yunanca metni ile ilgili düzenleme çalışması sonrası bu bünyeye nasıl dahil edilmişlerdir sorusunu gündeme getirmektedir. Bu nedenle, Rabbinik Düzenlemeye meyilli olduğu bilinen Kaige Düzenlemesinin, Rabbinik Düzenleme neticesi oluşan bu metinleri kendisinin de kullanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda konuyla ilgili genel bilgileri verdikten sonra, şimdi de Qumran civarındaki mağaralardan ele geçirilen yazmaların Kitabı Mukaddesteki sıralamasına göre haklarında kısa kısa değerlendirmelere yer verelim. Bunlardan Tekvin'in ikinci tapınak periyodunun sonlarına doğru tespit

---

[937] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.153.
[938] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.153.
[939] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.153.
[940] Kaige düzenlemesi, MÖ I. yüzyılın sonlarında yapılan sistematik Yunanca Kitabı Mukaddes düzenlemesidir. Theodotion ekolünün Kitabı Mukaddes düzenlemesi veya Kaige düzenlemesi olarak adlandırılır. Burada yapılan düzenlemede kullanılan İbranice metin, Ferisilerin tamamen oturmuş Kitabı Mukaddesi ile uyum içerisinde değildir. Kaige düzenlemesinin sadece Aquila tarafından gözden geçirilmişi Yunanca metni Rabbinik düzenleme ile tamamen uyum içerisinde olmuştur. Cross, "The Text Behind the Text of the Hebrew Bible", s.300.
[941] Cross, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", s.154.

edildiği anlaşılmaktadır. Bulunan yazmalardaki farklılıklar, önemsiz ve gayrı ihtiyari olarak yapılan değişiklikler olarak görülmektedir.[942]

Çıkışla ilgili olarak ise iki farklı örneğe rastlanmıştır. Masoretik Metinde bulunan bazı ifadelerin değişik örneklerine bu metinde rastlanmış olduğu için, Samirilerin Pentateuch'u fazla önemi haiz olmamıştır. Qumran'da bulunan yazmalar, hem Septuagint'in tercüme edildiği İbranice Kitabı Mukaddese hem de Samirilerin sahip olduğu Pentateuch'a yakın iki değişik örnek içermektedir ve bu durum Çıkış metninin iki farklı şekilde Yahudilik içinde var olduğunu göstermektedir. Yine bulunan metinlerden Samirilerinkine benzeyeni, Samirilere ait olan Çıkış metninde bulunan iki önemli özellikle ilgilidir. Bunlardan birincisi Gerizim Dağı üzerine bir sunak inşa edilmesi ile ilgili emrin bu dönemde bulunan ve Samiri Çıkış metnine yakınlık arz eden Qumran metinlerinde olmayışı ve Samiri metninde sistematik bir şekilde geçmiş zaman kullanılması ile ilgilidir. Bu durumda gelecek zaman kullanımı geçmiş zaman kullanımı ile sistematik olarak örneğin şu şekilde değiştirilmiştir: "Rabbin seçmiş olduğu yer / Rabbin seçeceği yer".[943]

Levililer kitabı ile ilgili olarak bütün Pentateuch için olduğu gibi, Cross'a göre, değişik metin gruplarına rastlanmıştır. Ulrich, bunu bir geleneğe delalet eden yazmalar olarak değerlendirmektedir.[944]

Sayılar metni ile ilgili olarak bulunan yazmalar da değişik edisyonlar içermektedir. Bulunan yazmaların içerikleri Samirilerinki ile uyuşan bazı geçmiş anlatımlara sahiptir, ama bu durum onun Samirilere ait olduğunu gösterecek derecede değildir. Sayılar ve Çıkış metinlerine ait İkinci Tapınak döneminde en az iki değişik geleneğe veya edisyona rastlanması, bunlardan birini (genişletilmiş olanı) Samirilerin alıp kendi inançlarına göre bazı küçük değişiklikler yaptıktan sonra, kendi Torahları olarak kullandıkları izlenimini vermektedir.[945]

Tesniye kitabı ise Qumran'da kullanılan son derece önemli ve popüler kitaplardan biridir.[946]

Yukarıda Pentateuchla ilgili olarak sıraladığımız bu beş kitabın dışında, diğer Kitabı Mukaddes kitaplarının da Ester hariç olmak üzere örneklerine rastlanmıştır. Yine Nehemya ile ilgili olarak da ayrı bir parça bulunamamasına rağmen, onun Ezra'nın bir kısmı olarak işlendiği düşünülmektedir.

Yuşa ile ilgili metin, birkaç adet Yuşa'ya ait olduğu düşünülen örnek içermektedir. Bu örnekler içerisinde 4Qjoshua bu kitabın değişik bir edisyonunu ortaya koyuyor gibi gözükmektedir. Buna göre, tam olarak kesin olmamakla birlikte metin, yeni girilen vaat edilen topraklardaki ilk

---

[942] Eugene Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", Eugene Ulrich ve James Vanderkam, eds., **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** (University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994), s.85.

[943] Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.86. Bu metnin Samiri metninde bulunuşu ve İbranice Kitabı Mukaddes ile çelişiklik arzettiği ile ilgili bilgi için bkz. Adam, age., ss.103-105.

[944] Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.86.

[945] Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.86.

[946] Bu kitap, Hıristiyanlık içerisinde kendisinden en fazla alıntı yapılan ve en fazla kullanılan üç Eski Ahit kitabından birisidir. Bu durum Hıristiyanlık ve Ölü Deniz Yazmaları arasındaki ilişkinin varlığını/yakınlığını bir kez daha gündeme getirmektedir.

sunağın inşa edilişini anlatmaktadır(4Qjoshua). Bu durum Josephus'un metinlerinde, konu ile ilgili olarak anlattığı, Yuşa'nın Ürdün nehrini geçip Ülkeye girerken hemen bir sunak inşa ettiği şeklindeki anlatısını desteklemektedir.[947] Ulrich'e göre, Masoretik Metindeki pasajın yerleşimi, Ebal Dağı çevresinde dolaşmayı anlatan garip bir durum arz etmektedir. Qumran'dan ele geçirilen metnin yaptığı katkı vasıtasıyla anladığımıza göre, 4Qjoshua ve Josephus olayı anlatmakta ve Masoretik Metin içerisindeki anlatım ise Samirilerle yapılan polemiğe bağlı olarak değişiklik arz ediyor gibi gözükmektedir.[948]

Samuel'le ilgili metne dair örnekler çok kompleks bir yapı arz etmesine rağmen, bu konu ile ilgili olarak bulunan metinler, mevcut 1. Samuel metninde bulunan çok önemli bir boşluğu doldurmuştur. Elde edilen keşifler neticesi, elimizde bulunan 1. Samuel 11'in başlangıcındaki ifadelerin eksiklik arz ettiği ve bunların bu yeni metinlerle uyumlu bir şekilde doldurulabileceği ortaya çıkmıştır. Bu eksiklik, yaklaşık beş altı satırlık bir yer kaplamaktadır. Bu durumun meydana gelişi, bilim adamlarına göre, metni yazan kişinin göz kaymasından kaynaklanmış olmalıdır. Bugüne kadar fark edilemeyen bu eksikliğin giderilmesi, Kitabı Mukaddesle ilgili son çalışmaları da içeren Gözden Geçirilmiş Yeni Versiyonu (New Revised Standard Version)' içerisinde, bu yerin, bulunan metinde geçtiği gibi doldurulmasına sebep olmuştur. Bu nedenle bilim adamları, bu versiyonu, Kitabı Mukaddes içerisinde yaklaşık 2000 yıldır kayıp olan bir pasajın ilave edilmiş olduğu Kitabı Mukaddes versiyonu olarak adlandırmaktadırlar.[949] Burada giderilen eksiklik şu şekildedir:

> *Ammon oğullarının Kralı olan [Na]hash, Gad oğullarını ve Reuben oğullarını fena surette sıkıştırdı ve onların tamamının sağ gözlerini çıkardı ve İsrail'de korku ve terör saldı. Ürdün nehrinin öte tarafında Ammon oğullarının Kralı Nahash tarafından sağ gözü çıkarılmamış hiç İsrail oğlu kalmadı; ancak yedi bin kişi [A]mmon oğullarım[dan kaçtı] ve Yabeş-Gilead'a girdi. Yaklaşık bir ay sonra*[950] Ammoni Nahaş çıktı ve Yabeş-Gileada karşı ordugah kurdu; ve bütün Yabeş ahalisi Nahaş'a dediler: Bizimle ahdet, ve biz sana kulluk ederiz. Ve Ammoni Nahaş onlara dedi: şu şartla sizinle ahdederim, hepinizin sağ gözünü çıkarayım da bütün İsrail'in üzerine bunu bir utanç edeyim. Ve Yabeş ihtiyarları ona dediler: Bize yedi gün ver de İsrail'in bütün sınırlarına ulaklar gönderelim; ve eğer bizi kurtaran olmazsa, o zaman sana çıkarız (teslim oluruz).[951]

Cross'a göre yukarıdaki parçada rastladığımız bu eksikliğin nedeni, mevcut metni kopyalayan kişinin göz kayması nedeniyledir. Kopyalayan kişinin gözü üst taraftaki *Nahash* ifadesinden alt tarafta bulunan ikinci *Nahash* ifadesine kaymış ve böylece de aradaki bölüm atlanmış ve daha sonraki kopyalar da bu atlama olan kopyadan çoğaltılmış olmalıdırlar.[952] Bu ilave edilen metinlerle ilgili

---

[947] Josephus, **Antiquities**, 5:20.
[948] Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.88.
[949] Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.93.
[950] 4QSam(a); Frank M. Cross, "Light on the Bible from the Dead Sea Caves", Hershel Shanks, ed., **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, s.161.
[951] I. Samuel 11:1-3. İtalik olarak yazılmış ifadeler Qumran yazmaları arasında rastlanan ve Kitabı Mukaddes metnini anlamamızı sağlayan metindir.
[952] Cross, "Light on the Bible from the Dead Sea Caves", s.161.

önemli bir nokta, bu metinde karşılaştığımız eksikliğin Josephus'un *Yahudi Kalıntıları*[953] isimli eserinde Qumran'da bulunan yazmadaki bilgiye benzer bir şekilde tamamlandığının görülmesidir. Cross'a göre bu durum, Josephus'un Qumran'dan ele geçirilene benzer bir Kitabı Mukaddes'e sahip olduğunu ve eserini yazarken bu Kitabı Mukaddes'ten yararlandığını göstermektedir.[954]

Yine bir diğer kitap İşaya kitabıdır. Bu kitabın örneklerinden anlaşılan, birçok noktada Septuagint'in varolan İbranice metni aynen tercüme ettiğini ortaya koymasıdır. Ve bu durum, Ulrich'e göre, Septuagintin taraflı ve yeni bir şeyler ilave ederek çevrilmediğini ortaya koymaktadır.[955] Ancak yine de 1952 yılında düzenlenen Gözden Geçirilmiş Standard Versiyon (RSV) üzerinde çalışan bilim adamları, Qumran'dan ele geçirilen İşaya yazması doğrultusunda bu versiyondaki İşaya metninde 13 küçük değişiklik yapmışlardır.[956]

Mezmurlarla ilgili olan yazmalar hem Qumran'da hem de Ölü Deniz'in diğer bölgelerinde en fazla rastlanan örneklerdendir. Bulunan Mezmurlar içerisinde en yaygın şekilde korunmuş olan ve en genişi 11 numaralı mağarada bulunan 11Qpsa isimli yazmadır. Bu yazma, hem Masoretik metinde bulunmayan dokuz kompozisyonu içerir ve hem de geleneksel Masoretik metnin düzeni ile uyum içerisinde olmasına rağmen, önemli ölçüde ondan ayrılan bir düzen ortaya koyar. Yukarıda geçen dokuz değişik kompozisyondan birisi İbranice Kitabı Mukaddesin Davud'la ilgili diğer bölümlerinde mevcuttur; dört tanesi Yunanca ve Süryanice Kitabı Mukaddes metinleri tarafından muhafaza edilmektedir ve geri kalan dört tanesi ise yazmalar bulunana kadar bilinmeyen Mezmurlardır. Bunlar Kitabı Mukaddes içerisindeki Mezmurlara (Davud'un kompoze ettikleri dışında) diğer Mezmurlar gibi kompoze edilmeleri yönünden benzemektedirler.[957] Şekil ve muhteva bakımından, Kitabı Mukaddes sonrası bir özellik arz eden ve Qumran'daki toplumun teolojisini yansıtan Şükran İlahileri (1QH) ile farklılık arz ettiklerinden dolayı, Qumran cemaatinin esas yazmaları arasında sayılmazlar. Bulunan bu Mezmur parçalarının bir diğer önemli özelliği, bu Mezmurların Tanrı peygamberane bilgiler vasıtasıyla Davud tarafından oluşturulduğunu ve böylece de vahiysel ve kutsal yazılara has bir karakter taşıdığını ortaya koymasıdır.[958]

Ölü Deniz Yazmaları içerisinde bugün sahip olduğumuz Eski Ahit yazmalarından, Ester dışında diğer bütün kitaplara örneklik eden yazma parçaları bulunmuştur. Bu durum Eski Ahit kitaplarının tarihi olarak yazılış, kullanılış veya varoluş zamanını tespit etmek bakımından önemlidir. Bu buluntular nedeniyle, Eski Ahitle ilgili olarak yapılan tarih tartışmalarına bir zamansal sınır getirebilme imkanı da belirli bir miktarda doğmuştur. Buna göre İbranîce veya Aramîce olarak rastlanan en eski Eski Ahit örneklerinin MÖ 2. yüzyılın başlarından sonra yapılmadığı

953 Josephus, **Jewish Antiquities**, 6:68-70.
954 Cross, "Light on the Bible from the Dead Sea Caves", s.162.
955 Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.90.
956 Jones, "Scroll Hype", s.30.
957 Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.90.
958 Ulrich, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", s.91.

anlaşılmaktadır.[959] Buna göre kanonlaşmış kitapların hiç birinin (Ester hariç) Makkabiler zamanından sonra olmadığını düşünebiliriz.

Ölü Deniz Yazmalarının Yahudiliğe yapmış olduğu katkılardan birisi de, Eski Ahit kitaplarında bulunan bazı noktalara açıklık getirmesidir. Ölü Deniz Yazmaları içerisinde bulunan bazı yazmalar, Eski Ahit koleksiyonunda bazı noktalarda muğlak kalan, fakat bu yazmalar bulununcaya kadar tam olarak bu muğlâklığın varlığının veya nedeninin anlaşılamadığı bazı yerler vardır. Bulunan bu yazmalar, bu konulara, bazı noktalarda açıklık getirebilecek mahiyet arz etmektedirler. Bu özelliği haiz olan yazmalar hem bulunan Eski Ahit'e ait yazmaların yoğun olarak bulunduğu 4 numaralı mağarada bulunan bazı açıklayıcı parçalardır, hem de bazı yazarlar tarafından Eski Ahit'in Pentateuch kısmının altıncı kitabı olarak kabul edilen Tapınak Yazmasıdır.[960] Biz burada Eski Ahit metnine getirilmiş olan bu açıklıkları belirli noktalarda ortaya koymaya çalışacağız.

Bunlardan en önemlisi Tapınak Yazmasıdır. Eski Ahit'te özellikle onun Torah kısmında muğlak kalan bazı noktalara açıklık getirdiği düşünülmektedir. Bu açıklıklardan biri tapınakla ilgili olan kurallardır. Bilindiği gibi tapınak, Yahudilikte merkezde bulunmakta ve diğer bütün dini, mali ve siyasi kurumlar bu merkez etrafında şekillenmektedirler. İşte Yahudilikte bu derece önemli olan tapınağın yapısı ve fonksiyonları ile ilgili ayrıntılı kurallar kutsal yazmalarda bulunmamaktadırlar. Mesela tapınakla ilgili olarak bir ifade Tesniye'de şu şekilde geçmektedir:

> Fakat Erdenden geçeceksiniz, ve Tanrınız Rabbin size miras olarak vereceği o diyarda oturacaksınız, ve çepçevre bütün düşmanlarınızdan size rahat verecek ve emniyette oturacaksınız o zaman vaki olacak ki, Tanrınız Rabbin kendi ismine mesken olarak seçeceği yere, size emretmekte olduğum her şeyi, yakılan takdimelerinizi, ve kurbanlarınızı, ondalıklarınızı, ve elinizin kaldırma takdimesini ve Rabbe adadığınız bütün seçme adaklarınızı oraya getireceksiniz.[961]

Burada görüldüğü gibi, İsrail oğullarından, çölden kurtuldukları vakit bir mesken, yani tapınak yapmaları istenmekte, fakat bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Yadin'e göre İsrail oğullarına çölde verilen en önemli görev olan, ve Tabernakl ve onunla ilgili şeylere dair ayrıntılı bilgiler verilmesine rağmen, tapınakla ilgili herhangi bir değinimde bulunulmaması çok önemli bir eksikliktir. Bu eksiklik Ölü Deniz Yazmaları arasında bulunan Tapınak Yazması (11QT) içerisinde geçen Tapınakla ilgili ifadelerle giderilebilir.[962] Yadin'e göre bu yazma Eski Ahit ve Rabbilerin

---

[959] Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.164.
[960] Tapınak Yazmasının tarihlendirilmesi ve genel olarak içeriği için bkz. Ölü Deniz Yazmaları Tapınak Yazması ile ilgili açıklamalar.
[961] Tesniye 12:11-12.
[962] Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", ss.98-99. Sonraki dönem Kitabı Mukaddes yazarları da bu eksikliğin farkına varmışlardır. 1 Tarihlerde bu konu ile ilgili şu ifadeler vardır: "Ve Davud, eyvanla evlerinin, ve hazinelerinin, ve yukarı odalarının, ve iç odalarının, ve kefaret yerinin örneğini oğlu Süleyman'a verdi; ve Rab evinin avluları için, ve çepçevre bütün odalar için Allah evinin hazineleri için, ve takdis olunan şeylerin hazineleri için ve kahinlerin ve Levililerin takımları için ve Rab evinin her hizmet işi için, … …, Ve Davud dedi: Bunun hepsi, bu örneğin bütün işleri, Rab tarafından bana yazı ile anlatıldı." (1. Tarihler 28:11-19). Yine Yadin, tapınağa olan ihtiyacın, bu yazma keşfedilmeden önce de hissedildiğini ve Rabbinik yazılarda Tapınakla ilgili bir yazmanın bulunuyor olmasının gerekliliğine değinildiğini de belirtmektedir.

bahsettiği yazmadır. Bu yazma Süleyman'a iletilen yazına olmayabilir; ancak bu yazmayı yazanların Süleyman'a iletilen yazmadan haberdar olduğu anlaşılmaktadır.

Tapınak yazmasının sağladığı bir diğer bilgi Kralla ilgili olan bilgilerdir. Tapınak Yazmasının yaklaşık olarak 4 sütunluk bir bölümü Kralla ilgili hükümlere ayrılmıştır. Bu nedenle bu parça, Yadin'e göre, "Kral'ın Torah'ı, Kralla ilgili Kanunlar, Kral'ın Yasası" olarak adlandırılabilir.[963] Bu parça Kralın evliliğine, savaş zamanında alınacak tavır ve hareketlere, Kralın savaştan alacağı ganimetin miktarına, Kralın danışma kuruluna, Kralın altında bulunan yönetim kurulunun durumuna, yani Kralla ilişkili konulara ilişkin bilgiler vermektedir.[964] Bütün bu bilgilere Kitabı Mukaddes'in herhangi bir yerinde değinilmediği görülmektedir.

İsrail oğulları daha çöl hayatını yaşarlarken, başlarına bir Kral atamakla emr olunmuşlardır.[965] Bu emrin yanı sıra Tesniye 17:18, 1 Samuel 8:11 ve devamında, "Kralın tahta oturduğu zaman Levililerin önünde olandan bu şeriatın bir nüshasını bir kitaba yazacağından" bahsedilmektedir. Buna göre Kralla ilgili bir kitap olmalıdır fakat bu kitap Eski Ahit metni içerisinde yoktur ve Tapınak Yazması bulunana kadar da hakkında herhangi bir şey bilinmemekteydi. Buradan hareketle Yadin bu kitaba ne olduğunu sormaktadır. Ona göre bu kitap veya ondan mülhem olarak oluşturulmuş olan Kralla ilgili bilgiler veren bu yazma böyle bir temele dayanmaktadır.[966]

Tapınak Yazmasının sağladığı bir diğer bilgi de, bayramlarla ilgili bilgilerdir. Tapınak Yazmasında, Eski Ahit'ten bildiğimiz bayramlara yenilerinin ilave edilmiş olduğunu görmekteyiz. Bayramlarla ilgili bu ifadeler, Tapınak Yazmasının uzun olan bir diğer bölümüdür. Bu bayramlar, mezhep üyeleri tarafından girilen veya Tanrıyla yapılan Yeni Ahit'e ait bayramlardır veya yeni kutsal günlerdir. Mesela Yeni Arpa Bayramı, Yeni Şarap Bayramı, Yeni Yağ Bayramı gibi bütün ilk mahsul ürünlerle ilgili bayramlarla Ağaç sunusu Bayramı, Ev Bayramı ve Kefaret günü gibi bayramlardır.[967]

Rabbilere göre tapınakla ilgili bilgilerin mevcut olduğu bir yazma vardır ve onlar bu yazmayı Tapınak Yazması *(megillat beth ha-mikdash)* olarak isimlendirmişlerdir. Buna göre bu yazma Musa vasıtasıyla Davud'a, ondan Yeşu'ya, ve peygamberlere intikal etmiştir. Bu konu ile ilgili Rabbinik eserlerde şu şekilde bir ifade bulunmaktadır: "*Övülmüş olan Kutsal'ın Musa'ya teslim ettiği ...., Musa'nın ... Yeşu'ya, ... ve Yeşu'nun Hakimlere, ve Hakimlerin Peygamberlere ve Peygamberlerin Davud'a ve Davud'un Süleyman'a naklettiği Tapınak Yazması.*" (Martin Buber, (ed.), Midrash Samuel, XV:3 (92); Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", ss.98-99.

963 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.99.

964 Bu konuyla ilgili olarak kralla ilgili bölüme bakınız.

965 Tesniye 17:14-15.

966 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", ss.99-100., Tesniye 17:18'de belirtilen "Ve Kral, Krallığının tahtına oturduğu zaman, o kendisi için bir kitapta bu kaunun kopyasını, Levili din görevlilerinin yükümlülüğünde olan şeyden yapacak ..." denmektedir. Bilim adamları bu kitabın bütün Tesniye olduğu görüşünü benimsemektedirler. Rabbiler ise bu kitabın başka bir kitap olduğunu düşünmüşlerdir. Tapınak yazmasında ise "kopya" ifadesi geçmemekte ve aynı ifade "O [Kral] Krallığının tahtı üzerinde oturduğu zaman, onlar (din görevlileri) bu kanunu onun için, din görevlilerinin elinde olan bir kitaptan yazacaklar" şeklindedir. Bu ifadeden sonra da "Ve bu kanundur" ifadesi ile pasaj bitmektedir. Yadin'e göre buradaki ifadeler, bu ifadenin Kralla ilgili ifadeler olduğunu ortaya koymaktadır. (Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.100).

967 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", ss.100-101. Bu konu ile ilgili olarak Ölü Deniz Yazmalarının İçeriği içerisinde Bayramlarla ilgili bölüme bakınız.

Yine aynı şekilde Pentateuch içerisinde çöldeki İsrail kamplarına ait ritüel temizlik sınırları çizilmektedir[968] Çöldeki kamplar için çizilen bu sınırlar Kudüs Tapınağına ve çöl kampı Kudüs şehrine nasıl uyarlanabilecektir. Bu konu ile ilgili olarak çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Buna göre şekilci Yahudiliğe göre şehir üç değişik kampa bölünmüştür: Tapınak (İlahi Kamp), Tapınağın çevresi (Levililerin Kampı), ve geri kalan şehir (İsrail Kampı).[969] Rabbinik Yaklaşıma göre ise en katı yasaklar Tapınağa, daha az katı olanlar tapınak çevresindeki alana ve geri kalan yasaklar ise bütün şehre uygulanabilir. Tapınak ve tapınakla ilgili bu hükümler, Eski Ahit metnine göre kesin bir şekilde sonuçlandırılamazlar, çünkü bu konu ile ilgili açık bir bilgi bulunmamaktadır. Yadin'e göre şehrin bu şekilde bölümlere ayrılmasını savunanlar, Tapınak Yazmasını uygulayanlara göre zamanın Reformcu Yahudileridirler. Tapınak Yazmasından elde ettiğimiz bilgilere göre ise bu konu açıklığa kavuşturulabilir. Bu yazma yukarıdaki bölümlendirmelerden hiç birini kabul etmez. Ona Göre Tapınak Şehri (Kudüs), çölde Tabernaklın kurulduğu yerde kurulan kampa eşittir. Dolayısıyla, çöl kampına uygulanan bütün kanunlar ve yasaklar tapınağın bulunduğu şehrin tamamına, yani tüm Kudüs'e uygulanmalıdır.[970]

Tapınak Yazmasının belirttiği bir diğer nokta ise tuvaletin şehre göre konumu ile ilgilidir. Tesniye'de, çölde kampın dışında, ihtiyaç gidermek için bir yerden bahsedilmektedir. Bu yerin şehir için uygulaması nasıl olacaktır? Bu soruya, Tapınak Yazması, bütün şehirde böyle bir yerin olmayacağı, bu yerin şehre mesafesinin ise 3000 kübit uzaklıkta olması gerektiğini belirterek cevap vermektedir. Buna göre Tesniye'deki bu ifade açıklık kazanmaktadır. Şehirde tuvalet bulunmaması ile ilgili bu kural, Kudüs şehrinde bulunan Esseni kapısının, Esseniler sadece şehir dışında ihtiyaç giderdikleri için olduğu ve onların Sebt günlerinde ihtiyaç gidermekten kaçındıkları belirtilmektedir. Bu yönüyle Esseniler ve Tapınak Yazmasındaki bu uygulama arasında paralellik olduğu anlaşılmaktadır.[971]

Bu buluntular tam olarak bütün kitabı veya kitapları içermiyorlarsa da, bir kitaba ait belirli bir parçanın varlığının bu kadar erken bir zamanda yazıya geçirilmiş olması, bilim adamlarını, o kitabın tamamının o anda yazıya geçirilmiş olduğunu düşünmeye sevk etmiştir. Bu itibarla, Pentateuch, Nebiler (özellikle 12 peygamber) ile ilgili yazmaların bu kadar erken bir tarihe ait örneklerine rastlanması, bu kitaplara yapılan daha sonraki ilavelerle ilgili iddiaların denetlenebilmesine imkan verecektir.[972]

C. Vaftizci Yahya

Bilindiği gibi Vaftizci Yahya'nın yaşadığı yöre ile Ölü Deniz Yazmalarının bulunduğu yöre Ölü Deniz Yazmalarının içeriği incelendiğinde, Vaftizci Yahya ile ilgili olarak Yeni Ahit ve

---

968 Tesniye 23:10-14.
969 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.102.
970 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.102. bazı durumlarda kamp herhangi bir şehirle veya bütün şehirlerle özdeşleştirilebilmektedir.
971 Yadin, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", s.103.
972 Cross, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies**, s.164.

Josephus'un eserleri vasıtasıyla sahip olduğumuz bilgiler arasında bir uyuşum olduğunu görürüz. Her ne kadar Vaftizci Yahya'nın öğretisi ile Ölü Deniz Yazmalarının içerikleri bazı noktalarda uyuşuyor olsalar da, yine de aralarında çeşitli farklılıklar da vardır. Vaftizci Yahya ile ilgili bilgi veren kaynaklar genelde Yeni Ahit ve Josephus'un eserleridir. Paradoks gibi görünse bile, Betz'e göre, bazı yönleriyle, Yeni Ahitte Vaftizci Yahya ile ilgili olan bilgilerin İsa ile ilgili bilgilerden daha açık olduğu görülmektedir.[973]

Ölü Deniz Yazmalarında Vaftizci Yahya ile ilgili açık bir ifade bulunmamaktadır. Bununla birlikte Vaftizci Yahya ile Qumran Cemaati arasında bazı ilişkiler olduğu, ancak bu ilişkinin belirli bir noktadan sonra koptuğu ve Yahya'nın bu noktadan itibaren kendi öğretisini geliştirdiği yönünde çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Buna göre Vaftizci Yahya, Qumran'da yetişmiş, Qumran'da yaşayan cemaatin görüşlerinden büyük oranda etkilenmiş ve belirli bir zamandan sonra daha geniş bir Yahudi kesimine hitap edebilmek maksadıyla Qumran'dan ayrılmıştır.[974]

Bu benzerlikler arasında hem Vaftizci Yahya'nın ve hem de Ölü Deniz Yazmalarının, Eski Ahit'ten alıntıladığı bir ifade zikredilebilir. Yazmalarda isim zikredilmemesine rağmen, Yeni Ahitte bu ifade ile ilgili kişinin Vaftizci Yahya olduğu açıklanmaktadır. Konu ile ilgili ifade şudur:

> Ve bunlar, bu kurallara göre İsrail'de Toplum'un üyesi oldukları zaman, adaletsiz insanların yerleşim yerinden ayrılacaklar ve çöle, orada O'nun yolunu hazırlamak için gidecekler, tıpkı yazıldığı gibi, 'Çölde ...[975] yolunu hazırlayın, Tanrımız için çölde dosdoğru bir yol yapın. (İşaya, 40:3)'. Bu yol Onun Musa vasıtasıyla emrettiği Kanun'un tedrisidir.[976]

Buradaki ifadelerin benzerlerine Yeni Ahitte de rastlamaktayız. Markos İncilinin girişinde, "Çölde çağıranın sesi: Rabbin yolunu hazırlayın, Onun yollarını düz edin, (İşaya 40:3) diye yazıldığı üzere, çölde vaftiz eden ve günahların bağışlanması için tövbe vaftizini vaz eyliyen Yahya geldi." (Markos 1:3) şeklindedir.[977]

Yine Vaftizci Yahya'nın yetişmesi ile ilgili olarak Yeni Ahit'in Luka İncilinde zikredilen, "Çocuk büyüyor, ruhta kuvvetleniyordu; ve İsrail'e görüneceği güne kadar çöllerde kaldı." (Luka 1:80), ifadesine göre Yahya, muhtemelen ebeveyni öldükten sonra çölde yaşayan Essenilerin yanında kalmıştır. Çünkü Yahya'nın çölde yalnız başına yetişmesinin imkansız olduğu açıktır. Yahya'nın Essenilerle olan bağlantısı ise, tarihi kaynaklardan Essenilerle ilgili olarak sahip olduğumuz bilgilerde, onların nesillerinin devamını, kendileri evlilik yapmamaları nedeniyle, evlilik yapan kişilerin çocuklarını kendilerinin yetiştirmesi sayesinde sağladıkları zikredilmektedir. Buradan hareketle, Vaftizci Yahya'nın da Esseniler arasında belirli bir yaşa ulaşana kadar durmuş ve Luka'da zikredildiği üzere belirli bir günde de İsrail'e görünmek üzere oradan ayrılmış olabileceği muhtemeldir.[978]

---

[973] Betz, agm., s.206.
[974] Betz, agm., s.206.; Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.106.
[975] Kitabı Mukaddes'teki İşaya kitabında bu noktalı yerler Tanrısal varlığın sıfatı ile (Rabbin) doldurulmuştur. Buradaki boşluk Tanrısal varlığa hürmeten boş bırakılmış olsa gerektir.
[976] Toplum Kuralları 8:13-15.
[977] Betz, agm., s.209.
[978] Betz, agm., s.209 ; Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.107.

Ölü Deniz yazmalarında geçen ifadelerle Vaftizci Yahya'nın öğretisi arasındaki bir diğer paralellik, temizlik anlayışlarındadır. Vaftizci Yahya'nın temizliği görünürde su ile vaftiz etme şeklinde olsa bile aslında, bu içsel temizliği sağlamaya yönelik bir vaftiz uygulamasıydı ve Yahya'nın çağrısını duyanlar hemen günahlarını itiraf edip ırmakta vaftiz olunuyorlardı.[979] Bu düşüncenin benzeri Ölü Deniz Yazmalarında da vardır:

> O mükemmeller arasında sıralanmayacaktır; o ne pişmanlıkla saflaşacaktır, ne temizleyici sularla temizlenecektir, ne denizler ve ırmaklarla kutsanacaktır, ne de herhangi bir temizleyici su ile temizlenebilecektir. O, daima pis, pis olacaktır. Çünkü o Tanrı'nın emirlerini küçümsediği müddetçe, Onun Konseyinin Toplumunda hiç bir talimat almayacaktır. Çünkü, insanın yolları ile ilgili doğru konseyin ruhu vasıtasıyla, onun bütün günahları tükenebilir ve o hayatın nurunu tefekkür edebilir. O bütün günahlarından, kendisini Onun hakikatiyle birleştiren ruh vasıtasıyla temizlenecektir, ve onun günahkarlığı dosdoğruluk ve mütevazilik sayesinde tükenecektir.[980]

Görüldüğü gibi burada Yahya'nın insanları su ile vaftiz etmenin ötesinde çağırdığı tövbe vaftizi arasında büyük benzerlik vardır.[981]

Vaftizci Yahya ile Qumran Cemaatinin kurucusu olan Doğruluk Öğretmeni arasında eğitim açısından da büyük benzerlikler vardır. Bilindiği gibi Doğruluk Öğretmeni yüksek dereceli bir din görevlisi idi ve daha sonra Kötü Din görevlisi tarafından zulme uğraması sonucu, bu gün Qumran olarak bildiğimiz yere çekilmişti.[982] Aynı şekilde Vaftizci Yahya da babası bir din görevlisi olması nedeniyle, din görevlisi idi. O da, Doğruluk Öğretmeni gibi Kudüs'teki dini otoriteye karşı tavır alarak, taraftarları ile birlikte ayrılmıştı.[983]

Yine hem Doğruluk Öğretmeni ve hem de Vaftizci Yahya peygamberdiler.[984] Ve her ikisi de tapınaktaki din görevlileri tarafından uygulanan temizlik kurallarına ve din anlayışına karşı çıkmışlar; bu kişiler tarafından uygulanan dini görevleri yeterli görmeyerek, dini görevlerini yeterli derecede uygulayabilecekleri, mevcut hakim dini otoritenin ulaşamayacağı yerlere çekilmişlerdi. Bunlardan Doğruluk Öğretmeni, Qumran olarak bildiğimiz yere çekilmiş ve zamanın sonunun gelip yeni bir sürecin başlamasını beklemek için orada yaşamını sürdürmüştür. Aynı şekilde Vaftizci Yahya da çölde göklerin melekutunun yakınlığını vaaz ederek dolaşmıştır.[985]

Yine Vaftizci Yahya ile ilgili olarak İncillerden öğrendiğimiz kadarıyla, yeme ve içme bakımından onun, kendi zamanındaki toplumda yaygın olan adetlere uygun olarak yaşamadığını görmekteyiz. İncillerden öğrendiğimiz bilgiler onun asketik bir yaşam sürdürdüğünü belirtmektedir.[986] Vaftizci Yahya'nın bu davranışı ile, asketik bir yaşam yaşamak için Qumran'a çekilmiş olan cemaatin yaşamı arasında da paralellik olduğu aşikardır.

---

979 Markos 1:4-5.
980 Toplum Kuralları 3:3-8.
981 Betz, agm., s.209.
982 Habakuk Yorumu 2:8.
983 Betz, agm., s.210.
984 Habakuk Yorumu 2:8; Markos 11:32; Matta 21:26; Luka 20:6.
985 Matta 3:2.

Vaftizci Yahya ile Ölü Deniz Yazmaları arasında paralellikler yanı sıra çeşitli zıtlıklar da vardır. Bu zıtlıklardan ilki Yahya'dan bahseden Yeni Ahit ve Josephus'un, Yahyanın Esseni olduğunu zikretmemeleridir. Her ne kadar, Yeni Ahit literatürü Esseni mezhebi gibi bir mezhebi tanımıyor olsa da hem Essenilerden hem de Vaftizci Yahya'dan bahseden bir diğer tarihi kaynak olan Josephus, Yahya'nın Esseni olup olmadığına değinmemektedir.[987]

Yine Vaftizci Yahya ile ilgili bir diğer özellik onun mevcut otoriteye karşı çıkışıdır. Onun bu durumu, klasik kaynaklardan hakkında malumat sahibi olduğumuz Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları cemaati ile arasında bu noktada bir ayrılık olduğu izlenimi vermektedir.[988] Bu durum Ölü Deniz Yazmalarının içeriğinden, tarihi kaynaklarda Essenilerle ilgili olarak verilen malumattan fazlasını bu cemaate ait değildir diye çıkardığımız zaman mümkün olacaktır. Bununla birlikte, tarihi kaynaklarda verilen bilgilerin, yeni buluntular tarafından denetlenmesi ve aralarında bulunan farklılıklar ve tenakuzlar her iki kaynağın da sıhhatini sorgulayarak incelediğimizde muhtemelen kalkacaktır. Mesela Ölü Deniz yazmalarını Essenilerin kullandığı hakiki kutsal metinler olarak ele alırsak ve bu metinlerde geçen bilgileri Essenilerle ilgili olarak verilen bilgileri değerlendirmede kullanırsak Essenilerle ilgili olarak önceden sahip olduğumuz bilgiler değişecektir. Bu bağlamda Esseniler tanımımızın değişmesi gerekmektedir. Biz bu çalışmamızda Essenileri Ölü Deniz Yazmaları doğrultusunda, haklarında önceden tarihi malumata sahip olduğumuz Essenilerle ilgili bilgilerimizin tashihine imkan veren metinler olarak kabul ediyoruz. Bu bağlamda da Essenilerin mevcut otoriteye tamamen sessiz kalmadıklarını ve belki Yahya gibi aynı tavrı ortaya koymuş olduklarını belirtmemiz gerekmektedir.

Vaftizci Yahya ile Esseniler arasında uyum bulunduğu düşünülen bir diğer nokta, hem Vaftizci Yahya'nın[989] hem de Essenilerin hayvan kurbanı sunmadıkları, bunun yerine dua, samimiyet ve tevbe ile sunularını ifa ettikleri şeklindedir. Bu konu ile ilgili temel dayanak Essenilerle ilgili tarihi kaynaklarda geçmekte ve Ölü Deniz Yazmalarında, Toplum Kurallarında geçen bir ifade ile de desteklenmektedir. Toplum Kurallarında geçen bu ifadenin, mezhebin tüm teolojik telakkilerini kapsayıp kapsamadığı tartışılmaktadır. Bunun yanı sıra, mezhebin ibadî yönü ile ilgili diğer bir yazma olan Tapınak Yazması yukarıda da bahsettiğimiz gibi, nasıl canlı kurban sunulacağı ve bu kurbanların zaman ve zemine göre niceliği ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu bağlamda Vaftizci Yahya ile Qumran Cemaati arasında canlı kurban sunmama açısından öne sürülen paralellik de tartışılır olmaktadır.[990]

Qumran Cemaati ile Vaftizci Yahya arasındaki bir diğer farklılık, Vaftizci Yahya'nın öğretisini bütün Yahudilere yönlendirmiş olmasının aksine, Essenilerin öğretilerini sadece belirli bir kesimle sınırlamaları ve kurtuluşa ulaşacak olanların, sadece kendilerine tabi olanlar olduklarını iddia etmeleridir. Bilindiği üzere Vaftizci Yahya, öğretisini ulaştırdığı insanlar arasında fark

---

986 Matta 11:18; Markos 1:6.
987 Josephus, **The Life of Josephus Flavius**, 2:10-12
988 Betz, agm., s.212.
989 Markos 1:4.
990 Betz, agm., s.211.

gözetmiyordu.[991] Onun yaptığı, insanların günahlarını itiraf etmelerini sağlamak, onları vaftiz etmek ve daha sonra da ait oldukları dünyaya geri göndermekti.[992] Bu durum onun tarafından, Herod'un otoritesini yıkmaya yönelik çok büyük bir tehdit olarak algılanmış ve Herod da onu hapsettirmiştir. Vaftizci Yahya'nın bu anlayışının aksine Esseniler kapalı bir dini topluluk anlayışı uygulamışlar, belirli bir merkeze çekilerek orada kurtarıcının gelmesini beklemişler ve kendileri dışında olanlara kurtuluş yolunu kapamışlardır. Buradan hareketle Vaftizci Yahya ile Esseniler arasında, misyon açısından bir farklılık olduğunu ifade edebiliriz. Buna göre, Essenilerin tek ilgileri kendi kurtuluşları olan kapalı bir azizler topluluğu iken, Vaftizci Yahya bütün halkla ve onların tamamının kurtuluşu ile ilgilenen bir peygamber görünümü çizmektedir.[993]

Bununla birlikte Essenilerle ilgili olarak sahip olduğumuz tarihi bilgiler bizlere, monastik bir yaşam süren Essenilerin dışında, şehirlerde ve diğer yerleşim yerlerinde normal insanlarla birlikte yaşayan Essenilerin de var olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra Esseni peygamberlerin toplumla ve üst düzey yöneticilerle, hatta Krallarla bile rahatlıkla konuşabilecek seviyede oldukları ve onlara pervasızca düşüncelerini veya kehanetlerini söylediklerini de bilmekteyiz.

Yukarıda anlattıklarımızdan hareketle, Ölü Deniz Yazmalarının Vaftizci Yahya ile ilgili bilgilerimizde fazlaca bir değişiklik yapmadığı görülmektedir. Onun ne Esseni olduğunu ne de olmadığını söyleyebiliriz. Ancak tarihi kaynaklar, Essenilerle Vaftizci Yahya arasında çok yakın benzerliklerin olduğunu ortaya koymaktadır.

---

[991] Markos 1:5; Matta 21:32.
[992] Betz, agm., s.213.
[993] Betz, agm., s.213.

VI. BÖLÜM: ÖLÜ DENİZ YAZMALARI VE HIRİSTİYANLIK

Ölü Deniz Yazmaları tarih olarak Yeni Ahit'in doğmuş olduğu bir zamanda ve aynı coğrafyada yaşayan kişiler tarafından ortaya çıkmış olması nedeniyle, Hıristiyanlığın orijini ile ilgili de önemli bilgiler verebilecek bir mahiyet arzetmektedir. Ölü Deniz Yazmaları Özellikle Hıristiyanlığın doğduğu bölgenin dini yapısı, inançsal özellikleri, Hıristiyanlığın bir din olarak ortaya çıkışını hazırlayan etmenler ve Hıristiyanlık literatürü içerisinde aşina olduğumuz bazı önemli ifadeleri içermektedir. Bu ifadeler, Hıristiyanlığın orijini, İsa ve İsa'nın Esseni olup olmadığı tartışmalarına getireceği açıklık, Hıristiyanlığın bağımsız bir din mi yoksa Yahudiliğin bir devamı mı olduğu şeklindeki tartışmalara ilişkin dikkate değer bilgiler vermektedir. Bunların yanı sıra yapı olarak Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit arasında pek çok paralellikler de bulunmaktadır.

Yeni Ahit'in arka planı Yahudiliğe dayanmaktadır ve bu durum Hıristiyanlığı anlama noktasında pek çok konunun kolaylıkla ve kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesine olanak sağlayacaktır. Yeni Ahit'in ortaya çıkmasını sağlayan bu arka plandan başka faktörler de vardır ve bu faktörleri incelemek için Yahudilikle ilgili bilgiler yeterli değildir. Yeni Ahit'i etkileyen bu farklı kaynaklar, genelde politik olarak bölgede var olmuş olan İran ve Helen kültürünün bölge üzerinde olan dini ve siyasi etkisi olarak belirtilebilir.[994] Bazı gnostik unsurların Yeni Ahit içerisindeki varlığı da bu noktada yeniden değerlendirilebilir bir mahiyet arzetmektedir. İşte Yeni Ahit'in barındırdığı bu İran ve Helen kaynaklı özellikler, Rabbani kaynaklardan ziyade Ölü Deniz Yazmaları ile paralellikler arz etmektedir. Yeni Ahit'te tespit edilen bu Yahudilik dışı etkenleri, bölgede o zamanda var olan bir Yahudi mezhebi tarafından temsil ediliyor olarak bulmak, bu etkenlerin Hıristiyanlığın şekillenmesinde ne derece etkili olduğunu daha kolay anlamamıza olanak sağlayacaktır. Bu durum Ölü Deniz Yazmalarının konuyla ilgili olarak ufkumuzu açabileceği bir diğer konudur.

Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışırken öncelikle şunu ifade etmemiz gerekiyor: Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık arasında açıktan bir ilişki olduğunu belirten herhangi bir belge elimizde yoktur. Örneğin, Ölü Deniz Yazmaları içerisinde İncil'le ilgili herhangi bir bölüm veya parça bulunmamıştır. Bununla birlikte bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar herhangi bir doğrudan bağlantıdan ziyade, metin içerisinde geçen ifadeler arasında bulunan benzerlikler üzerine temellendirilmektedir. Ancak 7Q isimli mağarada bulunan bazı fragmanlar bilim adamları tarafından Hıristiyanlığa ait parçalar olarak yorumlanmışlardır.[995]

Ölü Deniz Yazmalarının bulunuşu, bu ana kadar Hıristiyanlık hakkında yapılan bütün değerlendirmelerin yeniden ele alınıp, yazmaların katkıda bulunduğu yeni bilgiler doğrultusunda, yazmaların bu değerlendirmelere ne gibi bir katkısı veya karşıtlığı bulunduğunun ortaya konulması şeklinde yapılan çalışmalardır. Hıristiyanlığın ilk dönemi ile ilgili bilgilerin az oluşu ve bu yazmaların bu dönemle ilgili olması, bu şekilde düşünenler için büyük bir itici etken olmuştur. Her ne kadar

---

[994] Millar Burrows, **More Light on the Dead Sea Scrolls**, s.56.
[995] Martinez ve Barrera, **The People of the Dead Sea Scrolls**, ss.12-16.

yazmalarda Hıristiyanlıkla ilgili doğrudan bir bağlantı bulunmasa da, Qumran Cemaatinin yapısı ve hayata ve teolojik meselelere bakışı ister istemez bazı soruların zihinlerde doğmasına sebebiyet vermiştir. İşte biz de bu çalışmamızda söz konusu bu soruları elimizden geldiği kadar zikretmeye ve mevcut kaynaklara göre ne şekilde değerlendirildiklerini kısa ve özlü bir şekilde ortaya koymaya çalışacağız.

Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık ilişkisi genel olarak şu üç başlık altında sıralanabilir: 1) Qumran Cemaati Hıristiyanlığın prototipidir. Yani Qumran Cemaati ile Hıristiyanlık arasında yapı ve içerik açısından son derece yakınlık vardır ve Hıristiyanlık aynı yapılanmanın sonradan meydana gelmiş bir örneğidir. Dupont-Sommer, Edmund Wilson gibi yazarlar bu görüşü savunmaktadırlar.[996] 2) Qumran Cemaatinin Hıristiyanlığın bir prototipini oluşturduğunu düşünmek imajinatif bir düşüncenin mahsulüdür. Yani Qumran Cemaati ile Hıristiyanlık arasında bazı benzerliklerin olduğu düşünülse bile bunlar benzerlikten öteye gitmez; ikisi arasında bir karşılıklılık yoktur. Millar Burrows bu görüşü savunmaktadır. 3) Qumran Yazmaları ile Yeni Ahit arasında aşina olmadığımız bir uyum vardır. En çok tartışılan görüş budur. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu madde kapsam ve içerik, tarihi eşzamanlılık gibi noktalardan hareketle bilim adamlarının ilgisini çok çekmiştir. Bu konuda görüş belirtenler Krister Stendahl, Theodor H. Gaster, Karl Kuhn, Sherman Johnson, Philip Hyatt, David Noel Friedman gibi yazarlardır.[997]

1. İsa ve Esseniler

İsa'nın Essenilerle olan yakınlığı veya onlar tarafından eğitilmiş olması meselesi, Ölü Deniz Yazmaları daha keşfedilmeden önce ortaya atılmış bir konudur. Bu konu ile ilgili olarak tarihi kaynaklarda bilgi bulmak çok zordur. Kilise Babaları İsa'nın Esseni olup olmadığı ile ilgili bir değinide bulunmazlar. İsa'nın Esseniliği konusunun ilk örneklerinin, Reform ve Rönesans hareketleri sonrası batıda gelişen Aydınlanma hareketinin bu alandaki bir yansıması olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Konu ile ilgili ilk modern çalışma 1713 yılında Georg Wachter tarafından yazılan iki ciltlik *De Primordis Christianae Religionis (Hıristiyan Dinin Menşei)* isimli çalışmadır.[998] Yine 1700'lü yıllarda Avusturya kralı Frederik yaptığı çıkarımlar sonucu İsa'nın bir Esseni olduğuna kani olduğunu ifade etmektedir.[999] İsa'nın Esseni olduğu ve bu sayede önceki bilge insanların mirasçısı olduğunu savunan bir diğer eser 1961 yılında Edouard Schure tarafından yazılmış olan Büyük İnisiyeler isimli kitaptır.[1000] Yine aynı şekilde Türkçe yazılmış bir eserde de İsa'nın Esseni olduğu iddia edilmektedir.

İsa'nın Esseni olduğu tezinin ortaya atılmasının, İsa hakkında anlatılan çeşitli hadiselerle çok yakından bağlantısı vardır. Bilindiği üzere İsa, İncillere göre, daha 12 yaşındayken zamanının Saduki

---

[996] Mowry, **age.**, s.2.
[997] Mowry, **age.**, s.4.
[998] Stegemann, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus**, s.228.
[999] Dupont-Sommer, **The Essene Writings From Qumran**, s.13.
[1000] Schuré, **The Great Initiates A Study of the Secret History of Religions**, ss.413-503;

ve Ferisi alimleriyle tartışabilme ve onları alt edebilme yeteneğine sahipti, ve onları alt etmişti. Hıristiyan çevreleri, 12 yaşındaki bir çocuğun, sahip olduğu bu bilgilere kendi başına ulaşmış olmasının düşünülemeyeceğini, İsa'nın Yahudi dinsel geleneğini çok iyi bilen kişiler tarafından yetiştirilmiş olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Ancak bu konuda çok ciddi sorunlar da bulunmaktadır. Çünkü yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Yeni Ahit kaynakları bu gruptan hiç bahsetmemektedir. Diğer taraftan, bazı araştırıcılar, Essenilerin pek çok yerleşim merkezine dağınık halde yaşadıkları yönündeki rivayetlerden hareketle İsa ile Esseniler arasında bir ilişki olabileceğini düşünmektedirler. Bilindiği gibi ilk Hıristiyanlar bu yolculuklara çıktıkları zaman gittikleri her yerde iyi bir şekilde karşılanmışlar, kendilerine her türlü yardım sağlanılarak destek çıkılmış, gerektiği şekilde ağırlanmışlar ve öğretilerini yaymaları için gereken yerel desteği bulabilmişlerdir. İşte bu desteği sağlayan kişilerin pek çok şehirde yerleşik olan ve Helenleşme eğilimi içerisinde bulunan diğer yöre sakinlerinin aksine, geleneklerine daha bağlı olan Esseniler oldukları ve sahip oldukları imkanları İsa'nın ve havarilerinin hizmetinde kullandıkları şeklinde yorumlanmıştır. Bu nedenle de Havariler gittikleri yerlerde hiç zorlukla karşılaşmamışlardır.

İsa ve Esseniler arasında bağ kurmak isteyen bu görüşe karşın, bazı bilim adamları ise bu şekilde bir ilişkinin hiç bulunmadığı şeklinde görüşler belirtmektedirler. James H. Charlesworth, Essenilerle Hıristiyanlık arasında yapılan bu ilişkilendirmeye değinmiş ve Hıristiyanlığın kurucusu olan İsa ve Esseniler arasında neden bir ilişki olamayacağına dair aşağıdaki delilleri sıralamıştır: İsa ve takipçileri toplumun diğer üyelerine karşı açıktılar; halbuki Esseni toplumu gizemci ve kapalıydı; İsa devamlı sevgiyi vaaz etmiştir - düşmanını sev - halbuki Esseniler kendi gruplarına ait olmayanlardan nefret etmeyi öğretmişlerdir; İsa, halk tabakasından olanlarla, toplumdan dışlanmışlarla, günahkarlarla, cüzzamlılarla, fahişelerle ve hatta gentilelerle ilişki içerisinde olmuştur; halbuki bu insanlar Essenilerce tekdir edilen insanlardır; İsa kadınlarla ilişkilerinde fark gözetmemiş ve onlarla olan ilişkisini artırmıştır; halbuki Esseniler kendilerini kadınlardan uzaklaştırmaya çalışmışlardır; Esseniler asketik hayat yaşamaktaydılar, halbuki İsa asketik değildi; İsa kitlelere hitap etmiştir; halbuki Esseniler genele hitap etmemişlerdir; İsa'nın grubuna girme süreci kısa idi - herhangi birisi her şeyi geride bırakıp onu izleyebilirdi; Bununla birlikte bir Esseni olmak için iki yıllık çok zor bir hazırlık ve uygulama sürecinin geçirilmesi gerekiyordu; İsa hiçbir şey yazmamıştır; halbuki Esseniler erken Yahudi gruplarından yazılı eser bırakanlardandır; İsa hiç bir düzenli eğitimden geçmemiştir; halbuki Esseniler kendilerini kutsal yazmaları ve kendi yazmalarını incelemeye vermişlerdir; İsa hukuki bir dinden bağımsız olmak istemiştir ve Sebt günü ile ilgili kanunlara yönelik liberal bir tavır takınmıştır. Halbuki Esseniler dini hukuka bağlıydı ve Sebt kurallarını sıkı sıkıya takip ediyorlardı; ve son olarak, İsa'nın öğretileri kaderci değildi; halbuki kadercilik Esseni inançlarının merkezini oluşturuyordu.

2. Yeni Ahit ve Ölü Deniz Yazmaları

Yeni Ahitte rastlanan bazı teolojik ifadelerin benzerlerine Ölü Deniz Yazmalarında rastlamak mümkündür. Ölü Deniz Yazmaları henüz keşfedilmeden önce diğer Yahudi metinlerinde, Yeni Ahit'e has olduğu düşünülen bazı ifadelere, teolojik kavramlara rastlanmıştır. Bunlar, Tanrı'nın Kırallığı ve Son Yargı olarak sıralanabilir.

Ayrıca hem Ölü Deniz Yazmaları mezhebi hem de Hıristiyanlık kendilerini Yeni Ahit taraftarları olarak adlandırmaktadırlar. Her iki dini oluşum da cemaat yapıları ve yönetim şekilleri açısından büyük benzerlikler göstermektedir. Yine cemaatin on beş kişilik yönetim birimi ile Hıristiyanlıktaki on iki havari ve üç büyük cemaat önde geleni arasında da büyük benzerlikler olduğu düşünülmektedir.

Yine Yeni Ahit metinlerinden olan İbranilere Mektup ile Ölü Deniz Yazmaları arasında bir ilişkinin bulunduğu ve İbranilere Mektup yazarının Qumran cemaatine aşina olduğu şeklinde tezler de ortaya atılmıştır.

Bu minvalde Matta İncilinde bulunan Dağ Vaazı ile Qumran Yazmaları arasında bazı benzerliklerin bulunduğunu ve bu benzerliklerin İsa ve Esseniler arasındaki bir karşılaşma sonucu olduğunu savunmuşlardır.[1001] Burada olduğu varsayılan temel benzerlikler, cinayet, zina, boşanma, yeminler, yalancı şahitlik, düşmanını sevme ile ilgilidir. Bu nedenle bu iki külliyat arasında herhangi bir ilişki bulunup bulunmadığı sorununun cevaplanması çok önem arz eden bir durumdur.

İşte bu hususlar Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık arasındaki ilişki tartışmalarının temelini oluşturmaktadır. Ölü Deniz Yazmalarının tarih itibariyle Yeni Ahitten önce gelmesi, Ölü Deniz Yazmalarında geçen bazı ifadelerin, Kilise inançlarının temelini oluşturduğu düşüncesinin zihinlerde doğmasına sebep olmuştur.

Ölü Deniz Yazmalarının açıklık getirebileceği noktalardan birisi de takvimle ilgili noktalardır. Bilindiği gibi İsa'nın son yemeği ile ilgili İncillerde geçen bilgiler farklılık arzetmektedir. Sinoptik İnciller bu yemeğin Fısıh bayramı günü yendiğini belirtirlerken[1002] Yuhanna İncili ise bu olayın Fısıh bayramından önce vuku bulduğundan bahsetmektedir.[1003] Sinoptik İncillerle Yuhanna İncilinde geçen ve önceden beri tartışma konusu olan bu anlaşmazlık,[1004] bazı bilim adamlarına göre Ölü Deniz Yazmalarından ele geçirilen materyalle çözümlenebilecek mahiyet arzetmektedir. Buna göre, Annie Jaubert, Sinoptik İnciller ve Yuhanna İncilinde geçen bu farklı kullanımların bu zamanda kullanılan iki farklı takvim nedeniyle meydana geldiğine ileri sürmüştür. Buna göre sinoptiklerin güneş ve Yuhanna'nın ise ay takvimi kullandığı düşünülmektedir. Buna göre, Sinoptik İncillerde Fısıh

---

[1001] Kampen, agm., s.34, [Davies, W. D., **The Setting of the Sermon on the Mount,** Cambridge University Press, London, 1964, s.252'den naklen].
[1002] Bkz. Matta 26:17; Markos 14:12; Luka 22:7-8.
[1003] Yuhanna 13:1-2.
[1004] B. W. Johnson, **The New Testament Commentary Vol. III—John A Commentary for the People,** Christian Board of Publication, Missouri, 1886, (This document (last modified October 05, 1998) from the *Christian Classics Ethereal Library* (www.ccel.org) server, at @Wheaton College).

bayramında meydana geldiği belirtilen İsa'nın ele verilmesine dair anlatı ile Yuhanna İncilinde Fısıh Bayramı arefesinin akşamında meydana geldiği söylenen İsa'nın ele verilmesi olayı, kolay bir şekilde anlaşılabilir.[1005] Bu durum, İsa'nın haça gerildiği sıralarda iki farklı takvimin, yani güneşe göre çeşitli ayarlamalarla tapınakta kullanılan ay takvimi ile Ölü Deniz Yazmaları cemaatinin kullanmış oldukları 364 günlük güneş takvimi açısından olaya yaklaşıldığında çözülebilir gibi görünmektedir.[1006] Ama Vanderkam ve Milik'e göre, tapınakta aynı anda iki farklı takvimin kullanılması zor bir ihtimaldir ve Yuhanna ile Sinoptik İnciller arasında bulunan farklı anlatımlarda amaç açısından bir farklılığın var olduğunu kabul etmek gerekir. Dolayısıyla onlar, Jaubert tarafından ileri sürülen bu savın kabul edilmesinin zor olduğunu düşünmektedirler.[1007]

Yine Yuhanna İncili içerisinde barındırdığı dualist unsurlar nedeniyle daha sonraki dönemlere ait ve Helenist unsurları barındıran bir İncil olarak kabul edilmekteydi. Ancak Yamauchi'ye göre Ölü Deniz Yazmaları içerisinde rastlanan dualist anlayış bu İncilin sonraki dönemlere ait olmadığını, belki içerdiği bu ifadeler nedeniyle İnciller içerisinde en Yahudi temellisi olanı olduğunu ortaya koymaktadır.[1008]

Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit arasında var olabilecek bir diğer ilişki Mesih anlayışı konusunda olabilecek ilişkidir. Buna göre, Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen iki Mesih inancı ile Hıristiyanlıktaki Mesih inancı arasında herhangi bir bağ olup olmadığı tartışılmış ve bu noktada Hıristiyanlıkta tek mesih inancı bulunduğu ve Qumran'daki iki mesihten üstün olanı Harun soyundan gelen mesih kabul edilmesine rağmen Hıristiyanlıkta ise Mesih'in Davut soyundan geldiği ve Tanrı'nın oğlu ve kurtarıcı gibi vasıfları olduğu ancak bu mesihin din görevliliği gibi vasıflarının da bulunduğu belirtilerek, bunun Qumran'daki gibi iki mesihin özelliklerini bünyesinde toplamış olarak kabul edilebileceği de belirtilmektedir.[1009]

Bilindiği gibi İsa ve ilk takipçileri Aramice konuşmuş olmalarına rağmen elimizde bulunan en eski Yeni ahit metinleri, her ne kadar bunların bazılarının aslının Süryanca ya da Aramice oldukları iddia edilse de, Yunanca olarak yazılmıştır. Bu nedenle bizzat İsa'nın, Yeni Ahitte Yunanca karşılıkları verilen bu terimler ve kelimeler için kendi konuştuğu dilde hangi karşılıkları kullanmış olduğu bilinmemekteydi. Bulunan bu yazmalar herhangi bir yeni Ahit metni içermiyor olmalarına rağmen İsa'nın döneminde bu ifadeler için kullanılan Aramice ve İbranice ifade şekilleri içermektedir ve bu ifadeler bize, Yeni Ahitteki bu ifadeleri daha iyi anlama fırsatı vermektedir. Bu ifadeleri sıralayacak olursak, Tanrı'nın Oğlu, Işığın Oğlu, Tanrı'nın Adaleti, Kanunun işleri, Kutsal Ruh,[1010] ve Tanrı'nın kilisesi gibi terimlerin bölgenin yerel dillerinden biriyle olan orijinal kullanım şekilleri ilk olarak Ölü

1005 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, ss.175-176.
1006 Vanderkam, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", s.195.
1007 Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, s.176; Milik, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert**, s.113.
1008 Jones, "The Scroll Hype", s.30.
1009 Vanderkam, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", s.196.
1010 Toplum Kuralları 4:18-23.

Deniz Yazmaları içerisinde ele geçirilmiştir.[1011] Bunlardan İsa'nın bir sıfatı olan Rab teriminin, Filistin bölgesine ait bir kullanım değil, Helen kullanım tarzının Filistin bölgesine sızmış bir tarz olduğu, liberal bazı Yeni Ahit araştırmacıları tarafından ifade edilmektedir. Ancak E. M. Yamauchi'ye göre yazmalar arasında bulunan hem İbranice hem de Aramice kullanım tarzları bu kullanımın bu bölgeye ait olduğunu göstermektedir.[1012]

Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit arasında bulunan bir diğer ilişki, yukarıda da değindiğimiz gibi, kavramsal boyuttadır. Örneğin, Yeni Ahit literatüründen aşina olduğumuz "Tanrı Oğlu" ifadesi ile ilgili olan benzerlikler dikkat çekicidir.[1013] Ölü Deniz Yazmaları içerisinde rastladığımız bu ifadeler, Eski Ahit ve Yeni Ahit literatüründen aşina olduğumuz Tanrı oğlu ifadesine ilişkin, bölgenin alt kültürüne ait dillerde rastlanan ilk örneklerini temsil etmekte ve bu yönüyle bu konudaki bilgilerimize temel vazifesi görmektedir.

> "[o] yer yüzünde büyük olacak, [Ey Kıral! Herkes] [barış] yapacak ve herkes hizmet edecek [ona. O, isimlendirilecek oğlu] olarak [B]üyük [Tanrı'nın], ve onun ismiyle o isimlendirilecek. O Tanrı'nın oğlu olarak selamlanacak, ve onlar onu En Yücenin oğlu olarak çağıracaklar ..., ve onun kırallığı daimi bir kırallık olacak."[1014]

Burada da görüldüğü gibi, her ne kadar metnin tamamı elimizde olmasa ve bu ifadenin içeriği tartışılsa da ,[1015] Tanrının Oğlu ifadesi ilk defa bölgenin yerel bir dili ile karşımıza çıkmaktadır.

Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit arasında var olduğu görülen bir diğer ortak nokta, her ikisinin de benzer yorumlama şekilleri kullanmış olmalarıdır. Vanderkam'a göre bu kullanımda eskatolojik motiflerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Buna göre Habakuk Yorumu içerisinde geçen Habakuk 2:1-2'nin yorumunda şöyle denilmektedir:

> Gözetlemek için yerimi alacağım ve kendimi kaleme yerleştireceğim. Onun bana ne söyleyeceğini ve benim şikayetlerime nasıl cevap vereceğini gözetleyeceğim. Ve Rab cevap verdi [ve bana dedi, 'görüşünü yaz ve onu açıkla] tabletler üzerinde, ki [okuyan] onu hızlı bir şekilde okuyabilsin (ii:1-2).
>
> . . . ve Tanrı Habakuk'a, son neslin başına gelecekleri yazmasını söyledi, ama ona zamanın ne zaman sona ereceğini bildirmedi. Ve O'nun söylediği şeye gelince, Okuyanlar onu hızlı bir şeklide okuyabilsin: yorumlandığında, bu, Tanrı'nın, Kulları Peygamberlerin sözlerinin gizemlerinin tamamını kendisine bildirdiği, Doğruluk Öğretmeni ile ilgilidir.[1016]

Bu ifadelere dikkat edildiğinde, Vanderkam'a göre, onların Resullerin İşleri 2:15-17 ile benzerlik arz ettiği görülmektedir.

[1011] Ron Pazzola, "Can the Dead Sea Scrolls Teach us About the Living Jesus?", US. **Catholic**, Nov. 1993, s.15.
[1012] Jones, "The Scroll Hype", s.30.
[1013] Bkz. Luka 1:35; Romalılara Mektup 8:14, 19; 2 Korintoslulara 6:18.
[1014] 4Q246. Vanderkam, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", s.197; Hershel Shanks, "An Unpublished Dead Sea Scroll Text Parallels Luke's Infancy Narrative", Hershel Shanks ed., **Understanding the Dead Sea Scrolls,** (New York: Vintage Books, 1992), s.204.
[1015] Vermes, **The Complete Dead Sea Scrolls in English**, s.576; Vanderkam, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", s.197.
[1016] Habakuk Yorumu (1QpHab) 7:1-5.

Zira bunlar sandığınız gibi sarhoş değildir; çünkü günün üçüncü saatidir. Fakat bu vaki olan, Yoel peygamber vasıtası ile söylenmiştir: Ve son günlerde vaki olacak ki, Allah diyor, Bütün beşer üzerine Ruhumdan dökeceğim; oğullarınız da kızlarınız da peygamberlik edecekler, ve gençleriniz rüyetler görecekler, İhtiyarlarınız da rüyalar görecekler;[1017]

Burada, Ölü Deniz Yazmalarından alıntıladığımız pasaj ile Yeni Ahit'ten alıntıladığımız pasaj arasında peygamberlik açısından benzerlikler olduğu görülmektedir. Vanderkam'a göre her iki pasajda da peygamberlerin, zamanın sonunda olacak şeylerden bahsettikleri, bunların kendilerine bildirildiğini belirttikleri görülmektedir.[1018]

Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit arasında görülen bir diğer benzerlik, referans olarak alınan Kitabı Mukaddes cümleleri arasındaki benzerliklerdir. Bu durum özellikle İşaya 40:3'te geçen "Çağıranın sesi Çölde Rabbin yolunu hazırlayın; bozkırda Allahımız için büyük bir yol düz edin." şeklindeki ifadelerdir. Buna göre bu ifadeler, hem Vaftizci Yahya için ve hem de Ölü Deniz Yazmaları içerisinde sıkça kullanılan ifadelerdir.

Bir diğer benzeri ifade Galatyalılar 3:11'de geçen ifadelerle Habakuk Yorumunda geçen ifadeler arasındaki benzerliklerdir. Burada geçen ifadelerin "ve bellidir ki, Tanrı indinde kimse şeriatle salih sayılmaz; çünkü: 'adaletli, imanla yaşayacaktır'", şeklinde geçen ifadelerin benzerine Habakuk Yorumunda (1QpHab) rastlanılır,

[Ama adaletli kendi inancıyla yaşacaktır] (ii, 4b). Yorumlandığında, bu, Tanrı'nın kendilerini Yargı Evinden acıları ve Doğruluk Öğretmenine inançları nedeniyle kurtaracağı Judah Evinde Kanunu gözetenlerin tamamı ile ilgilidir.[1019]

Vanderkam'a göre burada geçen adaletlinin inancıyla yaşayacağı şeklindeki ifade de Pavlus'un mektubuyla Habakuk Yorumu arasında benzerlikler vardır. Pavlus'un adaletliliği Şeriat kapsamı dışına çıkarması ile Habakuk Yorumunda geçen Doğruluk Öğretmenine inançları nedeniyle kurtulacak insanlar arasında, kaynaklık olarak kullanılan ve bu kaynağa yapılan yorum arasında benzerlikler olduğu düşünülmektedir.[1020]

Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit arasında var olduğu düşünülen bir diğer benzerlik noktası her ikisinde de kullanılan düalist vurgulardır. Buna göre Ölü Deniz Yazmaları içerisinde geçen, Tanrı'nın her insan için iki ruh tayin ettiği ve onları ziyaret edeceği zamana kadar bu ruhlara göre yürüyecekleri, bunların doğruluk ve yanlışlık ruhları olduğu şeklindeki ifadeler ve adaletlilerin nur kaynağından, yanlışların ise bir karanlık kaynağından kaynaklandıklarına dair ifadeler[1021] ile II. Korintoslular 6:17-7:1 ve Yuhanna İncilindeki bazı ifadeler arasında benzerlikler olduğu düşünülmektedir.[1022]

[1017] Resullerin İşleri 2:15-17.
[1018] Vanderkam, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", s.198.
[1019] Habakuk Yorumu (1QpHab) 7:16-8:4.
[1020] Vanderkam, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", s.199.
[1021] Toplum Kuralları (1QS) 3:18-21, 4:16-18.
[1022] Vanderkam, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", s.200.

Tapınak Yazması (11QT) içerisinde rastlanan önemli bir nokta da cüzamlılarla ilişkili kurallardır. Buna göre bu yazma içerisinde geçen bir ifadede, "sizler şehrin doğusuna birbirinden ayrılmış üç alan yapacaksınız, oraya cüzamlılar, bir akıntıdan eziyet çekenler ve cünüp olan erkekler girecekler..." denilir.[1023] Burada geçen cüzzamla ilgili ifadelerin benzerlerine Yeni Ahit literatürü içerisinde de rastlamaktayız. İsa'ile ilgili bir yerde, "Ve İsa Beytanya'da cüzamlı Simun'un evinde iken,..."[1024] şeklinde bir ifade geçmekte ve bir diğer yerde de, "İsa Beytanya'da cüzamlı Simun'un evinde, sofrada oturur iken, bir kadın beyaz mermer bir kapta çok pahalı halis nardin yağı ile geldi, ..."[1025] şeklinde bir ifade geçmektedir. Yadin, Tapınak Yazması ile İncillerde geçen bu ifadelerden cüzamlıların şehrin doğusunda ayrı bir yere sınırlandırılmaları gerektiğinin anlaşıldığını ve Midrash'larda geçen ifadelerden hareketle, bu zamanda cüzamın rüzgarlarla taşındığına inanıldığını belirtmektedir.

Yadin'e göre yukarıda da birkaç örneğini sıraladığımız ve daha pek çok benzerlik noktası olduğu anlaşılan Ölü Deniz Yazmaları ile Hıristiyanlık arasındaki ilişkiye, Ölü Deniz Yazmalarını oluşturduğunu düşündüğü Esseniler ve Pavlus arasındaki benzerlikler açısından da yaklaşmaktadır. Ona göre Hıristiyanlık ve Esseniler arasındaki benzerlikler ne Vaftizci Yahya ne de İsa kanalıyla gelmiştir. Ona göre iyice incelendiğinde, bu benzerliklerin Pavlus'un mektupları ve Yuhanna ile ilişkili metinlerde bulunduğu görülecektir. Ona göre ışık ve karanlık oğulları arasında toplumsal yemek uygulamaları gibi hususlar bu benzerlikler arasındadır. Ona göre bu benzerlikler Pavlus kanalıyla Hıristiyanlığa geçmiştir. Pavlus her ne kadar bir Ferisi olsa da zamanının mezheplerinden biri olan Esseniler ve zulüm ettiği Hıristiyanlar hakkında bilgi sahibi idi. Daha sonra Pavlus Gentilelere Havari oldu. Bu noktada Yadin, Pavlus için gerekli olan şeyin, Musa şeriatinin yükümlülükleri ile bağımlı olmaksızın nasıl bir Yahudi olacağı idi. Bu bağlamda o, yeni dine girenler için Musa şeriatini bir engel olarak görüyor ve onun yükümlülüklerinden kurtulmak istiyordu.[1026] Burada Yadin'e göre, Pavlus'un karşılaştığı problem, bir Yahudinin Musa'nın şeriatinden nasıl kurtulacağı idi. Bu noktada o, zaten bu konuda hazır bir örnek olan Essenilerin teolojisini örnek aldı. Çünkü Esseniler de pek çok noktada Hıristiyanlar gibi Kudüs'teki Tapınağı ve onun kültünü reddetmişlerdir. Yadin'e göre her iki oluşum arasındaki bu benzerlikler, İsa kanalıyla değil Pavlus kanalıyla Essenilerin çeşitli özelliklerinin Hıristiyanlığı etkilemesi suretiyle olmuştur.[1027] İşte bu örneklik sayesinde ilk Hıristiyanlar Pavlus kanalıyla, zaten Tapınaktan uzakta yaşayan ve bunu halihazırda örnek olarak ortaya koyan Essenilerden esinlenmişlerdir.[1028] Burada Esseniler Tapınak ve

---

1023 Tapınak Yazması (11QT) 46:16-17. Ayrıca cüzzamlılala ilgili olarak 48:15,19'da da çeşitli ifadeler geçmektedir.
1024 Matta 26:6.
1025 Markos 14:3.
1026 Yadin, "The Temple Scroll—The Longest Dead Sea Scroll", s.108.
1027 Yadin, "The Temple Scroll—The Longest Dead Sea Scroll", s.108.
1028 Yadin, "The Temple Scroll—The Longest Dead Sea Scroll", s.109.

onun kültünü terk ederken bunu geçici olarak yapmaktaydılar. Ancak Yadin'e göre Hıristiyanlar bu geçiciliği devamlı bir teolojiye dönüştürerek onu adapte etmişlerdir.[1029]

Ölü Deniz Yazmaları ile Yeni Ahit metinleri arasında içerik olarak benzerlikler bulunduğu yönündeki iddialardan birisi Matta 5:38'deki cinayetle ilgili ifadelerdir. Bu ifadelerin benzerleri Tesniye 19:21'de ve Jübileler 4:31-32'de geçmektedir. Matta'da geçtiği şekliyle bu ifade, "'Göz yerine göz, diş yerine diş' denildiğini işittiniz" şeklindedir. Bu ifade Tesniye 19:21'de ise, "Ve gözün acımayacak; can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak" şeklindedir.[1030] Bu ifade Jübileler'de ise "O jübilenin sonunda, Kabil ondan bir yıl sonra öldürüldü. Ve onun evi onun üzerine geldiler ve o kendi evinin ortasında öldü. Ve o Kabil'i bir taşla öldürdüğü için evinin taşlarıyla öldürüldü ve o adaletli bir şekilde yargılanarak bir taşla öldürüldü. Bu yüzden göksel tabletlerde şu şekilde düzenlenmiştir: 'Bir kimsenin arkadaşını öldürdüğü taşlarla, tıpkı o arkadaşına yaptığı gibi öldürülecek, onlar ona bu şekilde muamele edecekler'".[1031] Yine Bu noktada Matta İncilini yazan kişinin, bu yazma işlemi sırasında referans olarak Eski Ahit metnini mi yoksa başka bir metni mi aldığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorun Ölü Deniz Yazmalarının bulunuşundan sonra ortaya çıkmıştır. Çünkü bu yazmalar arasında geçen Jübilelere ait metinler, bu yazmalar bulunmadan önce bilinen metinlerin aksine Hıristiyanlık öncesine uzanmaktadır.[1032] Buradan hareketle, bilim adamları Matta'daki metinde, Tesniyedeki metinde geçen "cana can" ifadesinin bulunmamasının nedeninin, Matta'yı kompoze eden kişinin, Qumran'da kullanılan Jübileler metnine aşina olduğunu söylemişler ve bunun böyle bir eksikliğe sebebiyet vermiş olabileceği ihtimali üzerinde durmuşlardır. Bu ihtimali Matta 5:22'deki "Fakat ben size derim: Kardeşine kızan her adam hükme müstahak olacaktır; ve kardeşine: Raka (aptal) derse, Millet meclisinin hükmüne müstahak olacaktır; ve kim ahmak derse, cehennem ateşine müstahak olacaktır" şeklindeki ifadenin teyit ettiğini bildirmişlerdir.[1033] Matta 5:22'deki ifade ile Jübileler'deki ifade arasında benzerlikler olduğu açıktır.

Ölü Deniz Yazmaları ve Yeni Ahit arasında bulunduğu savunulan benzerliklerden bir diğeri de zina ile ilgilidir. Buradaki zina konusunun temelini de yine Jubilelerdeki ifadelerle Eski Ahitteki ifadelerin farklılığı ve Yeni Ahitte kullanılan ifadelerin Eski Ahit'le değil de Pseudepigraf Jubileler'deki ifadelerle uyuşmasıdır. Buradan hareketle referans olarak kabul edilen eser sorunu ortaya çıkmaktadır.

[1029] Yadin, "The Temple Scroll –The Longest Dead Sea Scroll", s.109.
[1030] Buradaki ifade, **Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Tevrat, Zebur (Mezmurlar) ve İncil**, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1997, isimli kitabın ilgili yerinden alınmıştır.
[1031] Jübileler 7:20-33 R. H., Charles **The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament**, Clarendon Press, Oxford 1913, 2 cilt. (http://www.ccel.org/c/charles/pseudepigrapha/jubilee/index.htm).
[1032] Bkz. Vanderkam, **The Dead Sea Scrolls Today**, ss.39-40. Ölü Deniz Yazmaları bulunmadan önce Jübilelerin İbranice olarak kompoze edilmiş ve daha sonra Yunancaya çevrilmiş olduğuna inanılıyordu. Bu Yunanca metinler kaybolmuş ancak ondan Etiyopyaca ve Latince gibi başka dillere yapılmış olan tercümeler vasıtasıyla günümüze kadar biline gelmiştir. Bu nedenle tarihlendirilmesi tam olarak yapılamamaktaydı. Ölü Deniz Yazmaları arasında Jübileler metinlerine rastlanmış ve bunların yaklaşık olarak MÖ 160 yılları civarında derlenmiş olduğu belirlenmiştir.
[1033] Kampen, agm, s.46

Zina konusu ile ilgili dikkate alınması gereken ifadeler, Matta 5:27-30, Çıkış 20:14 ve Tesniye 5:18'de geçen ifadelerle, Jübileler 20:14'te geçen ifadeler, ve Ölü Deniz Yazmalarından Tapınak Yazması (11QT) 59:13-14'te geçen ifadelerdir. Matta'da geçen ifade: "'Zina etmeyeceksin' denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Bir kadına şehvetle bakan her adam zaten yüreğinde onunla zina etmiştir. Ve eğer sağ gözün sürçmene sebep oluyorsa, onu çıkar, ve kendinden at; çünkü senin için azandan birinin yok olması, bütün bedeninin Cehenneme atılmasından iyidir. Ve eğer sağ elin sürçmene sebep oluyorsa, onu kes, ve kendinden at; çünkü senin azandan birinin yok olması, bütün bedeninin cehenneme gitmesinden iyidir." Yine Jübilelerde geçen ifade: "Sizin aranızda herhangi bir kadın veya kız zina ettiği zaman onu ateşte yakacaksınız, ve onların, gözleri ve kalplerinin istekleri doğrultusunda zina etmelerine izin vermeyin ve onların Kenanlıların kızlarını eş olarak almalarına da izin vermeyin, çünkü Kenanlıların tohumu ülkede kök salacaktır". Yine zina konusu ile ilgili Eski Ahit ifadeleri de şunlardır: "Ve zina etmeyeceksin. (Tesniye 5:18)" ve "Zina etmiyeceksin. (Çıkış 20:14)." Yine bir diğer ifade de Ölü Deniz Yazmalarındandır: " Kalbi ve gözleri benim buyruklarımdan sapan kral, babalarının tahtı üzerinde oturacak, hiç bir şeye sahip olmayacak, çünkü ben onun refahını, o İsrail üzerinde hüküm sürmesin diye ilelebet kestim. (11QT 59:13-14).

Ölü Deniz Yazmaları ve Hıristiyanlık arasındaki bir diğer önemli benzerlik noktası da boşanma hususunda olan benzerliktir. Bilindiği gibi Yeni Ahit'in 1. Korintoslulara 7:10-11, Markos 10:2-12, Luka 16:18, ve Matta 5:31-32; 19:3-9'de boşanma ile ilgili hükümler geçmektedir. Buradaki ifadelere baktığımızda, boşanmanın yasaklanmış olduğunu ve boşayan erkeğin boşanan kadını zaniye edeceğinden söz edildiğini görürüz. Bu ifadelerle Eski Ahit'in Tesniye kitabının 24:1'i arasında boşanmanın serbestliği ile ilgili ifadeler birbirleriyle zıtlık arz etmektedirler. Ölü Deniz Yazmalarında boşanmanın yasaklığı yönündeki ifadelerin Yeni Ahit'teki boşanmanın yasaklığına dair ifadelere açıklık getirdiği anlaşılmaktadır.

Yeni Ahit'te geçen bu ifadeler değerlendirildiği zaman bunlardan 1. Korintoslulara yazılan Pavlus'un mektubunun yazılış tarihi olarak diğerlerine öncelik arz ettiği görülür.[1034] Boşanma konusunun geçtiği 1. Korintoslulara 7: 10-11'de geçen ifadelerle aşağıdaki ifadeler karşılaştırıldığında, içerik olarak diğerlerinden farklı oldukları görülür, çünkü buradan kadının da boşama hakkına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifadelerin muhataplarına göre bu şekilde söylendiği diğer ifadelerdeki boşanmaya karşı katı tutumdan ve söyleniş yerinden çıkarılabilir. Diğer yerlerde geçen ifadelerde de benzer temalar işlenmektedir.[1035]

Yukarıdaki, elimizdeki mevcut kaynaklara göre bu güne kadar sahip olduğumuz bu ifadelerde müphem kalan bazı noktalar vardır. Mesela İsa'nın Ferisilerle olan münakaşasında, onların Tesniye 24:1-4'te geçen cevaplarına karşılık olarak söylediği, "yüreklerinizin katılığından ötürü karılarınızı boşamanıza Musa müsaade etti; başlangıçtan böyle olmamıştır," (Matta 19:8) ifadesinin ve küçük

---

[1034] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.134.

[1035] Markos 10:2-12; Luka 16:18; Matta 19:3-8. Yeni Ahitte geçen bu ifadelerin kaynağı Eski Ahit'teki Tesniye 24:1-4'dir.

değişiklerle Markos İncilinde geçen benzeri ifadelerin ne anlama geldikleri ile ilgili tam bir yargıya varılamıyordu. Ancak Ölü Deniz Yazmalarının bulunuşu ile bu konudaki çeşitli problemlere açıklama getirme olanağı elde edilmiş oldu. Tapınak Yazması (11QT) ve Şam Dokümanında (CD) boşama ile ilgili geçen ifadelerde, İsrail'in yakalanmış olduğu kötü alışkanlıklar ve hastalıklardan bahsedilirken, bunların şeytanın üç ağı olduğu ve bunların ilkinin zina, ikincisinin zenginlik ve üçüncüsünün ise Tapınağın kirletilmesi olduğundan bahsedilir.[1036] Bu üç husustan ilki açıklanırken şöyle denilir, "Duvarı inşa eden, ilki hayattayken ikinci bir eş alarak iki kez zinaya yakalanacak, çünkü yaratışın ilkesi şudur, *Erkek ve dişiyi O yarattı.*"[1037] Ve yine bir başka yerde,

> Ve her bir erkek kendi erkek veya kız kardeşinin kızı ile evlenir, halbuki Musa, *Sizler annenizin kız kardeşine yaklaşmayacaksınız, o annenizin yakın akrabasıdır* (Levililer 18:13) demiştir. Ama akraba evliliği karşıtı kanunlar erkekler için yazılmış olmasına rağmen onlar aynı şekilde kadınlara da uyguladılar. Bu yüzden, bir kardeşin kızı babasının kardeşinin çıplaklığını açtığı zaman, o da aynı şekilde onun yakın akrabasıdır.[1038]

Bir diğer ifade ise, Tapınak Yazmasında geçmektedir. Kralla ilgili olmasına rağmen dışında kalan diğer cemaat üyeleri için de geçerli olduğu, yani genele hitap ettiği düşünülen[1039] ifadeler şöyledir:

> O (kıral) milletlerin herhangi bir kızı ile eş olarak evlenmeyecektir, ama kendisi için kendi babasının evinden, kendi ailesinin içinden bir eş alacaktır. O, ona ilaveten diğer bir eş almayacaktır, çünkü sadece o (karısı) bütün hayatı boyunca, onunla birlikte olacaktır. Ama eğer o (hanımı) ölürse, o, kendi ailesinden, babasının evinden bir diğeri ile evlenebilir.[1040]

Yukarıda sıraladığımız ifadelere Tesniye'deki çok eşlilik yasağını da belirterek devam edelim. Burada, "Ve yüreği sapmasın diye kendisi için karılar çoğaltmayacak; ve kendisi için fazla gümüş ve altın çoğaltmayacak." (Tesniye 17:17), şeklinde ifadeler geçmektedir. Tesniye 17:17'de geçen kralın kendisi için fazla eş almaması meselesi, Tapınak Yazmasında geçen ifadelerle çok eşliliği yasaklamakta ve bunun sebebi olarak da kıralın, hanımının hayatı müddetince başka bir eş alamaması şeklinde geçmektedir.[1041] Burada geçen ifadelerin bizi Yeni Ahitle ilgili olarak götüreceği nokta, yukarıda sıraladığımız Yeni Ahit ifadelerinde Ferisilerin İsa'ya yönelttikleri sorudur. Burada belirtilmesi gereken bir nokta da, Yeni Ahit'teki ifadelerin muhataplarına göre söylenmiş olmaları durumudur. Örneğin Pavlus'un Korintoslulara birinci mektubunda muhatabı olan kişiler, Helen kültürü içerisinde oldukları için, Pavlus kadınların boşanması durumundan bahsetmektedir. Bizim burada vurgulayacağımız nokta, Tapınak Yazması vasıtasıyla sahip olduğumuz boşanmaya dair bu bilgilerin, Filistin'de bilinen Yahudi ve Hıristiyanların aşina olduğu bir ortamı yansıtıyor olmasıdır.

[1036] Şam Dokümanı 4:17.
[1037] Şam Dokümanı 4:21.
[1038] Şam Dokümanı 5:8-12.
[1039] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.138.
[1040] Tapınak Yazması 57:17-20.
[1041] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.138.

Yeniden Yeni Ahit ifadeleriyle Tapınak Yazması arasındaki bağıntıya dönecek olursak, Ferisilerle olan tartışmada Ferisilerin İsa'ya yönelik sorusu olan ve Matta ve Markos İncillerinde birbirlerine paralel olarak zikredilen, "karısını boşamak caiz midir?" ifadesi, soruyu soranların Eski Ahit'teki boşanmaya dair ifadeyi kendilerine referans alan Ferisiler olduğu gerçeği doğrultusunda dikkate alınmalıdır. Burada aslında sorulan soru, "bizim temsil ettiğimiz, Eski Ahit'te de belirtilen, boşanmanın caizliğine dair olan görüşü mü benimsiyorsun, yoksa Essenilerin temsil ettiği boşanmanın yasaklığına dair olan görüşü mü destekliyorsun?" şeklindedir.[1042] Önceden Ferisilerin sorduğu bu soruda, İsa'nın desteklediği görüşün sahipleri bilinemiyordu; ancak bu durum Ölü Deniz Yazmalarının keşfiyle açıklığa kavuşmuştur.

[1042] Fitzmyer, **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls**, s.138.

VII. BÖLÜM: SONUÇ

1947 ve takip eden yıllarda Ölü Deniz kıyısındaki Qumran yerleşim yeri civarında 11 mağaradan ele geçirilen yazmaların esasını teşkil ettiği Ölü Deniz Yazmaları, Yahudilik, Hıristiyanlık ve bölgede bulunan veya temsil edilen diğer dini gelenekler ve bu dinlerle ilişkili olan İslam ve benzeri dinler için son derece önemli bilgiler ve dayanak noktaları temsil etmektedirler. Bu yazmalar orijinal metinler olmaları nedeniyle, aktarım yapanların ilave ve çıkarımlarından ari bir şekilde zamanla ilgili doğrudan bilgilere ulaşabilmemize imkan vermektedir. Yazmaların elimizde bulunan Kitabı Mukaddese ait en eski örnekleri içermeleri, bildiğimiz fakat orijinal ifadelerine ulaşamadığımız çeşitli deyim ve terimlerin bölgede kullanılan yerel dillerle elimize geçmesine sebep olmuştur. Böylece daha önce denetleme imkanına sahip olamadığımız Kitabı Mukaddes metninin gelişim seyrini, yazmaların imkan verdiği ölçüde denetleyebilme imkanımız ortaya çıkmıştır. Yazmaların tarihi bilgilerimize sağladığı katkı da hem zamanla ilgili çalışmaların yeniden canlanmasına hem de yeni çalışmaların başlamasına sebep olmuştur.

Hıristiyanlık açısından da, aynı şekilde önceden ana dillerinde örneklerine rastlamadığımız çeşitli ifadelerin, ilk defa bu yazmalarda ortaya çıkmasına ve özgün dilleriyle bize ulaşmalarına vesile olmuşlardır. Özellikle yazmaların Hıristiyanlığın çağdaşı olan kişiler tarafından yazılmış veya kullanılmış olmaları, Hıristiyanlıkla ilgili olarak doğrudan olmasa da dolaylı bilgiler edinebilmemize imkan vermiştir.

Ölü Deniz Yazmalarının bulunmasıyla birlikte, ilk örneklerinin bulunduğu mağaradan hareketle çevrede bulunan diğer mağaralar da araştırılmış ve böylece yeni yazma parçaları bulunmuştur. Bu mağaraların yakınlarında metruk bir halde bulunan Qumran Harabesi de, yazma barındırıyor olabileceği, mağaralarda yaşayanlar için merkezi bir yerleşim yeri görevi görebileceği ve yazmaları oluşturanların burada yaşamış olabilecekleri gibi nedenlerle araştırılmıştır. Bu araştırma neticesi ulaşılan sonuç, burasının yazmaları oluşturan/kullanan kişiler için bir merkez görevi görmüş olabileceği şeklinde olsa da, kesinlik arz etmemektedir. Bu tezi savunanlara göre, tarihi kaynaklardan haklarında bilgi sahibi olduğumuz, komünal bir yaşam süren Esseniler veya onların bir kolu bu harabede yaşamıştır. Buna göre harabenin özellikleri de bu çıkarımı destekler mahiyette komünal bir yaşam tarzına işaret etmektedir. Bu tezin yanı sıra burasının bir villa veya bir kale olabileceği gibi tezler de ortaya atılmıştır.

Ölü Deniz Yazmaları olarak adlandırdığımız yazmalar, en önemli örnekleri Qumran civarındaki mağaralardan gelmek üzere, Ölü Deniz civarında bulunan birkaç yerleşim yeri ve çevresinde bulunan mağaralardan gelen yazmaları kapsar. Qumran'dan ele geçirilen yazmalar daha önceden hakkında bilgi sahibi olmadığımız bir mezhebe ait yazmaların ilk örneklerini barındırması nedeniyle esas dikkati üzerinde toplamaktadır. Bu yazmaların yanı sıra Kitabı Mukaddes'e ait yazmalar, apokrif ve pseudepigraf metin örnekleri ve daha önceden bilinmeyen bazı yazmalar da içermektedir. Bütün bu yazmalar, elimizde bulunan bilinen eserlerin en eski örneklerini oluşturmaktadırlar.

Ölü Deniz Yazmalarının bir diğer görünümü, bu yazmaların Yahudilik üzerine kurulmuş bir teolojik ve toplumsal yapıyı yansıtmalarıdır. Bu nedenle bu yazmalar incelenirken, bu yazmaları oluşturan mezhebin Yahudilik temeli üzerine konuşlandığının iyi bilinmesi gerekmektedir. Mezhep Kitabı Mukaddes ifadelerini bilinenden farklı şekillerde yorumlamış ve zamanın bilinen genel gruplarından farklılığını ve farklı bir yapı ortaya koymasını sağlayacak altyapıyı oluşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda mezhebin en temel özelliği kendi farklılığının ortadan kalkmasını sağlayacak ve kendini yeniden genelleştirecek zamanın gelmesini beklemek üzere çöle çekilmesidir. Mezhep burada merkezi Tapınak yönetiminden farklı bir dinsel anlayış ve uygulayış içerisinde Tanrı'nın kendilerine uygun ortamı hazırlaması için zamanın gelmesini beklemeye başlamışlardır.

Bu mezhebin kimliklendirilmesi çok tartışmalı bir konudur. Bu konuda bilim adamları yazmaların MÖ 2. yüzyıl ile MS 8. yüzyıl arasında varlığı bilinen bütün dinsel oluşumlarla özdeşleştirildiklerini ve özdeşleştirilme konusunda bilim adamlarının sayısı kadar farklı tezin bulunduğunu belirtmektedirler. Yazmaların ilk bulundukları anda onun temelini oluşturduğunu söyleyebileceğimiz Toplum Kuralları isimli yazmanın Essenilerle ilgili tarihsel bilgilerimizle uyum gösteren özelliklerinin olması ve yazmaların bulunduğu yerin Essenilerin coğrafi olarak konuşlandırıldıkları yerle büyük oranda benzerlik göstermesi, bu yazmaların Essenilere ait olduğu tezinin ortaya atılmasına sebep olmuştur. Yazmaların içerikleri ve bulundukları yer, bu tezin, diğer tezlere nazaran daha fazla desteklenmesine sebep olmuştur. Bu tez, yazmaların bulunuşundan itibaren geçen süre sonunda hâlâ konuyla ilgili en fazla soruya cevap veren ve bu nedenle diğerlerine nazaran liderliği elinde bulunduran tezdir.

Ancak Ölü Deniz Yazmalarının Essenilerle özdeşleştirilmesi tezi önemli bir takım sorunlar da barındırmaktadır. Bunun nedeni her iki oluşumu da kesin olarak özdeşleştirebilecek bilgilerin bulunmayışıdır. Mesela yazmalar içerisinde Esseniler ismi hiç geçmemekte ve Essenilerle Ölü Deniz Yazmaları arasında büyük oranda benzerlikler olmasına rağmen bazı çelişik bilgiler de bulunmaktadır. Ancak, her şeye rağmen bu tez diğerlerine nazaran daha fazla rağbet görmektedir.

Ölü Deniz Yazmalarının kimliklendirilmesi konusunda ortaya atılan diğer tezler ise, yazmaların tamamında geçen bilgileri tam olarak değerlendirmemeleri nedeniyle tam kapsayıcı bir durum arz etmezler. Bu tezler arasında, bu cemaatin Saduki olduklarına, Qumran harabesinin Tapınağa bağlı bir kale olduğuna veya Babil kökenli olduğuna dair tezler diğer önemli tezler olarak sıralanabilir.

Yazmaların kimliklendirilmesine ilişkin bu tartışmaların boyutu ne olursa olsun, yazmalar bölgenin dinsel, siyasal ve kültürel ortamı ile ilgili son derece önemli bilgiler vermektedir. Yazmalarla, daha önceden bölgede varlığı bilinen üç ana mezheple (Sadukiler, Ferisiler, Esseniler) ilgili çeşitli farklı noktalar ortaya çıkmıştır. Bu üç mezhebin yanı sıra bölgede daha başka mezheplerin var olduğu da anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, insanlık tarihinin en önemli iki dini için, daha önceden elimizde örneği bulunmayan ve son derece önemli otantik kaynaklar sunan Ölü Deniz Yazmaları, bu dönemin tarihi

arka planını açıklamak için temel görevi görmektedir. İçlerinde barındırdığı gnostik unsurlar, bunların bölge dışı dinlere ait bilgiler de taşıdıklarını ve bu bilgilerin karşılaştırmalı olarak kullanılabilme imkanını vermektedirler. Bunun dışında Yahudilik ve Hıristiyanlıkla ilgili atıfları bünyesinde barındıran İslamiyet de bu yazmalarla, bu iki dinle ilgili temel kavramları/kavramlarını daha farklı bir şekilde anlama ve değerlendirme imkanı bulabilecektir. Bu nedenlerle konu ile ilgili olarak yapılacak çalışmaların, Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam ve diğer dinsel geleneklerin daha iyi anlaşılmasına çok önemli katkılarda bulunacağı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Adam, Baki, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat (Mahiyeti, Tahrifi ve Yahudi Hayatındaki Yeri),** Seba Yayınları, Ankara, 1997.

Albright, W. F., "What were the Cherubim?", **Biblical Archaeologist Reader**, Anchor Books, New York 1961.

Allegro, J. M., **The Dead Sea Scrolls, A Reappraisal,** Pelican Books, Middlesex, 1964.

Alter, Robert, "How Important Are the Dead Sea Scrolls?", **Commentary,** February 1992, ss.34-41.

Amusin, I. D., **Manuscrisele de la Marea Moarta,** Moskova, 1961.

Baigent, Michael ve Leigh, Richard, **The Dead Sea Scrolls Deception,** Summit Books, New York, 1991.

Barrera, Julio Trebolle ve Montaner, Luis Vegas (eds.), **The Madrid Qumran Congress Proceedings of the International Congress on the Dead Sea Scrolls Madrid 18-21 March, 1991,** E. J. Brill, Leiden, 1992.

Barrera, Julio Trebolle, "Authoritative Functions of Scriptural Works at Qumran", Ulrich, Eugene ve Vanderkam, James, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994, ss.95-111.

Baumgarten, A. I., "Crisis in the Scrollery: A Dying Consensus", **Judaism**, Fall 1995, ss.399-413.

Baumgarten, Joseph M., "Recent Qumran Discoveries and Halakhah in the Hellenistic-Roman Period", Shemaryahu Talmon, (ed.), **Jewish Civilization in the Hellenistic Roman Period,** JSOT Press, Sheffield 1991, ss.147-159.

Betz, Otto, "Was John the Baptist an Essene", Shanks, Hershel (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** New York Vintage Books, 1992, ss.205-217.

Brownlee, Wiliam H., "Muhammad ed-Deeb's Own Story of His Scroll Discovery", **JNES** XVI 1957, (ss. 237-239).

Burrows, Millar, **More Light on the Dead Sea Scrolls,** Secker & Warburg, London, 1958.

------------, **The Dead Sea Scrolls,** The Viking Press, New York ,1956.

Candan, Ergun, **Son Üç Peygamber,** Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul, 1999.

Chaney, Robert, **Antik Çağdan Günümüze Esseniler ve Sırları,** çev. Duygun Aras, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul 1996

Charles R. H., **The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament,** Clarendon Press, Oxford, 1913, (http://www.ccel.org/c/charles/pseudepigrapha/jubilee/index.htm).

Charlesworth, James H., "Sense or Sensationalism? The Dead Sea Scrolls Controversy", **The Christian Century,** January 29, 1992, ss.92-98.

Coughlin Ellen K., "Dead Sea Scrolls Editors Criticized for Delays in Releasing the Documents", **The Chronicle of Higher Education,** July 5 1989, c. Xxxv, s.A7.

----------, "Biblical Scholars Construct Bootleg Version of Some Unpublished Dead Sea Scrolls", **The Cronicle of Higher Education,** Sept. 11, 1991, s.A10.

----------, "New Access to Scrolls Is Unlikely to Settle Scholarly Dispute", **The Chronicle of Higher Education,** Nov. 6, 1991, ss.A9-A10.

Cross, Frank M., "Light on the Bible from the Dead Sea Caves", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, ss.156-167.

----------, "The Historical Context of the Scrolls", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, ss.20-35.

----------, "The Texts Behind the Text of the Hebrew Bible", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, ss.139-156.

----------, **The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies,** Rev. (ed.), Doubleday Anchor Books, New York 1961.

Çığ, Muazzez İlmiye, **Sümer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre İbrahim Peygamber,** Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997.

Danby, Herbert, **The Jews and Christianity,** The Sheldon Press, London 1927.

Davies, A. Powell, **The Meaning of the Dead Sea Scrolls,** Mentor Books, New York 1960.

Dupont-Sommer, A., **The Dead Sea Scrolls,** Basil Blackwell, Oxford 1952.

----------, **The Essene Writings From Qumran** (Geza Vermes tarafından Fransızca'dan İngilizce'ye çevrilmiştir), Meridian Books, New York 1962.

Edersheim Alfred, **The Life and Times of Jesus the Messiah,** 1883, (file:///D:/CCEL/e/edershei/lifetime/index.htm (This document (last modified March 02, 1999) from the *@Christian Classics Ethereal Library* server, at @Wheaton College, www.ccel.org).

Eisenman, Robert, **The Dead Sea Scrolls and the First Christians**, Element, Shaftesbury 1996.

Erder, Yoram, The Origin of the Name Idris in the Qur'an: A Study of the Influence of Qumran Literature on Early Islam, **JNES,** 49 No 4, 1990, (ss. 339-350).

Esed, Muhammed, **Kur'an Mesajı: Meal – Tefsir,** çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1996.

Fitzmyer, Joseph A., **Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls,** Paulist Press, New York 1992.

----------, "The Concordance, the Computer and the Battle for the Dead Sea Scrolls", **America,** Oct. 19, 1991, ss.270-272.

----------, "The Dead Sea Scrolls: The Latest Form of Catholic-Bashing", **America,** Feb. 15, 1992, ss.119-122.

Fleck, Jade C., "A Grammar of Eschatology in Seventeenth – Century Theological Prose and Poetry", John C. Hawley, (ed.), **Reform and Counterreform Dialectics of Word in Western Christianity since Luther,** Mouton de Gruyter, Berlin – New York, 1994.

Flusser, David, **The Spiritual History of The Dead Sea Sect,** English Translation by Carol Glucker, Mod Books, Tel-Aviv 1989.

Golb Norman, "The Dead Sea Scrolls A New Perspective", **The American Scholar,** Spring 1989, ss.177-207.

----------, "Khirbet Qumran and the Manuscripts of the Judaean Wilderness: Observations on the Logic of Their Investigation", **JNES,** 49 no. 2, 1990, ss. 103-114.

----------, **Who Wrote the Dead Sea Scrolls? The Search For the Secret of Qumran,** Scribner, New York 1995.

Graham, E. P., "Essenes", Transcribed by M. Donahue, From the Catholic Encyclopedia, copyright © 1913 by the Encyclopedia Press, Inc. Electronic version copyright © 1998 by http://www.knight.org/advent/aaa.htm.

Green, Arthur, "Levites", Mircea Eliade, (ed.), **ER,** Macmillan Publishing Company, New York 1983, c.8, s.529.

Guignebert, Charles, **The Jewish World in the Time of Jesus,** Routledge, London 1996.

Gündüz, Şinasi, **Din ve İnanç Sözlüğü,** Vadi Yayınları, Ankara 1998.

----------, **Mitoloji ile İnanç Arasında,** Etüt Yayınları, Samsun 1998.

Hiltebertel, Alf, "Gambling", Mircea Eliade, (ed.), **ER,** Macmillan Publishing Company, New York 1983, c.5, s.472.

Hoehner, Harold W., **Herod Antipas,** Cambridge University Press, Cambridge 1972.

Jacobs, Louis, **The Jewish Religion A Companion,** Oxford University Press, New York 1995.

Johnson, B. W., **The New Testament Commentary Vol. III—John A Commentary for the People,** Christian Board of Publication, Missouri, 1886, (file:///D:/CCEL/j/johnson_/ntc3/ntc300a.htm (This document (last modified October 05, 1998) from the *Christian Classics Ethereal Library* (www.ccel.org) server, at @Wheaton College).

Greenfield, Jonas C., "The Texts from Naḥal Şe'elim (Wadi Seiyal)", Julio Trebolle Barrera ve Luis Vegas Montaner, (eds.), **The Madrid Qumran Congress Proceeding of the International Congress on the Dead Sea Scrolls Madrid 18-21 March, 1991,** E. J. Brill, Leiden 1992, c.2, ss.661-667.

Jeanrond, Werner G., **Theological Hermeneutics Development and Significance,** SCM Press, London 1991.

Jones, Timothy, "Scroll Hype", **Christianity Today,** Oct. 4, 1993, ss.28-30.

Josephus, Flavius, "Jewish Antiquities", William Whiston (çev.), **The Works of Flavius Josephus,** (file:///D:/CCEL/j/josephus/josephus.htm) (This document (last modified July 09, 1997) from the *Christian Classics Ethereal Library* server, at @Wheaton College).

----------, "The Life of Josephus Flavius", William Whiston (çev.), **The Works of Flavius Josephus,** (file:///D:/CCEL/j/josephus/josephus.htm (This document (last modified July 09, 1997) from the *Christian Classics Ethereal Library* server, at @Wheaton College).

----------, **The Great Roman Jewish War: A.D. 66-70,** Harper Torchbooks, New York, 1960.

Kampen, John, "A Reexamination of the Relationship between Matthew 5:21-48 and the Dead Sea Scrolls", **SBLSP,** 1990, ss.34-59.

Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Tevrat, Zebur (Mezmurlar) ve İncil, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1997.

Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları, Kitabı Mukaddes Şirketi. İstanbul 1987.

Mansoor, Menahem, **The Dead Sea Scrolls,** E. J. Brill, Leiden, 1964.

Martinez, Florentino Garcia -- Barrera, Julio Trebolle, **The People of the Dead Sea Scrolls,** çev. Watson, Wilfred G. E., E. J. Brill, Leiden 1995.

Martinez, Florentino Garcia, **The Dead Sea Scrolls Translated: The Qumran Texts in English,** E. J. Brill, Leiden 1992.

McCarthy, Tim, "Computer's Dead Sea Scrolls Give New Byte to Old Debate", **National Catholic Reporter,** Sept. 13, 1991, s.9.

Milik, J. T., **Qumran Grotte 4-II,** DJD VI, Clarendon Press, Oxford, 1977.

----------, **Ten Years of Discovery in The Judaean Desert,** SCM Press, London, 1959).

Miller, Kevin D., "The War of the Scrolls", **Christianity Today,** October 6, 1997, ss.41-42.

Mircea Eliade, (ed.), **Encyclopedia of Religion,** Macmillan Publishing Company, New York 1987.

Moffatt, James, "Essenes", James Hastings, (ed.), **ERE**, T & T. Clark, New York, 1912, c.5, s.396.

----------, "Therapeutae", James Hastings, (ed.), **ERE**, c.8, s.315-319.

Mowry, Lucetta, **The Dead Sea Scrolls and the Early Church,** The University of Chicago Press, 1962.

Murphy-O'Connor, Jerome, "The Damascus Document Revisited", **SBLSP** 1986 (ss. 369-383).

Nickelsburg, George W. E., 1 Enoch and Qumran Origins: The State of the question and Some Prospects for Answers, **SBLSP** 1986 (ss. 341-360).

----------, **Jewish Literature Between Bible and the Mishnah,** SCM Press, London, 1981.

Nitzan, Bilhah, "Eschatological Motives in Qumran Literature: The Messianic Concept", Henning Graf Rewentlow, (ed.), **Eschatology in the Bible and in Jewish and Christian Tradition,** Sheffield Academic Press, Sheffield 1997, ss.132-152.

Pausanias, **Description of Greece,** http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/text?lookup=paus.+8.12.1&vers=greek&filter=none&browse=1.

Pazzola, Ron, "Can the Dead Sea Scrolls Teach us About the Living Jesus?", **US. Catholic,** Nov. 1993, ss.13-20.

Borgen, Peder, "Philo of Alexandria", Michael E. Stone, (ed.), **Jewish Writings of the Second Temple Period,** Philadelphia Fortress Press, Van Gorcum Assen, 1984.

Philo, "Apologia Pro Iudaeis", Colson, F. H. ve Whitaker, G. H., **Philo with an English Translation,** William Heinemann Ltd., London, 1929, c.9.

----------, "De Vita Contemplativa", Colson, F. H. ve Whitaker, G. H., **Philo with an English Translation,** William Heinemann Ltd., London, 1929, c.9.

----------, "Quod Omnis Probus Liber sit", Colson, F. H. ve Whitaker, G. H., **Philo with an English Translation,** William Heinemann Ltd., London, 1929, c.9.

Puech, Emile, "Messianism, Resurrection, and Eschatology at qumran and in the New Testament", Eugene Ulrich ve J. C. Vanderkam, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994.

Rewentlow, Henning Graf, **Eschatology in the Bible and in Jewish and Christian Tradition,** Sheffield Academic Press, Sheffield 1997.

Sarıkçıoğlu, Ekrem, **Dinlerde Mehdi Tasavvurları,** Sidre Yayınları, Samsun, 1997.

Schiffman, Lawrence H., "Essenes", Mircea Eliade, (ed.), **ER,** Macmillan Publishing Company, New York, 1983.

Schiffman, Lawrence H., "The Sadducean Origin of The Dead Sea Scroll Sect", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York, 1992.

----------, "Dead Sea Scrolls", Mircea Eliade, (ed.), **ER,** Macmillan Publishing Company, New York, 1983.

Schofield, J. N., **The Religious Background of the Bible,** Thomas Nelson and Sons Ltd, London, 1944.

Schure, Edouard, **The Great Initiates,** Fransızca'dan İngilizce'ye çev. Gloria Rasberry, Steinerbooks, New York, 1961.

Schure, Eduard, **İnsanlığı Aydınlatan Büyük İnisiyeler,** çev. Yavuz Keskin, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul 1989.

Shanks, Hershel, "An Unpublished Dead Sea Scroll Text Parallels Luke's Infancy Narrative", Shanks, Hershel (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, ss.203-205.

----------, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992.

Skehan, Patrick W. -- Ulrich, Eugene, -- Anderson, Judith, **Qumran Cave 4,** DJD IX, Clarendon Press, Oxford 1992.

Stamper, William H., Jr., "Freemasons", Mircea Eliade, (ed.), **ER,** Macmillan Publishing Company, New York 1987.

Stegeman, Hartmut, "The Qumran Essenes - Local Members of the Main Jewish Union in Late Second Temple Times", Barrera, Julio Trebolle ve Montaner, Luis Vegas (eds.), **The Madrid Qumran Congress Proceedings of the International Congress on the Dead Sea Scrolls Madrid 18-21 March, 1991,** E. J. Brill, Leiden 1992, C.1.

----------, **The Library of Qumran On the Essenes, Qumran, John the Baptist, and Jesus,** W. B. Eerdmans, Grand Rapids, 1998.

----------, "Is the Temple Scroll a Sixth Book of the Torah – Lost for 2500 Years", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York, 1992, ss.126-139.

Stone, Michael E., (ed.), **Jewish Writings of the Second Temple Period,** (Van Gorcum Assen, Philadelphia Fortress Press, 1984).

Swanson, Dwight D., **The Temple Scroll and the Bible,** E. J. Brill, Leiden, 1995.

Szekely, Edmond Bordeaux, **The Teachings of the Essenes from Enoch to the Dead Sea Scrolls,** The C. W. Daniel Co. Ltd, 1978.

Talmon Shemaryahu, "The Community of the Renewed Covenant", Ulrich, Eugene ve Vanderkam, James, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1994, ss.3-27.

----------, (ed.), **Jewish Civilization in the Hellenistic Roman Period,** JSOT Press, Sheffield 1991.

----------, "The Internal Diversification of Judaism in the Early Second Temple Period", Shemaryahu Talmon, (ed.), **Jewish Civilization in the Hellenistic Roman Period,** JSOT Press, Sheffield 1991, ss.16-44.

Ulrich, Eugene ve Vanderkam, James, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** University of Notre Dame Press, Notre Dame 1994.

Ulrich, Eugene, "The Bible in the Making: The Scriptures at Qumran", Eugene Ulrich ve James Vanderkam, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** University of Notre Dame Press, Notre Dame 1994, ss.77-95.

Vanderkam James C., "The People of the Dead Sea Scrolls: Essenes or Sadducees", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, ss.50-63.

----------, "The Dead Sea Scrolls and Christianity", Hershel Shanks, (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls,** Vintage Books, New York 1992, ss.181-203.

----------, **The Dead Sea Scrolls Today,** W. B. Eerdmans, Michigan 1994.

----------, "Messianism in the Scrolls", Eugene Ulrich ve James Vanderkam, (eds.), **The Community of the Renewed Covenant, The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls,** University of Notre Dame Press, Notre Dame 1994, ss.211-235..

Vermes, Geza, **The Complete Dead Sea Scrolls in English,** Penguin Books, New York 1997.

----------, **The Dead Sea Scrolls in English,** Sheffield Academic Press, Sheffield 1995).

Webb, Robert L., "Apocalyptic: Observations on A Slippery Term", **JNES** 49 no. 2, 1990, ss.115-126.

Wensinck, A. J., "Kıble", **İslam Ansiklopedisi,** MEB, İstanbul 1977, c.6, s.666.

Williams, Sandra S., "The Sadducean Origin of the Dead Sea Scrolls", http://ddi.digital.net/~billw/Scrolls/scrolls.html#B.

Wise, Michael O., "The Eschatological Vision of the Temple Scroll", **JNES** 49 no. 2, 1990, ss. 155-172.

Yadin, Yigael, "The Temple Scroll – The Longest Dead Sea Scroll", Shanks, Hershel (ed.), **Understanding the Dead Sea Scrolls**, Vintage Books, New York 1992, ss.87-113.

----------, **Bar-Kokhba the Rediscovery of the Legendary Hero of the Second Jewish Revolt against Rome,** Ramdom House, New York 1971.

----------, **Masada Herod's Fortress and Zealot's Last Stand,** Random House, New York 1966.

----------, **The Message of the Scrolls,** Weidenfeld and Nicolson, London1957.

VIII. EKLER

A. Kronoloji

587	Kudüs'ün Nabukadnesar tarafından işgali.
538	Kürus'un emri.
520-515	Tapınağın Yeniden İnşası.
---	Haggai ve Zekeriya.
458	Ezra'nın görevi.
445	Vali Nehemya.
336-323	Büyük İskender.
333	Issus.
---	Yahudiler Mısırlı Ptolemilerin idaresinde.
200-198	Suriyeli Seleucidlerin Filistin'i fethi.
---	Seleucidlerin bölgeye hakimiyeti.
197	Yahuda'nın, Büyük İskender'in Suriyeli halefleri tarafından yönetilen Seleucid İmparatorluğunun bir eyaleti haline gelişi.
187-175	IV. Seleucus'un yönetime geçişi; Hellenizmin bölgeye sızmaya başlaması ve Zadok soyundan gelen Yüce Din Görevlisi III. Onias tarafından buna karşı direnç gösterilmesi.
175-64	IV. Antiochus Epiphanes.
175-174	Zadok soyundan gelen Yüce Din Görevlisi III. Onias'ın görevden alınışı ve yerinin Helen sempatizanı kardeşi Jason tarafından doldurulması.
172	Jason'un makamından Helenizm taraftarı Menelaus lehine azli.
172-162	Menelaus. Yüce Din Görevlisi olarak.
171	III. Onias'ın Menelaus'un kışkırtmasıyla katledilmesi; Helenizmin güçlü bir şekilde ikamesi.
169	Menelaus tarafından yönlendirilen Antiochus'un Kudüs Tapınağını kirletmesi e yağmalaması.
168	Antiochus'un Mısıra ikinci seferine Romalıların muhalefeti.
167	Yunan kültürü ve dini temelinde Seleucus İmparatorluğu ile birleşmeye muhalefet eden / karşı çıkan Yahudilere zulüm edilmesi.

167	Mattathias ve oğulları tarafından başlatılan ve bütün geleneksel gruplar tarafından desteklenen Makkabilerin İsyanı.
166-60	Yahuda Makkabe.
164	Mütareke. Hala Menelaus tarafından yönetilen Tapınağın temizlenmesi.
162-50	I. Demetrius, Kurtarıcı. Menelaus'un Suriyeliler tarafından idamı. Alcimus'un Kıral tarafından Yüce Din Görevlisi olarak atanması.
161	Yahuda Makkabe savaşta öldürülür ve kardeşi Yonathan isyankarların liderliğini üstlenir (161-152).
160-42	Jonathan
152	Alexander Balas Ptolemais (Akra)'da ortaya çıkıyor.
---	Jonathan Kudüs'ü yeniden inşa etmeye başlıyor.
---	Jonathan, Alexander tarafından Yüce Din Görevlisi olarak atanıyor.
150-45	Alexander Balas.
150-49	Jonathan, Alexander tarafından Yahuda'nın askeri ve sivil yöneticisi olarak isimlendiriliyor.
145-38	Demetrius.
145-2	VI. Antiochus.
145 civarı	Jonathan'ın, VI. Antiochus tarafından Suriye'nin yöneticisi olarak isimlendirilmesi.
144-2	Kudüs'ün yeniden inşası.
143	Tryphon'un Yonathan'ı hapsi.
142	Tryphon'un Jonathan'ı idamı.
143-34	Simon, Demetrius tarafından Yüce Din Görevlisi ve Etnark olarak atanması.
141	Simon ve oğullarının Yahudi Milli Meclisi tarafından daimi Yüce Din Görevlileri olarak atanmaları ve Hasmonean veya Makkabe hanedanının kuruluşu.
140-38	Tryphon.
138-29	VII. Antiochus Sidetes.
135-134	Simon'un güveysi tarafından öldürülmesi
135/134-104	I. John Hyrcanus, Yüce Din Görevlisi ve Etnark olarak. Ferisilerin ona karşı çıkışları.
129-05	II. Demetrius.
110 civarı	Hyrcanus'un Ferisilere zulmü.
104-03	I. Aristobulus Yüce Din Görevlisi ve Kıral olarak.

103-76	Alexander Janneus. Yüce Din Görevlisi. Kıral ve fatih olarak. Ferisiler tarafından kendisine karşı konuş.
95-78	III. Demetrius Eukairos.
95-76	Janneus'un Ferisilerle iktidar mücadelesi.
76-67	Kıraliçe Salom Alexandra.
---	II. Hyrcanus. Yüce Din Görevlisi olarak.
67	II. Hyrcanus Kıral olarak.
67-3	II. Aristobulus Yüce Din Görelisi ve Kıral olarak. 63 yılında Kudüs'ün düşmesi ile Pompey tarafından hapse atılır. Bu tarihten sonra Yahuda bir Roma eyaleti haline gelir.
66-2	Pompey'in Doğuya yönelişi.
64	Suriye'nin bir Roma eyaleti haline gelişi.
63	Pompey'in Kudüs'ü ele geçirmesi.
63-40	II. Hyrcanus. kıral sıfatı olmaksızın Yüce Din Görevlisi olarak.
62	Aemilus Scaurus. Suriye valisi olarak.
47-1	II. Hyrcanus. Etnark olarak.
40-37	Antigonus Yüce Din Görevlisi ve Kıral olarak.
40-38	Perslerin Filistin bölgesini istilası.
40	II. Hyrcanus'un yakalanışı ve parçalanışı (mutilation).
37-4	Büyük kıral Herod.
27-14	İmparator Augustus.
30	II. Hyrcanus'un boğuluşu.
6(?)	Nasıralı İsa'nın doğuşu.
4	Varus seferi.
MÖ 4-MS 6	Archelaus Yahuda ve Samarya'nın etnarkı olarak.
14-37	İmparator Tiberius.
26-36	Yahuda'nın prefecti Pontius Pilatus.
30(?)	İsa'nın haça gerilmesi
54-68	Nero.
64-66	Florus procurator olarak.
66-70	İlk Yahudi İsyanı.

66	Yahudi Savaşının çıkışı.
---	Kudüs'ün Florus tarafından tahrip edilmesi.
---	Masada'nın Yahudi isyancılar tarafından alınması.
---	Romalıların Kudüs'ü kuşatması.
---	Castius'un yenilmesi.
---	Josephus'un Galile'nin valisi oluşu.
67	Vespasian'ın bölgeye gelişi.
---	Bütün Galile'nin esir edilişi.
---	Kudüs'ün isyancıların eline geçişi.
68	Peraea'nın boyun eğişi.
---	Nero'nun ölümü.
69	Galba'nın ölümü.
---	Vespasian'ın imparator olarak selamlanışı.
69-79	İmparator Vespasian.
70	Kudüs'te mevcut üç fırka.
71	Vespasian ve Titus'un zaferi.
72	Machaerus'un Romalılar tarafından alınışı.
73	Masada'nın Romalılar tarafından alınışı.
---	Onias'ın tapınağının kapatılışı.
75	Perslerin tapınağının adanması (dedicated).
73-74	Masada'nın Romalılar tarafından ele geçirilmesi.
90(?)	Yamnia Konsili.
117-38	İmparator Hadrian.
132-5	Simon Bar Kochba liderliğindeki isyan.
1896	Ölü Deniz Yazmaları arasında da örneğine rastlanan Şam Dokümanı'nın Kahire'deki bir sinagogun mahzeninde bulunuşu.
1947	Ölü Deniz Yazmalarına ait ilk örneklerin bulunduğu ilk mağaranın bedevilerce keşfi.
1947-1956	Qumran harabeleri merkezinde civarda 11 adet mağaranın bulunuşu.
1952	Yazmalar üzerinde çalışmak üzere uluslar arası bir takımın kuruluşu.
1967	Altı gün savaşları ve Ölü Deniz Yazmalarının bulunduğu yerlerin el değiştirmesi.

1971 Uluslar arası takımı kuran ve başkanlığını yürüten P. de Vaux'un ölümü ve yerine Pierre Benoit'in atanması.

1977 Tapınak Yazmasının İbranca olarak yayınlanması.

1987 Pierre Benoit'in ölümü ve yerine John Strugnell'in atanması.

1991 John Strugnell'in görevinden ayrılışı ve yerine Emanuel Tov başkanlığında Eugene Ulrich ve Emile Puech'den oluşan üçlü bir kurulun geçişi

--- Ölü Deniz Yazmaları üzerinde bulunan korumanın Hungtington Kütüphanesinde bulunan megatifler vasıtasıyla aşılması ve yazmalara bilimsel yeterliliği bulunanların ulaşımına imkan verilmesi.